

Strategický rámec
Česká republika 2030

Příloha 2: Analýza rozvoje

Obsah

Úvod.....	5
2 Lidé a společnost.....	7
2.1 Rodina a komunita.....	11
2.2 Práce.....	12
2.3 Nerovnosti.....	23
2.4 Vzdělávání.....	27
2.5 Zdraví.....	30
2.6 Kultura.....	32
3 2. Hospodářský model.....	35
3.1 Hospodářské instituce.....	35
3.2 Inovace.....	40
3.3 Hospodaření se zdroji a infrastruktura.....	42
3.4 Soustava veřejných financí.....	47
4 3. Odolné ekosystémy.....	51
4.1 Krajina a ekosystémové služby.....	51
4.2 Biologická rozmanitost.....	55
4.3 Voda v krajině.....	60
4.4 Péče o půdu.....	63
5 4. Obce a regiony.....	69
5.1 Suburbanizace a rostoucí prostorová mobilita.....	72
5.2 Regionální nerovnosti.....	75
5.3 Rostoucí význam nestátních aktérů.....	80
5.4 Kompetence a kvalita územní veřejné správy.....	83
5.5 Vliv změny klimatu na život ve městech a obcích.....	85
6 5. Globální rozvoj.....	89
6.1 Globální agenda udržitelného rozvoje a mezinárodní organizace.....	89
6.2 Vliv domácích českých a evropských politik na globální udržitelný rozvoj.....	92
7 6. Dobré vládnutí.....	95
7.1 Demokratičnost vládnutí.....	96
7.2 Dlouhodobá efektivita vládnutí.....	101
7.3 Lepší způsob vytváření a provádění veřejných politik.....	108
8 Vnější kontext rozvoje České republiky.....	109
Seznam literatury.....	117
Seznam zkratk.....	147
Seznam grafů.....	150
Seznam tabulek.....	152
Seznam obrázků.....	152

Úvod

Analýza rozvoje slouží jako podklad ke klíčovým oblastem. Tvoří datové a argumentační cesty, které vedly k formulování textu klíčových oblastí a určení strategických a specifických cílů. Vznik Analýzy rozvoje chronologicky předcházel vzniku klíčových oblastí. Analýza rozvoje je rozdělena analogicky s návrhovou částí do šesti klíčových oblastí. Hlavní závěry Analýzy rozvoje jsou shrnuty ve SWOT analýze, která předchází klíčovým oblastem ve vlastním strategickém dokumentu.

Vnější kontext rozvoje České republiky byl zohledněn v podobě analyzování dopadů tzv. globálních megatrendů. Na základě analýzy megatrendů, které byly popsány v odborné literatuře a jsou relevantní pro rozvoj České republiky, byl rozpracován dopad megatrendů na sebe navzájem a následně určen možný dopad na úroveň strategických cílů dokumentu. Návrhová část bere působení těchto megatrendů v potaz.

Odstavce jsou dále v levém sloupci opatřeny shrnujícími popisky. V poznámkách pod čarou je uvedena zkrácená bibliografická informace, která Vám umožní dotýčný zdroj rychle najít v závěrečném seznamu literatury. Uvedené strategické a koncepční dokumenty ministerstev jsou zpravidla k nalezení v Databázi strategií (www.databaze-strategie.cz).

1 Lidé a společnost

Důstojná práce jako
předpoklad životní
spokojenosti

1. V subjektivně vnímané životní pohodě obyvatel (*well-being*) se ČR v rámci EU nachází na mírně podprůměrné pozici.¹ Nejvyšší hodnoty uvádějí obyvatelé severských států a Rakouska. Průzkum ukazuje pozitivní korelaci mimo jiné mezi výší příjmu, (ne)zaměstnaností dotazovaných a jejich životní pohodou. Také vývoj spokojenosti s životem měřený příslušným indexem CVVM naznačuje souvislost mimo jiné s vývojem nezaměstnanosti – od roku 2013 index spokojenosti obyvatelstva ČR stále roste.²

Češi a Češky odcházející do
zahraničí

2. V ČR ovšem panuje dlouhodobý trend odchodů do zahraničí, mezi lety 1993–2010 emigrovalo 272 tisíc občanů/občanek ČR a v roce 2010 žilo v zahraničí kolem 220 tisíc českých občanů/občanek (tato čísla vycházejí souhrnem počtu příslušníků/příslušnic ČR přistěhovaných či žijících ve 42 rozvinutých zemích na základě dat migrace a počtu cizinců dle země původu obdržených ze statistických úřadů daných zemí; kdyby existovaly údaje o migraci z dalších zemí, byla by zcela jistě vyšší).³ Značnou část z nich tvoří vysoce kvalifikovaní pracovníci a pracovníce. Podle dat ČSÚ se z ČR do zahraničí vystěhovává ročně v průměru 22 tisíc lidí (průměr 2001–2015). Většinou jde o příslušníky/příslušnice jiných států, občanů/občanek ČR se vystěhovává v průměru necelých 2,5 tisíce ročně (v posledních pěti letech šlo dokonce o více než 3 tisíce osob ročně). V průměru se ovšem vrací cca 2 tisíce občanů/občanek ČR ročně.

I přes kladnou bilanci
migrace patří ČR
k mezinárodnímu
podprůměru

3. I tak se však ČR v období po roce 1989 změnila ze země typicky vysílající na zemi přijímající, tj. s čistým přírůstkem populace způsobeným imigrací. Vzhledem ke zlepšujícím se socio-ekonomickým podmínkám v ČR, demografickému vývoji a změně klimatu v typicky vysílajících zemích, prohlubujícím se procesu globalizace, zlepšování technologií a klesajícím nákladům na dopravu lze předpokládat, že migrační tlak do ČR bude na vzestupu. V roce 2013 přicestovalo do ČR celkem kolem 30 tisíc cizinců a cizinek (*flow*).⁴ V téže roce žilo na území ČR téměř 442 tisíc cizinců a cizinek, kteří představovali 4,2 % populace ČR. Většina z nich, konkrétně 2,5 % obyvatelstva ČR, byla státního občanství zemí mimo EU, 1,7 % obyvatelstva pak občanství některé ze zemí EU28. Z pohledu ostatních vyspělých zemí je to velmi nízké procento. Pod 5 % cizinců a cizinek v populaci se mezi zeměmi OECD nachází také v Polsku, Portugalsku, Jižní Koreji, Finsku, Japonsku, Maďarsku a na Slovensku, zatímco v tradičních migračních zemích jako Austrálii, Novém Zélandu, Švýcarsku a Kanadě pochází přes 20 % obyvatelstva z jiných zemí původu. Většina ostatních vyspělých zemí se řadí mezi tyto dva extrémy. K nejvýznamnějším zemím původu cizinců a cizinek žijících v ČR patří

¹ EUROSTAT (2013) *Quality of life in Europe – facts and views – overall life satisfaction*. Viz též související analýza ČSÚ (2014) *Životní pohoda českých obyvatel*.

² CVVM (2015, 2016) *Výzkum Naše společnost, 16-04, Spokojenost s životem*.

³ Počty na bázi dat použitých pro ADSERA, A.; PYTLIKOVÁ, M. (2015): The Role of Language in Shaping International Migration. *Economic Journal*. 125(586).

⁴ ČSÚ (2014) *Demografická ročenka ČR 2014*. H.14 Zahraniční stěhování podle státního občanství, pohlaví a věkových skupin – přistěhovalí.

Ukrajina (105 tis.), Slovensko (90 tis.), Vietnam (57 tis.), Rusko (33 tis.), Polsko (19 tis.), Německo (18 tis.), Bulharsko (9 tis.) a Spojené státy americké (7 tis.).⁵

Narůstá národnostní
rozmanitost posilováním
ukrajinské, vietnamské
a ruské menšiny

4. Dochází k nárůstu diverzity národnostního složení obyvatelstva, který je způsoben přirozenou migrací (tj. i z jiných než pracovních důvodů, např. rodinných) a posilujícím významem pracovní imigrace. Ty vedou k nárůstu populace, ale také k růstu podílu národnostních menšin v ČR. Je nezbytné, aby veřejné politiky tyto změny a související dopady reflektovaly. Přesto ČR dle posledního sčítání v roce 2011 zůstává nadále národnostně homogenním státem. K jiné než české, moravské či slezské národnosti se přihlásila přibližně 4 % populace ČR. Nejpočetnější deklarovanou nečeskou národností je slovenská, následovaná ukrajinskou, polskou, vietnamskou, německou, ruskou, maďarskou a romskou. Mezi lety 2001–2011 došlo k nárůstu počtu obyvatelstva ukrajinské národnosti (z 0,2 na 0,5 % podílu populace ČR), dále vietnamské (z 0,2 % na 0,3 %) a ruské (z 0,1 % na 0,2 %).⁶

Naprostá většina Ukrajinců,
Vietnamců a Rusů je
v produktivním věku

5. Obyvatelé a obyvatelky ukrajinské, vietnamské i ruské národnosti nejsou z drtivé většiny občany/občankami ČR.⁷ Věková struktura těchto národností ukazuje, že se mezi nimi nachází vysoký podíl lidí v produktivním věku (ve věkové skupině 15–64 let je to 81,4–89,1 %, od roku 2001 navíc došlo k nárůstu) v porovnání s dalšími národnostmi ČR (Češi/Češky 68,5 %). V úrovni dosaženého formálního vzdělání patří Rusové a Rusky v ČR k nadprůměru (42,7 % obyvatelstva ruské národnosti má vysokoškolské vzdělání), Ukrajinci a Ukrajinky vykazují průměrné hodnoty, naopak téměř polovina Vietnamců a Vietnamek má pouze základní vzdělání nebo nižší (43,2 % z nich, přičemž od roku 2001 došlo k nárůstu). Pro obyvatelstvo tří výše zmíněných národností je společným jmenovatelem nadprůměrný podíl nejen lidí v produktivním věku, ale i zaměstnaných.⁸ Zatímco Ukrajinci a Ukrajinky nejvíce pracují v sekundě (průmyslu a stavebnictví), Vietnamci, Vietnamky, Rusové a Rusky v terciéru (službách – maloobchod a maloobchod). Většina populace vietnamské národnosti pak pracuje jako OSVČ, čímž se výrazně vymykají celostátnímu průměru. Nezanedbatelná část Rusů nebo Rusek je pak zaměstnavateli.⁹

Nejvyšší koncentrace cizinců
a cizinek je ve velkých
městech

6. Nejvyšší počet obyvatelstva ČR zmíněných národností žije v Praze. Významná koncentrace Vietnamců a Vietnamek je však také v Karlovarském a Ústeckém kraji, Ukrajinců, Ukrajinek a Rusů a Rusek pak v kraji Středočeském. Co se týče velikosti obcí, v nichž převážně žijí, mírná většina Ukrajinců a Ukrajinek (53,2 %) i Rusů a Rusek (u nich dokonce až 59,3 %) žije ve městech nad 100 tisíc obyvatel. U obyvatelstva vietnamské národnosti nejsou údaje tak jednoznačné, přesto více než třetina (35,1 %) z celkového počtu Vietnamců a Vietnamek v ČR žije také ve městech nad

⁵ ČSÚ (2014) *T14 Cizinci podle kategorií pobytu, pohlaví a občanství k 31. 12. 2013*.

⁶ ČSÚ (2014) *Národnostní struktura obyvatel*.

⁷ Narozdíl od obyvatel slovenské národnosti, kteří jsou z téměř 2/3 občany a občankami ČR, nikoli Slovenci.

⁸ Nejvyšší počty vykazovali obyvatelé a obyvatelky ukrajinské národnosti (61,6 %).

⁹ ČSÚ (2014) *Národnostní struktura obyvatel*.

100 tisíc obyvatel, přičemž obdobná část žije v obcích do 20 tisíc obyvatel. Nejvyšší podíl (2,4 %) z celkového počtu obyvatelstva vykazují Vietnamci a Vietnamky v okrese Cheb v Karlovarském kraji.¹⁰

Prohlubující se
individualizace společnosti
a fragmentarizace původních
komunit

7. Celkově můžeme sledovat postupnou *fragmentarizaci* společnosti. Dochází k nárůstu individualizace ve všech sférách společnosti, nejvýrazněji pak v pracovním životě. V důsledku rozvolňování pracovních vztahů, kdy roste význam nových flexibilnějších forem práce, se zaměstnanci stále méně setkávají. Vzdělávací systém tak zůstává posledním místem socializace s univerzálním záběrem – „svorníkem“ soudržnosti společnosti. Obecně jsme však svědky nárůstu společenské pестrosti jako takové. Příkladem je rozmanitost životních stylů, ve větší míře se objevují jejich různé alternativní formy, jejichž nositelé také vytvářejí svébytné komunity. Kromě toho vznikají lokální mikroekonomické systémy s ambicí energetické, potravinové a jiné soběstačnosti.

Atomizace společnosti v
důsledku nárůstu online
komunikace

8. Masové rozšíření internetu otevírá velké možnosti získávání i šíření informací ve vzdělávání. Vzdělávací systém však zatím není v dostatečné míře schopen posilovat specifickou mediální a vizuální vzdělanost, která je nezbytná pro zajištění odolnosti společnosti vůči protidemokratickým tendencím. S nástupem internetu jako hlavního komunikačního média lidé čerpají informace a formují své názory spíše prostřednictvím decentralizovaných skupin na sociálních sítích než prostřednictvím centrálních masmédií. Tvoří se tak uzavřené online komunity, které fungují jako „homogenní a polarizované komory ozvěn“ vytvářející „konfirmační zkreslení“ (*confirmation bias* – tendence interpretovat určitý nový důkaz především jako potvrzení správnosti dosavadního přesvědčení)¹¹ a stojí tak mimo celospolečenskou debatu, čímž jsou velice obtížným objektem centrální politické komunikace.

Nárůst imigrace lze očekávat
nejen kvůli populační explozi
mimoevropských zemí

9. Demografický vývoj a projekce světové populace naznačují výrazné změny ve světovém rozdělení. Konkrétně se očekává rapidní nárůst populace v nejméně rozvinutých regionech světa Afriky a Blízkého východu díky vysoké míře fertility (plodnosti) a prodlužování střední délky života. Na druhé straně se však očekává úbytek populace v rozvinutých zemích Evropy kvůli fenoménu nízké fertility a stárnutí populace. Do roku 2050 se sníží populace Evropy o 4,29 %, zatímco populace Afriky se zvýší o 108,87 %.¹² V souvislosti s těmito demografickými trendy stárnutí populací v Evropě a rychle rostoucí populace v sousedícím regionu Afriky a Blízkého východu se může stát velkou výzvou rostoucí počet migrantů, kteří míří do Evropy. Regiony severní Afriky a Blízkého východu jsou typické početnou a rostoucí populací mladých lidí, kteří hledají práci a jsou deprivováni nízkými výdělky a nedostatkem stabilní práce. Mnoho zemí tohoto regionu se nachází v období hlubokých politických a ekonomických

¹⁰ ČSÚ (2014) *Národnostní struktura obyvatel*.

¹¹ DEL VICARIO, M.; BESSI, A.; ZOLLO, F.; PETRONI, F., SCALA, A., CALDERELLI G.; STANLEY, H. E.; QUATTROCIOCCI, W. (2016) The spreading of misinformation online. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 113(3).

¹² WB. Population Estimates and Projections. *World Bank* [online].

krizí, část dokonce trápí vojenské konflikty.¹³ Za této situace lze i v budoucnosti očekávat přetrvávající a rostoucí migrační tlak do Evropy jakožto sousedícího kontinentu.

ČR se celoevropskému trendu zvýšené imigrace nevyhne

10. Existující komunity např. alžírské ve Francii, marocké ve Španělsku, turecké v Německu a Skandinávii a migrujících ze subsaharské Afriky v Itálii navíc jistě nabídnou podporu nově přicházejícím a podpoří tak další řetězovou migraci z těchto zemí.¹⁴ Část migrantů a migrantek z těchto regionů dříve či později zamíří také do České republiky. Kombinace rozdílů ve společnosti a mezi různými částmi země, rozkladu sociální soudržnosti a mezinárodní migrace dohromady může posílit obranářské až nepřátelské postoje nejen vůči cizincům a cizinkám, ale také vůči sobě navzájem, a přispět ke snížení bezpečnosti ve městech. Rozhodující bude, jak se k případné krizi a jejímu řešení postaví státní politika a veřejné mínění. Jako důležité se jeví posílení tolerance k etnické diverzitě a menšinám a jejich integrace od okamžiku příchodu, nejen z pohledu snížení napětí, ale také z důvodu plynulejšího zapojení se cizinců a cizinek na trh práce a do společnosti. Zodpovědné politiky bude třeba hledat i na místní úrovni.

Proměňuje se demografická struktura společnosti

11. V oblasti demografického vývoje ČR patří mezi současné trendy nízká plodnost (1,5 dítěte na ženu)¹⁵ a stárnutí populace (podíl seniorů a seniorek v populaci roste). Aktuálním se tak stává efekt *sendvičové generace*, kdy se z důvodu pozdějšího rodičovství lidé při výchově svých dětí musí starat o své starší blízké (nejčastěji se jedná o ženy, což má negativní dopad na jejich pracovní kariéru a příjmy s důsledkem prekarizace práce žen). Nezbytné je proto zajištění místní dostupnosti a dostatečné kapacity podpůrných služeb (terénní sociální služby a další). Dle odhadů budou v roce 2050 lidé nad 65 let tvořit 32 % obyvatelstva (a to 35 % všech žen a 30 % všech mužů), kdežto v roce 2015 tato věková skupina tvořila pouhých 18 % populace.¹⁶ Zlomovým bude období po roce 2035, kdy silné ročníky narozené v sedmdesátých letech budou postupně odcházet do důchodu. Sedmdesát až osmdesát procent starobních důchodců a důchodkyň v ČR však v současnosti uvádí, že opustili trh práce a stali se ekonomicky neaktivními dobrovolně. V období, kdy odcházeli do důchodu, netrpěli žádnými zdravotními problémy ani neměli problém s udržením práce.¹⁷ Často je však odchod do penze vyřešením dlouhodobé nezaměstnanosti.¹⁸

¹³ HANSON, G.; MCINTOSH, C. (2016) *Is the Mediterranean the new Rio Grande?*

¹⁴ ADSERA, A.; BOIX, C.; GUZI, M. PYTLIKOVA M. (2016) *Unstable Political Regimes and Wars as Drivers of International Migration.*

¹⁵ ČSÚ (2016) *ČR v mezinárodním srovnání.*

¹⁶ ČSÚ (2013) *Projekce obyvatelstva České republiky.*

¹⁷ ŠATAVA, J. (2015) *Pracovní aktivita po dosažení důchodového věku.*

¹⁸ JURAJDA, Š.; MÜNICH, D. (2003) Understanding Czech long-term unemployment. *Finance a úvěr* 53(1-2).

EUROFOUND (2012) *Employment trends and policies for older workers in the recession.*

1.1 Rodina a komunita

Mění se struktura rodiny	<p>12. Struktura typů rodinných soužití se proměňuje.¹⁹ Zároveň stoupá věk prvorodiček (průměrem věk nad 28 let). Téměř polovina dětí se rodí mimo manželství. Týká se to převážně prvních dětí a často se jedná o nesezdané, avšak faktické soužití. Dítě druhého, třetího a vyššího pořadí se už většinou rodí do manželství, stabilní rodinné soužití má stále vysokou prestiž a zůstává cílem většiny rodin. Plných 76 % rodinných soužití jsou úplné rodiny a 88 % z nich je založených na manželství. Úplné rodiny mají vyšší míru zaměstnanosti, více dětí a přijímají od státu méně sociálních dávek než neúplné rodiny. Neúplné rodiny jsou zároveň postiženy vyšší nezaměstnaností a výrazně častěji ohroženy chudobou.²⁰ Demografické Reprodukční chování žen je výrazně ovlivněno strukturálními nerovnostmi a dosaženým vzděláním, mimomanželská plodnost je výraznějším jevem mezi ženami s nízkým vzděláním a v regionech s vysokou nezaměstnaností, úmrtností a dalšími negativními sociálními jevy.²¹ Nesezdaná soužití představují křehčí a méně stabilní životní formu než manželství.²²</p>
Neúplné a vícedětné rodiny čelí často riziku chudoby	<p>13. Rizikovou skutečností také je, že každé druhé manželství se rozvádí a téměř každá čtvrtá rodina je neúplná.²³ Souvisejícím rizikem je ohrožení chudobou těchto samoživitelských rodin. Ženy samoživitelky navíc v důsledku platové nerovnosti (<i>gender pay gap</i>) čelí ještě většímu ohrožení chudobou než muži samoživitelé.²⁴ Ohrožení chudobou, a to často absolutní i relativní (ve vztahu k páru se stejným příjmem bez dětí), se týká také rodin s více dětmi, neboť příjem na hlavu rychle klesá s každým narozeným dítětem.²⁵</p>
Socioekonomické překážky založení rodiny	<p>814. Při zakládání rodiny mladí lidé čelí řadě socioekonomických překážek. K nejzávažnějším a častým patří zejména finanční nedostupnost bydlení a obtíže se vstupem na trh práce a budováním jisté pracovní pozice. Také vzrůstající náročnost vzdělávání i zaměstnání obecně ovlivňuje schopnost rozhodnout se pro založení rodiny a početí dítěte a přispívá k pokračujícímu trendu odkladů sňatků i porodů do vyššího věku. Výchova dětí a zabezpečení rodiny jsou v porovnání s výkonem zaměstnání chápány v celospolečenském kontextu jako méně přínosné a důležité, což dokládá oslabená pozice zaměstnaneckých rodičů na trhu práce. Zároveň přitom musí rodiče usilovat o dosažení odpovídajícího příjmu pro zajištění více členů domácnosti. Nominální čisté peněžní příjmy rodin s dětmi v přepočtu na jednoho člena domácnosti jsou však včetně daňových a sociálních transferů dlouhodobě nižší než u domácností bez</p>

¹⁹ MPSV ČR (2008) *Národní koncepce podpory rodin s dětmi*; MPSV ČR (2004) *Národní zpráva o rodině*.

²⁰ HÖHNE, S.; KUČAŘOVÁ, V.; PALONCOVÁ, J. (2016) *Rodiny s dětmi v České republice*.

²¹ HAMPLOVÁ, D. (2006) *Mimomanželská plodnost v České republice po roce 1989*.

²² MAŘÍKOVÁ, H.; VOHLÍDALOVÁ, M. (2011) Nestabilita partnerských soužití. *Socioweb* 2011(11).

²³ ČSÚ (2015) *Pohyb obyvatelstva – 2014*; ČSÚ (2015) *Demografická příručka – 2014*; ČSÚ (2015) *Příjmy a životní podmínky domácností – 2014*. Rovněž analýza HÖHNE, S.; KUČAŘOVÁ, V.; PALONCOVÁ, J. (2016) *Rodiny s dětmi v České republice*.

²⁴ MAŘÍKOVÁ, H. (ED.); KRÍŽKOVÁ, A.; VOHLÍDALOVÁ, M. (2012) *Živitelé a živitelky*.

²⁵ HÖHNE, S.; KUČAŘOVÁ, V.; PALONCOVÁ, J. (2016) *Rodiny s dětmi v České republice*.

dětí, ale také dokonce nižší než příjmy domácností důchodců/důchodkyň.²⁶ V rámci problematiky sladování osobního a pracovního života (*work-life balance*) je zároveň časová náročnost práce důležitá pro 81 % zaměstnaných obyvatel a rozložení pracovní doby pro 76 %. V letech 2008–2013 se přitom hodnocení časové náročnosti práce v průměru poněkud zhoršilo (negativní hodnocení u 22 % dotazovaných v r. 2013) a hodnocení rozložení pracovní doby zůstalo zhruba stejné (negativní u 16 % dotazovaných).²⁷

Atomizace společnosti
narušuje užitečnou aktivitu
komunit

815. Problémem jednotlivců i rodin zůstává individualizace. Ta je způsobena oslabenými vazbami uvnitř široké rodiny či stěhování za prací. To vede často k problémům, mezi hlavní patří nedostatečné zázemí pro řešení vlastních nečekaných problémů a snížená schopnost efektivně reagovat na problémy okolí.²⁸ To je důvodem, proč v ČR nalézáme méně aktivit postavených na svépomoci a sebeorganizaci v rámci sousedských či zájmových koalic. Tradiční hierarchická sociální práce řeší pouze akutní problémy, ale jen málo zvládá využití potenciálu lidí a jeho nasměrování do aktivit prospěšných jim samým, jejich rodinám i společnosti. Ukazuje, že větší zapojení lidí do komunitních aktivit zvyšuje politickou odpovědnost a snižuje nutnost intervencí shora.²⁹

1.2 Práce

Neudržitelné faktory klesající
nezaměstnanosti

816. V rámci celkové klesající nezaměstnanosti v posledních pěti letech roste podíl dlouhodobě nezaměstnaných na celkové nezaměstnanosti.³⁰ Na nárůstu zaměstnanosti v posledních letech má podíl především rostoucí sekundární sektor.³¹ Během příštích patnácti let je však možné předpokládat v sekundárním sektoru i v dalších sektorech významné změny, které pravděpodobně povedou k zániku řady současných pracovních míst.³²

²⁶ MPSV ČR (2016) *Vývoj vybraných ukazatelů životní úrovně v České republice v letech 1993–2015*.

²⁷ SVOBODOVÁ, L.; MLEZIVOVÁ, I.; VINOPAL, J.; ČERVENKA, J. (2015) *Proměny kvality pracovního života*, s. 46–47.

²⁸ LIBROVÁ, H. (2010) Individualizace v environmentální perspektivě. *Sociologický časopis* 46(1).

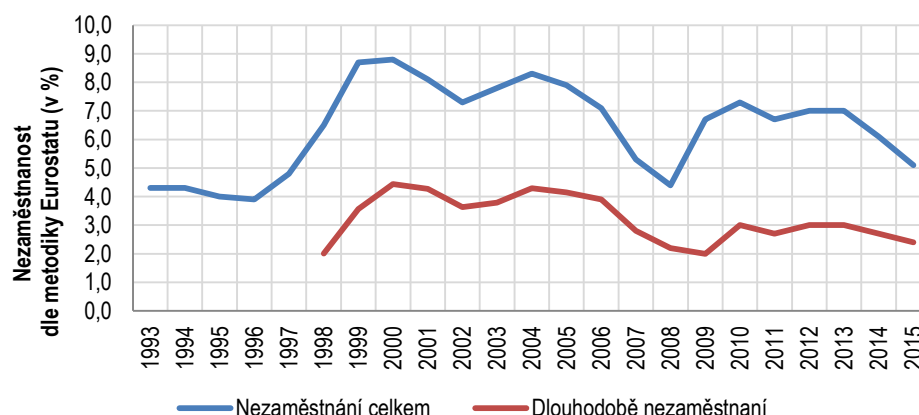
²⁹ KAHNE J., WESTHEIMER, J. (2006) The Limits of Political Efficacy. *Political Science & Politics* 39(2).

³⁰ Tj. osob nezaměstnaných déle než 1 rok. Dle metodiky Eurostatu jejich podíl tvořil 40,6 % v roce 2011, 43,4 % v roce 2012, 43,4 % v roce 2013, 43,5 % v roce 2014 a 47,3 % v roce 2015; 45,8 % v 1. čtvrtletí (1Q) 2016 v meziročním srovnání s 45,7 % v 1Q 2015. EUROSTAT. Long-term unemployment by sex - annual average. *Eurostat* [online].

³¹ Dle pravidelných analýz vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti publikovaných MPSV. Nejnověji MPSV ČR (2016) *Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2015*.

³² Viz např. ÚV ČR (2016) *Akční plán na podporu hospodářského růstu a zaměstnanosti* a ÚV ČR (2015) *Akční plán pro rozvoj digitálního trhu*.

Graf 1.1 Vývoj celkové nezaměstnanosti a dlouhodobé nezaměstnanosti v ČR.³³ Zdroj: Eurostat (2016) Database Employment and Unemployment. Labour Force Survey. Eurostat [online], vlastní zpracování.

Digitalizace potenciálně
přináší prohloubení
strukturální nerovnováhy trhu
práce

817. Jednou z důležitých změn ovlivňujících situaci zejména v sekundárním, ale i v dalších sektorech, je postupující digitalizace a robotizace výroby, služeb i ostatních pracovních činností. Analýza Úřadu vlády předpokládá v letech 2015–2030 izolovaným vlivem digitalizace zánik necelých 700 tisíc pracovních míst a vznik necelých 300 tisíc, tedy čistý negativní rozdíl cca 400 tisíc míst.³⁴ Digitalizace však podle této prognózy (několik desítek tisíc zaniklých a vzniklých pracovních míst ročně) nicméně způsobí jen menšinu celkových kreačně-destruktivních procesů na trhu práce. V letech 2004–2014 totiž ročně vznikalo 50 až 200 tisíc míst a podobný počet jich také zanikal. Mezi sektory je ohrožení digitalizací největší v dopravě a skladování, těžbě a dobývání, zemědělství a zpracovatelském průmyslu. Digitalizace ohrožuje nejvíce manuální profese, ale také povolání vykonávající jednodušší duševní činnosti (administrativní pracovníky a pracovníce, pokladní apod.). Digitalizace má potenciál zvětšovat existující regionální rozdíly v nezaměstnanosti. Z českých regionů je jí nejvíce ohrožen Ústecký kraj a nejméně Praha a Středočeský kraj. Obdobný vývoj byl již pozorován v USA.³⁵ Podle prognóz z projektu PŘEKVAP³⁶ je míra ohrožení digitalizací nepřímo úměrná dosaženému vzdělání, přičemž rozdíly jsou z tohoto hlediska velmi výrazné – zhruba desetinásobně více ohrožení jsou lidé s kvalifikací ISCED 0-2 (se ZŠ vzděláním) oproti lidem s magisterským vzděláním.³⁷

Budoucí úbytek lidí
v produktivním věku daný
demografickým stárnutím

818. Lze očekávat, že úbytek pracovních míst v důsledku digitalizace a robotizace bude částečně kompenzován úbytkem produktivní složky obyvatelstva, tj. pracovní síly, v důsledku demografického stárnutí populace. Demografická projekce ČSÚ predikuje výrazný úbytek

³³ Po růstu nezaměstnanosti v ČR v době (dvouvrcholové) hospodářské krize v letech 2009–2013 nyní nezaměstnanost klesá. Dlouhodobá nezaměstnanost (červeně) však klesá pomaleji než ta celková (modře).

³⁴ ÚV ČR (2015) *Dopady digitalizace na trh práce v ČR a EU*.

³⁵ EP (2016) *Industry 4.0*.

³⁶ FOND DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ (2015) *Předvídání kvalifikačních potřeb. Vývoj odvětví. Projekce pracovních míst a zaměstnanosti v ČR do roku 2025 podle odvětví*.

³⁷ FOND DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ (2015) *Předvídání kvalifikačních potřeb. Čtvrtá průmyslová revoluce a zaměstnanost*.

produktivní složky obyvatelstva do roku 2020 s následnou stagnací ve dvacátých letech³⁸ následovanou opětovným poklesem. ČSÚ ve třech variantách vývoje predikuje v roce 2031 mezi 6,4 a 6,7 mil. osob ve věkové skupině 15–64 let, což je o 0,3 až 0,6 mil. osob méně než v roce 2015. ČSÚ očekává výrazný nárůst počtu starších lidí nad 65 let z 1,9 milionu v roce 2015 na 2,4 až 2,6 milionu v roce 2031. Světová banka pak predikuje zvýšení této věkové skupiny na 3,01 milionu v roce 2050.³⁹ Klíčovými vstupními předpoklady predikce ČSÚ je prodlužování střední délky dožití, kladné saldo migrace a stabilní či mírně se zvyšující fertilita (plodnost).

Digitalizace a demografické stárnutí jsou klíčovými faktory vývoje trhu práce

819. Výše zmíněné procesy digitalizace a demografického stárnutí obyvatelstva jsou klíčovými faktory budoucího vývoje na trhu práce. Projekce vzešlá z projektu PŘEKVAP⁴⁰ počítá za předpokladu kontinuálního ekonomického růstu s mírným přibýváním zaměstnaných osob v letech 2015–2020, odhaduje však jejich následný úbytek. Studie uvádí očekávaný pokles počtu zaměstnaných do roku 2025 o 2 % oproti roku 2015, resp. o 3 % oproti roku 2018. V absolutních číslech se největší pokles pracovních míst za celé období 2015–2025 očekává v průmyslu (137 tisíc), menší pokles v primárním a terciárním sektoru (shodně cca o 20 tisíc míst) a nárůst v kvartérním sektoru (o 83 tisíc), zejména ve zdravotnictví a sociální péči, v uměleckých, sportovních a zábavních činnostech a ve vzdělávání. Změny na pracovním trhu mohou být srovnatelně významné s historickým přechodem od agrární k průmyslové společnosti, zvláště působí-li zároveň s trendem stárnutí populace a tlakem na vyšší *prekarizaci* práce. Digitalizace ovšem může také přinést možnost zapojení dosud znevýhodněných skupin na trhu práce (viz níže) díky nárůstu podílu neprekarizovaných flexibilních forem zaměstnávání.

Polarizace pracovního trhu bude narůstat i nadále

820. Digitalizace a automatizace přispívají k polarizaci trhu práce spočívající v přibývání pracovních míst s vysokými a nízkými výdělky a úbytku pracovních míst v prostředních příjmových kategoriích.⁴¹ Tento proces probíhá v západní Evropě a USA nejpozději od 90. let 20. století.⁴² V ČR byla zaznamenána příjmová a kvalifikační polarizace v krizových letech 2011–2013⁴³, zatímco do té doby probíhalo spíše zvyšování mzdové

³⁸ ČSÚ (2013) *Projekce obyvatelstva České republiky*.

³⁹ WB. Population Estimates and Projections. *World Bank* [online].

⁴⁰ FOND DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ (2015) *Předvídání kvalifikačních potřeb. Vývoj odvětví. Projekce pracovních míst a zaměstnanosti v ČR do roku 2025 podle odvětví*. Studie předpokládá úbytek 700 tisíc osob starších 15 let v období 2015–2025.

⁴¹ MICHAELS, G.; NATRAJ, A.; VAN REENEN, J. (2014) Has ICT Polarized Skill Demand? *Review of Economics and Statistics* 96(1); FREY, C. B.; OSBORNE, M. A. (2013) *The Future of Employment*; OESCH, D.; RODRIGUEZ MENES, J. (2010) Upgrading or polarization? *Socio-Economic Review* 9(3).

⁴² PERTOLD-GEICKA, B. (2014) Job Market Polarization and Employment Protection in Europe. *Acta VŠFS* 8(2); ACEMOGLU, D.; AUTOR, D. (2010) *Skills, Tasks and Technologies*. Graf 11 na s. 132.

⁴³ EUROFOUND (2014) *Drivers of recent job polarisation and upgrading in Europe: European Jobs Monitor 2014*, s. 13, 36.

úrovně pracovních míst.⁴⁴ Vzhledem k postupující digitalizaci a automatizaci výroby a služeb lze polarizující trendy na českém trhu práce očekávat i do budoucna, a to také kvůli pokračujícímu rozšiřování atypických forem práce, které k polarizaci přispívají.⁴⁵

Ekonomika platform je
rapidně rostoucím odvětvím

821. Právě takovými formami jsou nové pracovní příležitosti, které přináší ekonomika platform zprostředkovávajících práci (*on-demand economy*, *gig-economy*). Podle Evropské komise tento zatím relativně malý sektor ekonomiky rychle roste, v některých odvětvích získává důležitý podíl na trhu a podle odhadů se příjmy v pěti klíčových odvětvích tzv. ekonomiky sdílení (ubytování / krátkodobé pronájmy, přeprava osob, služby pro domácnost, profesionální / technické služby a společné financování) meziročně téměř zdvojnásobily.⁴⁶ Podle průzkumu Eurobarometru má navíc již 54 % obyvatel ČR (pro srovnání 52 % v EU28) povědomí o službách nabízených prostřednictvím ekonomiky platform a 7 % (v EU28 17 %) z nich je dokonce alespoň jednou využilo,⁴⁷ což ukazuje na dynamický potenciál tohoto nového sektoru ekonomiky jako takového. Co se týče účasti na straně poskytovatelů služeb, na úrovni EU28 jím byl každý třetí uživatel některé z platform, přičemž 9 % z nich nabízelo službu jen jednou, 18 % pak příležitostně (několikrát do roka) a pouze 5 % tak činí pravidelně (měsíčně).⁴⁸

Platformy přispívají k nárůstu
volnějším individuálním forem
práce

822. Dopady ekonomiky platform spočívají v potenciální reorganizaci ekonomické aktivity původně založené na zaměstnaneckém poměru směrem k samostatné výdělečné činnosti, resp. práci „na volné noze“ (*freelancer*, *self-employed*), často se ovšem jedná o tzv. falešnou samostatnou výdělečnou činnost (*bogus self-employment*, tzv. švarc systém), kdy pracovník nebo pracovnice sice není formálně regulérně zaměstnanou osobou s odpovídající pracovní-právní ochranou, ale přesto se reálně nachází v podřízeném postavení. Online platformy dále využívají metod *crowdworkingu* (tzn. online nabídek konkrétních pracovních úkolů adresovaných širokému počtu lidí) a některé dokonce umožňují vzdálené poskytování služeb s potenciálem *offshoringu* (přesunu ekonomické činnosti do zahraničí).

Platformy také mohou vést
k vyšší marketizaci
a prekarizaci

823. Platformy obecně zvyšují míru soutěže na trhu tím, že snižují bariéry vstupu na něj, čímž zhoršují platové i pracovní podmínky pracovníků a stírají hranice mezi pracovním a domácím prostředím s potenciálním rizikem pro bezpečnost práce i zdraví pracovníků a pracovnic. Tržní mechanismus je ještě více prohlouben díky systému hodnocení a referencí (*reputation mechanism*). Platformy navíc umožňují zvýšený rozpad pracovní aktivity do jednotlivých úkolů, které tak mohou být rozděleny na vysoko- a nízkokvalifikované, přičemž ty druhé jsou

⁴⁴ EUROFOUND (2014) *Drivers of recent job polarisation and upgrading in Europe: European Jobs Monitor 2014*, s. 13, 36. OECD (2015) *In it Together*, s. 151.

⁴⁵ OECD (2015) *In it Together*, s. 147-149.

⁴⁶ EK (2016) *Evropský program pro ekonomiku sdílení*.

⁴⁷ EK (2016) *Flesh Eurobarometr 438*.

⁴⁸ Tamtéž.

náchylnější k robotizaci nebo offshoringu. Takováto diferenciacie práce má však za následek nutnost pracovníků stále znovu se ucházet o své pracovní úkoly. Celkově tak ekonomika platform potencionálně přispívá k vyšší prekarizaci práce.⁴⁹

Negativní externalita
digitalizovaných platform
pronájmů

824. Modelovým příkladem může být služba platform, která jedinci s volnou ubytovací kapacitou umožňuje pronájem/podnájem bytových prostor a která může v některých oblastech vynášet až desetitisíce korun měsíčně, což osobě vlastníci nemovitost zajistí slušný příjem, který však – ačkoliv by měl být – zpravidla nebude zdaněn či podroben pojistnému na veřejné zdravotní pojištění a sociální zabezpečení. V krátkodobém hledisku se tedy může jednat o dobrou příležitost výdělku, z hlediska dlouhodobého je však jedinec v ohrožení sociálního vyloučení, např. s ohledem na absenci započitatelných příjmů pro účely důchodu. Tato služba má navíc negativní dopad na výši nájmů v centrech měst, které díky narůstající poptávce rostou, což ve svém důsledku vede k nárůstu životních nákladů místních obyvatel. Prohlubují se tak socioekonomické nerovnosti s následným rizikem „vytlačování“ měst daným suburbanizací ([Analýza rozvoje Obce a regiony](#)) jako důsledkem gentrifikace (sociálně-kulturní změny způsobené stěhováním vysoko-příjmových obyvatel do dosud méně prosperujících lokalit).

Podíl pracovních úvazků na
dobu určitou roste

825. V ČR v posledních letech došlo k nárůstu podílu dočasných pracovních úvazků, což je jedním z projevů prekarizace práce. Podle Eurostatu⁵⁰ se v roce 2015 dočasné smlouvy na celkové zaměstnanosti podílely z 8,1 % oproti 6,1 % v roce 2009. Dočasné úvazky však mohou být ve skutečnosti ještě více rozšířené, neboť ve výzkumu PIAAC na přelomu let 2011 a 2012 uvedlo smlouvu na dobu určitou 16 % zaměstnaných, práci beze smlouvy 3 %, smlouvu s agenturou 1 % a jiné smluvní vztahy (většinou dohody o pracovní činnosti, dohody o provedení práce nebo práci přes agenturu) 2 % zaměstnanců.⁵¹ Vyšší zaměstnanost na dobu určitou v ČR potvrzují také výsledky evropských šetření European Working Conditions Survey z roku 2015⁵² a European Skills and Jobs Survey z roku 2014⁵³ (v obou případech 23 %). Analýza Eurofoundu⁵⁴ uvádí, že v ČR v letech 2001–2012 byla většina nově vytvořených pracovních míst na dobu určitou, přičemž v letech 2011–2014 u nás ubývalo zaměstnaných na smlouvy na dobu neurčitou ve všech příjmových kvantilech kromě

⁴⁹ DRAHOKOUPIL, J.; FABO, B. (2016) *The platform economy and the disruption of the employment relationship*.

⁵⁰ EUROSTAT. Table Temporary employees as percentage of the total number of employees. [online] Eurostat.

⁵¹ PIAAC. Výstupy výzkumu PIAAC. PIAAC [online], vlastní výpočet na základě dat PIAAC.

⁵² EUROFOUND (2016) *6th European Working Conditions Survey*, vlastní výpočet na základě dat EWCS.

⁵³ SKILLS PANORAMA. (2014) *European Skills and Jobs Survey*. In *Skills Panorama*, vlastní výpočet na základě dat ESJS.

⁵⁴ EUROFOUND (2015) *Recent developments in temporary employment*, s. 7–9.

nejvyššího, což svědčí o silícím charakteru trvalých smluv jako privilegia vysokopříjmových skupin.⁵⁵

Smlouvy na dobu určitou
nepřispívají ke kvalitě života
člověka

826. Eurofound na základě dat z ČR i ostatních evropských zemí upozorňuje i na několikanásobný rozdíl mezi skutečnou dobou trvání zaměstnání na dobu určitou a neurčitou a na to, že dočasné úvazky s sebou obvykle nesou i nižší mzdy (v ČR o 27 %, při vyloučení dalších faktorů jako věk, pohlaví, velikost organizace aj. o 10 %). Pracovníci a pracovníce na dobu určitou jsou také několikanásobně více ohroženi nezaměstnaností než zaměstnaní s trvalou smlouvou. V literatuře je přitom dobře zdokumentován negativní vliv nejistoty v zaměstnání na psychické i fyzické zdraví lidí.⁵⁶ Přechodů z dočasných smluv do trvalých v ČR, tak jako ve většině ostatních zemí EU, v letech 2006–2012 ubylo, lidé tedy stále častěji zůstávají v dočasných úvazcích dlouhodobě.⁵⁷ Konzistentně s tím je v ČR již v období 1995–2007 zaznamenán úbytek práce na plný úvazek na dobu neurčitou ve prospěch atypických forem práce. Tento trend poté akceleroval během hospodářské krize.⁵⁸

Poptávka po vysoce
kvalifikovaných pracovnících
a pracovnících v důsledku
nerovnováh trhu práce

827. ČR se potýká se stárnutím společnosti a s tím spojenou rostoucí zátěží na veřejné finanční rozpočty. Zároveň – vzhledem k problémům v souvislosti se stárnutím populace a úbytkem produktivní složky pracovních sil potřebných k jejímu financování a změnám v charakteru ekonomické činnosti – by však bylo pro ČR vhodné uvážit změny ve financování systému sociální ochrany a posílit počty pracovníků a pracovníc k využití pracovních příležitostí a naplnění nově vznikajících pracovních míst. Jak je uvedeno výše, v důsledku polarizace pracovních míst a procesu digitalizace a robotizace se očekává, že struktura budoucí poptávky po práci bude charakterizována, obdobně jako v jiných vyspělých zemích, výraznější poptávkou vysoce kvalifikované pracovní síly a na druhé straně i pracovníků a pracovníc s nízkou kvalifikací, avšak již v menší míře. V současnosti ČR zažívá období stabilního ekonomického růstu a období s nízkou nezaměstnaností, která se řadí v rámci EU28 k nejnižším. Zároveň však nepřestává růst počet volných pracovních míst pro vysoce kvalifikované pracovníky a pracovníce, v globálním kontextu se tak vede intenzivní boj o talenty. Situace v ČR se v mnoha směrech liší. Zatím ne zcela využitá rezervy zdroje pracovní síly lze najít v rámci skupin doposud pracovním trhem znevýhodněných a také v těch, jež přináší mezinárodní migrace.

⁵⁵ PIASNA, A. (2015) *Nonstandard work arrangements, employment regulation and inequalities*. .

⁵⁶ ARONSSON, G. (2005) Health and development opportunities for those in fixed-term employment. In GUSTAFSSON, R.; LUNDBERG, I. (eds.) *Worklife and Health in Sweden 2004*. QUINLAN, M.; MAYHEW, C.; BOHLE, P. (2001) The Global Expansion of Precarious Employment, Work Disorganization, and Consequences for Occupational Health. *International Journal of Health Services* 31(2).

WAENERLUND, A.; GUSTAFSSON, P.; VIRTANEN, P.; HAMMARSTRÖM, A. (2011) Is the core-periphery labour market structure related to perceived health? *BMC Public Health* 11(1).

⁵⁷ EUROFOUND (2015) *Recent developments in temporary employment*, s. 66–67.

⁵⁸ OECD (2015) *In it Together*, s. 146.

Znevýhodněnými na trhu práce jsou lidé do 24 a nad 50 let, zdravotně postižení a ženy s malými dětmi

828. Situaci skupin z různých důvodů znevýhodněných na trhu práce v ČR lze stručně charakterizovat následujícím způsobem:

829. **Mladí lidé** do 24 let byli velmi silně zasaženi hospodářskou krizí, kdy se jejich nezaměstnanost postupně zvýšila z 10 % v roce 2008 až na 19,5 % v roce 2012. Poté následoval opětovný pokles a nyní se situace blíží předkrizovému období.⁵⁹ Kromě toho byli mladí lidé během krize ze všech skupin zdaleka nejvíce postiženi zaměstnáváním na dobu určitou a nedobrovolným zaměstnáváním na částečné úvazky, tedy *prekarizací* práce, s potenciálně dlouhodobými důsledky pro jejich další životní dráhy.⁶⁰

830. **Starší lidé** nad 50 let mají velké obtíže zejména v případě, kdy po ztrátě zaměstnání hledají novou práci. Tuto situaci velká část z nich řeší nedobrovolným odchodem do předčasného důchodu, který s sebou nese doživotně snížený příjem.⁶¹ Podíl předčasných starobních důchodců a důchodkyň na celkovém počtu seniorů a seniorek tak v roce 2013 tvořil 22 %.⁶² Ohroženými na trhu práce jsou také dlouhodobě pečující, kteří po ukončení péče nemohou navázat na předchozí kariéru a často se také z důvodu věku stávají multifaktoriálně znevýhodněnými. Další komplikace v postavení starších lidí na trhu práce lze očekávat kvůli zvyšujícímu se věku odchodu do důchodu a také kvůli narůstající důležitosti ICT dovedností, které silně negativně korelují s věkem.⁶³

831. Postavení **osob se zdravotním postižením (OZP)**, tvořících podle definice zúžené na invalidní důchodce a důchodkyně zhruba 6 % obyvatelstva v produktivním věku,⁶⁴ je dlouhodobě velmi složité. Podle různých datových zdrojů se jejich zaměstnanost pohybuje pouze mezi 23 % a 37 % a pravděpodobně se v posledních letech příliš nemění.⁶⁵ Mezi lidmi s nejtěžším stupněm postižení, kteří tvoří největší skupinu OZP, je zaměstnanost zcela výjimečná.⁶⁶ Kromě objektivního zdravotního znevýhodnění přispívají k problémům OZP s uplatněním stereotypy a z nich vycházející diskriminace (*ableism*) na straně zaměstnavatelů. Také dlouhodobé problémy v systému diagnostiky postižení jsou pak jedním z důvodů snížené motivace OZP k práci.⁶⁷

832. **Ženy s malými dětmi** a ženy ve věku před mateřstvím jsou ve svých pracovních drahách silně ovlivněny v mezinárodním srovnání relativně dlouhým trváním rodičovské dovolené v ČR, velmi nízkou

⁵⁹ EUROSTAT. Youth unemployment rate by sex, age and country of birth: 15-24 let. *Eurostat* [online].

⁶⁰ KRÍŽKOVÁ, A.; FORMÁNKOVÁ, L. (2014) Intersekcionalní perspektiva zkoumání dopadů krize na životní dráhy v ČR: gender, třída, věk (a rodičovství). *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 15(2).

⁶¹ MAŽÁK, J. (2015) *Osoby ve věku 50–65 a další profesní vzdělávání*, s. 15–16.

⁶² Tamtéž.

⁶³ STRAKOVÁ, J.; VESELÝ, A. (2013) *Předpoklady úspěchu v práci a v životě*.

⁶⁴ Podíl vyplácených invalidních důchodů na obyvatelstvu ve věku 15–64 let. Výpočet podle ČSSZ (2015) Vyplácené invalidní důchody ve stavu k 21. 12. 2015. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]; ČSÚ (2013) *Projekce obyvatelstva České republiky (Projekce 2013)*.

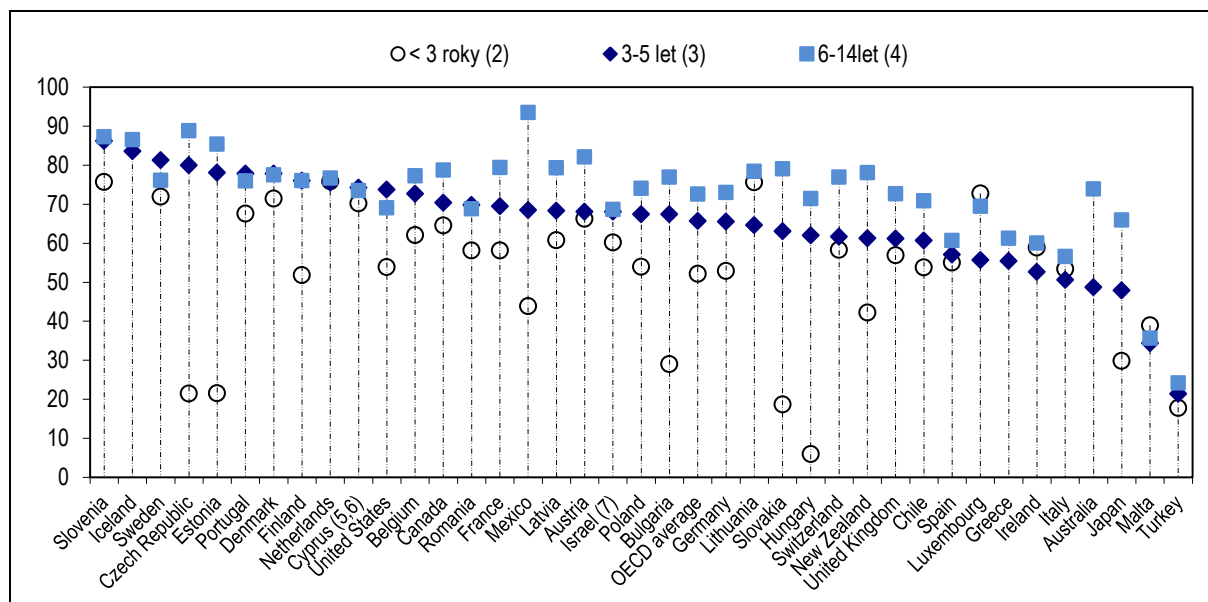
⁶⁵ JANÍČKO, M. (2015) *Osoby se zdravotním postižením a další profesní vzdělávání*, s. 9–15.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Tamtéž.

dostupností částečných úvazků, nízkou podporou flexibilních forem zaměstnání ze strany zaměstnavatelů, omezenou dostupností kvalitní veřejně financované péče o malé děti⁶⁸ a nízkým zapojením obou rodičů do péče o děti. Ačkoli ženy tvoří více než polovinu absolvujících vysokých škol, zůstávají dlouho mimo trh práce. Tato jejich dlouhá absence, související s přerušením práce z důvodu mateřství a péče o dítě, negativně ovlivňuje jejich kvalifikaci a osobní rozvoj v důsledku nižší pracovní praxe a zkušeností i ztráty osobních kontaktů.⁶⁹ To se pak ve značné míře odráží v existujících rozdílech na trhu práce mezi muži a ženami. Mnoho žen se pak proto vrací do pracovního života se značnými obtížemi, velká část žen se stává nezaměstnanými bezprostředně po ukončení rodičovské dovolené.⁷⁰ Zaměstnanost mladých žen s malými dětmi je v evropském srovnání mimořádně nízká.⁷¹ Naopak pracovní zapojení matek dětí staršího školního věku je dokonce ve světovém měřítku jedním z nejvyšších.⁷²

Graf 1.2 Míra zaměstnanosti matek dle věku dítěte v zemích OECD, 2011. Zdroj: HÖHNE, S.; KUCHAROVÁ, V.; PALONCOVÁ, J. (2016) *Rodiny s dětmi v České republice*, s. 54.

⁶⁸ ŠIMEČKOVÁ, M. (2015) *Osoby na mateřské a rodičovské dovolené a osoby pečující o osobu blízkou a další profesní vzdělávání*, s. 15–16.

⁶⁹ ADAMS, R. B.; FERREIRA, D. (2004) Women in the Boardroom and their impact on governance and performance, *Journal of Financial Economics* 94. ADLER, R. D. (2001) *Women in the Executive Suite Correlate to High Profits*. FRANCOEUR, C.; LABELLE, R.; SINCLAIR-DESGAGNÉ, B. (2008) Gender diversity in corporate governance and top management. *Journal of Business Ethics*, 81(1). SMITH, N.; PARROTTA, P. (2015) Why so few women on board of directors? *Journal of Business Ethics* (elektronicky publikováno 30. 11. 2015, zatím není zařazeno do čísla).

⁷⁰ BIČÁKOVÁ, A.; KALIŠKOVÁ, K. (2015) *Od mateřství k nezaměstnanosti*.

⁷¹ PYTLIKOVÁ, M. (2015) *Rozdíly ve výši výdělků ve vztahu k mateřství a dítěti v rodině*; PERTOLD-GEBICKÁ, B.; HUŠEK, D. (2015) *Female Labor Force Participation and Childcare Policies*.

⁷² HÖHNE, S.; KUCHAROVÁ, V.; PALONCOVÁ, J. (2016) *Rodiny s dětmi v České republice*.

Nízká nabídka vhodných
pracovních úvazků pro matky
malých dětí

833. Současný systém vůči rodinám nepříznivých přerozdělovacích transferů⁷³ a nedostatečné nabídky zkrácených a flexibilních neprekarizovaných pracovních úvazků spolu s relativní chudobou v porovnání s bezdětnými formami života a současně s malým společenským uznáním práce rodičů spojené s výchovou dětí navíc pravděpodobně negativně působí na samotnou ochotu žen děti mít,⁷⁴ což zapříčiňuje velmi nízkou porodnost v ČR.⁷⁵ Ženy přitom představují cennou část pracovní síly. Výzkumy i podniková praxe přitom potvrzují, že zastoupení žen v managementu společností je v pozitivní korelaci s jejich výkonem i s jejich zisky.⁷⁶ Ženy také pomáhají firmám lépe porozumět potřebám zákazníků a zákaznic a příznivým způsobem vyvažují a obohacují pracovní kolektivy. Snížení genderové nerovnosti a větší zapojení žen v pracovním procesu díky větší nabídce částečných a flexibilních úvazků a většímu pochopení ze strany zaměstnavatelů může přinést prospěch zaměstnaným i zaměstnavatelům a zmírnit důsledky vlivu stárnutí populace. Významně by přispěla změna stereotypů těch zaměstnavatelů, kteří nedoceňují význam rodičovství a rodinného zázemí pro osobnostní růst zaměstnanců a rozvoj stále více požadovaných „měkkých dovedností“ (*soft skills*).

Migrace nedopadá negativně
na místní pracovníky

834. Imigranti nebo imigrantky často spíše doplňují, než substituují domácí pracovníky a pracovnice – mohou naopak zvyšovat mzdy domácích pracovníků a pracovnic.⁷⁷ Jsou však substituty domácích pracovníků a pracovnic s nízkou kvalifikací nebo jiných migrantů a migrantek v sektorech s nízkou kvalifikací.⁷⁸ V zahraničí bylo empiricky dokázáno, že v celkovém pohledu migranti a migrantky neubírají pracovní místa původnímu obyvatelstvu, ani nesnižují jejich mzdy s výjimkou některých specifických odvětví a profesí.⁷⁹ Pouze několik málo studií zmiňuje mírně negativní důsledky imigrace.⁸⁰

⁷³ HAMPL, O.; KOTRBA, V. (2015) *Mapování transferů mezi rodinou a společností zprostředkovaných státem*. [1. část, jednogenerační ukazatele.]

⁷⁴ ADSERÀ, A. (2005) Vanishing Children. *American Economic Review Papers and Proceedings*, 95(2); KALWIJ, A. (2010) The impact of family policy expenditure on fertility in western Europe. *Demography* 47(2); MPSV ČR (2004) *Národní zpráva o rodině*; HIRŠL, J. (2004) Příspěvky českého státu rodinám na náklady spojené s výchovou dětí. *Demografie*, 2004(3).

⁷⁵ ŠTASTNÁ A.; ŠPROCHA, B.; KOCOURKOVÁ J. (2016) *The Transition of Childbearing Patterns from the Cohort Perspective in relation to Family Policy*.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ PERI, G. (2014) *Do immigrant workers depress the wages of native workers?*

⁷⁸ ROY, A. S. (1997) Job displacement effects of Canadian immigrants by country of origin and occupation. *International Migration Review*, 31(1).

⁷⁹ CATTANEO, C.; FIORIO, C.; PERI, G. (2015) What Happens to the Careers of European Workers When Immigrants "Take Their Jobs"? *Journal of Human Resources* 50(3). CARD, D. (1990) The Impact of the Mariel Boatlift on the Miami Labor Market. *Industrial and Labor Relations Review* 43(2). ROY, A. S. (1997) Job displacement effects of Canadian immigrants by country of origin and occupation. *International Migration Review* 31(1). KAHANEC, M.; ZIMMERMANN, K. F. (eds.) (2010) EU labor markets after post-enlargement migration. LONGHI, S.; NIJKAMP, P.; POOT, J. (2008) The impact of immigration on the employment of natives in regional labour markets: a meta-analysis. In POOT, J.; WALDORF, B.; VAN WISSEN, L. (eds.) *Migration and human capital*.

⁸⁰ BORJAS, G. J. (2003). The labor demand curve is downward sloping. *Quarterly Journal of Economics*, 118(4).

Nejednoznačné důsledky
etnické diverzity

835. Odlišné kulturní pozadí přináší různé perspektivy a nápady, schopnosti řešit problémy (heuristiku) a také znalosti globálních trhů a jejich zákazníků a zákaznic, což stimuluje kreativní řešení a inovace a pozitivně ovlivňuje výkonnost pracovišť.⁸¹ Etnická diverzita je však také spojována s komunikačními bariérami, sníženou soudržností a nižší důvěrou.⁸² To může naopak přinášet vyšší náklady na tzv. mezikulturní vyjednávání. Dřívější empirické studie využívající regionálních dat ale hovoří o pozitivním efektu na ekonomickou výkonnost.⁸³ Jiné studie využívající individuální data na bázi registru ukazují pozitivní efekt etnické rozmanitosti na inovace a míru exportu,⁸⁴ ale negativní nebo statisticky nevýznamný efekt etnické diverzity na výkonnost firem.⁸⁵ Diverzita, potažmo kreativita, je jedním z důležitých prvků potřebných pro ekonomický růst tažený inovacemi (*innovation driven economic growth*).⁸⁶

Vhodné typy migrantů a
migrantek k integraci na trh
práce i do společnosti

836. Určité typy migrantů a migrantek jsou pro přijímající zemi a ekonomiku prospěšnější z hlediska rychlé integrace na trh práce a společnosti a plynulého transferu vědomostí a kreativních schopností na podniky a společnost. Ze čtyř typů migrace, které rozlišujeme – tj. 1) ekonomická migrace pracovníků a pracovníc, 2) migrace rodinných příslušníků v rámci slučování rodin (*family reunion*), 3) migrace studentů a studentek a 4) migrace uprchlíků ze zemí zmítaných válkami a politickými konflikty – je ekonomická migrace pracovníků a pracovníc, kteří přicházejí do země za prací, tím nejoptimálnějším typem z hlediska selekce vhodných charakteristik potřebných k integraci do společnosti a zejména pak na trh práce. Tito ekonomičtí migranti a migratky jsou většinou mladí, zdraví jedinci s lepšími schopnostmi a vzděláním (a většinou s relativně dobře přenositelným vzděláním).⁸⁷ Imigranti a imigrantky z jazykově a kulturně bližších zemí původu se integrují na trh práce a do společnosti snadněji

⁸¹ HONG, L.; PAGE, S. E. (2001) Problem solving by heterogeneous agents. *Journal of Economic Theory* 97(1). HONG, L.; PAGE, S. E. (2004) Groups of diverse problem solvers can outperform groups of high-ability problem solvers. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 101(46). BERLIANT, M.; FUJITA, M. (2011) The dynamics of knowledge diversity and economic growth. *Southern Economic Journal* 77. OSBORNE, E. (2000) The deceptively simple economics of workplace diversity, *Journal of Labor Research*, 21(3). LAZEAR, E. P. (1999) Globalisation and the market for team-mates. *The Economic Journal* 109.

⁸² LAZEAR, E. P. (1999) Globalisation and the market for team-mates. *The Economic Journal* 109.

⁸³ OTTAVIANO, G.; PERI, G. (2006) The economic value of cultural diversity. *Journal of Economic Geography*. 6.

ALESINA, A.; LA FERRARA, E. (2005) Ethnic diversity and economic performance. *Journal of Economic Literature* 43(3).

SPARBER, CH. (2009) Racial diversity and aggregate productivity in US industries 1980–2000. *Southern Economic Journal* 75; SPARBER, CH. (2010) Racial diversity and macroeconomic productivity across US states and cities. *Regional Studies* 44; SUEDEKUM, J.; WOLF, K.; BLIEN, U. (2009) Cultural Diversity and Local Labor Markets. *IZA Discussion Paper* No. 4619.

⁸⁴ PARROTTA, P.; POZZOLI, D.; PYTLIKOVA, M. (2014) The Nexus between Labor Diversity and Firm's Innovation. *Journal of Population Economics* 27(2).

PARROTTA, P.; POZZOLI, D.; SALA, D. (2016) Ethnic Diversity and Firms' Export Behavior.

⁸⁵ PARROTTA, P.; POZZOLI, D.; PYTLIKOVA, M. (2014) Does Labour Diversity affect Firm Productivity? *European Economic Review* 66.

⁸⁶ AGHION, P. (2012) *From growth theory to growth policy design*.

⁸⁷ CHISWICK, B. R. (1999) Are immigrants favourably self-selected? *American Economic Review* 89(2).

než ti z jazykově vzdálenějších zemí.⁸⁸ Rodinní příslušníci migrující v rámci slučování rodin jsou z hlediska vlastností vhodných k plynulé integraci na trh práce charakterizováni horší selekcí než ekonomičtí migranti či migrantky.⁸⁹

Uprchlíci a absolventi

837. Nejméně vhodné charakteristiky z pohledu integrace na trh práce a do společnosti pak mívají skupiny uprchlíků, jelikož za situace absence válečného konfliktu či politických tlaků by se tito lidé většinou vůbec nestěhovali. Velká část uprchlíků navíc často zažívá traumata, která si s sebou nesou dál a která jim často ztěžují zapojení se jak na trh práce, tak do společnosti jako takové. Přijímání imigrantů a imigrantek v rámci této kategorie uprchlíků je však povinností každé země v menším či větším měřítku vzhledem k závazku dodržování *Ženevské konvence o právním postavení uprchlíků*. Další možností jsou zahraniční studenti a studentky, kteří jsou také vhodnými adepty k migraci. V současnosti jsou studenti a studentky pocházející ze států mimo EU a studující v ČR po dokončení studia často nuceni ze země odjet, pokud nezačnou plnit jiný účel svého pobytu, jako je např. zaměstnání (za tímto účelem mají volný přístup na trh práce). Jedná se však o lidi, kteří by neměli problém s integrací, protože se během studií seznámili s jazykem, společností a navázali zde společenské kontakty. Např. Spojené státy (USA) považují zahraniční studenty a studentky za zdroj vysoce kvalifikované pracovní síly a snaží se je v USA udržet například tak, že jim po dokončení studia poskytují rok na hledání práce a tamní úřady jim v tom aktivně pomáhají. Díky této politice pochází jedna třetina zaměstnaných absolvujících technických a přírodovědných oborů ze zahraničí, mezi absolventy a absolventkami doktorského studia je to dokonce více než polovina. Tito pracovníci a pracovnice se významně podílejí na inovacích a jsou významným motorem ekonomického růstu USA.⁹⁰

Vhodné prostředí pro
plynulou integraci cizinců a
cizinek

838. Další faktory ovlivňující plynulou integraci cizinců a cizinek na trh práce a do společnosti se týkají také institucí a přístupu většinové populace. Některé studie naznačují, že negativní postoje většinové společnosti vůči cizincům a cizinkám snižují imigraci.⁹¹ Obzvláště citliví na tyto postoje pak jsou cizinci a cizinky z ostatních zemí EU a jiných rozvinutých zemí, z jazykově blízkých zemí a zemí s relativně vzdělanější populací.⁹²

⁸⁸ ADSERÀ, A.; PYTLIKOVÁ, M. (2016): Language and Migration. In Ginsburg, V.; Weber, O. (eds) *The Palgrave Handbook of Economics and Language*.

⁸⁹ CHISWICK, B. R. (1999) Are immigrants favourably self-selected? *American Economic Review* 89(2).

⁹⁰ PERI, G.; BASSO, G. (2016) *Opportunity Lost*.

⁹¹ GORINAS, C. AND PYTLIKOVÁ, M. (2015) The Influence of Attitudes toward Immigrants on International Migration. *International Migration Review* 49(4).

⁹² Tamtéž.

1.3 Nerovnosti

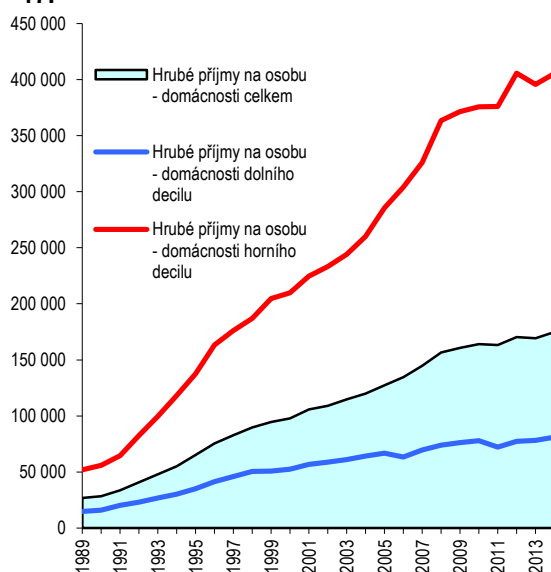
Vyšší životní spokojenost je podmíněna nízkými socioekonomickými nerovnostmi

839. Jednou z překážek růstu kvality života jsou významné nerovnosti ve společnosti. Průzkumy ukazují, že k vyšší životní spokojenosti lidí (včetně jejich dobrého zdravotního stavu) dochází při nižších socioekonomických nerovnostech ve společnosti.⁹³

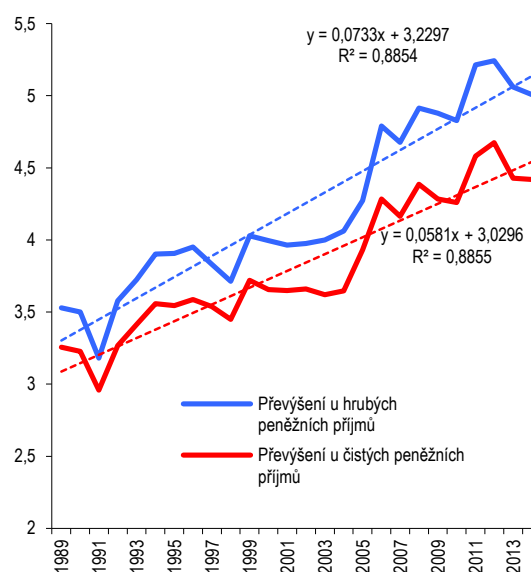
K „rozevírání nůžek“ dochází nejvíce v období hospodářského růstu

840. V čase hospodářské recese se příjmy domácností dolního příjmového decilu (desetiny domácností s nejnižšími příjmy) zvyšovaly rychleji než příjmy domácností horního decilu. Růst příjmů nejbohatší desetiny domácností naopak vykazoval oproti vývoji příjmů nejchudší desetiny vyšší dynamiku v době konjunktury.⁹⁴ Sociální systém tedy tlumí dopady recese na nízkopříjmové domácnosti, celkově však pokračuje „rozevírání nůžek“ mezi nízko- a vysokopříjmovými domácnostmi.⁹⁵

Graf 1.3 Roční hrubé peněžní příjmy na osobu desetiny domácností s nejvyššími (červeně) a desetiny domácností s nejnižšími (modře) příjmy (v Kč). Zdroj: Dubská, D.; Zeman, J. (2015) *Analýza vývoje indikátorů nerovnosti v ČR a jejich dopad na růstový potenciál ČR*, s. 17.

Graf 1.4 Převýšení horního příjmového decilu nad dolním příjmovým decilem (hrubé a čisté příjmy, vývoj 1989–2014). Zdroj: Dubská, D.; Zeman, J. (2015) *Analýza vývoje indikátorů nerovnosti v ČR a jejich dopad na růstový potenciál ČR*, s. 17.

⁹³ HAHEY, T., SMYTH, E.; SIRGY, M. J.; RAHTZ, D. (2004) Do subjective indicators measure welfare? *European Societies* 6(1); VERME, P. (2011) Life satisfaction and income inequality. *Review of Income and Wealth* 57(1).

⁹⁴ DUBSKÁ, D.; ZEMAN, J. (2015) *Analýza vývoje indikátorů nerovnosti v ČR a jejich dopad na růstový potenciál ČR*.

⁹⁵ Za roky 1989–2014 stouply hrubé peněžní příjmy na osobu v domácnostech celkem podle dat z rodinných účtů 6,6krát (čisté 6,5krát) a u desetiny nejnižší příjmových 5,5krát (čisté 5,6krát), ale u desetiny nejvyšší příjmových narostly 7,8krát (čisté 7,7krát). Dle výše uvedené analýzy DUBSKÁ, D.; ZEMAN, J. (2015) *Analýza vývoje indikátorů nerovnosti v ČR a jejich dopad na růstový potenciál ČR*.

Nerovnost v periferních oblastech prohlubují geografické podmínky

841. Nerovnosti se neprojevují pouze v dimenzi příjmů domácností, ale také v prostorové dostupnosti zaměstnání a veřejných služeb.⁹⁶ V České republice lze nalézt oblasti, odkud se kvůli stálému poklesu úrovně poskytování veřejných služeb (omezované zdravotní péči v místě, slábnoucí veřejné dopravní obslužnosti) stěhuje mladší obyvatelstvo do měst a ponechává nemovitosti především k rekreačním účelům. Dochází tak k vylidňování venkova a koncentrace obyvatelstva do několika sídelních center (klíčová oblast [Obce a regiony](#)). V periferních územích se projevuje nejtypičtěji stárnutí populace a výrazné zhoršování kvality života.

Nerovnosti jsou prohlubovány diskriminací již ohrožených skupin

842. Kromě omezení potenciálu osobního rozvoje z důvodu nízkého příjmu nebo nedostatečné prostorové dostupnosti služeb jsme svědky společenských nerovností spojených s předsudky a diskriminací na základě pohlaví,⁹⁷ věku, etnicity, péče o závislé osoby, zdravotního postižení, sexuální orientace, vyznání nebo světonázoru. Nejvíce ohrožené diskriminací jsou v praxi osoby sociálně vyloučené a jinak znevýhodněné, které se diskriminaci nedovedou účinně bránit, a ty, které čelí vícečetné diskriminaci (tj. z více důvodů). Mezi znevýhodněné osoby patří ženy⁹⁸ (mj. kvůli platové nerovnováze), cizinci a cizinky, příslušníci a příslušnice některých etnických menšin (zejména Romové a Romky), osoby se zdravotním postižením, senioři a seniorky, matky s dětmi, osoby s nízkou kvalifikací, propuštění vězni a vězeňkyně či osoby drogově závislé.

Současný stav vězeňského systému nepřispívá k poklesu společenských nerovností

843. Mnohá z výše uvedených znevýhodnění se překrývají a některé veřejné systémy je dále násobí, byť nikoli záměrně. Příkladem může být vězeňství. Z důvodu vysoké míry recidivy (viz Graf 1.5) jsou vězeňská zařízení již na samé hranici svých (i postupně navyšovaných) kapacit. Míra tzv. penologické recidivy (množství takových pachatelů opakovaně ve výkonu trestu odnětí svobody) se v ČR pohybuje okolo 70 %.⁹⁹ Tomu však neodpovídají počty příslušníků/příslušnic a zaměstnanců/zaměstnankyň vězeňské služby. Ve vězeňských zařízeních se také nachází poměrně vysoké procento osob se zkušenostmi se závislostí na psychotropních a omamných látkách¹⁰⁰ či trpící různými duševními onemocněními. Také

⁹⁶ Veřejnými službami jsou v celém dokumentu rozuměny „služby vytvořené, organizované nebo regulované orgánem veřejné správy k zajištění, aby byla služba poskytována způsobem, který lze považovat za nezbytný k uspokojení společenských potřeb při respektování principu subsidiarity. Sama veřejná správa se všemi úrovněmi je chápána jako služba pro občana. Veřejnou službou jsou tedy tzv. věcné veřejné služby, které jsou státem, krajem či obcí organizovány, poskytovány v naturální (věcné) podobě či regulovány, příp. poskytovány ve formě finanční podpory a v širším slova smyslu i správní činnosti, ať jsou či nejsou upraveny zákonem“. Definice převzata z přílohy usnesení vlády. VLÁDA ČR (2002) *Usnesení vlády České republiky č. 164 ze dne 20. února 2002 k návrhu záměru zákona o standardizaci vybraných veřejných služeb*.

⁹⁷ ČR patří mezi zeměmi OECD k průměru. Viz OECD Gender wage gap. *OECD Gender Equality*. [Online] V rámci EU28 ovšem k výraznému podprůměru: EK (2015) *Gender pay gap in the Czech Republic*; MYSÍKOVÁ, M. (2012) Gender Wage Gap in the Czech Republic and Central European Countries. *Prague Economic Papers* 21(3).

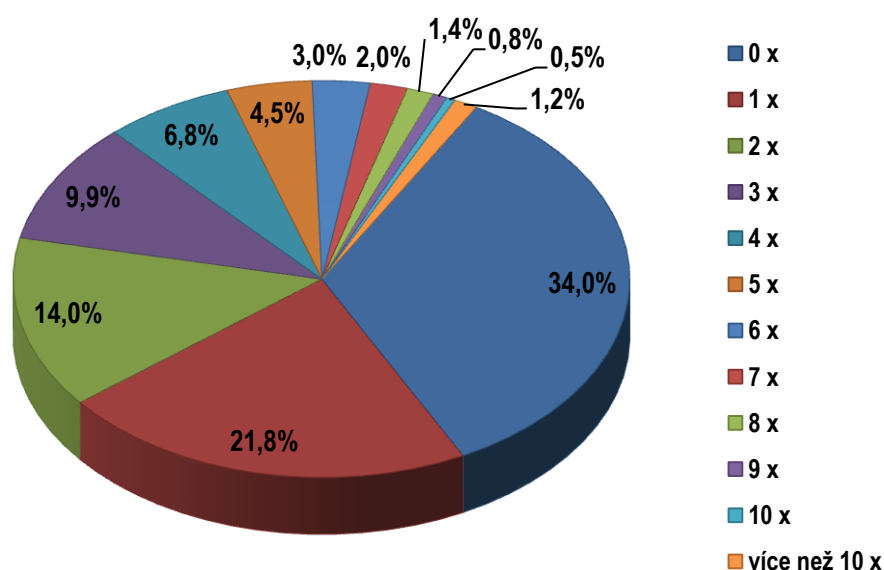
⁹⁸ Souhrnné zprávy o rovnosti žen a mužů (o rovných příležitostech) jsou na úrovni vlády ČR připravovány od roku 1998 (za roky 2011 a 2012 MPSV, jinak ÚV ČR), poslední zpráva z této řady ÚV ČR (2016) *Zpráva za rok 2015 o rovnosti žen a mužů a o naplňování Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v ČR na léta 2014–2020*.

⁹⁹ VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR (2015) *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR*.

¹⁰⁰ VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR (2015) *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR*.

stárnutí vězeňské populace se odráží ve zvyšujících se nárocích na zajištění důstojných podmínek pro výkon trestu seniorů nebo seniorek, včetně nutnosti zajištění adekvátní lékařské péče. Specifika vězeňství narážejí na dlouhodobě neuspokojivý stav vězeňské architektury, což tvoří limity i pro zaměstnávání vězněných osob, jejich vzdělávání, terapeutické a další činnosti. Výsledkem je, že složka nápravná není dostatečně vyvážená se složkou retribuční, znevýhodnění odsouzených se prohlubuje a vězeňství tím zároveň nemůže účinně plnit svou roli v ochraně společnosti před opakováním trestné činnosti.

Graf 1.5 Procentuální členění odsouzených dle počtu již vykonaných trestů odnětí svobody k 31. 12. 2015. Zdroj: VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR (2016) *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2015*, s. 91 (zaokrouhлено na jedno desetinné místo).

Přetrvávají genderové nerovnosti v různých oblastech společenského života

844. Genderové nerovnosti přetrvávají nejen na trhu práce, ale i v dalších oblastech společenského života. Podle žebříčku EIGE hodnotícího úroveň rovnosti žen a mužů v členských státech EU je ČR v tomto ohledu s hodnotou 43,8 výrazně pod průměrem EU (52,9).¹⁰¹ Ve srovnání s průměrem EU zaostává ČR zejména v oblasti ekonomických nerovností, účasti na trhu práce a nízkého zastoupení žen v rozhodovacích a mocenských pozicích, konkrétně pak nízkého zastoupení žen ve vedení největších obchodních společností.¹⁰² (Např. podíl žen v představenstvech a dozorčích radách obchodních společností kotovaných na pražské burze činí pouze 12,6 %.¹⁰³ Přitom za posledních 10 let nedošlo k výraznějším změnám a zastoupení žen zůstává na těchto pozicích dlouhodobě nízké). Rozdíl v průměrných mzdách žen a mužů činí 21,6 %, což je jeden z nejvyšších rozdílů v EU. Genderové rozdíly ve mzdách a výpadky z trhu práce z důvodu rodičovství a péče o osobu blízkou se v důchodovém věku

¹⁰¹ EIGE (2015) *Gender Equality Index 2015*.

¹⁰² EK (2015) *Gender balance on corporate boards*.

¹⁰³ VLÁDA ČR (2015) Vláda podpořila směrnici na vyšší zastoupení žen ve vedení velkých firem. *Archiv zpráv minulých vlád*. [2. 12. 2015].

projevují ve výrazných rozdílech výše penzí žen a mužů a výrazně vyšším rizikem ohrožení chudobou na straně žen. Jedním z nejzávažnějších projevů nerovnosti mezi muži a ženami představuje násilí na ženách, která se vyskytuje napříč společnostmi a společenskými vrstvami zejména ve formách domácího násilí, znásilnění, sexuálního obtěžování či tzv. kyber-násilí.

Potřeba věnování speciální pozornosti romské národnostní menšině

845. Romové a Romky jsou díky své viditelné odlišnosti jednou z nejčastějších obětí diskriminace nejen v ČR, ale také v jiných evropských zemích. Podle výzkumu FRA / UNDP 2012 přes 60 % českých Romů nebo Romek pocítilo v daném roce diskriminaci na základě svého etnického původu.¹⁰⁴ Nerovné postavení se projevuje např. v rovném přístupu ke vzdělání a službám, nediskriminačním prostředí na trhu práce, v oblasti bydlení či přístupu ke zdravotní péči. Romové a Romky, ale i další národnostní menšiny, mohou čelit vícenásobné diskriminaci, kdy jsou lidé diskriminováni z více než jednoho důvodu. Uchazečka o zaměstnání může být např. diskriminována proto, že je Romkou, proto, že je absolventkou bez praxe, nebo proto, že pečuje o děti do 15 let.

K nejohroženějším patří lidé starší 55 let, zejména seniorky

846. Velmi dobrá pozice ČR v žebříčku evropských zemí přetrvává prakticky ve všech indikátorech nerovností zjišťovaných podle SILC.¹⁰⁵ Při pohledu „pod povrch“ jednotlivých indikátorů (tj. jejich členění, např. hodnot pro různé věkové kategorie, podle pohlaví či regionu) je však možné identifikovat řadu problémů. Z hlediska nedostatku práce a hmotné deprivace jsou vysokému riziku vystaveni lidé ve věkové kategorii 55–59 a lidé nad 65 let (65+) žijící sami (jde zejména o ženy, kde riziko stoupá s jejich narůstajícím věkem). Nezanedbatelný je také podíl tzv. pracujících chudých, tedy lidí, kteří jsou sice zaměstnání, ale přesto často upadají do chudoby. Ve srovnání s průměrem EU je v ČR navíc výrazně vyšší podíl lidí žijících v bytech prostorově poddimenzovaných.¹⁰⁶

Vzdělání je „pojistkou“ proti riziku chudoby a sociálního vyloučení rodin

847. Ohroženost chudobou lidí ve věku 55–59 let a také 65+, zejména žen, dětí a mladých lidí, je tedy v ČR významná. V ohrožení jsou zejména děti do šesti let a v pozdějším věku mladí lidé do 18 let, pokud žijí v domácnostech s nízkou intenzitou práce, popřípadě pokud jejich rodiče mají jen základní vzdělání. V rodinách, kde mají oba rodiče vysokoškolské vzdělání, je toto riziko pro děti do šesti let v ČR vůči průměru EU naopak velmi nízké. Vzdělání se tak zdá být výrazným faktorem působícím proti riziku chudoby nebo sociálního vyloučení.¹⁰⁷

Strukturální nerovnosti jako příčina bezdomovectví

848. Kombinace strukturálních (vzdělání, věku, genderu, ekonomických nerovností ap.) a individuálních faktorů (např. rodinné situace, zdravotního

¹⁰⁴ EUROPEAN AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS; UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME (2012) *The situation of Roma in 11 EU Member States*, s. 21.

¹⁰⁵ EUROSTAT (2014) *Living Conditions in Europe*.

¹⁰⁶ V ČR je průměrný počet místností na osobu 1,4, což je podprůměr v rámci EU28, kde činil 1,6 (údaje z roku 2014). EUROSTAT. Average number of rooms per person by type of household and income group from 2003 – EU-SILC survey. *Eurostat* [online].

¹⁰⁷ „In 2011, 27 % of children aged less than 18 were at risk of poverty or social exclusion. Risk of poverty decreases with increasing education level of parents.“ EUROSTAT (2013) *At risk of poverty or social exclusion in the EU27*, s. 1.

stavu, zkušenosti s institucionální výchovou) může vést až ke vzniku bezdomovectví jako extrémní formy sociálního vyloučení¹⁰⁸. Absence přiměřeného a stabilního bydlení jako základní životní potřeby znesnadňuje zapojení jednotlivců i rodin do ekonomické aktivity, vzdělávání nebo správy věcí veřejných, což vede k dalším negativním individuálním a společenským důsledkům¹⁰⁹. Kvalifikované odhady¹¹⁰ ukazují nejen vysoký počet (téměř 70 tisíc) osob bez bydlení (venku, v noclehárnách, ubytovnách, azylových domech, osob opouštějících jiné pobytové instituce ap.), ale také téměř 120 tisíc osob ohrožených ztrátou bydlení.

1.4 Vzdělávání

Socioekonomické zázemí má
značný vliv na vzdělávací
výsledky žáků a žákyň

849. Společenské nerovnosti se projevují i ve vzdělávání. Výzkum PISA pořádaný OECD v roce 2012 prokázal silný vliv socioekonomického původu žáků a žákyň na jejich studijní výsledky ve vyspělých zemích, konkrétně také v ČR. Výzkum matematické, přírodovědné a čtenářské gramotnosti patnáctiletých žáků a žákyň pomocí vztahu mezi indexem ESCS (indexem sociálního, ekonomického a kulturního statusu) a jejich výsledky v jednotlivých gramotnostech určuje míru rovného přístupu ke vzdělání. ČR patří s 51 body k zemím s největším vlivem socioekonomického zázemí na vzdělávací výsledky žáků a žákyň. Hodnota průměru zemí OECD je 39 bodů, přičemž role socioekonomického zázemí od roku 2003 posílila.¹¹¹ Konzistentně s tím je v ČR velmi nízká vzdělanostní mobilita: Pouze necelých 20 % lidí ve věku 25–44 let s oběma rodiči se středním vzděláním či s absolvovaným tzv. pomaturitním studiem (*upper secondary or post-secondary non-tertiary education* – ISCED 2011 3-4) mělo vysoké (tj. vyšší odborné, vysokoškolské bakalářské, magisterské; *tertiary education* – ISCED 2011 6-8)¹¹² vzdělání, zatímco v OECD se takto měřená mobilita týkala více než 40 % lidí.¹¹³ Zpráva Evropské komise¹¹⁴ také upozorňuje na vliv socioekonomických nerovností.¹¹⁵ Dále identifikuje další strukturální problémy českého systému vzdělávání, k nimž patří stárnutí učitelů a učitelek¹¹⁶ a nedostatečná prestiž

¹⁰⁸ MPSV ČR (2013) *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020*.

¹⁰⁹ MPSV ČR (2014) *Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice*.

¹¹⁰ MPSV ČR (2015) *Vyhodnocení průzkumu řešení bezdomovectví v obcích s rozšířenou působností*.

¹¹¹ ČŠI (2013) *Hlavní zjištění PISA 2012*.

¹¹² UNESCO Institute for Statistics (2012) *International Standard Classification of Education ISCED 2011*. Dostupné z: <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/isced-2011-en.pdf>.

¹¹³ OECD (2016) *Education at a Glance 2016*, s. 80.

¹¹⁴ EK (2016) *Doporučení pro Doporučení Rady k národnímu programu reformy České republiky na rok 2016 a stanovisko Rady ke konvergenčnímu programu České republiky z roku 2016*.

¹¹⁵ „Výsledky vzdělávání jsou obecně dobré, silně je ovlivňuje socioekonomické zázemí studentů. Jasně znepokojivé jsou slabé výsledky vzdělávání mezi znevýhodněnými skupinami, zejména Romy.“; tamtéž, s. 5. Obdobně také dle národní přílohy mezinárodního šetření PIAAC. Viz STRAKOVÁ, J.; VESELÝ, A. (EDS.) (2013) *Předpoklady úspěchu v práci a v životě*.

¹¹⁶ ČSÚ (2013) *Zaostřeno na ženy a muže – 2013*, v sekci Vzdělání, statistiky věkové struktury učitelů regionálního školství bez řídících pracovníků.

učitelské profese¹¹⁷ (daná mj. nízkými platy), nízká kvalita jejich přípravy¹¹⁸, příliš raná vnější diferenciací vzdělávacích cest,¹¹⁹ zvyšující se nesoulad společenské poptávky po vzdělávání s jeho nabídkou¹²⁰ aj. Diferencované školství má podle většiny existující empirické odborné literatury nulový nebo negativní efekt na průměrné studijní výsledky žáků a žákyň, zatímco pouze malé množství analýz zjistilo celkově pozitivní efekt. V diferencovaném školství však nesporně dochází ke zvyšování nerovností mezi studijními výsledky.¹²¹ Zároveň je prokázáno snižování společenské soudržnosti jako důsledek homogenizace vzdělávacích proudů.¹²²

Síla socioekonomická
výlučnost nejvíce i nejméně
prestižních středoškolských
proudů

850. Socioekonomický původ ovlivňuje šance na získání středního vzdělání s maturitou u mladých lidí silněji než u lidí ze starších kohort,¹²³ což vede ke stále větší koncentraci dětí z nižších společenských vrstev v učňovském školství.¹²⁴ Numerická a čtenářská gramotnost absolventů a absolventek nematuritního učňovského vzdělání se v souvislosti s jeho sílící negativní exkluzivitou výrazně snižuje.¹²⁵ Na opačném pólu středního školství, ve víceletých gymnáziích, v letech 2000–2009 vzrostlo zastoupení dětí z rodin s vysokým socioekonomickým statusem, které již předtím tvořily většinu.¹²⁶ Studium víceletých gymnázií přitom ve srovnání se čtyřletými nevede k významně vyšším čtenářským a matematickým dovednostem u žáků či žákyň se stejným socioekonomickým statusem, avšak je svými studujícími lépe hodnoceno a přináší téměř úplnou jistotu přijetí na vysokou školu neohrožené na úroveň studijních kompetencí.¹²⁷ Víceletá gymnázia tedy působí jako sociální filtr, který neposkytuje svým studentům a studentkám lepší matematické a čtenářské dovednosti, ale přesto ovlivňuje šance na úspěch v dalším životě.

Lidé studují déle a dochází
tak k posunu životních fází

851. Prostor vzdělávání se proměňuje. Mladí lidé déle studují (resp. VŠ studuje více lidí než dříve), a tak na trh práce nastupují později.¹²⁸ Celkově

¹¹⁷ MÜNICH, D.; PERIGNÁTHOVÁ, M.; ZAPLETALOVÁ, L.; SMOLKA V. (2015) *Platy učitelů českých základních škol*.

¹¹⁸ OECD (2013) *Mezinárodní šetření TALIS 2013*.

¹¹⁹ STRAKOVÁ, J. (2010) Přidaná hodnota studia na víceletých gymnáziích ve světle dostupných datových zdrojů. *Sociologický časopis* 46(2).

¹²⁰ Viz MŠMT ČR (2015) *Analýzy vývoje (ne)zaměstnanosti absolventů a absolventek středních škol*.

¹²¹ VESELÝ, A.; MATĚJŮ, P. (2010) Vzdělávací systémy a reprodukce vzdělanostních nerovností. In MATĚJŮ, P.; STRAKOVÁ, J.; VESELÝ, A. (eds.) *Nerovnosti ve vzdělávání*.

¹²² Tamtéž.

¹²³ MATĚJŮ, P.; ANÝŽOVÁ, P.; SIMONOVÁ, N. (2013) Vliv osobnostních, rodinných a sociálních faktorů na dosažené vzdělání a úroveň kompetencí. In STRAKOVÁ, J.; VESELÝ, A. (eds.) *Předpoklady úspěchu v práci a v životě*, s. 118.

¹²⁴ KATRŇÁK, T.; SIMONOVÁ, N.; FÓNADOVÁ, L. (2013) Od diferenciací k diverzifikaci: test MMI a EMI v českém středním vzdělávání v první dekádě 21. století. *Sociologický časopis* 49(4), s. 515.

¹²⁵ KOUČKÝ, J.; ZELENKA, M. (2013) Kontext a důsledky vzdělávací expanze. In STRAKOVÁ, J.; VESELÝ, A. (eds.) *Předpoklady úspěchu v práci a v životě*, s. 213.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ STRAKOVÁ, J. (2010) Přidaná hodnota víceletých gymnázií ve světle dostupných datových zdrojů. In MATĚJŮ, P.; STRAKOVÁ, J.; VESELÝ, A. (eds.) *Nerovnosti ve vzdělávání*.

SIMONOVÁ, N.; SOUKUP, P. (2010) Působení primárních a sekundárních faktorů sociálního původu při přechodu na vysokou školu v ČR. In MATĚJŮ, P.; STRAKOVÁ, J.; VESELÝ, A. (eds.) *Nerovnosti ve vzdělávání*.

¹²⁸ V roce 2015 mělo v ČR 31 % lidí ve věku 25–34 let vysokoškolské vzdělání oproti pouhým 14 % v roce 2005, viz OECD. Population with tertiary education. *OECD* [online].

dochází k posunu životních fází (věku rodičů při narození dítěte, věku odchodu do důchodu i střední délky života). Zdroj znalostí se dnes navíc posouvá mimo školu, ta ovšem zatím neplní funkci správného zpracovávání těchto neformálních znalostí. Také trávení volného času dětí není uspokojivé – např. podíl aktivních činností (sportu, koníčků) klesá na úkor surfování na internetu;¹²⁹ málo času také děti tráví venku v přírodě, a to přes prokázané pozitivní účinky této činnosti na mentální i fyzický rozvoj dítěte.¹³⁰ Vzdělávací systém na to není připraven, neboť mnohé specializované druhy středního školství jsou tradičně nastaveny jako konečný stupeň vzdělání, což výrazně snižuje šance jejich absolventů a absolventek na uplatnění (míra nezaměstnanosti u osob se středním vzděláním bez maturity je trvale významně vyšší než u lidí s maturitním vzděláním a mnohem výrazněji vyšší než u lidí s vysokoškolským vzděláním)¹³¹. Původně totiž absolventi a absolventky SŠ okamžitě nastupovali na trh práce; tato ambice je ovšem v době digitalizace již nemožná. Existuje robustní evidence, že užší odborné vzdělání sice zvyšuje šance na uplatnění v mládí, nicméně všeobecné vzdělání napomáhá k setrvání na trhu práce ve vyšším věku, neboť poskytuje více kompetencí potřebných k přizpůsobení se změnám prostředí. (Tento vztah je nezávislý na věku, úrovni vzdělání, fyzické náročnosti práce a řadě dalších kontrolovaných faktorů.)¹³²

Veřejné výdaje na
vzdělávání jsou relativně
nízké

852. V investicích do vzdělávání je země na pomyslném chvostu států OECD a v mezinárodním srovnání i v porovnání se sousedy se v ČR výrazně pomaleji zvyšuje podíl vysoce vzdělaných lidí. Pro ilustraci, ČR vydává na vzdělání 3,4 % hrubého domácího produktu (rok 2013), průměr zemí OECD je však 4,8 %.¹³³ Ve výdajích na žáka či žákyni / studenta či studentku (od základního po terciární vzdělávání) vydává ČR ročně 7 493 \$ (upraveno dle PPP), kdežto průměr OECD je 10 493 \$.¹³⁴ V žebříčku členských států Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) je tak na posledních příčkách. V podílu obyvatel s terciárním vzděláním se ČR také nachází výrazně pod průměrem zemí OECD.¹³⁵

Nárůstá počet soukromých
základních škol

853. Velmi problematickým trendem posledních let je rozšiřování soukromého základního školství, které je v příkrém rozporu s rovnými šancemi dětí na získání vzdělání, a to na samém počátku jejich vzdělávacích drah. Podíl žáků a žákyň v soukromých základních školách na celkovém počtu žáků či žákyň dané úrovně vzdělávání od roku 2005/2006 kontinuálně roste. Počet žáků a žákyň v soukromých základních

¹²⁹ CHOMYNOVÁ, P.; CSÉMY, L.; MRAVČÍK, V. (2016) *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) 2015*.

¹³⁰ DANIŠ, P. (2016) *Děti venku v přírodě*.

¹³¹ ČSÚ (2016) *Trh práce v ČR – časové řady – 1993–2015*.

¹³² HANUSCHEK, E. A.; SCHWERTDT, G.; WOESSMANN, L. ZHANG, L. (2015) *General Education, Vocational Education, and Labor-Market Outcomes over the Life-Cycle*.

¹³³ OECD (2016) *Education at a Glance 2016*. Table B4.1 Total public expenditure on education (2013).

¹³⁴ OECD (2016) *Education at a Glance 2016*. Table B1.1 Annual expenditure per student by educational institutions for all services (2013). In equivalent USD converted using PPPs for GDP, by level of education, based on full-time equivalents.

¹³⁵ OECD (2016) *Education at a Glance 2016*.

školách se v letech 2010–2015 zvýšil o 64 %, přičemž s každým rokem se absolutní nárůst zrychloval a v roce 2015/2016 dosáhl 1,1 %.¹³⁶ Oproti tomu podíl studujících na soukromých středních školách dlouhodobě stagnuje na úrovni mezi 12 a 14 %. Zastoupení studentů a studentek soukromých vysokých škol, k nimž se nicméně neváže pověst elitního vzdělávání, naopak v posledních letech klesá a v roce 2015/2016 činilo 11 %.¹³⁷ Příčiny lze hledat v potřebě systémové změny vzdělávacího systému.¹³⁸ Kvalitativní nároky na vzdělávání překračují rámec vymezený kvantitativními ukazateli OECD,¹³⁹ v kontextu *Agendy 2030* je nově formuluje UNESCO.¹⁴⁰ Dovršení kurikulární reformy je prioritou také české vzdělávací politiky¹⁴¹ – s cílem reagovat na změny ve společnosti a transformovat je do vzdělávacího systému.¹⁴² V tomto ohledu vychází ze schválené *Strategie 2020*.¹⁴³ Výchova budoucích občanů a občanek má být založena na výuce relevantních znalostí a způsobů jejich užití (věcné argumenty pro *evidence-based policy*), rozvoji kompetencí, podpoře konstruktivistických přístupů ve vzdělávání a systémového myšlení, a pěstování schopnosti adaptace na změnu (*resilience*), a to na všech úrovních vzdělávacího systému.¹⁴⁴

1.5 Zdraví

Nerovnosti v průměrné střední délce života jsou značné

854. Dlouhodobě u nás klesá úmrtnost, což se projevuje rostoucí nadějí dožití při narození (střední délka života), která se v letech 1990 až 2014 zvýšila ve všech osmadvaceti státech EU. Největší nárůst (kromě Estonska se 7,5 lety) zaznamenala právě Česká republika (o 7,4 let) na 78,9 let¹⁴⁵, avšak i přesto je nadále pod evropským průměrem, který v roce 2014 činil 80,9 let.¹⁴⁶ V ČR v roce 2015 činila 75,8 let u mužů a 81,4 let u žen.¹⁴⁷ Tento ukazatel ale významně ovlivňují environmentální a sociální determinanty zdraví a s nimi související nerovnosti v oblasti zdraví. Například naděje dožití mužů s vysokoškolským vzděláním je v ČR výrazně vyšší než u mužů s dokončeným základním vzděláním. U ostatních evropských zemí EU je sice tento rozdíl také patrný, je však výrazně menší.¹⁴⁸

Zdraví lidí je negativně ovlivněno riziky životního prostředí a nezdravým způsobem života

855. Nejčastější příčinu úmrtí v ČR představují všeobecně chronická neinfekční onemocnění, především nemoci oběhové soustavy, které v roce 2015 představovaly u žen 49,9 % a u mužů 41,9 % všech zemřelých (za

¹³⁶ MŠMT ČR (2016) Vývojová ročenka školství 2005/06–2015/16.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ ASPEN INSTITUTE PRAGUE (2016) *Česko*.

¹³⁹ OECD (2016) *Education at a Glance 2016*.

¹⁴⁰ UNESCO (2016) Global education monitoring report.

¹⁴¹ MŠMT ČR (2015) *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015–2020*.

¹⁴² Tamtéž, str. 10.

¹⁴³ MŠMT ČR (2014) *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020*.

¹⁴⁴ Viz např. MŠMT ČR (2016) *Soustavná podpora občanského vzdělávání na školách*.

¹⁴⁵ EUROSTAT (2016) *Mortality and life expectancy statistics*.

¹⁴⁶ OECD (2016) *Health at a glance Europe 2016*.

¹⁴⁷ ČSÚ (2016) *Vývoj obyvatelstva České republiky – 2015*.

¹⁴⁸ Údaje za rok 2013, dle publikace OECD (2016) *Health at a Glance Europe 2016*.

více než polovinou těchto úmrtí stojí *ischemické nemoci srdeční*). Druhou nejčastější příčinou úmrtí jsou dlouhodobě zhoubné novotvary (v roce 2015 22,3 % u žen a 27 % u mužů) a dále nemoci dýchací soustavy (6,1 % u žen a 7,4 % u mužů v roce 2015).¹⁴⁹ Zdravotní stav populace je negativně ovlivněn faktory životního prostředí, především rizikovými emisemi z domácích topenišť na pevná paliva (uhlí), z dieselových a benzinových motorů (mikroaerosol PM_{2,5}, polycyklické aromatické uhlovodíky PAU, benzo(a)pyren) a dalšími rizikovými látkami v ovzduší, včetně vnitřního prostředí budov, ve vodách (hormonálními disruptory) i v potravinách. Ke zhoršení zdraví přispívají další rizikové faktory (hluk, nadváha a obezita, kouření, konzumace alkoholu, stres, nedostatečná pohybová aktivita a špatná kvalita a složení potravin).¹⁵⁰ Nedostatečná pohybová aktivita, obezita, kouření i konzumace alkoholu jsou v ČR ve srovnání s vyspělými státy velmi časté, a to již u dětí a mladistvých.¹⁵¹

Lidé se dožívají vyššího věku, ale počet let prožitých ve zdraví stagnuje

856. Od roku 2008 se zvyšuje délka života (prožitého) ve zdraví. Celkový průměrný počet let prožitých ve zdraví byl v roce 2008 v ČR u žen 63,4 roku a u mužů 61,3 roku, v roce 2014 pak 65 let u žen a 63,4 let u mužů. Tento údaj se pohybuje mírně nad průměrem EU28 (61,8 let u žen a 61,4 let u mužů), ale pod hodnotami dosahovanými např. ve Švédsku.¹⁵² Podíl délky života ve zdraví na naději dožití při narození se také zvyšuje, ale jen velmi pozvolna; u žen činil 78,8 % v roce 2008 a 79,2 % v roce 2014, u mužů pak 82,7 % a 83,6 % v těchto uvedených letech (pro srovnání průměr EU28 v roce 2014 byl 73,9 % u žen a 78,6 % u mužů). Pokud by tomu tak nebylo i nadále, rychlejší růst střední délky života než délky života ve zdraví by prodlužoval život v nemoci či se zdravotním omezením, což by nepřispívalo ke kvalitě života obyvatelstva jako takové. Představovalo by to také zátěž pro zdravotní a sociální systém a ekonomiku společnosti.

Prodloužení délky života ve zdraví je možné díky veřejné podpoře zdraví

857. Cesta k prodloužení délky života ve zdraví vede přes primární prevenci nemocí, zlepšení životního prostředí, ochranu a podporu zdraví a ovlivnění hlavních determinant zdraví.¹⁵³ Veřejné výdaje investované do podpory zdraví představují pouze zlomek celkových veřejných výdajů na zdravotnictví (řádově jen 1 %) a jejich vývoj v posledních deseti letech nebyl příliš pozitivní (viz graf 1.6). Výdaje na zdravotnictví jsou v ČR dlouhodobě nižší než průměr zemí OECD (v roce 2015 7,5 % HDP v ČR oproti průměru OECD 9 % HDP). Rozdíl není způsoben pouze nižšími soukromými výdaji na zdravotnictví, ČR je pod průměrem zemí OECD také v podílu veřejných výdajů na zdravotnictví k HDP: V roce 2015 v ČR 6,4 % HDP, průměr OECD 6,6 % HDP.¹⁵⁴

¹⁴⁹ ČSÚ (2016) *Vývoj obyvatelstva České republiky – 2015*.

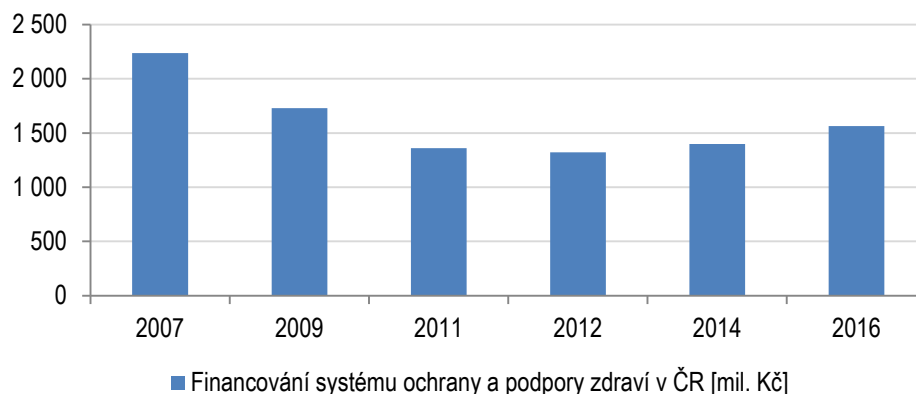
¹⁵⁰ MZD ČR (2015) *Zpráva o zdraví obyvatel České republiky*.

¹⁵¹ Viz např. studie WHO (2016) *HBSC – Health Behaviour in School-aged Children*.

¹⁵² EUROSTAT (2014) *Public Health*. Health expectancy. Healthy Life Years at birth, at age 65.

¹⁵³ MZD ČR (2014) *Zdraví 2020*.

¹⁵⁴ OECD (2016) *Health at a Glance Europe 2016*.

Graf 1.6 Veřejné výdaje investované do podpory zdraví.¹⁵⁵ Zdroj: MZd, na osobní vyžádání.

Lékařského personálu je dostatek, ale ne ve všech oblastech, a navíc stárne

858. Dle analýz ÚZIS¹⁵⁶ jsou počty lékařů a lékařek v ČR aktuálně poměrně stabilizované – aktivní úvazky mírně narůstají (ročně o 1,4 %). Odhadovaný nedostatek minimálně 1 000 úvazků chybějících lékařů a lékařek pokrývají přesčasy, úvazky jednoho pracovníka či pracovnice větší než 1 atd. U zdravotních sester dochází už nyní k propadu aktivních úvazků dostupných po segmentech péče, a to zejména u péče akutní. Trend je dlouhodobější a je částečně způsoben počínajícím nedostatkem sester, z velké části však také přechodem sester z úvazků v lůžkové péči k ambulantní péči (tam sester v čase přibývá). V některých regionech tak může docházet ke krizovým situacím. Dle prediktivních modelů Ministerstva zdravotnictví distribuce věku lékařů a lékařek není optimální. U některých specializací můžeme hovořit přímo o demografickém ohrožení (průměrný věk nad 57 let) a je nezbytné je omladit. Odhadem budou do roku 2019 očekávané počty absolventů a absolventek lékařských fakult pokrývat úbytky z důvodu odchodu lékařů a lékařek do důchodu. Po uvedeném horizontu predikce ukazuje pokles počtu lékařů a lékařek – bude tedy třeba navýšit počty absolventů a absolventek lékařských fakult.

1.6 Kultura

Podceňování kulturní a mediální politiky je rizikem

859. Rizikem pro soudržnost společnosti je podceňování kulturní a mediální politiky státu. Zejména ohrožující je rezignace státu na uplatňování vlivu v oblasti estetické i etické výchovy, rozvíjení kompetencí kulturního publika a mediální gramotnosti a tlaku na zachování vysoké úrovně kvality médií. Stejnou váhu má však také zanedbání péče o budování a udržování kulturně založené národní a státní identity. Úspěšně, byť často mimo veřejnou podporu, se rozvíjejí diverzifikovaná, kvalitní kulturní a umělecká tvorba i kulturní kontakty se zahraničím. Dědictvím 90. let zůstalo zpochybňování legitimacy kulturní politiky a ideologický důraz na prioritu soukromého vlastnictví na úkor uznání

¹⁵⁵ Nejsou zahrnuty náklady na dotační programy MZd v rozsahu cca 23 mil. Kč (pro rok 2016).

¹⁵⁶ DUŠEK, L.; BARTUŠKOVÁ, M.; MUŽÍK, J. (2016) *Personální kapacity lékařů v rezortu zdravotnictví – predikce potřeb*.

potřeby ochraňovat a podporovat sdílené kulturní hodnoty. Přetrvává rovněž představa o nezbytnosti produkovat finanční zisk v kultuře a umění, objevily se dokonce věcně mylné argumenty ztotožňující podporu kultury s neoprávněným ovlivněním ekonomické soutěže. Menšinová kulturní politika zůstává v zajetí zastaralých konstruktů menšinových etnik a nerozlišuje mezi potřebou udržení kulturní identity autochtonních etnik na jedné straně a potřebou kulturní integrace nově příchozích menšin na straně druhé.

Nedostatek finančních zdrojů

860. Prosazování cílů a úkolů státní kulturní politiky je dlouhodobě omezováno nedostatkem finančních prostředků na jejich realizaci, což souvisí s celkovým podfinancováním kulturního sektoru a absencí alternativních zdrojů. Stát nemá vytvořeny mechanismy, jak využívat nové a životaschopné iniciativy v oblasti kultury a tím obnovovat a rozšiřovat institucionální strukturu kulturního života.

Výrazná většina zaměstnaných v oblasti kultury pobírá podprůměrnou mzdu

861. V roce 2014 bylo v kultuře zaměstnáno (počet osob pracujících v kultuře – nejen zaměstnaných, ale také dobrovolníků a dobrovolnic, pracujících na dohody, OSVČ a jiné typy pracovního poměru) celkově zhruba na 150 tis. lidí (počet samotných zaměstnanců a zaměstnankyň byl 80 740, což je přibližně 2,1 % z celkového počtu zaměstnaných v ekonomice). Počty osob pracujících v oblasti kultury se od roku 2012 nijak výrazně nezměnily, lze však pozorovat vzestupnou tendenci v počtu zaměstnaných, kteří pracují v odvětvích s nižší než průměrnou mzdou.¹⁵⁷ Ta byla v roce 2014 mírně pod celostátním průměrem. I přesto lze v jednotlivých sektorech sledovat výrazné rozdíly. Zatímco v oblasti audiovizuální a interaktivní techniky byl průměrný měsíční příjem vyšší než 40 tis. Kč, v oblasti kulturního dědictví nedosahovala průměrná měsíční mzda ani poloviny. Celkově platí, že více než 77 % zaměstnaných v sektoru kultury pracuje v odvětvích s nižší než celostátní průměrnou mzdou.¹⁵⁸

Zájem lidí o kulturu stoupá, stejně jako veřejné investice do ní

862. V oblasti kultury lze pozorovat od roku 2011 postupný nárůst výše finančních zdrojů, které do sektoru „přitékají“. V roce 2014 bylo z veřejných rozpočtů na kulturu (včetně vztahů s církvemi a náboženskými společnostmi) vyčleněno téměř 35,9 mld. Kč, což představovalo meziroční nárůst o 3,6 %. Celkově se tak do kultury dostalo přibližně 2,15 % veřejných rozpočtů. Narůstající objem veřejných prostředků však musí být efektivně využíván. Z hlediska makroekonomiky se kultura na vývoji HDP v roce 2014 podílela zhruba 1,4 %, tato výše se od roku 2010 výrazně nemění.¹⁵⁹ Pozitivní vývoj zaznamenává celková návštěvnost kulturních institucí, která se mezi lety 2013 a 2014 zvýšila o 5,7 %, což mj. souvisí se

¹⁵⁷ Sledované údaje z Výsledků účtu kultury ČR za roky 2011–2014. ČSÚ; NIPOS (2016) *Výsledky účtu kultury ČR za rok 2014*.

¹⁵⁸ ČSÚ; NIPOS (2016) *Výsledky účtu kultury ČR za rok 2014*.

¹⁵⁹ ČSÚ; NIPOS (2016). *Výsledky účtu kultury ČR za rok 2014*.

zpřístupňováním památkových objektů veřejnosti. Průběžně také stoupá počet kulturních akcí, které se v ČR konají.¹⁶⁰

¹⁶⁰ NIPOS (2016) *Kultura České republiky v číslech*.

2 2. Hospodářský model

2.1 Hospodářské instituce

Česká republika hraje druhou evropskou ligu ekonomické výkonnosti

863. Pozice české ekonomiky mezi západní a východní Evropou se za posledních 200 let nezměnila.¹⁶¹ Česká republika stojí v čele pomyslného pelotonu bývalých postkomunistických států, ale země ekonomického jádra EU (Německo, země Beneluxu, Francie a Velká Británie) jsou výkonnostně daleko vpředu.

Českou ekonomiku silně ovlivňuje dění v zahraničí

864. Česká republika je otevřená, v rámci EU středně velká ekonomika, citlivá na dění v globální ekonomice. Patří do skupiny zemí hospodářsky navázaných na Německo. To je dlouhodobě naším největším obchodním partnerem. Pro srovnání: Seřadíme-li naše obchodní partnery podle objemu obchodu, objem německého dovozu k nám je větší než dvou následujících zemí dohromady a objem vývozu do Německa dokonce větší než tří následujících zemí dohromady. Téměř polovina nefinančních podniků a téměř celý bankovní sektor jsou součástí nadnárodních společností. Závislost České republiky na zahraničních zdrojích ilustruje dobře například oblast výzkumu a vývoje. Třetina zdrojů pochází z evropských fondů a třetina hodnoty připadá na projekty realizované ve firmách se zahraničním vlastníkem.

Česká ekonomika se v roce 2015 vrátila na předkrizovou ekonomickou úroveň roku 2008

865. Výkonnost ekonomiky měřená pomocí hrubého domácího produktu (HDP), který je peněžním vyjádřením vytvořené hodnoty zboží a služeb v určitém období na daném území, mírně rostla již před vstupem do EU v roce 2004. V letech 2004–2007 silný hospodářský růst kulminoval. Mezi lety 2009 a 2014 následovaly propad a stagnace hospodářské výkonnosti v důsledku světové krize a domácí fiskální politiky. V roce 2015 HDP opět výrazně vzrostl díky nízké ceně komodit a jednorázovému dočerpání evropských dotací.¹⁶² Tehdy reálný HDP na osobu, tedy ekonomická úroveň země po odečtení vlivu, který na statistiky mají měnící se ceny, dosáhl opět úrovně roku 2008.

8 % HDP vytvořeného v ČR se nespotřebuje v ČR, ale v zahraničí

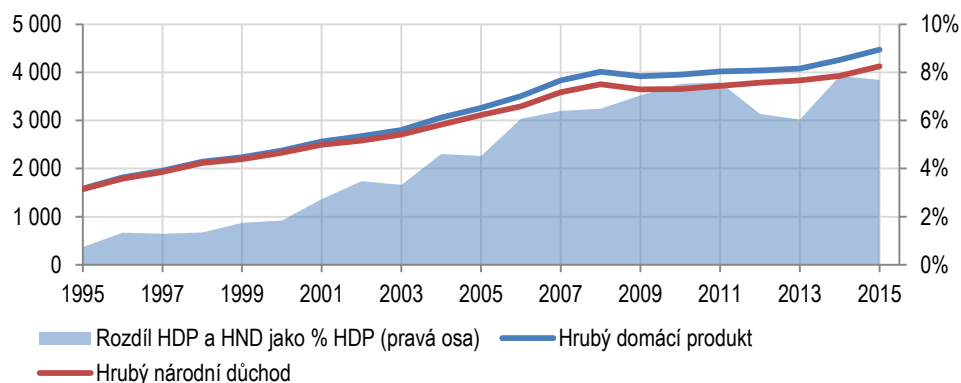
866. Vedle ekonomického výkonu měřeného HDP je důležitý i důchodový pohled na makroekonomickou realitu. Hrubý národní důchod (HND) ukazuje objem prvotních důchodů z práce i kapitálu z tuzemské ekonomiky i ze zahraničí připadající na české rezidenty. Rozdíl mezi HDP a HND je dán saldem prvotních důchodů se zahraničím, tedy zjednodušeně rozdílem mezi mzdami a zisky českých subjektů ze zahraničí na jedné straně a mzdami nerezidentů v ČR a zisky zahraničních vlastníků z české ekonomiky na straně druhé. Rozdíl mezi HDP a HND v ČR se zvětšuje. Průměrné tempo přírůstku HDP v letech 1995–2015 činilo 5,3 %, zatímco HND pouze 5 %. V roce 2015 tak byl HND již téměř o 8 % nižší než HDP, což je třetí nejvyšší hodnota v EU28 za Lucemburskem a Irskem, které mají výjimečnou strukturu ekonomiky s velmi vysokým podílem zahraničních

¹⁶¹ GGDC (2013) *The Maddison-Project*.

¹⁶² OECD (2016) *Economic Survey of Czech Republic 2016*.

společností. Ukazatel hrubého národního důchodu, tj. jaký objem zboží a služeb je v ekonomice spotřebován a investován, je důležitým doplňkem ukazatele HDP (viz Graf 2.1).

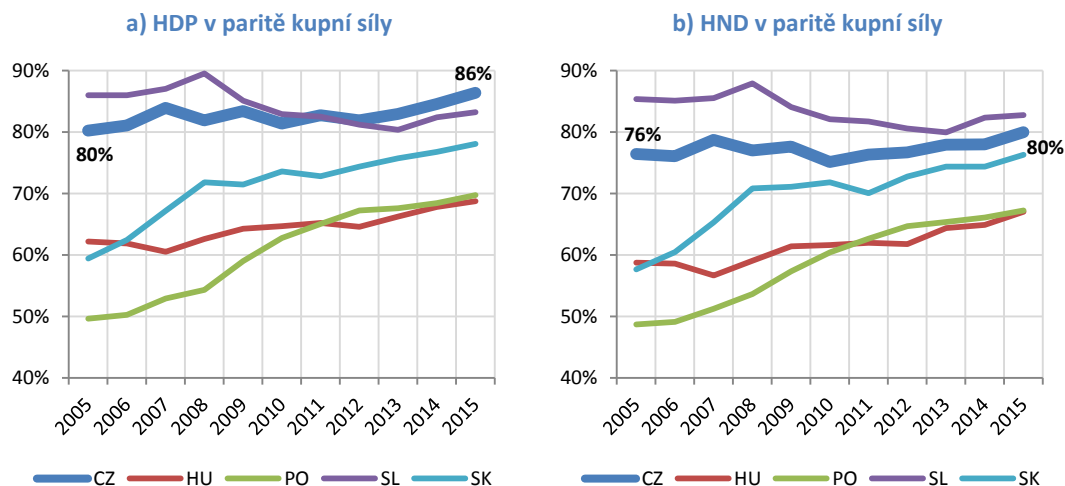
Graf 2.1 Hrubý domácí produkt, hrubý národní důchod a jejich rozdíl jako procento HDP [miliardy Kč v běžných cenách]. Zdroj: EK. Database AMECO. *European Commission* [online].

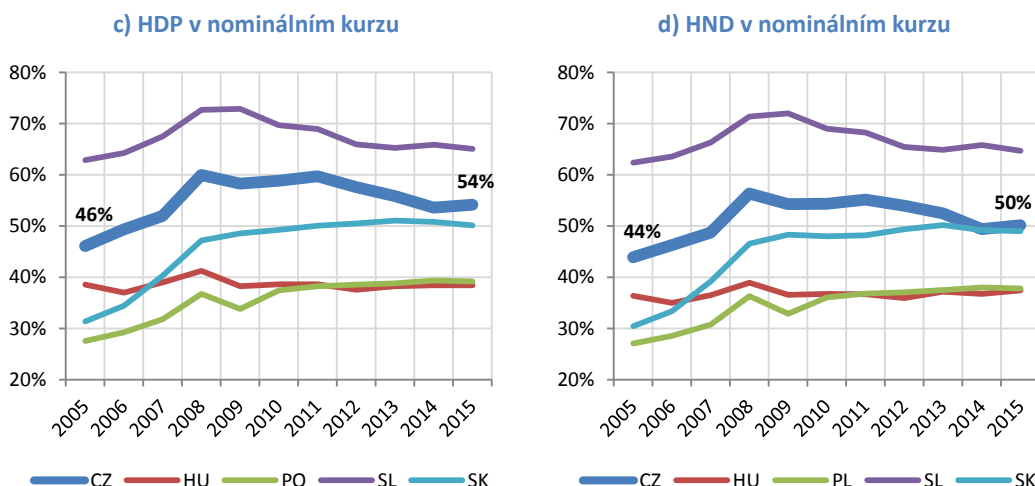

Česká republika se od vstupu do EU mírně přiblížila k průměrné ekonomické úrovni unie

867. Česká republika se mezi lety 2005 a 2015 přibližovala k průměrné ekonomické úrovni EU měřené v HDP na osobu v paritě kupní síly (očištěné o rozdílné cenové hladiny, viz Graf 2.2, sekce [a] a [b]) i podle směnného kurzu (sekce [c] a [d]). V HDP na osobu měřeném v paritě kupní síly jsme šestnáctí, v HND osmnáctí v EU.

Graf 2.2 Relativní ekonomická úroveň. [V běžných cenách podle parity kupní síly na osobu, EU28 = 100 %]. Zdroj: EK. Database AMECO. *European Commission* [online], vlastní výpočty.

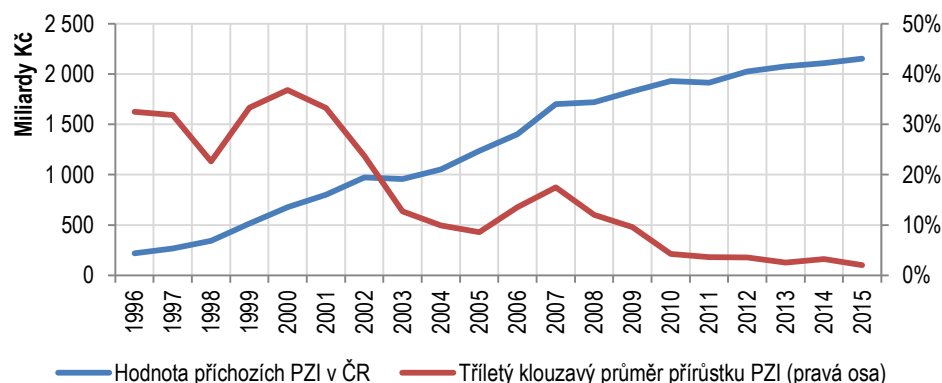

Hlavním faktorem silného růstu byly investice ze zahraničí

868. Silný ekonomický růst mezi lety 2000 a 2008 táhl především příliv přímých zahraničních investic (PZI). Zahraniční podniky kupovaly podíly v českých firmách nebo u nás zakládaly výrobu „na zelené louce“. S nimi přicházely kapitál, *know-how* a podniková kultura. Byla to výjimečná a v dohledné době neopakovatelná situace. Došlo k ní díky skokovému zapojení České republiky do globálních ekonomických řetězců. Investoři využili potenciál růstu a dosáhli vysokých výnosů dosažitelných u rychle rostoucích ekonomik (viz Graf 2.1 do roku 2008). Tyto výnosné investiční příležitosti se však již vyčerpávají a růst objemu PZI klesá, což ilustruje Graf 2.3.

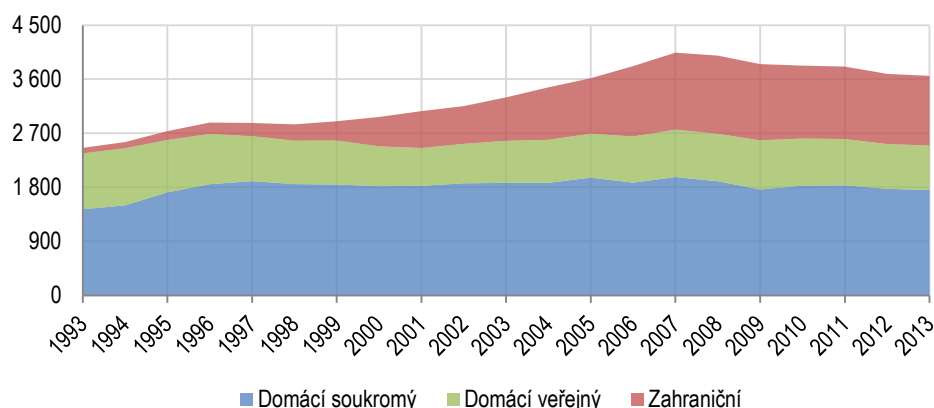
Graf 2.3 Hodnota přímých zahraničních investic v ČR a její přírůstek. Zdroj: ČNB. Databáze ARAD. ČNB [online]; vlastní výpočet.

Čistě domácí část ekonomiky od r. 1993 téměř nerostla

869. Dokladem růstu taženého zahraničními investicemi je také vlastnická skladba hrubé přidané hodnoty (HPH), tedy rozdílu mezi hodnotou vlastní produkce firmy a zdroji a polotovary, které sama nevyprodukuje a musí je nakoupit. Graf 2.4 ukazuje, že tvorba HPH obou domácích sektorů – veřejného i soukromého – očištěná o inflaci se téměř nemění. Růst HPH nejpozději od roku 1996 spočíval zejména na firmách pod zahraniční kontrolou (červená barva v grafu). HPH je statisticky téměř shodná s HDP, v ČR tvoří dlouhodobě přibližně 90 % HDP.

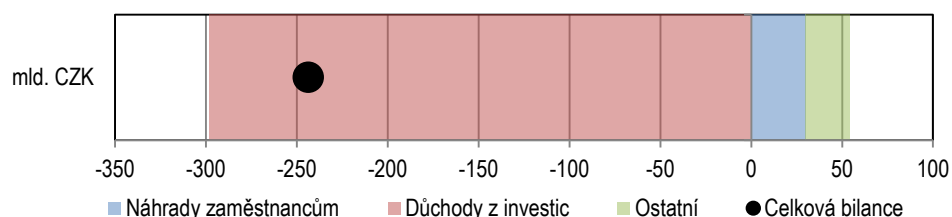
Graf 2.4 Skladba hrubé přidané hodnoty (ve stálých cenách dle deflátoru) podle vlastnictví [mld. Kč] Zdroj: ČSÚ, Databáze národních účtů. ČSÚ [online], vlastní výpočty.

Zahraniční firmy jsou důležitým prvkem české ekonomiky

870. Rozsah podnikání firem se zahraničními vlastníky v ČR ilustruje bilance primárních důchodů. Ta vznikne, když porovnáme příjmy českých občanů či občanek a firem ze zahraničí, a naopak příjmy zahraničních občanů či občanek a firem z ČR. Výsledkem je, že na mzdách a v kategorii „ostatní“ si Češi a Češky v zahraničí vydělají více než cizinci nebo cizinky u nás, zahraniční vlastníci naopak získají z ČR mnohem více dividend a zisků než čeští vlastníci firem a kapitálu obecně ze zahraničí. Rozdíl je téměř 300 miliard korun, tj. přibližně 6,7 % HDP (viz Graf 2.5). Se zahraničními investicemi přichází nové *know-how* a možnost zapojit se do nadnárodních hodnotových řetězců. Zahraniční firmy jsou také největším jednotlivým plátcem daně z příjmu právnických osob. Mezi dvaceti největšími plátcí této daně jich v roce 2014 bylo šestnáct. Těchto šestnáct firem dohromady zaplatilo téměř 23 miliard korun, tj. téměř 28 % z celkového objemu daně odvedené v uváděném roce.¹⁶³

Graf 2.5 Bilance primárních důchodů podle typu důchodu v roce 2015. Záporné číslo značí odtok do zahraničí, výsledná čísla jsou dílčí bilancí (net). Zdroj: ČNB, Databáze ARAD. ČNB [online].

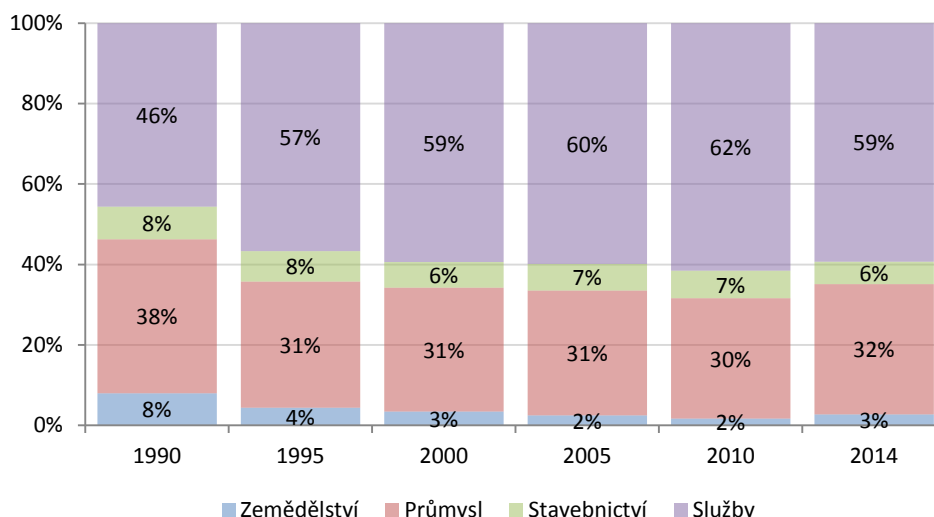
Růst produktivity práce po krizi zpomalil z průměrných 8 % na 2 % ročně

871. Česká republika zaznamenala v posledních dvou dekadách významný růst produktivity práce. Produktivita práce je jednoduše vypočtena jako HDP rozpočítaný na počet odpracovaných hodin všemi pracujícími v ekonomice. Nepopisuje tedy přímo efektivitu práce, ale finanční hodnotu produktu připadající na jednu odpracovanou hodinu. Zvýšila se z nominální hodnoty přibližně 166 Kč na odpracovanou hodinu

¹⁶³ MF ČR (2016) *Ocenění si převzala dvacítká TOP plátců daně z příjmů.*

v roce 1995 na téměř trojnásobnou hodnotu 485 Kč v roce 2015.¹⁶⁴ Zprvu rychlý reálný růst produktivity, který na přelomu tisíciletí dosahoval až 3,8 % ročně, však kvůli krizi po roce 2008 výrazně zpomalil a ustálil se na průměru 1,0 % ročně. Ve srovnání s Německem se Česká republika v produktivitě práce posunula z úrovně okolo 46 % v roce 1995 na 58 % v roce 2015.

Graf 2.6 Odvětvová struktura hrubé přidané hodnoty v běžných cenách mezi lety 1990 až 2014. Zdroj: ČSÚ, Databáze národních účtů. ČSÚ [online].

ČR je ekonomikou služeb,
ale s vysokým podílem
průmyslu

872. Odvětvovou strukturu ekonomiky můžeme vyjádřit pomocí podílu základních sektorů – služeb, průmyslu, stavebnictví a zemědělství – na HPH. Největší díl přidané hodnoty v české ekonomice vytvářejí služby (zejména finanční sektor). Po nich následuje průmysl, stavebnictví a nakonec zemědělství (viz Graf 2.6). Podíl služeb na HPH během minulých pětadvaceti let stoupl o 13 procentních bodů (p. b.), a to na úkor poklesu podílu průmyslu (o 6 p. b.), zemědělství (o 5 p. b.) i stavebnictví (o 2 p. b.). Hlavní strukturální změny proběhly v první polovině 90. let, v dalším období se poměry jednotlivých sektorů již výrazněji neměnily. Podíl průmyslu na HPH je v České republice nejvyšší z celé Evropské unie (viz dále Graf 2.12).

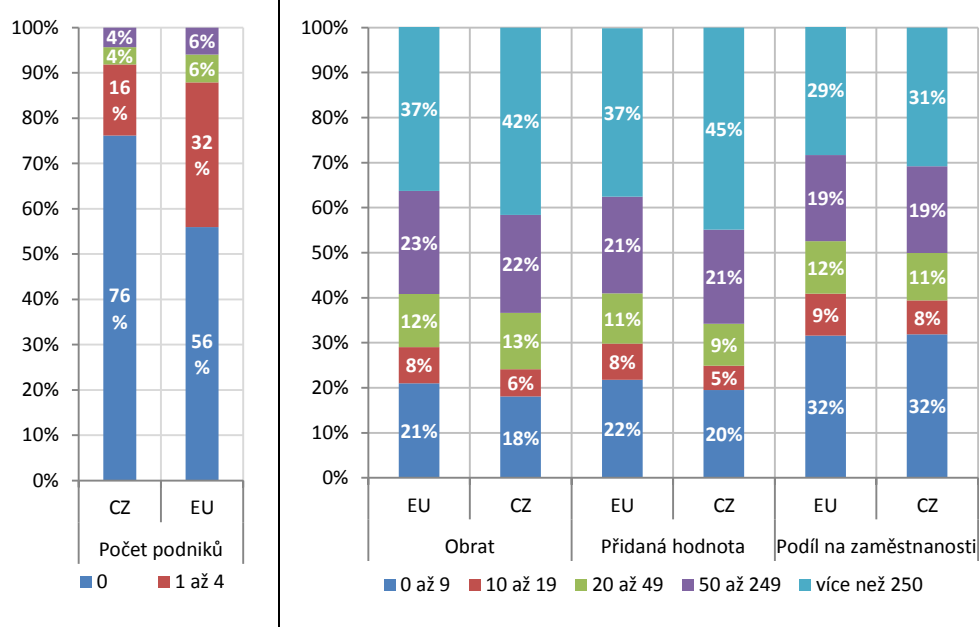
Páteří české ekonomiky jsou
velké podniky

873. Česká ekonomika se ve srovnání se zbytkem Evropské unie vyznačuje nadprůměrným podílem velkých podniků (nad 250 zaměstnaných) na zaměstnanosti, a především na přidané hodnotě (Graf 2.7). Naopak podprůměrná je role malých a středních podniků (mezi 10 a 250 zaměstnanými). Mikropodniky pod deset zaměstnaných (včetně osob samostatně výdělečně činných – OSVČ) vytvářejí o trochu méně přidané hodnoty než evropský průměr, tvoří však 96 % všech firem. Žádné zaměstnané nemá (technicky jde o OSVČ) 76 % všech českých firem, oproti evropskému průměru 56 %. Ne každá OSVČ však podniká na plný

¹⁶⁴ EK. Database AMECO. European Commission [online]. Položka: Gross domestic product at current prices per hour worked (HVGDPH).

úvazek či celoročně – tisíce zaměstnaných si jen přivydělávají podnikáním na základě živnostenského oprávnění.

Graf 2.7 Struktura podniků podle počtu zaměstnaných v ČR a srovnání s průměrem EU28 (2013). Zdroj: EUROSTAT. Dataset Annual enterprise statistics by size class for special aggregates of activities (NACE Rev. 2). Eurostat [online].

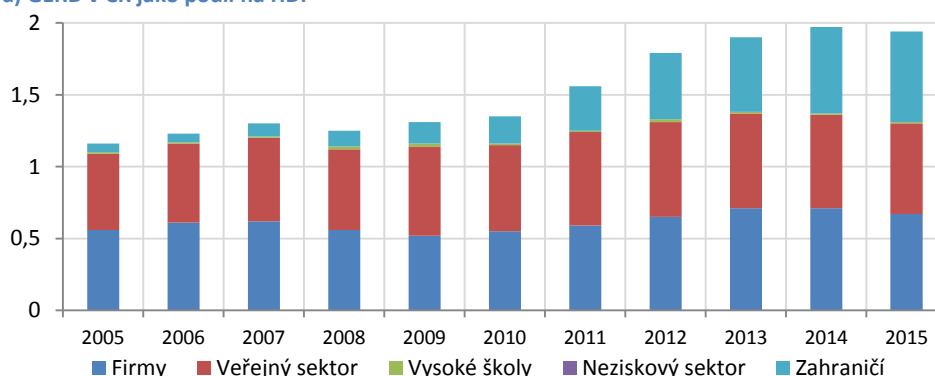
2.2 Inovace

Díky dotacím z EU se podařilo zvýšit výdaje na výzkum a vývoj

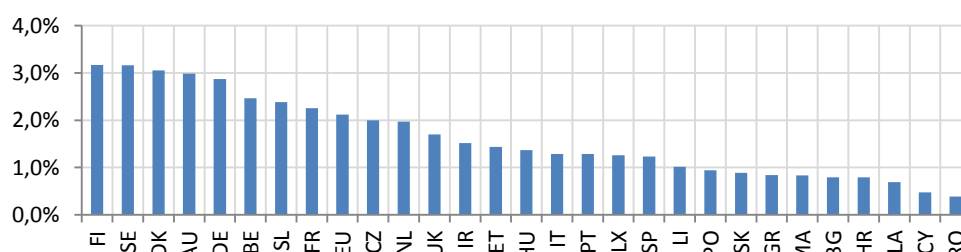
874. ČR v posledních letech výrazně zvýšila celkové výdaje na výzkum a vývoj (GERD). Stouply z méně než 1,5 % HDP v roce 2010 k téměř 2,0 % v letech 2014 a 2015 (viz Graf 2.8 část a). Dostali jsme se tak na devátou pozici v Evropské unii (viz Graf 2.8 b) a těsně pod průměr EU. Hlavním faktorem růstu výdajů na výzkum a vývoj (VaV) v letech 2011 až 2013 byl nárůst čerpání peněz z fondů EU. Česká republika používá na výzkum a vývoj více evropských fondů (45 eur na obyvatele ročně) než kterýkoli jiný stát unie.

Graf 2.8 Celkové výdaje na výzkum a vývoj jako procento HDP (GERD) v ČR a zemích EU. Zdroj: EUROSTAT. Dataset Total intramural R&D expenditure (GERD) by sectors of performance. Eurostat [online].

a) GERD v ČR jako podíl na HDP

b) GERD v zemích EU jako podíl na HDP v roce 2014

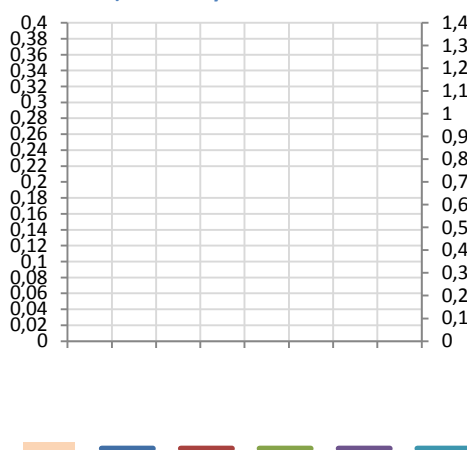

Souhrnné výsledky výzkumu a vývoje nejsou oslnivé, ale zlepšují se

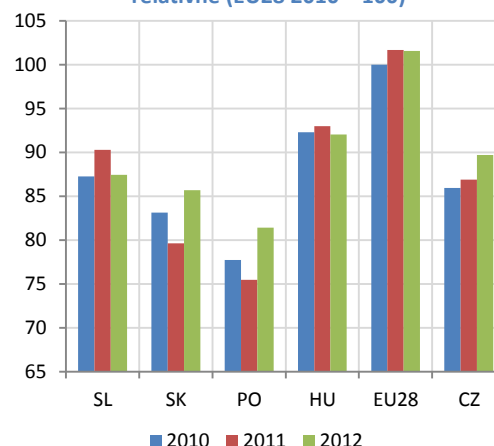
875. Jedním z měřítek efektivity užití vynaložených prostředků na výzkum a vývoj je inovační index. Vývoj souhrnné části inovačního indexu pro Českou republiku byl od roku 2007 pozitivní jak v hodnotě ukazatele, tak v relativní pozici vůči EU28, která v roce 2014 přesáhla 80 %. Graf 2.9 ukazuje v části (a) vývoj souhrnného inovačního indexu, v části (b) pak vývoj komplementárního Indikátoru inovačních výstupů.

Graf 2.9 Hodnocení výstupů a struktury VaV v ČR. Zdroje: EK. The Innovation Union Scoreboard. European Commission [online] a EK. Innovation Output Indicator. European Commission [online], vlastní zpracování.

a) Souhrnný inovační index

b) Indikátor inovačních výstupů - relativně (EU28 2010 = 100)

Největší část výdajů na výzkum v podnikatelském sektoru připadá na automobilový průmysl

876. Největší část výdajů na výzkum a vývoj v podnikatelském sektoru připadá průmyslu (59 %), převážně automobilovému, strojírenskému a elektrotechnice; po něm následují informační a komunikační činnosti (17 %).¹⁶⁵ Penězi i počtem pracovníků a pracovníc na výzkum a vývoj nejvíce přispívají společnosti, které vlastní zahraniční subjekty.

Aktivita a druhy podpory výzkumu v podnicích

877. Veřejná podpora výzkumu a vývoje subjektů podnikatelského sektoru je dvojí – přímá skrze dotace na konkrétní projekty a ve formě institucionální podpory a nepřímá pomocí daňových úlev. Nepřímou podporu využívají ze dvou třetin velké podniky (nad 250 zaměstnaných), a to spíše se zahraničním vlastníkem. Naopak přímá podpora míří ponejvíce k malým a středním podnikům, a to spíše v domácím vlastnictví. Vlastní výzkumnou činnost vyvíjí méně než polovina firem s více než deseti zaměstnanými – v Německu jsou to dvě ze tří.¹⁶⁶

2.3 Hospodaření se zdroji a infrastruktura

Ekonomika ČR je materiálově náročná, i když se zlepšuje

878. Efektivitu využívání materiálních zdrojů lze vyjádřit jako zdrojovou produktivitu neboli hodnotu produktu, kterou ekonomika vytvoří s omezeným množstvím zdroje. Česká republika v tomto ukazateli mezi lety 2004 a 2014¹⁶⁷ zdvojnásobila svou výkonnost z hodnoty 0,5 eura produktu vytvořeného z jednoho kilogramu materiálních zdrojů v roce 2004 na 1 euro o deset let později. I přesto však Česká republika ve srovnání se zeměmi EU28 patří k těm méně efektivním na 20., resp. 21. příčce (2004, resp. 2014) v pořadí zdrojové produktivity.¹⁶⁸ Následující grafy ukazují materiálovou produktivitu České republiky v mezinárodním srovnání (Graf 2.10) a vývoj této produktivity (Graf 2.11).

Graf 2.10 Orientační srovnání materiálové produktivity zemí EU, HDP v paritě kupní síly/DMC [€ (PPS)/kg]. Zdroj: EUROSTAT. Dataset Resource productivity. Eurostat [online].

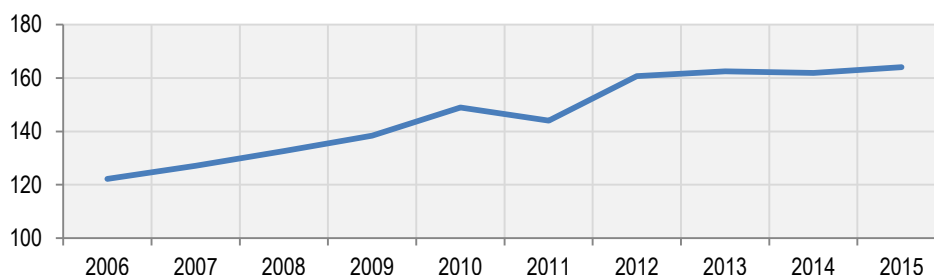
¹⁶⁵ ČSÚ (2016) *Ukazatele výzkumu a vývoje za rok 2015*. Tabulka 97, s. 134.

¹⁶⁶ ČSÚ (2016) *Inovační aktivity podniků v ČR 2012-2014*, s. 22 a 41.

¹⁶⁷ Poslední dostupná data jsou k roku 2014.

¹⁶⁸ EUROSTAT. Dataset Resource productivity. Eurostat. [online].

Graf 2.11 Materiálová produktivita ČR, index (rok 2000 = 100). Zdroj: EUROSTAT. Dataset Resource productivity. Eurostat [online].

Odpadové a oběhové
hospodářství

879. Recyklace snižuje spotřebu nového materiálu. Přímý ukazatel míry recyklace v ekonomice není k dispozici. Pro představu však může posloužit srovnání několika dostupných indikátorů, a to produkce druhotných surovin a produkce odpadů vůči celkovému materiálovému vstupu (DMI) i vůči sobě navzájem. Údaj o druhotných surovinách je sledován od roku 2011. Tabulka 2.1 tyto poměry v dolní části ukazuje. Jde však pouze o porovnání objemů, tyto kategorie nejsou navzájem výlučnými podmnožinami (druhotné suroviny netvořily v roce 78,8 % odpadů, tomuto množství odpovídal pouze jejich objem). Produkce druhotných surovin odpovídá v celém sledovaném období zhruba 8 až 9 % celkové domácí spotřeby materiálů (vlastní těžba + import – export).

Tabulka 2.1 Základní statistika materiálového hospodářství, údaje v tunách. Zdroj: ČSÚ (2016) Účty materiálových toků (vybrané indikátory) – 2015 a ČSÚ (2016) *Produkce, využití a odstranění odpadů – 2015.*¹⁶⁹

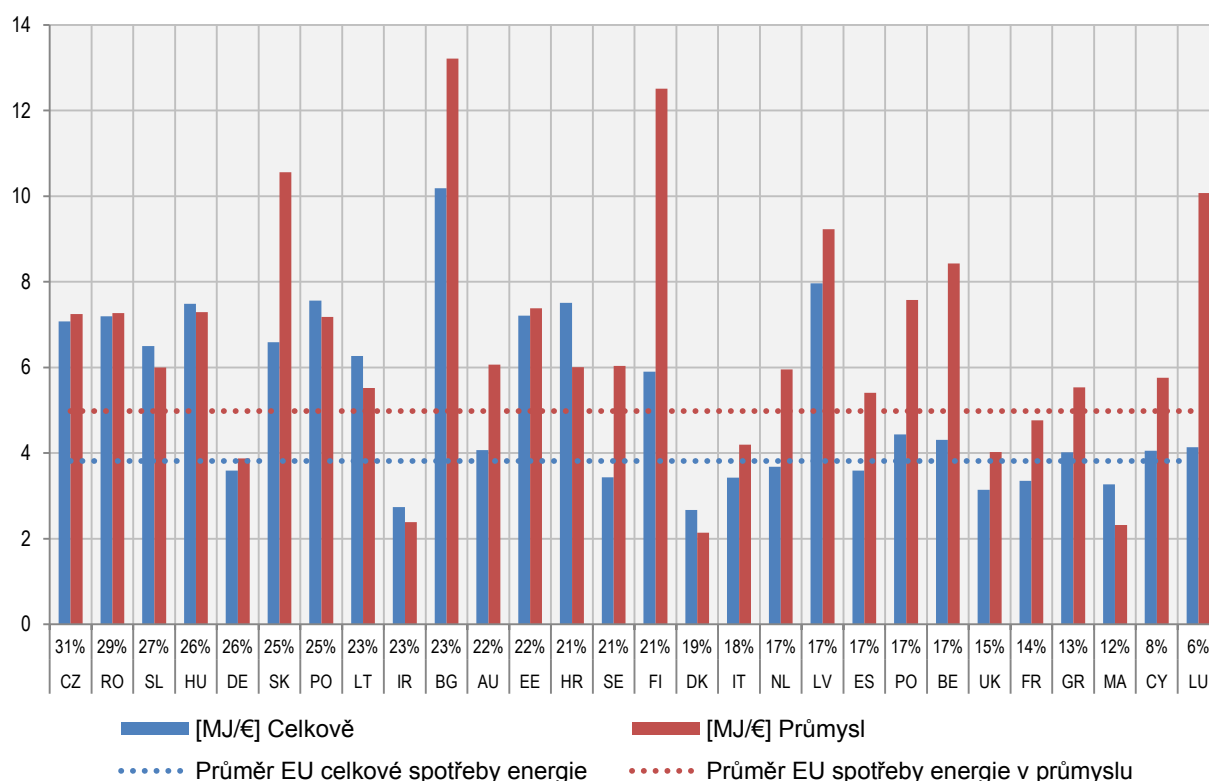
	2011	2012	2013	2014	2015
Produkce druhotných surovin celkem	21 241 161	20 788 673	18 721 648	18 753 555	20 405 028
Produkce odpadů celkem	23 576 396	23 435 996	23 724 147	23 788 925	26 946 718
Domácí materiálový vstup (DMI)	242 402 861	223 728 276	222 860 242	230 215 458	236 742 394
Poměr produkce druhotných surovin a produkce odpadů	90,1%	88,7%	78,9%	78,8%	75,7%
Poměr produkce druhotných surovin a DMI	8,8%	9,3%	8,4%	8,1%	8,6%
Poměr produkce odpadů a DMI	9,7%	10,5%	10,6%	10,3%	11,4%

Energetická náročnost české
ekonomiky odpovídá
vysokému podílu průmyslu

880. Česká republika je zemí s nejvyšším podílem průmyslu na HPH v EU28. Patří k zemím, jejichž ekonomika je nadprůměrně energeticky náročná, nikoliv však nejnáročnější. Ze srovnatelně průmyslových zemí vyčnívá Německo, které má o 5 p. b. nižší podíl průmyslu na HPH, ale na produkci jednoho eura přidané hodnoty v průmyslu spotřebuje téměř o polovinu méně energie než Česká republika (viz Graf 2.12).

¹⁶⁹ Data produkce druhotných surovin před rokem 2011 nejsou metodicky srovnatelná.

Graf 2.12 Energetická náročnost produkce jednoho eura HPH v členských státech EU28 [MJ/€] v roce 2013.¹⁷⁰ Zdroj: EUROSTAT. Dataset National Accounts aggregates by industry (up to NACE A*64). Eurostat [online] a EUROSTAT. Dataset Simplified energy balances – annual data. Eurostat [online]

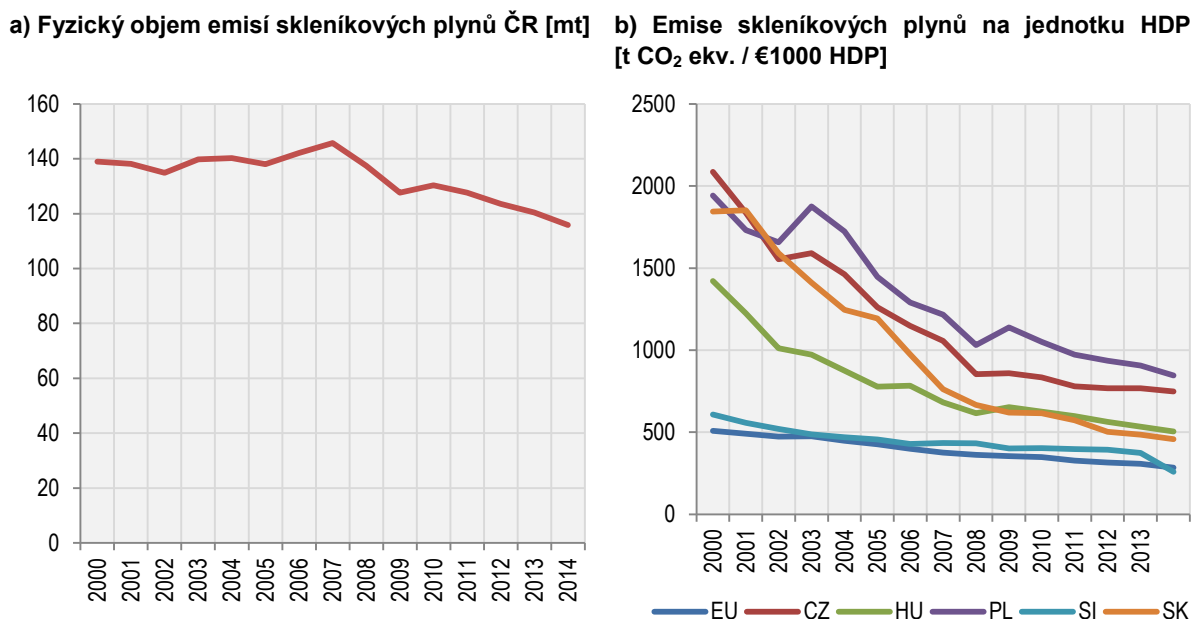

Daří se snižovat emise skleníkových plynů, ale v přepočtu na HDP jsou stále dvojnásobné oproti EU

881. Velký podíl průmyslu také patří mezi důvody, proč česká ekonomika vypustí na vyrobené euro hrubého domácího produktu poměrně vysoké emise skleníkových plynů. Díky silnému růstu HDP se tato relativní náročnost v letech 2000–2008 snížila, aniž by klesal objem vypouštěného znečištění. V této době došlo k sérii strukturálních změn – krátce předtím vstoupila v účinnost environmentální legislativa ze začátku devadesátých let, Česká republika vstupovala do EU a díky zahraničním investicím přicházely do průmyslu modernější technologie. Kvůli stagnaci ekonomického růstu se po roce 2008 – při této metodě propočtu – příznivý trend zastavil, ačkoli emise v té době naopak začaly klesat. K jeho obnově bude nutné realizovat finančně náročné strukturální změny včetně kombinace opouštění fosilních zdrojů energie a růstu produktivity. Některé části země také nadále trpí vysokým znečištěním vzduchu škodlivými emisemi z průmyslových podniků (viz Obce a regiony).

¹⁷⁰ Čísla s procenty pod vodorovnou osou ukazují podíl průmyslu na HPH v dané zemi. Země jsou seřazeny sestupně podle podílu průmyslu na HPH.

Graf 2.13 Vývoj objemu emisí a náročnosti české ekonomiky na emise skleníkových plynů. Zdroj: EUROSTAT. Dataset Greenhouse Gas Emissions (source: EEA). Eurostat [online] a EK, Database AMECO. European Commission [online].

Charakteristika české energetiky

882. Výroba elektřiny v ČR stojí z historických a ekonomických důvodů na domácích zdrojích – uhlí a jaderné energii. Hlavním vnějším faktorem ovlivňujícím podobu české elektroenergetiky proto zatím není ani tak otázka zdrojů, ale energetická politika prováděná na úrovni EU a v jednotlivých členských zemích. Mezinárodní společenství se shodlo, že chce postupně snižovat emise skleníkových plynů, tedy i spotřebu fosilních paliv.¹⁷¹ Státy Evropské unie liberalizují trhy s elektřinou i zemním plynem; domlouvají se také na společné energetické politice a politice klimatu.¹⁷² Také domácí rozhodnutí některých zemí – zejména německá *Energiewende*¹⁷³ – mají nemalý vliv na trh v jiných státech, včetně České republiky. Českou energetiku postupně proměňují a budou proměňovat i technologické inovace. Konkurenceschopnější se například stává decentralizovaná výroba energie, což mění ekonomická rozhodnutí některých domácností a firem. Decentralizace výroby elektřiny má tři hlavní příčiny. Malovýroby přibývá díky šíření nových technologií, zejména obnovitelných zdrojů. Malé místní zdroje jsou často vnímány jako posílení bezpečnosti a přínos pro místní ekonomiku. Cílevědomě ji podporuje také evropská i domácí legislativa.

Uhlíkově intenzivní energetika na ústupu

883. Vnější vlivy působící na českou energetiku vyvolaly požadavek na snižování spotřeby fosilních paliv. Toho lze dosáhnout několika způsoby – zejména zvýšením podílu výroby energie z obnovitelných či jaderných zdrojů a zvyšováním energetické efektivity. Proměňuje se také energetický trh. Liberalizace trhu a také podpora obnovitelných zdrojů v současnosti

¹⁷¹ Cíl SDG 13 v OSN (2015) *Transforming Our World*; OSN (2015) *Paris Agreement*.

¹⁷² Vyjádřené mj. v EK (2010) *2020 Energy Strategy*, EK (2015) *Rámec politiky v oblasti klimatu a energetiky v období 2020–2030*.

¹⁷³ Viz např. v: ČERNOCH, F.; OSIČKA, J.; ACH-HÜBNER, R.; DANČÁK, B. (2015) *Energiewende*.

znevýhodňují investičně náročné projekty, zejména jaderné elektrárny. Ty dnes nejsou bez státní podpory rentabilní. Uhlíková energetika čelí a bude čelit požadavkům na snižování emisí a kompenzaci externalit, které způsobuje.

Potenciál zvýšení
energetické účinnosti

884. V řadě oblastí existují příležitosti k vylepšování energetické efektivnosti, které dávají také ekonomický smysl. Patří k nim vytápění (které tvoří 76 % spotřeby energie v domácnostech¹⁷⁴, potenciál dohromady 350 PJ, z toho 100 PJ systémy zásobování teplem¹⁷⁵ a 250 PJ domácností¹⁷⁶), zbytečně vysoká výroba nad nezbytnou systémovou rezervou a export elektřiny (kdy exportní saldo bez systémové rezervy činí 54 PJ¹⁷⁷) nebo přenesení osobní automobilové přepravy ve městech na veřejnou dopravu (souhrnně za dopravu potenciál 240 PJ¹⁷⁸).

Dopravní napojení do
zahraničí není dostatečné

885. Dopravní infrastruktura nese historicky dané strukturální rysy. Dálniční síť je v západní polovině ČR vedena koncentricky z regionů směrem do Prahy. Efektivní železniční síť doposud s výjimkou směru na Vídeň neprolomila hranice železné opony, takže napojení na západ, jihozápad a sever je relativně poddimenzované oproti napojení na východ a jihovýchod.

Silnice a dálnice

886. Silniční síť definují následující výhody – vysoká hustota silniční sítě, rozvinutá dálniční síť pro vnitrostátní dopravu a napojení největších měst na dálniční síť. Naopak nedostatečná je dálniční síť ve směru sever-jih, neexistuje napojení Jihočeského a Pardubického kraje, radiální směry nejsou dostatečně dotaženy ke státní hranici a napojeny na zahraničí. Problémem je také dlouhodobé podfinancování oprav.

Železniční síť

887. Také základní železniční síť má velmi vysokou hustotu s optimálním rozložením, dokončené tranzitní koridory jsou napojeny na evropskou železniční síť. Hlavní tahy ve směru východ-západ jsou však na hraně své kapacity, chybí harmonogram vybudování vysokorychlostních tratí pro osobní přepravu ve směru Praha – Brno – Ostrava / Vídeň a napojení na evropskou síť (zejména v Německu).

Vodárenská infrastruktura

888. Vodárenská infrastruktura je v současné době schopna plnit pouze úkoly vyplývající ze standardního provozu, bez narušení funkce povrchových a podzemních zdrojů pitných vod při dostatečné hydraulické účinnosti distribučních systémů pitných vod, vodárenských soustav a místních vodovodů měst a obcí. Česká republika je otevřená v rámci přístupu k vlastnictví nebo provozování různých typů technických infrastruktur, včetně vodárenské infrastruktury. Díky tomu došlo v závěru

¹⁷⁴ ČSÚ (2004) *Šetření ENERGO 2004*. Výsledky aktuálního šetření ENERGO 2015 nebyly před uzavěrkou tohoto textu dostupné.

¹⁷⁵ MPO ČR (2015) *Státní energetická koncepce*.

¹⁷⁶ MMR ČR (2015) *Vybrané údaje o bydlení 2015*.

¹⁷⁷ ERÚ (2015) *Roční zpráva o provozu ES ČR*.

¹⁷⁸ MPO ČR (2015) *Státní energetická koncepce* uvádí potenciál 240 PJ souhrnně pro dopravu.

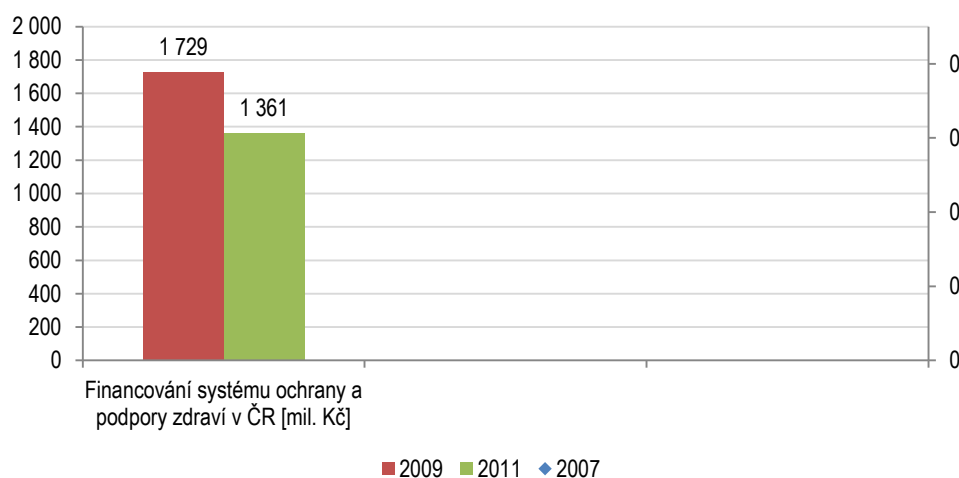
20. století k významnému posunu strategického rozhodování o využívání nezastupitelného média pro funkci zásobování měst a obcí pitnou vodou.

2.4 Soustava veřejných financí

Udržitelnost veřejného dluhu
je hodnocena jako málo
nebo středně riziková

889. Jedním z možných měřítek udržitelnosti veřejných financí je hledisko udržitelnosti veřejného dluhu. Evropská komise ve svých publikacích o fiskální udržitelnosti zavádí indikátory pro krátké, střední a dlouhé období. Podle tohoto měřítka jsou výhledy českého fiskálního systému hodnoceny jako málo rizikové nebo nerizikové v krátkém a středním období a středně rizikové v dlouhém období.¹⁷⁹ S0 je varovný indikátor stability veřejných financí pro krátké období jednoho roku. Vztahuje se ke kritické úrovni vypočítávané konkrétně pro každou zemi a čas (pro ČR 0,43 v roce 2015 a 0,44 v roce 2011). Indikátory S1 a S2 jsou vyjádřeny v procentech HDP a ukazují odhad, o kolik veřejné rozpočty potřebují zvýšit příjmy a/nebo snížit výdaje ve středním, respektive dlouhém období. Záporné hodnoty (jako v případě ukazatele S1 v roce 2015) značí splnění stanovených kritérií udržitelnosti. Země tedy má rezervu pro případné zhoršení balance veřejných financí.

Graf 2.14 Indikátory fiskální udržitelnosti. Čím nižší hodnota, tím vyšší udržitelnost.
Zdroje: EK (2009) *Sustainability Report 2009*, s. 96–97; EK (2012) *Fiscal Sustainability Report 2012* s. 89–90 a EK (2016) *Fiscal Sustainability Report 2015*, s. 109–110.

Veřejné výdaje patří
k nejméně efektivně
vynakládaným v EU

890. Efektivita řízení veřejných financí v ČR je hodnocena jako jedna z nejnižších v EU.¹⁸⁰ Mezi hlavní vytýkané nedostatky patří mj. *ad hoc* zásahy do rozpočtů, omezená platnost výdajových stropů nebo neexistence nezávislé kontroly výdajů. OECD dále zmiňuje¹⁸¹ plýtvání prostředky při nákupu (*procurement*), špatnou koordinaci investičních

¹⁷⁹ EK (2016) *Fiscal Sustainability Report 2015*, s. 109–110.

¹⁸⁰ Naposledy viz EK (2016) *Zpráva o České republice 2016*, sekce 2.2.

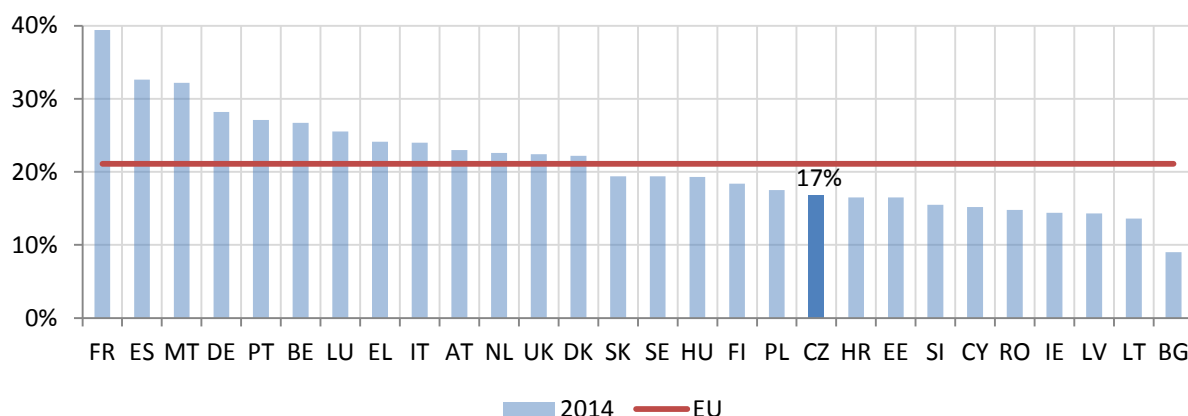
¹⁸¹ OECD (2016) *OECD Economic surveys: Czech Republic 2016*.

projektů napříč resorty nebo přílišnou roztříštěnost místních samospráv, která znesnadňuje dosahování úspor z rozsahu.¹⁸²

V ČR jsou nižší daně než průměrně v EU

891. Sazby daní v České republice patří v Evropské unii k poměrně nízkým. Skutečná míra daní z příjmu po odečtení všech benefitů, které poplatníci dostávají nazpět (tzv. průměrná efektivní daňová sazba – vypočítává se jako průměr obou daní z příjmu), v roce 2012 činila 17 %, čtyři procentní body pod průměrem EU (viz Graf 2.15).¹⁸³

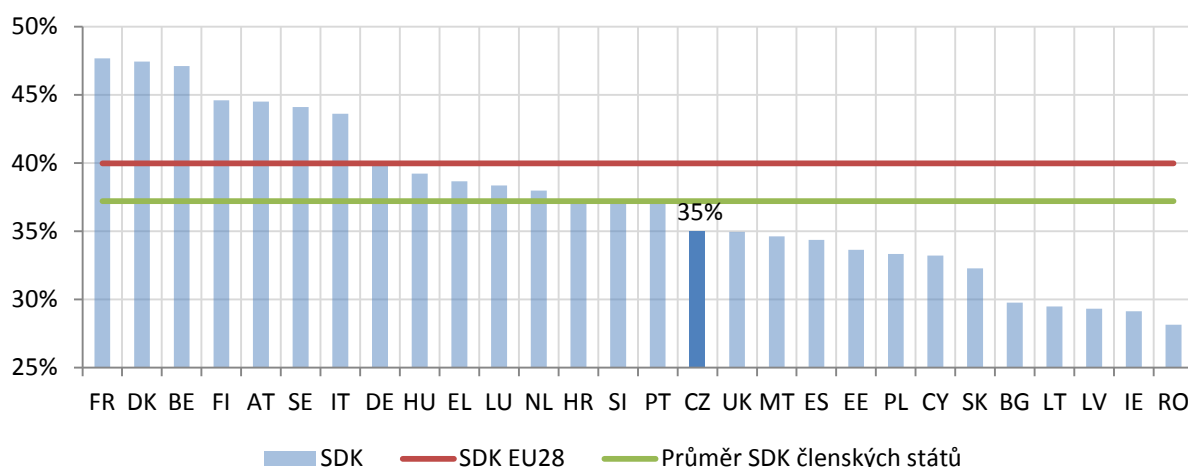
Graf 2.15 Průměrná efektivní daňová sazba, srovnání v EU28. Zdroj: EK (2015) *Taxation Trends in the European Union*, s. 146, vlastní zpracování.

Objem prostředků vybraných na daních patří k průměru EU

892. Česká republika patří k nižšímu průměru EU ve srovnání, jakou část HDP tvoří všechny vybrané daně (tzv. složená daňová kvóta – SDK). S 35 % je na šestnáctém místě v Unii – dva procentní body pod aritmetickým průměrem všech členských zemí a pět procentních bodů pod složenou daňovou kvótou EU jako celku (viz Graf 2.16).

Graf 2.16 Složená daňová kvóta vyjádřená jako podíl na HDP. Zdroj: EK. Database AMECO. *European Commission* [online].

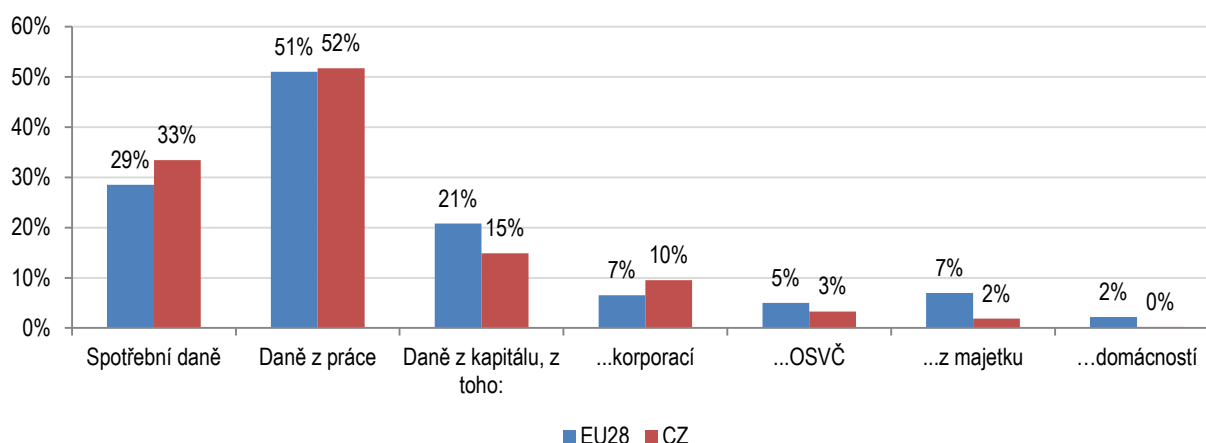
¹⁸² Úspory z rozsahu znamenají, že s rostoucím množstvím produkce statku nebo služby klesá její jednotková (průměrná) cena.

¹⁸³ Viz EK (2016) *Taxation Trends in the European Union*, s. 146.

Práce je v ČR oproti EU
zdaněna více než kapitál

893. Poměrně velké procento celkového zdanění v České republice tvoří spotřební daně a daně z práce (včetně odvodů). Naopak relativně nízké jsou daně z kapitálu – daně z příjmu právnických osob či OSVČ a také majetkové daně (daň z nemovitých věcí, daň z nabytí nemovitých věcí nebo silniční daň). Daně z příjmu fyzických osob jsou o 3 p. b. nad průměrem EU, zatímco majetkové daně tvoří pouze 2 % celkových daní oproti 7 % v EU (viz Graf 2.17).

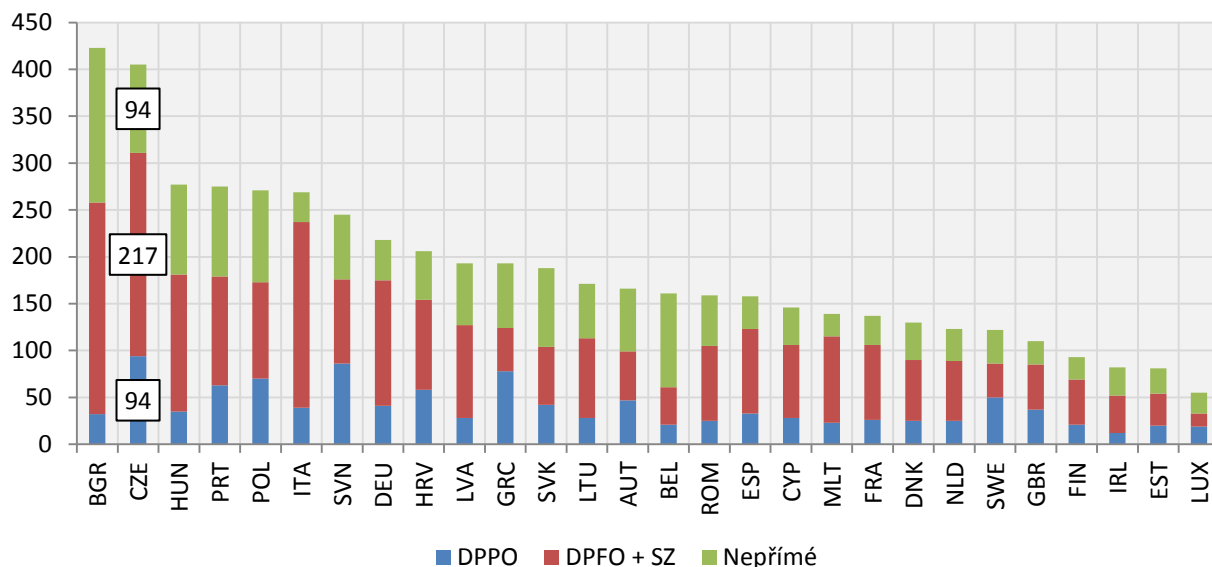
Graf 2.17 Rozložení daňové zátěže podle ekonomické funkce [% podíl na celkovém zdanění]. Zdroj: EUROSTAT. Dataset Structure of taxes by economic function. Eurostat [online]. [gov_a_tax_str].

Firmám v ČR trvá daňové
přiznání spolu s Bulharskem
nejdéle v EU

894. Český systém výběru daní není pro své uživatele příliš přátelský. Ilustruje to ukazatel časové náročnosti administrace daní. V roce 2015 jsme se s 405 hodinami potřebnými k vyřízení daní z příjmu fyzických i právnických osob a spotřebních daní umístili na 122. místě ze 189 zemí světa a jako předposlední ze zemí EU před Bulharskem s 423 hodinami. Celkový čas je součtem tří složek – korporátní daně z příjmu, daní z příjmu fyzických osob včetně odvodů a nepřímých daní jako daně z přidané hodnoty nebo z obratu. Počítá se pro typickou středně velkou firmu. 217 hodin, tedy více než polovinu časové zátěže typické české firmy, zabere administrace osobních daní. To je například jen o hodinu méně, než kolik v Německu zabere celé daňové přiznání (viz Graf 2.18).

Graf 2.18 Čas v hodinách potřebný k přípravě a podání daňového přiznání pro typickou středně velkou firmu (2016). Zdroj: WB. Databáze Doing Business. *World Bank* [online].

Fondy ESIF financují
rostoucí část veřejných
výdajů

895. Roste podíl výdajů veřejné správy financovaných z fondů ESIF. Jejich rozsah je předmětem analýzy MMR ČR (ve spolupráci s MF ČR) a do finalizace ČR 2030 bude k dispozici. Kvůli nejistotě dostupnosti fondů ESIF po roce 2020 představuje tato závislost potenciální hrozbu výpadku veřejných služeb a zhoršení fungování veřejné administrativy.

3 3. Odolné ekosystémy

3.1 Krajina a ekosystémové služby

Krajinu tvoří propojené ekosystémy, které poskytují rozličné služby

896. Krajina je tvořena jednotlivými ekosystémy, a protože sama jako celek odpovídá definici ekosystému (tj. je soustavou živých a neživých složek životního prostředí, jež jsou navzájem spojeny výměnou látek, tokem energie a předáváním informací a vzájemně se ovlivňují a vyvíjejí v určitém prostoru a čase), je zároveň ekosystémem vyššího řádu – krajinným ekosystémem. Jako taková poskytuje krajina mnoho rozličných přínosů – ekosystémových služeb.

Ekosystémové služby zahrnují produkci potravin i další zásadní funkce

897. Ekosystémy v krajině umožňují produkci potravin, krmiv i dřeva. Regulují kvalitu ovzduší, místní klima, vodní režim a kvalitu vody, erozi a změny vlastností půd, populace přenašečů nemocí i toky odpadních látek. V obecnější rovině podporují životní cyklus živočichů a rostlin, napomáhají udržování biologické rozmanitosti a zajišťují koloběh živin a půdotvorbu. Vytvářejí však také podmínky pro rekreaci a cestovní ruch, mají estetické hodnoty, jsou součástí kulturního dědictví a pomáhají budovat vztah k místu, mají význam pro vědecký výzkum a vzdělávání a mohou mít i rozměr duchovní a náboženský.¹⁸⁴

Kontakt s přírodou je podmínkou kvality života

898. Lékařský výzkum v posledních letech zjišťuje, že pobyt v přírodě, resp. v zeleni, zlepšuje psychické i fyzické zdraví.¹⁸⁵ Lidé, kteří mají možnost trávit čas v přírodě nebo třeba v městském parku, žijí déle,¹⁸⁶ jsou v lepší psychické pohodě,¹⁸⁷ více si pamatují¹⁸⁸ a lépe spolupracují,¹⁸⁹ děti jsou méně nepozorné.¹⁹⁰

Pro život člověka je nezbytná stabilní krajina

899. Krajinný ekosystém schopný odolávat destabilizujícím vlivům je proto základní podmínkou dalšího vývoje lidské společnosti. Krajinu přitom zásadně ovlivňují zejména způsoby hospodaření v ní, rozvoj sídel a technické, zejména dopravní infrastruktury, těžba nerostných surovin a masové formy rekreace. V posledních letech se pak stále významněji uplatňuje změna klimatu, která ovlivňuje složení, rozmanitost a vývoj ekosystémů a jimi poskytovaných služeb.

Změna klimatu přinese častější sucha a povodně

900. Změna klimatu ovlivní ekosystémy zásadní pro ukládání uhlíku (lesy, trvalé travní porosty či mokřady a rašeliníště), tedy naprostou většinu přírodních stanovišť v naší krajině. Povede ke zvýšení rizik, např. povodní,

¹⁸⁴ VAČKÁŘ, D.; FRÉLICHOVÁ, J.; LORENCOVÁ, E.; PÁRTL, A.; HARMÁČKOVÁ, Z.; LOUČKOVÁ, B. (2014) *Metodologický rámec integrovaného hodnocení ekosystémových služeb v ČR*.

¹⁸⁵ EEA (2013) *Environment and human health*.

¹⁸⁶ KUO, M. (2015) How might contact with nature promote human health? *Frontiers in Psychology* 6, s. 1093.

¹⁸⁷ BARTON, J.; PRETTY, J. (2010) What is the best dose of nature and green exercise for improving mental health? *Environmental Science & Technology* 44.

¹⁸⁸ BRATMAN, G. N.; DAILY, G. C.; LEVY, B. J.; GROSS, J. J. (2015) The benefits of nature experience. *Landscape and Urban Planning* 138.

¹⁸⁹ ZELENSKI, J. M.; DOPKO, R. L.; CAPALDI, C. A. (2015) Cooperation is in our nature. *Journal of Environmental Psychology* 42.

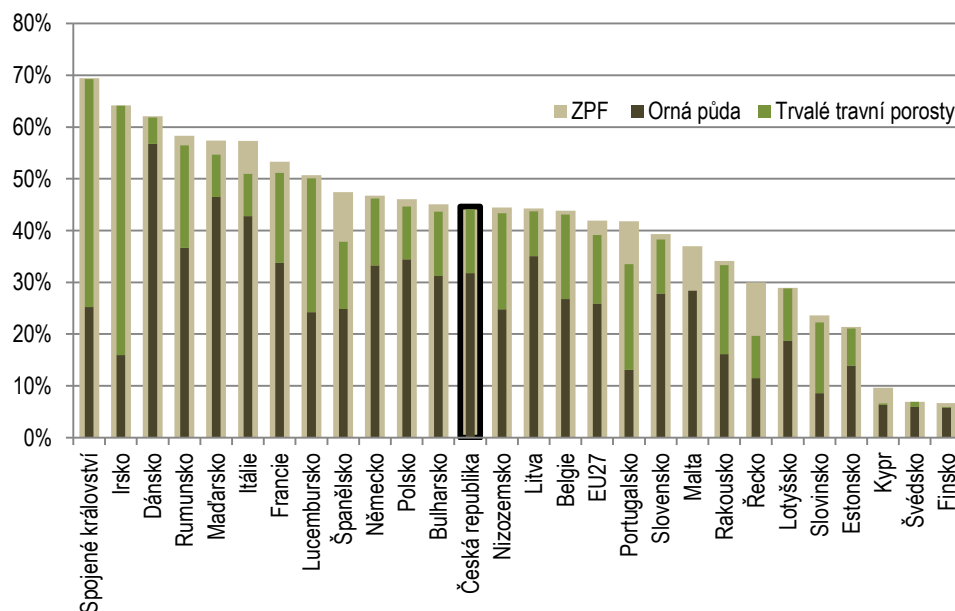
¹⁹⁰ KUO, M. (2015) How might contact with nature promote human health? *Frontiers in Psychology* 6, s. 1093.

sucha a rychlého šíření nepůvodních druhů rostlin a živočichů.¹⁹¹ Tyto jevy způsobí změny v území, které mohou ovlivňovat odrazivost zemského povrchu a dále přispět k regionální změně klimatu.

Česká republika má vysoký
podíl orné půdy i lesů

901. Podoba české krajiny byla doposud utvářena zejména zemědělstvím. Podíl orné půdy je v České republice vysoký i ve srovnání s průměrem EU 27 (viz Graf 3.1). Dle dat veřejného registru půdy LPIS bylo v roce 2014 zemědělsky využíváno 45 % území České republiky, z čehož orná půda tvořila 70 % a trvalé travní porosty 28 %. Rozloha orné půdy však pozvolna klesá a zvyšuje se plocha trvalých travních porostů, lesů a zastavěných ploch. Podíl lesů činil v roce 2014 podle Katastru nemovitostí 34 % z celkové rozlohy našeho území.

Graf 3.1 Podíl zemědělské půdy celkem (ZPF), orné půdy a trvalých travních porostů na celkovém území [%], 2013. Zdroj: CENIA; MŽP ČR (2015) *Zpráva o životním prostředí České republiky 2014*, s. 96.

Ekologicky
obhospodařované orné půdy
je u nás velmi málo

902. Mezi lety 2000 a 2014 vzrostla výměra zemědělské půdy obhospodařované ekologicky téměř třikrát a za posledních 10 let téměř dvakrát – z 255 tis. ha na 494 tis. ha. V roce 2014 tak bylo ekologicky obhospodařováno cca 11,7 % celkové výměry zemědělského půdního fondu. Ve struktuře ekologicky obhospodařované zemědělské půdy ovšem dlouhodobě výrazně převládají trvalé travní porosty (83,6 %), které zahrnují 41,5 % celkové rozlohy trvalých travních porostů u nás. Na druhé straně je u nás ekologicky obhospodařováno necelých 57 tis. ha orné půdy, což představuje pouze 2,3 % celkové rozlohy orné půdy,¹⁹² u níž má přitom změna směrem k šetrnějšímu hospodaření největší efekt.

¹⁹¹ TEEB (2009) *The Economics of Ecosystems and Biodiversity. TEEB Climate Issues Update*. UK NEA (2011) *Synthesis of Key Findings*.

¹⁹² CENIA; MŽP ČR (2015) *Zpráva o životním prostředí České republiky 2014*, s. 102.

Trh s biopotravinami je dosud málo rozvinutý	903. Průměrná spotřeba biopotravin v peněžním vyjádření na obyvatele v roce 2014 zůstala pod hranicí 200 Kč a podíl biopotravin na celkové spotřebě potravin a nápojů činil 0,72 %. ¹⁹³
Čeští zemědělci jsou nadprůměrně závislí na dotacích	904. Podíl přímých plateb v čisté přidané hodnotě zemědělských podniků je u nás vysoký – v roce 2012 činil 47 %, v porovnání s 31 % průměru EU. Tento poměr z ekonomického hlediska svědčí o nezdravé závislosti českých zemědělců na podporách namísto na podmínkách trhu. ¹⁹⁴ Na druhé straně tento stav umožňuje do jisté míry ovlivňovat nastavením dotací dopady zemědělství na krajinu.
Podmínka pěstování nejméně 3 plodin nemá v ČR žádný efekt	905. V roce 2014 vstoupila v platnost reforma Společné zemědělské politiky EU. Součástí nových pravidel je tzv. „ozelenění“ 30 % přímých plateb poskytovaných zemědělským podnikům za zavedení postupů šetrných k životnímu prostředí, jako je určitá minimální diverzifikace plodin, zachování ekologicky významných krajinných prvků, jakož i určité minimální plochy trvalých travních porostů. Zemědělec hospodařící na více než 30 hektarech orné půdy (a takoví v ČR obdělávají většinu orné půdy) tak musí pěstovat minimálně 3 plodiny – navíc s tím, že hlavní plodina nezabere více než 75 % orné půdy, a zároveň hlavní dvě plodiny společně nezaberou více než 95 % orné půdy. Tato podmínka má ale v ČR pochybný efekt. Minimálně 3 plodiny – pšenice, kukuřice a řepka – byly součástí osevního postupu většiny zemědělských podniků i před reformou Společné zemědělské politiky v roce 2014.
Další podmínkou jsou plochy vyčleněné v ekologickém zájmu	906. Zároveň každý, kdo hospodaří na alespoň 15 hektarech orné půdy, musí alespoň 5 % z její výměry vyčlenit jako tzv. plochu v ekologickém zájmu. Za ni byly v roce 2016 uznávány úhory s porostem, souvratě, ¹⁹⁵ plochy s rychle rostoucími dřevinami a zalesněné plochy, plochy s meziplochinami a s plodinami vázajícími dusík a tzv. krajinné prvky v ekologickém zájmu – samostatně stojící dřeviny, stromořadí a skupiny dřevin, terasy, meze, travnaté údolnice, příkopy a mokřady. Pro výpočet celkové plochy vyčleněné v ekologickém zájmu jsou skutečné rozlohy jednotlivých typů ploch vynásobeny váhovým koeficientem podle jejich ekologického významu – v rozmezí hodnot od 0,3 (např. plochy s meziplochinami) po 2,0 (např. stromořadí). Opatření s vyšším ekologickým významem při stejné skutečné rozloze tak pro splnění podmínek ozelenění přímých plateb „platí více“.
Krajinných prvků je v rámci ozelenění přímých plateb realizováno minimum	907. Nejčastěji českými zemědělci využívané typy ploch vyčleněných v ekologickém zájmu jsou plochy s plodinami vázajícími dusík a plochy s meziplochinami. Podíl těchto ploch v roce 2016 činil 96 % z celkové rozlohy ploch vyčleněných v ekologickém zájmu. Bohužel krajinných prvků, které by bylo žádoucí do krajiny doplnit nejvíce, bylo v roce 2016 v rámci ozelenění přímých plateb deklarováno mizivých 267 ha. Tato hodnota je zejména pro podporu biodiverzity naprosto zanedbatelná (viz kapitola

¹⁹³ ÚZEI (2016) *Zpráva o trhu s biopotravinami v ČR v roce 2014*.

¹⁹⁴ MZe ČR (2016) *Strategie resortu MZe ČR s výhledem do roku 2030*.

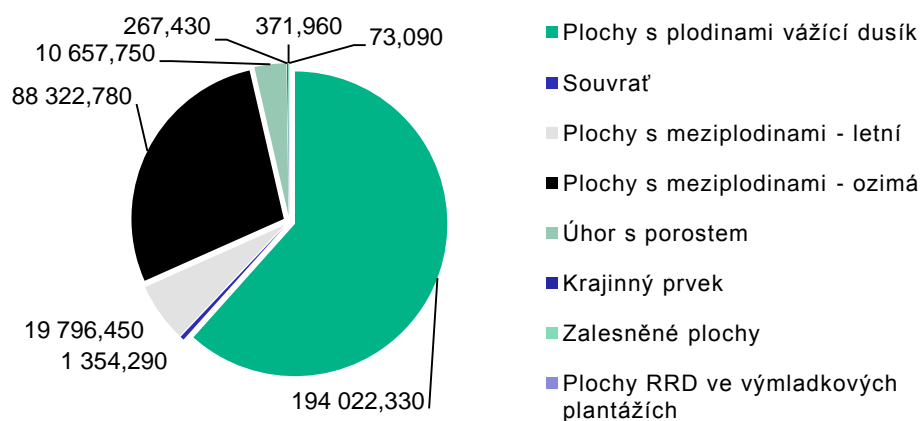
¹⁹⁵ Definice souvratí viz MŽP ČR. Souvratě. eAGRI [online].

Biologická rozmanitost). Rovněž na úrovni EU je podíl krajinných prvků na celkové rozloze ploch vyčleněných v ekologickém zájmu malý,¹⁹⁶ ačkoli hlavním důvodem EU pro vymezování těchto ploch bylo zachovat a zlepšit úroveň biologické rozmanitosti zemědělské krajiny.

Tabulka 3.1 Přehled způsobů naplňování podmínky vyčlenění plochy v ekologickém zájmu v roce 2016. Zdroj: SZIF, na osobní vyžádání.

	Počet žadatelů	Celková rozloha (ha)	Průměrná výměra na žadatele (ha)
Plochy s plodinami vážícími dusík	5 329	194 022,3300	36,4088
Plochy s meziplochinami – ozimé	2 945	88 322,7800	29,9908
Plochy s meziplochinami – letní	771	19 796,4500	25,6763
Úhory s porostem	1 119	10 657,7500	9,5244
Souvratě	343	1 354,2900	3,9484
Zalesněné plochy	34	371,9600	10,9400
Krajinný prvek – mez	177	137,0400	0,7742
Krajinný prvek – skupina dřevin	251	75,1100	0,2992
Plochy rychle rostoucích dřevin ve výmladkových plantážích	15	73,0900	4,8727
Krajinný prvek – stromořadí	22	31,0900	1,4132
Krajinný prvek – travnatá údolnice	19	19,0700	1,0037
Krajinný prvek – solitérní dřevina	50	1,6600	0,0332
Krajinný prvek – příkop	2	1,5300	0,7650
Krajinný prvek – terasa	5	1,0600	0,2120
Krajinný prvek – mokřad	3	0,8700	0,2900

Graf 3.2 Přehled způsobů naplňování podmínky vyčlenění plochy v ekologickém zájmu v roce 2016. Zdroj: SZIF, na osobní vyžádání, vlastní zpracování.

Společenstva rostlin a živočichů ovlivňuje rozpad území na izolované části

908. Zemědělská činnost a urbanizace způsobují rozpad krajiny na více či méně izolované díly. Největší záporný vliv na spojitost krajiny má ale výstavba a užívání dopravní infrastruktury. Při ní dochází k nejvýznamnějšímu dělení populací, ke zvětšování migračních vzdáleností a tvorbě bariér, a tím k omezení potravních zdrojů a snížení příležitostí k rozmnožování. Výsledkem je ztráta genetické pestrosti a snížená životaschopnost populací a ekosystémů. V neposlední řadě tato fragmentace snižuje potenciál krajiny pro rekreaci a její prostupnost pro člověka.

¹⁹⁶ EK (2016) *Review of greening after one year*.

Česká krajina je výrazně
fragmentovaná

909. Během let 2000–2010 klesla rozloha nefragmentované krajiny z 54 tisíc km² (68,6 % celkové rozlohy ČR) až na 50 tisíc km². V roce 2010 tak pokrývala 63,4 % celkové rozlohy ČR. Oblasti nefragmentované krajiny mají podle používané metodiky rozlohu větší než 100 km² a jsou ohraničeny silnicemi s vyšší intenzitou dopravy než 1 000 vozidel za 24 hodin nebo vícekolejnými železničními tratěmi.¹⁹⁷ V evropském kontextu patří Česká republika ke státům s nejvíce fragmentovanou krajinou, přičemž hůře je na tom už pouze Lucembursko, Belgie a Nizozemsko.¹⁹⁸

Zásadní pro spojitost krajiny
je stav dálkových migračních
koridorů

910. Fragmentace krajiny v důsledku bariérového efektu pozemních komunikací a dalších umělých struktur vedla na území ČR k návrhu sítě dálkových migračních koridorů pro velké savce, která současně navazuje na obdobné sítě v sousedních státech. Dálkové migrační koridory jsou dlouhé desítky kilometrů, široké v průměru 500 m a propojují oblasti významné pro výskyt velkých savců. Zároveň zajišťují alespoň **minimální** spojitost krajiny i pro ostatní druhy, které jsou vázány na lesní prostředí.

911. Na síti dálkových migračních koridorů bylo identifikováno celkem 29 kritických míst, která jsou v současné době neprůchodná nebo průchodná jen s velkými problémy. Většinou se jedná o křížení koridorů s dálnicemi, v ostatních případech je koridor veden dlouhým úsekem bezlesí či hustě zastavěným územím.¹⁹⁹

Historické úpravy dosud
brání zlepšování stavu
vodních toků

912. Migrační prostupnost a přirozenou rozmanitost vodních toků narušují zejména historické příčné stavby a technické úpravy. Rozsah budování rybích přechodů a revitalizací dílčích úseků vodních toků byl dosud malý a jejich efekt na celkový ekologický stav je tudíž nedostatečný (viz kapitola Voda v krajině).²⁰⁰

913. Intenzivně obhospodařovaná krajina také postrádá spojitou a hustou síť místních cest, a není proto v dostatečné míře přístupná ani člověku.

3.2 Biologická rozmanitost

914. Rozmanitá společenstva volně žijících druhů živočichů a rostlin, vázaná na svá přirozená stanoviště a schopná přizpůsobit se měnícím se podmínkám prostředí, jsou základním předpokladem pro to, aby jimi tvořené ekosystémy poskytovaly ekosystémové služby.

V současné krajině je
nedostatek přírodních prvků

915. V současné intenzivně hospodářsky využívané a osídlené krajině je nedostatek stanovišť, které poskytují vhodné podmínky pro trvalou existenci rozmanitých biologických druhů a jejich typických společenstev – ať už jde o drobné mokřady, říční nivy a přirozená koryta volně tekoucích řek a potoků, meze, remízy, druhově i prostorově pestré lesy, staré stromy, tradiční pastviny nebo květnaté louky.

¹⁹⁷ CENIA; MŽP ČR (2015) *Zpráva o životním prostředí České republiky 2014*, s. 86.

¹⁹⁸ CENIA; MŽP ČR (2015) *Zpráva o životním prostředí České republiky 2014*, s. 97.

¹⁹⁹ AOPK ČR; EVERNIA; VÚKOZ (2010) **Vyhodnocení migrační propustnosti krajiny pro velké savce a návrh ochranných a optimalizačních opatření.**

²⁰⁰ MŽP ČR (2016) *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016–2025.*

S poklesem rozmanitosti způsobů hospodaření ubývá i rozmanitosti přírody

916. V některých oblastech lidé v krajině hospodařit přestávají, a proto ubývá specifických stanovišť, na která jsou vázané určité, zpravidla již vzácné druhy organismů. Louky a pastviny zarůstají dřevinami, mizí staré sady, v lesích pouze na několika posledních místech přežívají druhy vázané na historické formy hospodaření. Většina území je naopak hospodářsky využívána až příliš intenzivně, v důsledku čehož dochází k narušování funkcí ekosystémů. Tyto faktory ohrožují nejen vzácné druhy a společenstva, ale vedou také ke snižování počtu jedinců dříve běžných druhů.²⁰¹

Genetická diverzita uvnitř druhů má i značný hospodářský význam

917. Snižování počtu jedinců a fragmentace populací je příčinou nižší genetické rozmanitosti uvnitř druhu. Diverzita genů má přitom zásadní význam pro přežívání životaschopných populací druhu i pro hospodářskou činnost člověka, protože představuje přirozenou zásobárnu rozmanitých genotypů pro možné využití ve šlechtitelství a následně v zemědělské výrobě, v biotechnologiích a v potravinářském, kosmetickém a rovněž ve farmaceutickém průmyslu.²⁰²

Chráněná území pokrývají více než pětinu rozlohy ČR

918. Pro zachování biodiverzity je podstatná zvláštní ochrana území přírodovědecky či esteticky velmi významných nebo jedinečných, s cílem zachování nebo zlepšení stavu území, zachování přírodních funkcí krajiny nebo ponechání území či jeho části samovolnému vývoji. V současné době činí plocha všech národních parků, chráněných krajinných oblastí, národních přírodních rezervací, přírodních rezervací, národních přírodních památek, přírodních památek, evropsky významných lokalit a ptačích oblastí 17 240 km², což je 22,2 % rozlohy České republiky.²⁰³ Míra ochrany aktivního zasahování ve prospěch přírody se nicméně u jednotlivých typů chráněných území a jejich částí (jádrová oblast versus okrajová část) zásadně liší.

Většina přírodních stanovišť se nenachází v příznivém stavu

919. Pouze 16 % evropsky významných typů přírodních stanovišť v České republice bylo v letech 2007–2012 shledáno v příznivém stavu. V případě České republiky se hodnotí celkem 60 typů stanovišť, toto hodnocení proto dává dobrý přehled o celkovém stavu našich přírodních biotopů. Nejhuře jsou na tom lesy, dále pak vodní toky, přirozené a polopřirozené travinné porosty a rašeliniště.²⁰⁴

Třetina druhů je ve své další existenci ohrožená

920. Na území České republiky se vyskytuje asi 80 tisíc známých druhů rostlin, hub a živočichů. Polovinu z tohoto počtu tvoří houby a 90 % z nich jsou houby mikroskopické. Třetina ze všech u nás žijících druhů je podle evropských i českých tzv. červených seznamů hodnocena jako ohrožená, přičemž stovky druhů na našem území již vymřely.²⁰⁵

²⁰¹ AOPK ČR (2009) *Příroda a krajina České republiky*.

²⁰² MŽP ČR (2016) *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016–2025*.

²⁰³ Informace AOPK ČR na osobní vyžádání.

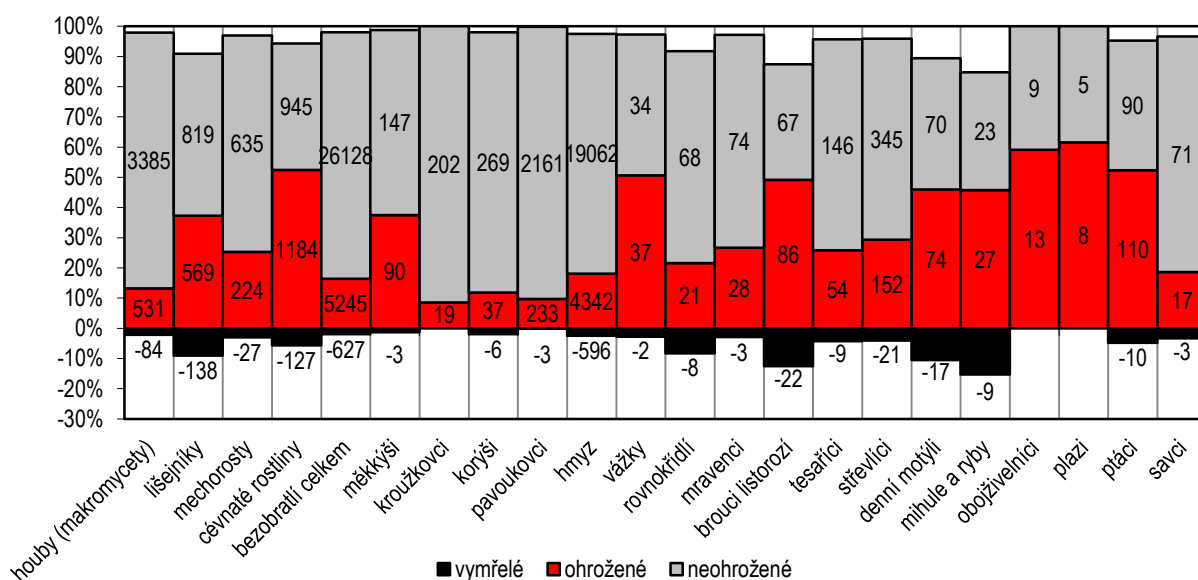
²⁰⁴ CENIA; MŽP ČR (2015) *Zpráva o životním prostředí České republiky 2014*, s. 61–62.

²⁰⁵ AOPK ČR (2009) *Příroda a krajina České republiky*.

Nejohroženějšími jsou druhy vázané na vodní toky a historické způsoby hospodaření

921. Nejohroženějšími jsou druhy rostlin a živočichů vázané na vodní toky, u nás postižené regulacemi a z nich plynoucími změnami dynamiky proudění, dále druhy vázané na staré a tlející dřevo, které je v českých lesích vzhledem k převažujícím způsobům hospodaření přítomno pouze v naprosto nedostatečné míře, a především skupiny druhů vázané na pestré mozaiku krajinných prvků, tedy motýli, obojživelníci a plazi. Ohrožená je polovina druhů našich cévnatých rostlin (cévnaté jsou všechny rostliny s výjimkou řas, lišejníků a mechorostů). Z původních 161 druhů našich denních motýlů již 17 druhů v České republice vyhynulo a 74 druhů je ohroženo. Ohrožená je též nadpoloviční většina druhů našich včel,²⁰⁶ váček, ryb, obojživelníků, plazů a ptáků. Lépe jsou na tom pouze savci.²⁰⁷

Graf 3.3 Stav druhů ČR podle červených seznamů. Čísla udávají počet druhů v dané kategorii. Zdroj: AOPK, data za rok 2010, na osobní vyžádání.

Změny zemědělské krajiny ilustruje pokles četnosti ptáků

922. Mezi nejlépe prozkoumané skupiny živočichů patří ptáci (Graf 3.4). Mezi lety 1982 a 2014 poklesla četnost všech běžných druhů ptáků v České republice o 7,6 %, četnost populací lesních druhů ptáků o celkem 18,9 % a četnost ptáků zemědělské krajiny o 27,5 %. Lze přitom předpokládat, že se četnost ptáků snižovala již před počátkem sledování v roce 1982. Trendy vývoje ptačích populací věrně odrážejí změny ve využívání krajiny, v menší míře se projevuje i změna klimatu.

Ptáků ubývá, když se hospodářství přilíší intenzivně, nebo se nehospodářství vůbec

923. K dočasnému pozitivnímu vývoji došlo po roce 1989, kdy se na omezenou dobu snížila intenzita zemědělství. Díky tomu se četnost ptáků zemědělské krajiny okamžitě zvýšila²⁰⁸ a v letech 1994 a 1995 dosáhla úrovně zhruba 130 % roku 1982. S ekonomickou konsolidací zemědělství nastal opět prudký úbytek, který trvá dodnes. K dalšímu zhoršení došlo po změně způsobu financování zemědělství po vstupu České republiky do EU

²⁰⁶ ČÍZEK, L.; KONVIČKA, M.; BENEŠ, J.; FRIC, Z. (2009) Zpráva o stavu země: Odhmyzeno. Jak se daří nejpočetnější skupině obyvatel České republiky? *Vesmír* 88.

²⁰⁷ AOPK ČR (2009) *Příroda a krajina České republiky*.

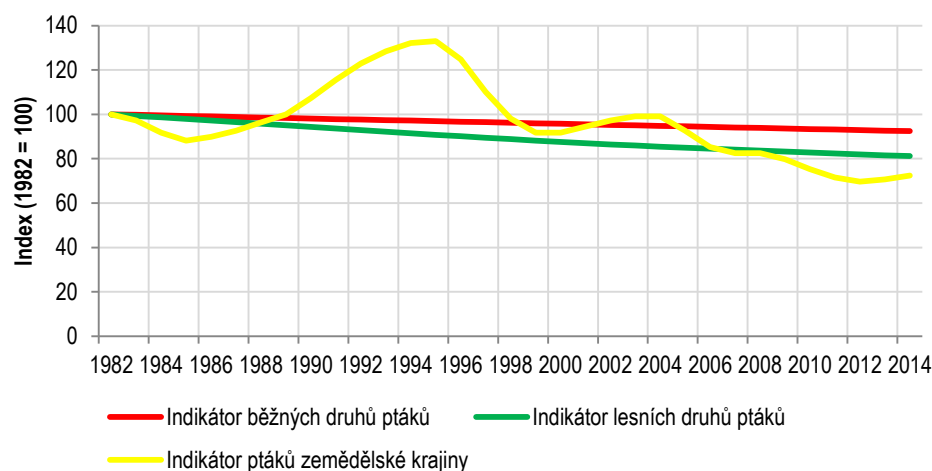
²⁰⁸ REIF, J.; VOŘÍŠEK, P.; ŠTASTNÝ, K.; BEJČEK, V.; PETR, J. (2008) Agricultural intensification and farmland birds. *Ibis* 150.

v roce 2004, kdy četnost ptáků zemědělské krajiny klesala z 99 % úrovně roku 1982 ke konečnému stavu 72,5 % v roce 2014.

V lesích se vzácné druhy stávají ještě vzácnějšími

924. Četnost lesních druhů ptáků se snižuje víceméně stabilním tempem po celou dobu sledování až na úroveň 81,1 % v roce 2014. Striktně lesní druhy snižují četnost a nahrazují je široce rozšířené druhy, snášejíci značné rozmezí podmínek prostředí.²⁰⁹ Dochází tak k unifikaci ptačích společenstev, k stírání rozdílů v druhové skladbě ptáků u původně odlišných ekosystémů. Vzácné a úzce specializované druhy se stávají ještě vzácnějšími, biodiverzita na místní a regionální úrovni se snižuje. Příčiny tohoto vývoje však nebyly dosud studovány.

Graf 3.4 Indikátor běžných druhů ptáků podle jednotlivých typů prostředí, ČR, 1982–2014. Zdroj: CENIA a MŽP ČR (2015) *Zpráva o životním prostředí České republiky 2014*, s. 64.

Kvůli změně klimatu lze očekávat úbytek počtu ptačích druhů

925. Faktorem, který ve vzrůstající míře ovlivňuje složení ptactva ČR zhruba od poloviny 90. let 20. století, je změna klimatu. Jejím vlivem mizí ze střední Evropy druhy severské a mírně přibývají teplomilné druhy, jejichž těžištěm výskytu byla doposud jižní Evropa.²¹⁰ V souvislosti s tím lze na našem území očekávat další úbytek druhů ptactva,²¹¹ neboť oblast s největší druhovou pestrostí, do které naše země v současnosti patří, se bude přesunovat severovýchodním směrem.

Změnu klimatu musí kompenzovat lepší struktura krajiny

926. Změna klimatu bude v následujících desetiletích stále výrazněji ovlivňovat i biodiverzitu jako takovou. Pokud nebude alespoň částečně kompenzována vhodnější (než současnou) strukturou krajiny (viz Návrhová část), bude mít za následek celkové ochuzení původní biologické rozmanitosti. Změna klimatu totiž může prospět pouze omezenému počtu velmi přizpůsobivých druhů, druhů rumištních nebo se sklonem k rychlému

²⁰⁹ REIF, J.; ŠKORPILOVÁ, J.; VERMOUZEK, Z.; ŠŤASTNÝ, K. (2014) Změny početnosti hnízdních populací běžných druhů ptáků v České republice za období 1982–2013. *Sylvia* 50.

²¹⁰ REIF, J.; VOŘÍŠEK, P.; ŠŤASTNÝ, K.; KOSCHOVÁ, M.; BEJČEK, V. (2008) The impact of climate change on long-term population trends of birds in a central European country. *Animal Conservation* 11.

²¹¹ HUNTLEY, B.; GREEN, R. E.; COLLINGHAM, Y. C.; WILLIS, S. G. (2007) *Climatic Atlas of European Breeding Birds*.

šíření. Naopak uškodit může zejména vzácným druhům s velmi specifickými nároky na životní prostředí.²¹²

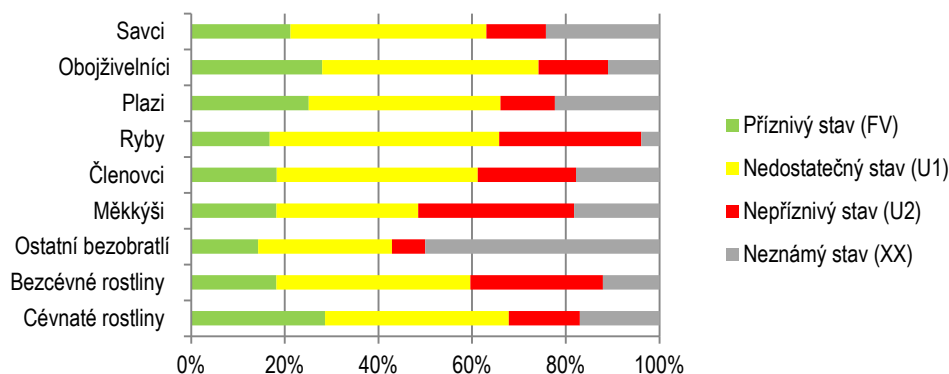
Invazní nepůvodní druhy
představují vážnou hrozbu

927. Invazní nepůvodní organismy představují vážnou hrozbu pro původní druhy, společenstva a ekosystémy. Nezanedbatelné jsou též jimi působené ekonomické škody. Některé invazní nepůvodní druhy mohou mít také negativní vliv na lidské zdraví. Česká republika je kvůli své poloze, hustému osídlení a husté síti řek, silnic a železnic jako hlavních cest šíření k biologickým invazím velmi náchylná. Dá se předpokládat, že v důsledku pokračující globalizace a očekávané změny klimatu bude závažnost tohoto problému dále stoupat.²¹³

Úbytek biodiverzity
sledujeme v celé Evropě

928. V EU25 jako celku bylo v období let 2007–2012 pouze 23 % evropsky významných druhů živočichů a rostlin a 16 % evropsky významných stanovišť hodnoceno jako nacházející se v příznivém stavu (Graf 3.5). V České republice se přitom jednalo ve stejném období o 25 % evropsky významných druhů živočichů a rostlin a 16 % evropsky významných stanovišť. Mezi roky 1990–2012 poklesla v Evropě populace běžných druhů ptáků o 12 %, populace lesních ptáků o 8 % a populace ptáků zemědělské krajiny dokonce o 30 % (Graf 3.6). Mezi lety 1990–2011 byl také zaznamenán značný úbytek populací lučních motýlů jako výsledek zásadního poklesu rozmanitosti travních porostů (Graf 3.7).

Graf 3.5 Stav evropsky významných druhů živočichů a rostlin v EU25 dle taxonomických skupin [%], 2007–2012. Zdroj: CENIA; MŽP ČR (2015) *Zpráva o životním prostředí České republiky 2014*, s. 66.

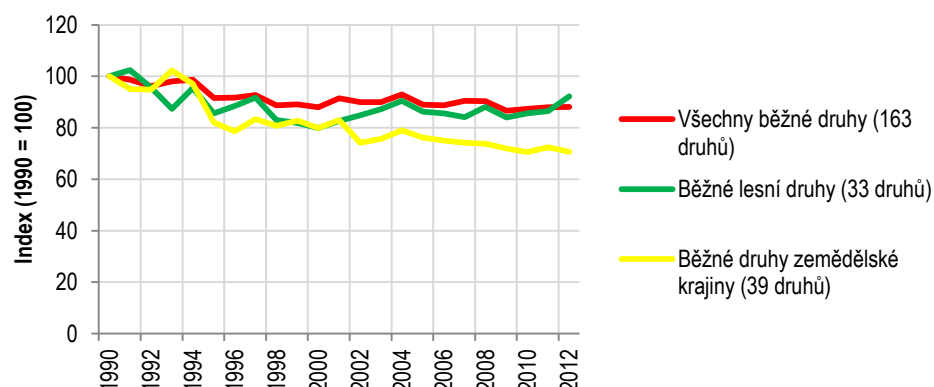

Poznámka ke grafu: bezcévné rostliny = zde mechorosty a lišejníky

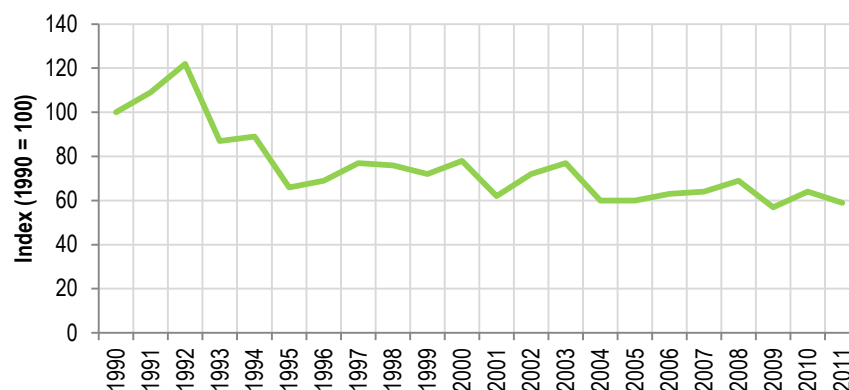
²¹² MŽP ČR (2015) *Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR*.

²¹³ MŽP ČR (2016) *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016–2025*.

Graf 3.6 Vývoj indikátoru běžných druhů ptáků zemědělské krajiny, indikátoru běžných lesních druhů ptáků a celkového indikátoru všech běžných druhů ptáků v Evropě, 1990–2012. Zdroj: CENIA; MŽP ČR (2015) Zpráva o životním prostředí České republiky 2014, s. 67.

Graf 3.7 Vývoj indikátoru lučních motýlů v Evropě, 1990–2011. Zdroj: CENIA; MŽP ČR (2015) Zpráva o životním prostředí České republiky 2014, s. 67.

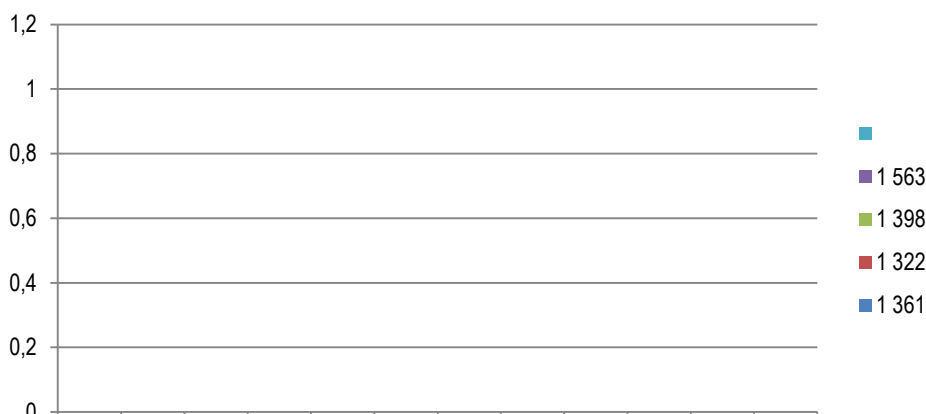

3.3 Voda v krajině

Voda je základní podmínkou fungování ekosystémů i hospodářských odvětví

929. Voda je základní složkou všech organismů a ekosystémů a podmínkou jejich existence. Bezpečnost dodávek kvalitní vody je zásadní pro kvalitu života člověka. Voda je nenahraditelnou vstupní surovinou pro hospodářské sektory od energetiky a průmyslu až po zemědělství a potravinářství (viz kapitola Hospodářský model a Graf 3.8).

Graf 3.8 Odběry povrchových a podzemních vod jednotlivými sektory v ČR [mil. m³], 2003–2014. Zdroj: MŽP, data na osobní vyžádání, vlastní zpracování.

Poznámka ke grafu: Faktická spotřeba vody v zemědělství je ale samozřejmě mnohem vyšší, neboť je z většiny pokryta ze srážek dopadajících přímo na zemědělské pozemky, a nikoli z následných odběrů povrchových a podzemních vod (tedy zavlažováním).

Stav mnoha našich povrchových a podzemních vod je nevyhovující

930. Alespoň dobrého nebo ještě lepšího ekologického stavu, resp. (pro silně ovlivněné a umělé povrchové vody) ekologického potenciálu, dosáhlo při posledním hodnocení pouze 21 % útvarů povrchových vod. Dobrého chemického stavu dosáhlo 57 % útvarů povrchových vod. Při hodnocení útvarů podzemních vod mělo vyhovující chemický stav 27 % a vyhovující kvantitativní stav 69 % z nich.²¹⁴

Odtok urychlily regulace vodních toků a plošné odvodňování pozemků

931. Schopnost naší krajiny zadržovat vodu byla v minulosti významně oslabena zejména rozsáhlými úpravami vodních toků a odvodněním zemědělsky či lesnický obhospodařovaných pozemků, vedoucími ke zrychlení odtoku vody do dolních částí povodí, kde leží většina sídel. Systematickou drenáží je v ČR odvodněna zhruba čtvrtina zemědělské půdy. Přibližně 30-40 % z těchto odvodňovacích systémů je přitom v současnosti poškozeno a naléhavě vyžaduje rozhodnutí o svém dalším osudu²¹⁵ (viz Návrhová část).

932. Pokračující destabilizace vodního režimu v krajině je spojena také s nárůstem rozsahu zpevněných ploch a s nevhodným trasováním a odvodněním komunikací včetně lesních cest.

Průběh povodní zhoršuje velikost bloků orné půdy a nevhodná volba plodin i způsobů orby

933. Vodní režim je negativně ovlivňován nedostatkem přírodních bariér zrychleného odtoku vody rozptýlených v zemědělské krajině – mezí, remízků, zasakovacích pásů a podobně. Průměrná velikost zemědělského pozemku v roce 1948 činila necelého čtvrt hektaru – dnes je to 20 hektarů.²¹⁶ ČR tak má přes svůj členitý reliéf největší průměrnou rozlohu

²¹⁴ CENIA; MŽP ČR (2015) *Zpráva o životním prostředí České republiky 2014*, s. 49.

²¹⁵ MZE ČR (2015) *Situační a výhledová zpráva Půda 2015*.

²¹⁶ PODHRÁZSKÁ, J.; KARÁSEK, P. (2014) *Systém analýzy území a návrhu opatření k ochraně půdy a vody v krajině*.

půdního bloku v Evropě.²¹⁷ Škody způsobené přívalovými povodněmi dále zhoršuje nevhodná volba plodin a orebních postupů na svazích.

V krajině je nedostatek zásobníků vody a dochází k nadměrnému vypařování

934. V krajině je nedostatek drobných mokřadů, malých nádrží a ploch s trvalou vegetací, jež by sloužily jako zásobníky vody. Stále jsou běžně využívány metody zemědělského hospodaření, kvůli nimž se vláh z půdy nadměrně odpařuje. Rovněž holosečnou těžbou dřeva, při níž dochází k odstranění všech stromů, vznikají v lesích otevřené plochy, na nichž rychleji taje sníh a odpařuje se srážková voda.

Vyřešit se dosud nepodařilo ani znečištění fosforem a dusíkem

935. Ačkoliv obecně se za posledních 20 let povedlo významně snížit znečištění vypouštěných odpadních vod, problémem nadále zůstává jejich zátěž fosforem.²¹⁸ K tomu dále přistupuje plošné znečištění fosforem a dusíkem ze zemědělské činnosti, a to jak z intenzivních chovů hospodářských zvířat, tak zejména splachem fosforečných a dusíkatých hnojiv z polí do řek a vodních nádrží. V nich přebytek živin způsobuje nadměrný rozvoj tzv. vodního květu tvořeného sinicemi a řasami, a tím zhoršení podmínek pro vodní organismy i pro rekreační a jiné využití.

936. Relativně novými problémy jsou poškození vodních ekosystémů rezidui pesticidů a léčiv a potenciální dopady směsí rozličných chemických látek, včetně těch hormonálně aktivních, v pitné vodě na lidské zdraví.

Prioritou bude zajistit dostupnost vody a její kvalitu

937. Dostupnost vody a její kvalita tak patří mezi hlavní problémy, kterým budeme v příštích desetiletích čelit. Česká republika je vzhledem ke svojí geografické poloze zemí, ze které naprostá většina vody vodními toky odtéká a pouze zanedbatelné množství jimi přitéká. Téměř veškerá voda v naší krajině tedy pochází ze srážek spadlých na našem území. Vodní režim v české krajině je proto zásadní pro zachování stability ekosystémů a jimi poskytovaných ekosystémových služeb a pro zmírňování následků hydrologických extrémů v souvislosti se změnou klimatu.

Změna klimatu přinese častější výskyt sucha i zhoršení vodní eroze

938. Očekávané dopady změny klimatu zahrnují pro období let 2040–2069 nárůst průměrné teploty vzduchu o přibližně 2,7 °C v létě a 1,8°C v zimě²¹⁹ a s tím související nárůst vypařování vody. Celkové množství vody vypařené z povodí je však limitováno množstvím dostupné vláh. V okamžiku, kdy nebude k dispozici zásoba vody v půdě, dojde k útlumu vypařování a s ním spojeného ochlazování vzduchu. Takový vývoj zvyšuje pravděpodobnost výskytu horkých vln, období sucha a lesních požárů. Vzduch o vyšší teplotě také dokáže pojmout a udržet větší množství vody, což může vést k výskytu intenzivnějších přívalových srážek. Ty jsou přímo spojeny s procesy eroze a splachem částec půdy, společně s rezidui hnojiv, do vodních toků a nádrží (viz podkapitola Péče o půdu).²²⁰

²¹⁷ MZE ČR (2015) *Situační a výhledová zpráva Půda 2015*.

²¹⁸ FIALA, D.; FUČÍK, P.; HRUŠKA, J.; ROSENDORF, P.; SIMON, O. (2013) Fosfor v centru pozornosti. In *Vodní hospodářství* 63(8)

²¹⁹ PRETEL, J. ET AL. (2011) *Zpřesnění dosavadních odhadů dopadů klimatické změny v sektorech vodního hospodářství, zemědělství a lesnictví a návrhy adaptačních opatření*.

²²⁰ MŽP ČR (2015) *Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR*.

Kvůli nižší vlhkosti půdy se zhorší také eroze větrná

939. Negativní dopad změny klimatu se projeví i na výrazném rozšíření půd ohrožených větrnou erozí, neboť teplota vzduchu ovlivňuje vypařování a tím i vlhkost půdy. Obecně lze také konstatovat, že čím nižší je vlhkost půdy, tím vyšší je její náchylnost k větrné erozi.

Méně sněhu přinese méně vody dostupné rostlinám na začátku růstu na jaře

940. Vyšší vypařování vody způsobené rostoucí teplotou vzduchu bude v tomto století na většině našeho území částečně kompenzováno mírným nárůstem celkového ročního srážkového úhrnu, který se však bude projevovat především v zimním období, zatímco v létě je třeba počítat i s možným poklesem srážek. Vyšší teplota vzduchu v zimním období napomůže změně charakteru srážek ze sněhu na déšť, tedy také menší zásobě vody ve sněhové pokrývce, která bude k dispozici na začátku jara. Doba jarního tání se posune směrem do zimy.²²¹

Nižší srážky povedou k horší kvalitě povrchových vod a menší vydatnosti vod podzemních

941. Takový vývoj klimatu povede ke snížení hladiny podzemních vod a k poklesu průtoků zejména v suchých obdobích na přechodu léta a podzimu. Malé průtoky a nižší rychlost proudění přinesou delší zdržení vody v řekách a nádržích, voda se tak bude více prohřívat, čímž se zlepší podmínky pro růst sinic a řas, sníží obsah rozpuštěného kyslíku a zhorší podmínky pro vodní živočichy. Nižší průtoky také znamenají menší objem vody pro ředění znečištění, a tím i jeho vyšší koncentraci. Snížení ředicí kapacity toků bude mít nepříznivý vliv především na koncentrace fosforu. V následujícím období tak hrozí zhoršení ekologického stavu povrchových vod kvůli horší jakosti vody v období nízkých průtoků.²²²

3.4 Péče o půdu

Půda je klíčovou složkou ekosystémů

942. Půda má rozhodující vliv na stabilitu ekosystémů a produkci biomasy. Vzniká zvětráváním hornin a činností živých organismů. Tento proces je tak pomalý, že můžeme půdu považovat za neobnovitelný zdroj.

Je nezbytná pro zemědělství, zadržuje mnoho vody a váže hodně uhlíku

943. Půdu člověk využívá jako základní výrobní prostředek v zemědělském a lesním hospodářství. Jako taková má zásadní bezpečnostní aspekt. Kromě toho je půda prostředím koloběhu vody a živin a výměny tepla mezi zemí a ovzduším, je prostředím pro půdní organismy, uchovává semennou banku, má schopnost filtrovat a zadržovat srážky, vázat znečišťující látky, v případě příznivé struktury a chemického složení významně zvyšovat stabilitu ekosystémů a v neposlední řadě dlouhodobě vázat velké množství uhlíku, jehož uvolnění by přispělo k zesílení změny klimatu.

Polovina našich půd je ohrožena utužením

944. Česká republika patří v Evropě mezi země s nejvíce utuženou zemědělskou půdou.²²³ Podle dostupných údajů je v ČR ohrožena utužením asi polovina zemědělských půd.²²⁴ Kromě pojezdů těžké techniky za nevhodných podmínek, tj. za mokra, a pěstování monokultur s nízkým

²²¹ Tamtéž.

²²² Tamtéž.

²²³ STOLTE, J.; TESFAI, M.; ØYGARDEN, L.; KVÆRNØ, S.; KEIZER, J.; VERHEIJEN, F.; PANAGOS, P.; BALLABIO, C.; HESSEL, R. (eds.) (2016) *Soil threats in Europe*.

²²⁴ MZE (2015) *Situační a výhledová zpráva Půda 2015*.

nebo žádným zastoupením víceletých pícnin (např. jetele a vojtěšky) v osevním postupu je příčinou utužení rovněž celková degradace půd, zejména úbytek jejich organické složky a okyselování půd (viz dále).

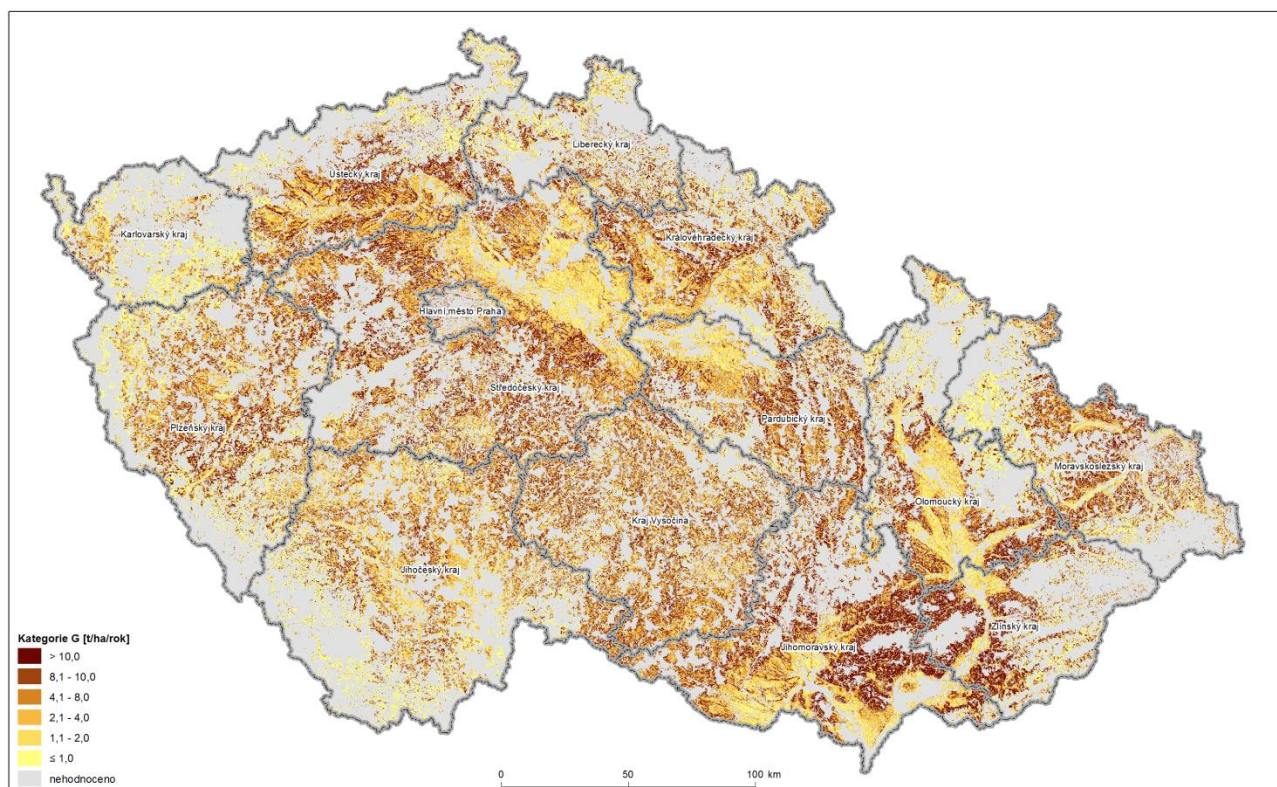
Utužení půd zhoršuje vodní erozi

945. Utužení kromě celkového zhoršení úrodnosti půdy přináší také její nižší infiltrační schopnost, takže při dešti voda stéká po povrchu a v obdobích sucha naopak vláhla v půdě chybí. Také díky tomu Česká republika o zemědělskou půdu rychlým tempem přichází. Utužení zesiluje vodní erozi, při níž jsou částice půdy odnášeny tokem srážkové vody po nepokrytém půdním povrchu na svazích.

Naše nejúrodnější půdy ohrožuje také eroze větrná

946. V některých částech naší země dochází k úbytku půdy také erozí větrnou, přičemž se často jedná o oblasti s nejúrodnějšími půdami – v Polabí a na jižní Moravě. Přestože v evropském kontextu Česká republika nepatří mezi nejohroženější státy, oblasti silně ohrožené erozí se na našem území také vyskytují.

Obrázek 3.1 Potenciální ohroženost zemědělské půdy vodní erozí (G) vyjádřená dlouhodobým průměrným smyvm půdy. Zdroj: CENIA; MŽP ČR (2015) *Zpráva o životním prostředí České republiky 2014*, s. 89.

Více než polovina půd je ohrožena vodní erozí

947. K zásadnímu urychlení eroze došlo po masivním scelování pozemků s následným pěstováním monokultur bez ohledu na svažitost pozemků, a to i v případě porostů plodin jako je kukuřice, cukrovka nebo brambory, které velmi málo chrání půdu před erozí. Více než polovina naší zemědělské půdy je tak nyní ohrožena vodní erozí a 14 % erozí větrnou.²²⁵

²²⁵ VOPRAVIL, J.; KHEL, T.; HLADÍK, J.; HERIAN, J.; HAVELKOVÁ, L. (2016) *Metodika půdního průzkumu zemědělských pozemků určená pro pachtovní smlouvy*.

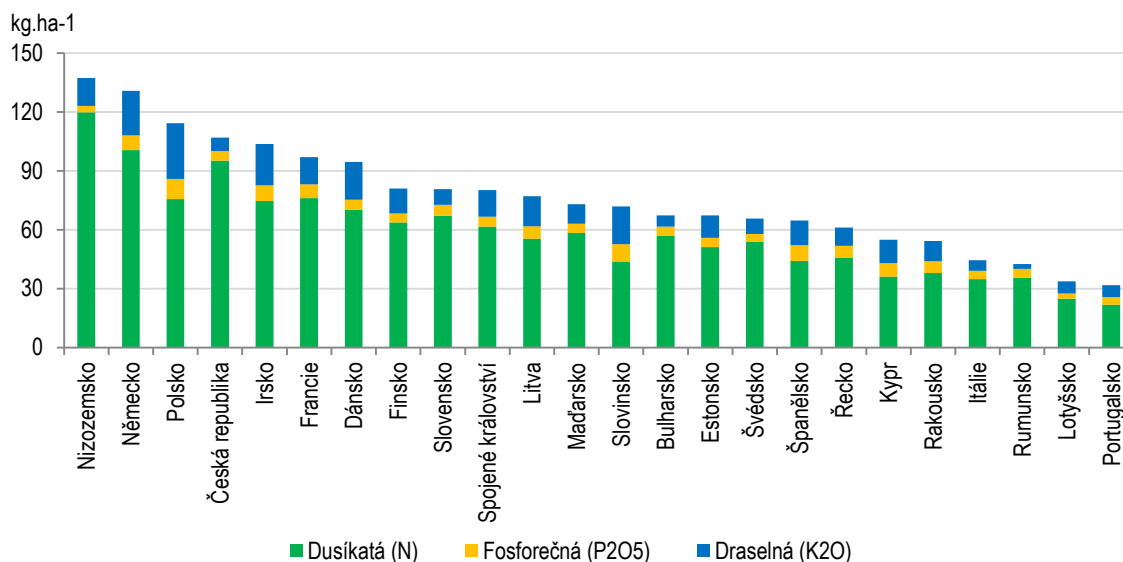
Celkové roční ztráty půdy erozí se v peněžním vyjádření pohybují v rozmezí 4–10 mld. Kč.²²⁶ Je možné odhadovat, že v důsledku změny klimatu budou škody způsobené erozí v roce 2030 až dvojnásobné ve srovnání se současným stavem, pokud se do té doby nezlepší struktura české krajiny a způsoby hospodaření v ní.²²⁷

948. Významnými příčinami eroze lesních půd jsou holosečné hospodaření a nevhodné způsoby využívání těžké mechanizace při těžbě a přibližování dříví.

Intenzita českého
zemědělství je ve srovnání
s ostatními zeměmi EU
vysoká

949. Česká republika má vysoký podíl orné půdy z celkové rozlohy území (viz podkapitola Krajina a ekosystémové služby) i nadprůměrnou spotřebu minerálních hnojiv v porovnání s průměrem EU (Graf 3.9), tedy vysokou intenzitu zemědělství a tomu odpovídající značné negativní dopady na kvalitu životního prostředí. V příliš intenzivně obhospodařované půdě soustavně klesá podíl organických látek, zvláště pokud je podstatná část biomasy odvážena a zpět do půdy je zapravováno minimum organické hmoty. Ke snižování obsahu organických látek v půdě dále výrazně přispívá vodní a větrná eroze (viz výše), při níž jsou tyto látky, navázané na půdní částice, přímo odnášeny. Zvyšování průměrných teplot v důsledku postupující změny klimatu bude mít za následek také urychlení mineralizace půdní organické hmoty, což bez vhodných kompenzačních opatření (viz Návrhová část) může vést k jejímu dalšímu výraznému úbytku.

Graf 3.9 Spotřeba minerálních hnojiv (N, P2O5, K2O) [kg.ha⁻¹ obhospodařované zemědělské půdy], 2013. Zdroj: MŽP ČR, na osobní vyžádání.

Přes 40 % našich půd je
ohroženo okyselováním

950. Podle současných poznatků je 43 % zemědělských půd ČR významně ohroženo okyselováním. Vysoká náchylnost půd k okyselování je zejména v Kraji Vysočina, dále pak v krajích Jihočeském

²²⁶ MZE (2016) *Strategie resortu Ministerstva zemědělství ČR s výhledem do roku 2030.*

²²⁷ VÚMOP; ČHMÚ (2016) *Vliv očekávaných klimatických změn na půdy České republiky a hodnocení jejich produkční funkce.*

a Karlovarském.²²⁸ Vyšší kyselost půdy vede k destrukci půdní struktury a vyšší zranitelnosti půdy vůči erozi. Dalšími důsledky okyselování jsou zhoršení kvality půdního humusu, zpomalené uvolňování minerálního dusíku z humusu a vázání fosforu v půdě do sloučenin, ze kterých je jen obtížně přístupný rostlinám.

Zdravotní stav starších
lesních porostů je špatný

951. Poškození lesních porostů, hodnocené podle relativní ztráty listové plochy v koruně stromu v porovnání se zdravým stromem rostoucím ve stejných podmínkách, je v České republice stále velmi vysoké. Z porostů starších 60 a více let hodnocených v roce 2014 přišlo 73 % jehličnanů a 40 % listnáčů o více než čtvrtinu listové plochy. V porostech mladších 60 let je situace příznivější, u jehličnanů jde o 25 % a u listnáčů o 17 % porostů. Na konci 90. let 20. století sice došlo ke zlepšení, po roce 2000 je však možné opět sledovat trend ukazující spíše na zhoršování zdravotního stavu lesních porostů.²²⁹

Pěstování smrkových
monokultur zhoršuje
chemické složení půd

952. Špatný zdravotní stav starších lesních porostů je důsledkem především intenzivního imisního zatížení lesních ekosystémů v uplynulých desetiletích. Starší porosty tak byly zásadně ovlivňovány zhoršenou kvalitou ovzduší již od stádia raného růstu. Plošným odsířením velkých zdrojů znečištění od poloviny 90. let 20. století sice došlo ke snížení množství znečišťujících látek v ovzduší, lesní porosty však reagují na změny se značným zpožděním. Důvodem je chemické složení lesních půd rozvrácené kyselými dešti, přičemž k jejich dalšímu okyselování přispívá pěstování smrkových monokultur.²³⁰ Imisní zatížení navíc stále trvá, i když jeho intenzita je nižší.

Stav českých lesů patří
k nejhorším v Evropě

953. Měřeno mírou defoliace se v Evropě lesy s nejvýznamnějším poškozením nacházejí zejména v jižní a jihovýchodní Francii, severní Itálii, v České republice, na Slovensku a ve středním Německu.²³¹ V evropském kontextu tak zůstává stav českých lesů, navzdory výraznému poklesu emisí znečišťujících látek do ovzduší během 90. let 20. století, nadále špatný.

Lesní půdy jsou přehnojené
dusíkem ze znečištěného
ovzduší

954. Životaschopnost lesních půd a porostů lze hodnotit také pomocí poměru koncentrace uhlíku a dusíku v půdě. Pokud je tento index nižší než 1, koloběh živin je narušen a zdravý lesního porostu může být ohroženo. V České republice vykazuje většina lesních půd C/N index jen mírně nad hodnotou 1, což je nejnižší, a tedy nejhorší hodnota ve srovnání s ostatními zeměmi střední Evropy. Základní příčinou horší životaschopnosti půd je ukládání dusíku a dalších znečišťujících látek z atmosféry v míře, která dlouhodobě převyšuje jejich spotřebu i úložnou kapacitu lesních půd.²³²

²²⁸ MZE ČR (2015) *Situační a výhledová zpráva Půda 2015*.

²²⁹ CENIA; MŽP ČR (2015) *Zpráva o životním prostředí České republiky 2014*, s. 68.

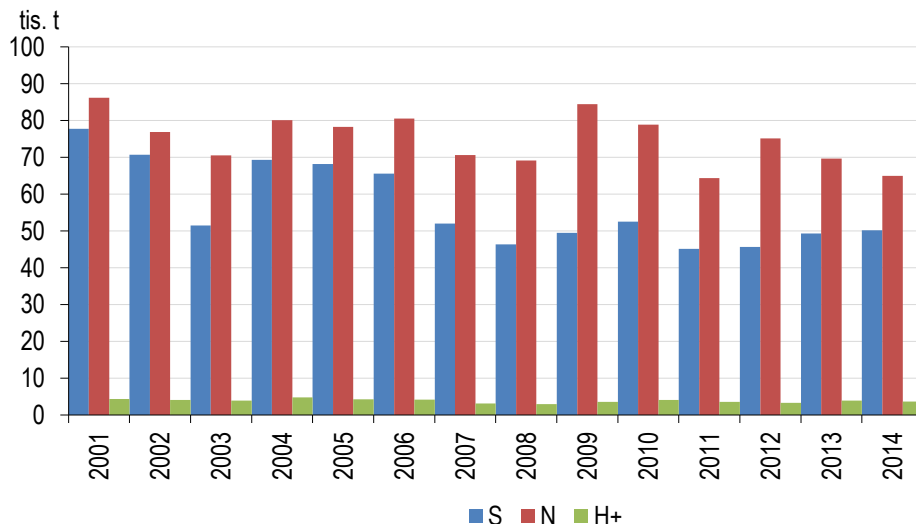
²³⁰ HRUŠKA, J.; CIENCIALA, E. (eds.) (2001) *Dlouhodobá acidifikace a nutriční degradace lesních půd – limitující faktor současného lesnictví*.

²³¹ CENIA; MŽP ČR (2015) *Zpráva o životním prostředí České republiky 2014*, s. 80.

²³² Tamtéž.

Přitom platí, že ekosystémy listnatých porostů dokážou lépe zpracovat nadměrné množství dusíku než ekosystémy porostů jehličnatých.²³³

Graf 3.10 Vývoj celkové atmosférické depozice síry, dusíku a vodíkových iontů v ČR [tis. t], 2001–2014. Zdroj: CENIA; MŽP ČR (2015) *Zpráva o životním prostředí České republiky 2014*, s. 29.

Poznámka ke grafu: Depozice vodíkových iontů je přímo úměrná kyselosti atmosférických srážek.

Naše lesy tvoří hlavně jehličnany, smrk je dosud nejčastěji vysazovaným stromem

955. Podíl listnáčů na celkové ploše lesů činí 41,1 %, ²³⁴ což se blíží cílové druhové porostní skladbě stanovené oblastními plány rozvoje lesů. Naopak podle rekonstrukce přirozeného stavu lesní vegetace by na území České republiky měly se 65,3 % převažovat listnaté porosty. ²³⁵ České lesy jsou tak v současnosti tvořeny převážně stejnověkými porosty s převahou jehličnanů, které jsou výrazně náchylné k poškození škůdci i výkyvy počasí. Celkem 44,1 % lesních porostů je dosud tvořeno smrkem, ²³⁶ ten navíc zůstává nejčastěji vysazovaným stromem – jeho podíl na celkových výsadbách je vyšší než podíl všech listnatých stromů dohromady. ²³⁷

²³³ HRUŠKA, J.; CIENCIALA, E. (eds.) (2001) *Dlouhodobá acidifikace a nutriční degradace lesních půd – limitující faktor současného lesnictví*.

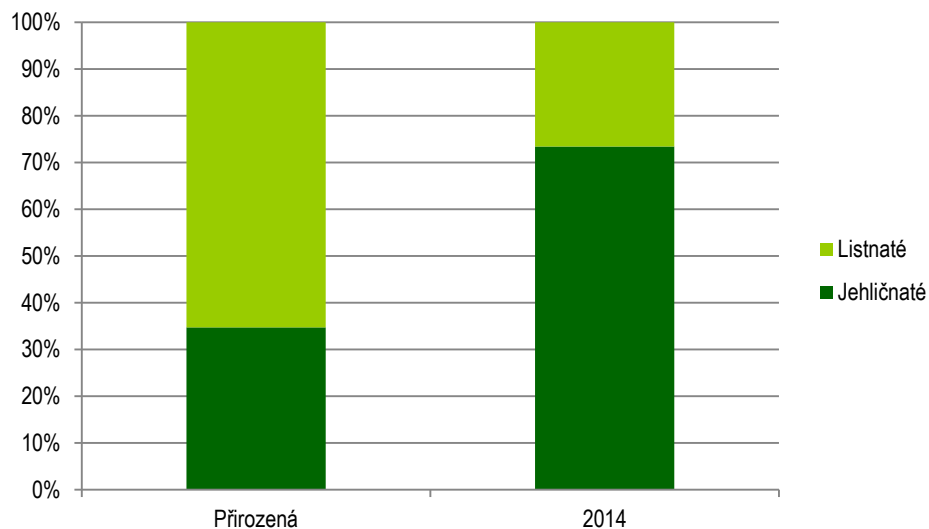
²³⁴ ÚHÚL (2008) *Výstupy národní inventarizace lesů uskutečněné v letech 2011–2015*.

²³⁵ CENIA; MŽP ČR (2015) *Zpráva o životním prostředí České republiky 2014*, s. 73, Graf 1.

²³⁶ ÚHÚL (2008) *Výstupy národní inventarizace lesů uskutečněné v letech 2011–2015*.

²³⁷ MZE ČR (2015) *Zpráva o stavu lesa a lesního hospodářství ČR v roce 2014*.

Graf 3.11 Rekonstruovaná přirozená a současná skladba lesů v ČR [%], 2014. Zdroj: CENIA; MŽP ČR (2015) *Zpráva o životním prostředí České republiky 2014*, s. 73; vlastní zpracování.

4 4. Obce a regiony

Sídelní struktura České republiky je stabilizovaná

956. Sídelní struktura českých zemí se od novověku v základních rysech nezměnila. V evropském kontextu je sídelní charakter České republiky kvůli exkluzivnímu postavení Prahy monocentrický. Z hlediska vnitrostátního je Česká republika vyváženě pokryta systémem regionálních center skládajících se z poměrně nízkého počtu velkých měst a mnoha malých obcí obsluhujících v dobré dosažitelnosti prakticky celé území. Míra urbanizace je srovnatelná s Německem. Poměrně velká část lidí žije v malých či středních městech a pohraniční pohoří omezují přeshraniční význam většiny našich center s výjimkou Ostravy a Liberce.

Tabulka 4.1 Počty obcí a počty obyvatel v ČR. Zdroj: ČSÚ (2015) *Malý lexikon obcí České republiky 2015*, údaje ze sad Velikostní skupiny obcí podle krajů, okresů - počet obcí a Velikostní skupiny obcí podle krajů, okresů - počet obyvatel v %; vlastní zpracování.

Velikost obce dle počtu obyvatel	Počet obcí	Počet obyvatel (v %)
1–199	1 448	1,7
200–499	2 006	6,2
500–999	1 365	9,1
1 000–1 999	747	9,9
2 000–4 999	415	11,9
5 000–9 999	141	9,2
10 000–19 999	69	9,2
20 000–49 999	43	12,1
50 000–99 999	14	9,7
nad 100 000	5	20,9
Celkem	6 253	100,0

V České republice rozlišujeme 3 typy území

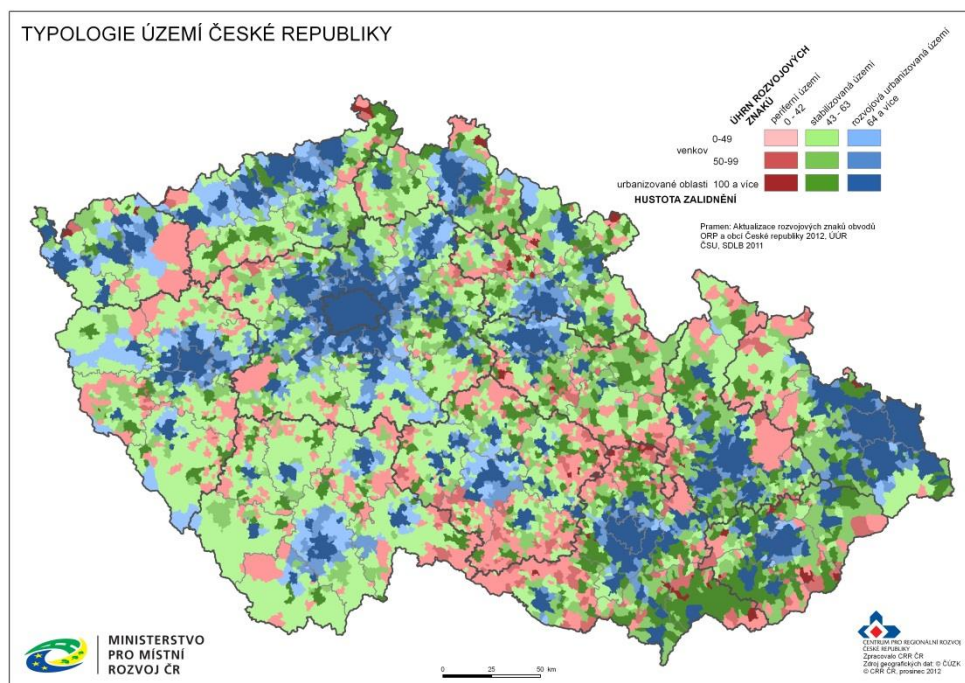
957. Venkovský prostor zaujímá 79 % rozlohy státu, na které žije 30 % obyvatelstva.²³⁸ S rozdělením na města a venkov si však nevystačíme. V Česku lze rozlišit tři typy území.²³⁹ První tvoří rostoucí a prosperující metropolitní prostory s dominantní Prahou. Hlavně na východ a jih od ní se nacházejí stabilizovaná území tvořená mikroregionálními centry s omezeným významem. Zejména v pohraničí nebo při hranicích krajů se nachází rozdrobená vnější i vnitřní periferie, kde žije hodně seniorů a seniorek a málo dětí, v důsledku nižší úrovně vzdělání zde chybějí zejména vysoce kvalifikovaná pracovní místa, veřejné služby či infrastruktura a staví se málo nových bytů. Izolace příhraničních regionů ve druhé polovině dvacátého století více než cokoliv jiného způsobila, že se proměnily v periferii a trpí špatnou dostupností, nízkou hustotou osídlení a nižším průměrným vzděláním. Totéž platí i pro vnitřní periferie

²³⁸ Venkovským prostorem rozumíme všechny obce s velikostí do 2 000 obyvatel, a dále obce s velikostí do 3 000 obyvatel, které mají hustotu zalidnění menší než 150 obyvatel/km². K vymezení viz ČSÚ (2009) *Tisková zpráva Postavení venkova v krajích ČR*.

²³⁹ MMR ČR (2013) *Strategie regionálního rozvoje ČR 2014-2020*.

nacházející se na okrajích metropolitních regionů a na okrajích území regionálních středisek.²⁴⁰

Obrázek 4.1 Typologie území České republiky. Zdroj: MMR ČR (2014) Strategie regionálního rozvoje ČR 2014–2020, s. 57.

Města stabilizují sídelní strukturu

958. Základními stavebními prvky prosperity jsou města. Žije zde většina obyvatelstva; přes 60 % populace obývá obce nad 5 000 obyvatel. Střední a malá města stabilizují sídelní struktury a lidé z okolí v nich nacházejí práci i služby. Také malé obce však utvářejí venkovskou krajinu, neboť plní úlohu nejen v zemědělství, lesnictví a vodním hospodářství, ale i při údržbě kulturní krajiny.

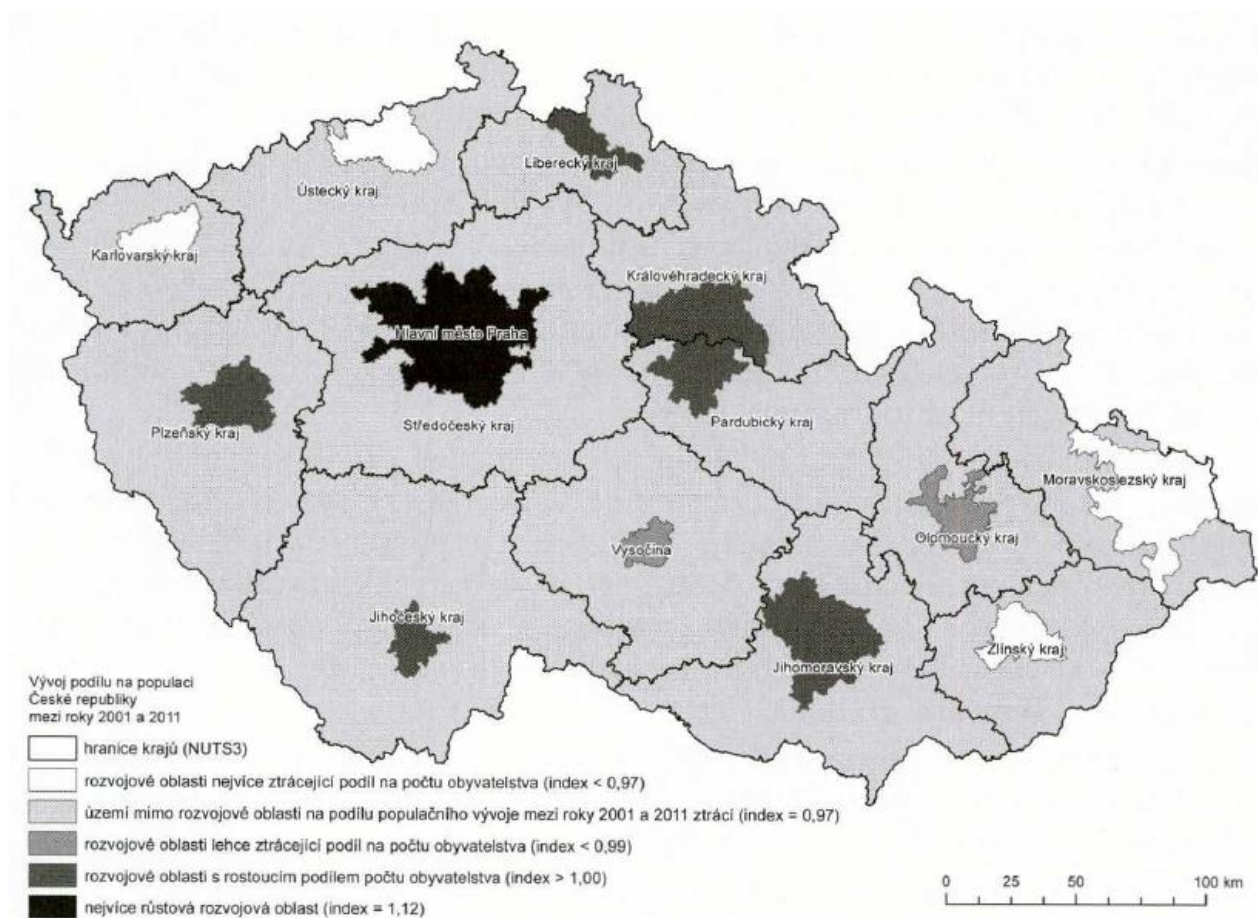
Zejména mladí lidé opouštějí periferní území

959. Kvůli nedostatku pracovních příležitostí odešli a odcházejí hlavně mladší a vzdělanější lidé na počátku profesní kariéry z periferních území a později také z regionů, které postihla restrukturalizace průmyslu. Stěhují se „za lepším“ do rodících se metropolitních prostorů, zejména Prahy, v menší míře pak do Brna, Plzně a některých dalších center.²⁴¹

²⁴⁰ MUSIL, J.; MÜLLER, J. (2006) *Vnitřní periferie České republiky, sociální soudržnost a sociální vyloučení*.

²⁴¹ MAIER K. (1998) Účinnost dosavadních a budoucích nástrojů pro snižování regionálních rozdílů v České republice. In *Urbanismus a územní rozvoj* 1(6). Dále srov. MAIER, K.; FRANKE, D. (2015) Trendy prostorové sociálně-ekonomické polarizace v Česku 2001–2011. *Sociologický časopis* 51(1), s. 103.

Obrázek 4.2 Vývoj podílu na populaci České republiky mezi roky 2001 a 2011. Zdroj: MAIER, K.; FRANKE, D. (2015) Trendy prostorové sociálně-ekonomické polarizace v Česku 2001–2011, *Sociologický časopis* 51(1), s. 103.

Důsledkem vnitřní migrace je oslabování veřejných služeb

960. Věková i sociální struktura obyvatelstva v postižených částech země se výrazně proměňuje. Zhoršuje se také dostupnost veřejných služeb. Zejména v malých obcích je omezována zdravotní péče, slábne veřejná dopravní obslužnost, jsou hůře dostupné volnočasové aktivity pro děti a mládež nebo zásobování pitnou vodou či připojení na kanalizaci.²⁴² Na úrovni obcí s rozšířenou působností (ORP) ubývá sociálních pracovníků a pracovníc, zatímco sociálních jevů, jimiž by se měli zabývat, přibývá.²⁴³ Stojící budovy a infrastruktura tu zůstávají nevyužity a chátrají. V atraktivních místech nová výstavba naopak nevratně zabírá velké plochy

²⁴² MV ČR (2004) *Strategie podpory dostupnosti a kvality veřejných služeb*.

²⁴³ MPSV ČR (2013) *Národní strategie rozvoje sociálních služeb pro období 2014–2020*, s. 22, 27. Pro plánování sociálních služeb je určujícím subjektem kraj, neboť ten zodpovídá za dostupnost sociálních služeb a tvoří tzv. síť sociálních služeb v kraji. Spolupráce při plánování sociálních služeb v rámci ORP probíhá na dobrovolné bázi, ovšem na různé úrovni. Zatímco někde z procesu plánování sociálních služeb více profituje samotná obec III., jinde se naopak podařilo v obcích celého správního obvodu rozprostit určité sociální služby tak, že jsou ve větší míře poskytovány i v jednotlivých obcích ve správním obvodu ORP.

zemědělské půdy²⁴⁴ – úbytek činí několik hektarů týdně – a překotně zde rostou požadavky na novou veřejnou infrastrukturu.

4.1 Suburbanizace a rostoucí prostorová mobilita

Dynamika suburbanizace	961. V minulých stoletích a desetiletích se lidé stěhovali z venkova do měst. V posledním čtvrtstoletí naopak vidíme růst příměstského osídlení, a to někdy i na úkor jádrových měst. Suburbanizační trend posiloval v letech hospodářské konjunktury. Počet obyvatelstva na venkově mezi lety 2001 a 2014 stoupl o desetinu, zatímco ve městech – kromě Prahy a středních Čech – celkově stagnoval. ²⁴⁵ Dopady hospodářské krize (2008) migraci na venkov postupně oslabily. Každopádně ji můžeme považovat za dlouhodobý trend.
Zdroje suburbanizace	962. Nejedná se však o plošný návrat na venkov. ²⁴⁶ Migrace je silně selektivní. V letech 2010–2014 bezmála třetina venkovských obcí přicházela o obyvatelstvo; na Karlovarsku nebo v příhraničí s Polskem to ale bylo téměř 45 %. Naopak z obcí v zázemí krajských měst ve stejném pětiletí obyvatelstvo ztrácela jen každá šestá. Obecně jsou z hlediska migrace atraktivnější venkovské obce s dobrou dostupností i dostatkem pracovních míst v místě či blízkém okolí. Samotná krajská města rostla podstatně menším tempem než jejich zázemí (nejvíce Praha, Liberec a Plzeň), nebo v nich dokonce lidí ubývalo. ²⁴⁷
Projevy suburbanizace	963. Suburbanizace se projevuje zabíráním dříve volné půdy, zhoršuje se průchodnost krajiny pro člověka, faunu i flóru, i stabilita ekosystémů (viz klíčová oblast Odolné ekosystémy), kvůli rozptýlenému charakteru nové zástavby dramaticky rostou náklady na veřejnou infrastrukturu a zhoršuje se dostupnost veřejných služeb i občanské vybavenosti (viz klíčová oblast Lidé a společnost).
Suburbanizace podporuje růst dopravy	964. Kvůli suburbanizaci přibývá automobilové dopravy ve spádových oblastech měst a ve městech samotných. ²⁴⁸ Více a více lidí v hospodářsky vyspělých zemích pravidelně dojíždí do práce. Pracovní příležitosti jsou často jinde, než kde bydlí. Suburbanizace ale k dojíždě za prací

²⁴⁴ Dle MŽP je trend záboru orné půdy setrvalý. Celková výměra zemědělského půdního fondu zvolna klesá. Mezi lety 1992–2000 bylo zabráno 3 144 ha zemědělské půdy, v letech 2000–2012 ubylo 55 487 ha (1,3 %). V roce 2013 bylo zabráno dalších 2 400 ha, v roce 2014 2 441 ha. Podíl zastavěných a ostatních ploch se zvýšil mezi lety 2000–2012 o 3,3 % (26 400 ha) na 10,6 % území ČR, přičemž tento podíl se v letech 2013 a 2014 již dále nezvětšoval. Zastavěné plochy a nádvoří však tvoří pouze 1,6 % rozlohy ČR, zatímco na plochy ostatní připadá zbylých 9 %. CENIA; MŽP ČR (2015) *Zpráva o životním prostředí České republiky 2014*, s. 6, 84–85.

²⁴⁵ ÚV ČR (2016) *Situační zpráva ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje České republiky*, s. 117–118.

²⁴⁶ Za venkovské obce jsou označovány ty s méně než 2 tis. obyvateli k 31. 12. 2014, a také obce mezi 2 a 3 tis. obyvateli, které neměly k 1. 1. 2015 status města či městysu. Úhrnem jde o 5 685 obcí, jejichž katastry tvoří 75,5 % rozlohy státu a žije v nich 29,6 % obyvatel ČR.

²⁴⁷ Tamtéž; dále srov. MAIER, K.; FRANKE, D. (2015) Trendy prostorové sociálně-ekonomické polarizace v Česku 2001–2011. *Sociologický časopis* 51(1), s. 99.

²⁴⁸ V meziročním srovnání lze u většiny regionů pozorovat sestupný trend ve využívání veřejné dopravy. ÚV ČR (2016) *Situační zpráva ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje České republiky*, s. 124.

významně přispívá. K tomu navíc přibývá specifický problém České republiky – dopravní síť povětšinou směřuje do Prahy a krajským centrům chybí vzájemná propojení. To se v území České republiky projevuje dramatickým nárůstem dopravy vyžadující stále větší plochy, vytvářející v území rozsáhlé bariéry (dálnice, letiště atd.) a koridory negativně ovlivněné emisemi a hlukem.

Růst mobility se týká
vybraných sociálních skupin

965. Rostoucí mobilita se týká a bude týkat především některých sociálních skupin. První z nich jsou vysoce kvalifikovaní, ekonomicky aktivní lidé – zejména na manažerských pozicích. Kvůli práci pro nadnárodní společnosti se běžně stěhují, často v globálním měřítku. Druhou skupinou jsou lidé na opačném konci spektra – méně kvalifikovaní zaměstnanci a zaměstnankyně, postižení rostoucí prekarizací. Mobilita se v jejich případě prozatím projevuje hlavně dálkovým dojížděním za prací z bydliště s nižšími životními náklady do center s větší poptávkou po práci.

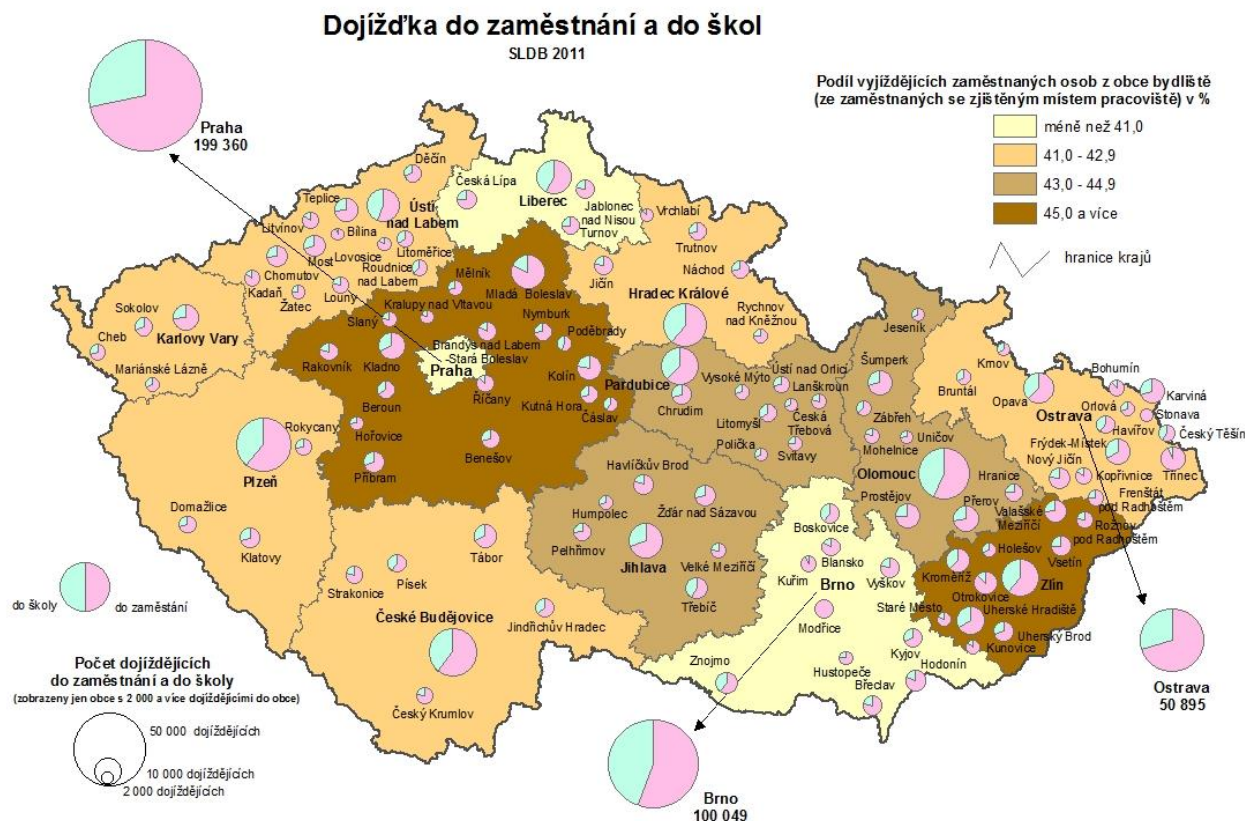
Růst dojížděky do zaměstnání
i do škol

966. Podle SLDB 2011 dojížděl do škol a zaměstnání téměř každý sedmý občan ČR.²⁴⁹ Dobrým příkladem je Zlínský kraj a Praha (viz obrázek 4.3), do níž dojíždí zejména lidé ze Středočeského kraje. Pětina lidí, kteří v metropoli pracují, v roce 2014 dojížděla z okolních obcí a měst.²⁵⁰ Deset let předtím to bylo o 40 % méně.

²⁴⁹ Dojíždka byla mapována i na úrovni obcí, resp. na úrovni základních sídelních jednotek, jejichž počet dosahuje téměř 23 000. Údaje se vztahují pouze na zaměstnané, žáky a žákyně, studenty a studentky a učně a učnice. Do statistiky nejsou zahrnuty osoby bez stálého pracoviště.

²⁵⁰ IPR (2014) *Dojíždka a vyjíždka do zaměstnání do/z hl. m. Prahy*.

Obrázek 4.3 Dojíždka do zaměstnání a do škol. Zdroj: ČSÚ (2014) *Dojíždka do zaměstnání a do škol podle Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Dojíždkové proudy.*

Důsledky rostoucí mobility

967. Kvůli rušnějšímu provozu na silnicích také přibývá lidí vystavených nadměrnému hluku a smogu. Nejvíce zatěžuje hluk, zejména ze silniční dopravy, aglomerace Plzeň, Praha a Brno, kde nadlimitním hlukem trpí zhruba každý desátý obyvatel.²⁵¹ V menších obcích kolem velkých měst a rekreačně atraktivních místech také dochází k přetěžování kanalizace, svozu odpadu a další technické infrastruktury.²⁵²

Dopad růstu mobility na občanskou vybavenost

968. Rostoucí mobilita lidí proměňuje také rozložení služeb občanské vybavenosti.²⁵³ V malých obcích se často už nevyplácí provozovat služby, takže z nich mizí prodejny základních potravin, pošty, školy,²⁵⁴ knihovny²⁵⁵ a v místech, kam nejezdí turisté, také restaurace. Mnohde se také zhoršuje dostupnost větších měst veřejnou dopravní obsluhou. Proto mladí lidé odcházejí pryč.

²⁵¹ CENIA; MŽP PROSTŘEDÍ ČR (2015) *Zpráva o životním prostředí ČR 2014*.

²⁵² MŽP ČR (2010) *Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR (2010)*, s. 40.

²⁵³ MAIER, K. (2009) Polycentric development in the spatial development policy of the Czech Republic. *Urban Research & Practice* 2(3), s. 327.

²⁵⁴ Od roku 2005 ubylo 700 středních škol a 359 základních škol, naopak vzrostl počet mateřských škol o 375. Srov. MŠMT ČR (2016) *Vývojová ročenka školství 2005/06–2015/2016*.

²⁵⁵ Od roku 1995 do roku 2015 poklesl počet knihoven s neprofesionálními pracovníky o 848 na celkových 4 554. I přesto však lze knihovni síť ve srovnání s průměrem EU považovat za nadstandartní, viz NIPOS (2016) *Kultura České republiky v číslech*, s. 10–12.

Důsledkem ekonomické mobility na globální úrovni jsou i brownfieldy

969. Stále snadnější dostupnost levného zboží z celého světa vystavuje domácí výrobce silnější konkurenci a nutí je v lepším případě k opakovaným restrukturalizacím, v horším k ukončení provozu. Opuštěné průmyslové či zemědělské – ale také obytné a vojenské – areály stojí nevyužity a chátrají. Vznikají tak neprostopné části krajiny či měst, kde se často soustřeďují lidé na okraji společnosti. Vedle nich přitom vznikají nové provozy „na zelené louce“, které zbytečně zabírají půdu a ohrožují ekosystémovou stabilitu.

Digitalizace nemusí snižovat mobilitu

970. Digitalizace proměňuje nároky na prostorové ukotvení práce. Její neurčitost a proměňující se organizace se promítá do nepravidelné dojížděky. Nové formy práce představují postindustriální přechod od její koncentrace v prostoru ke koncentraci kvalitativní (intenzivnější a rozličnější typy práce). Poslední sčítání lidu v roce 2011 ukázalo, že 13 % obyvatelstva denně vyjíždějících do zaměstnání nemělo stálé (prostorově ukotvené) zaměstnání. Podíl takovýchto osob je však reálně vyšší, pokud k nim přičteme práci z domova či na cestách. Proto také přibývá podíl lidí, jejichž zaměstnání – a potažmo životní styl – se neskládá z rutinních směn s pevným začátkem a koncem.²⁵⁶

4.2 Regionální nerovnosti

Postavení regionů ČR je v rámci OECD průměrné

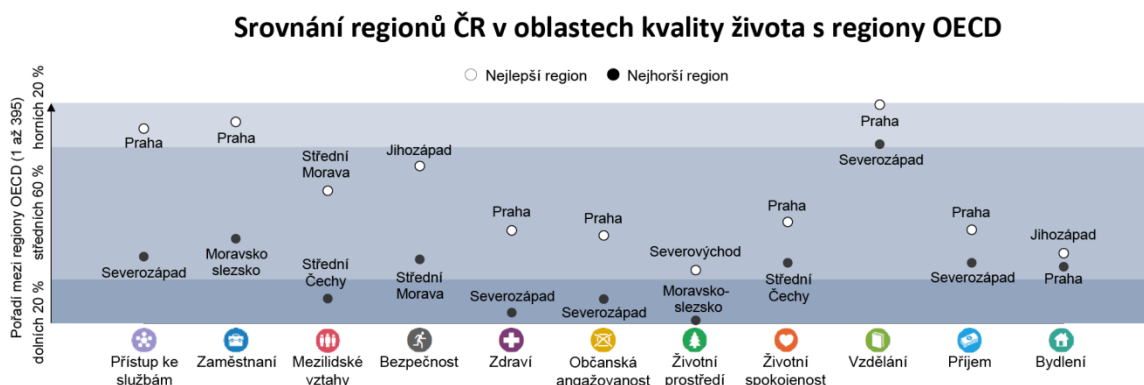
971. Rozdíly v postavení regionů v rámci OECD mezi různými částmi světa i částmi států se v posledních desetiletích prohlubují. OECD podotýká, že „[p]odle nepeněžních ukazatelů životní úrovně jsou mezi regiony jedné země často větší rozdíly než mezi různými zeměmi“.²⁵⁷ Snižují se sice nerovnosti v dosaženém vzdělání či přístupu ke službám, zvětšují se však rozdíly v příjmech, kvalitě ovzduší a bezpečnosti. Domácnosti v metropolitních oblastech mají o 17 % vyšší příjem než ostatní domácnosti; zároveň však utratí až o 15 % více za bydlení. Rozdíly mezi regiony prohubuje i rostoucí stěhování mladých lidí za lepším – ve 26 z 33 zemí OECD na venkově roste podíl lidí starších 65 let.²⁵⁸ Ve statistikách OECD sledujících blahobyt v regionech NUTS II se osm českých regionů ve většině sledovaných ukazatelů nachází ve druhé polovině států OECD s nižší kvalitou života. Nejhorších výsledků české regiony dosahují, pokud jde o (nízkou) občanskou angažovanost a (špatný) zdravotní stav. Nacházejí se na úrovni visegrádských sousedů či některých izraelských regionů (Haify, Tel-Avivu). Míra odlišnosti mezi českými regiony se v porovnání s ostatními zeměmi OECD pohybuje kolem průměru.

²⁵⁶ SVOBODA, P.; OUŘEDNÍČEK, M. (2015) Flexibilita a lokalizace práce. *Ekonomický časopis* 63(5).

²⁵⁷ OECD (2015) *OECD360 Česká republika 2015*.

²⁵⁸ OECD (2016) *Regions at a Glance 2016*.

Graf 4.1 Srovnání regionů České republiky v oblastech kvality života ve srovnání s regiony OECD. Zdroj: OECD (2016) *Regional Well-Being in OECD countries: Czech Republic*.

Vývoj regionálních
nerovností v ČR

972. Zhruba do roku 2007 se odlišnosti mezi částmi České republiky zvětšovaly, protože kvalita života rostla v Praze rychleji než ve zbytku země. Vzájemné rozdíly mezi kraji se prohlubovaly jen mírně. V letech hospodářské krize začalo hlavní město stagnovat, takže tento trend nepokračuje. Obdobně se vyvíjely i průměrné příjmy a zadlužení domácností v krajích.²⁵⁹ Faktorem přispívajícím ke zvyšování rozdílů mezi městem a venkovem je rozpočtové určení daní, které zvýhodňuje velká města. Od roku 2013 se však částečně změnil způsob jeho výpočtu ve prospěch menších obcí. Rozhodujícím kritériem zůstal počet obyvatel, po zavedení přechodových koeficientů však již nedochází ke skokovým rozdílům. Výpočet bere ohled na počet žáků a žákyň a stanovuje limit pro kritérium rozlohy obce, nicméně ani v této situaci malé obce nedosáhnou na velké investiční dotace a úvěry a nemají možnost rozvíjet infrastrukturu. Na druhé straně nelze zapomínat, že velká města zajišťují infrastrukturu a občanskou vybavenost nejen pro své obyvatelstvo, ale také pro obyvatelstvo ze zázemí měst.

Praha – první mezi regiony

973. Ekonomické rozdíly mezi Prahou a kraji mají několik příčin. V metropoli sídlí řada firem, které vyrábějí a podnikají jinde. Svůj podíl má také vysoká míra dojížděky do zaměstnání v Praze, výdaje centrálních úřadů, koncentrace většiny služeb do hlavního města (peněžnictví, pojišťovnictví, telekomunikace), vyšší cenová hladina a vysoké mzdy a platy zaměstnaných, podle nichž firmy působící ve více regionech přiřazují svým střediskům hrubou přidanou hodnotu²⁶⁰ a vyšší příjem z rozpočtového určení daní.

Výdaje na výzkum a vývoj

974. Kromě příjmů se v Praze koncentrují také výdaje na výzkum a vývoj. S odstupem asi 15 % za ní následují krajská města s velkými univerzitami

²⁵⁹ ÚV ČR (2016) *Situační zpráva ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje České republiky*, s. 121 a násl.

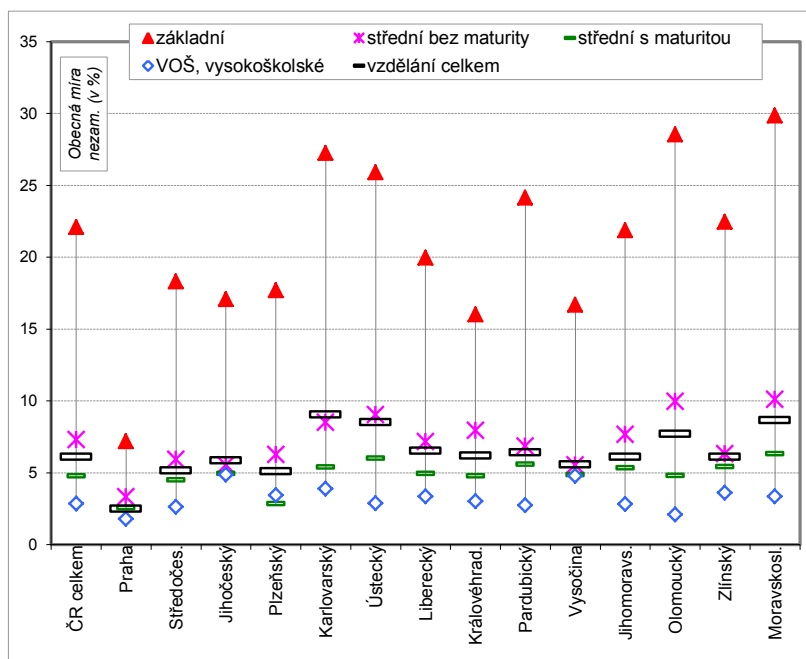
²⁶⁰ ÚV ČR (2016) *Situační zpráva ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje České republiky*, s. 103 a násl.

(Brno, Ostrava) a Středočeský kraj jako spádová oblast pro pražské firmy a univerzity.²⁶¹

Rozdíly v nezaměstnanosti mezi regiony se zmenšovaly

975. Rozdíly mezi kraji v míře nezaměstnanosti i sociálního vyloučení (nezaměstnanost delší než jeden rok) se v době recese po roce 2007 rovněž snížily. Na přetrvávajících odlišnostech se podepisuje hlavně nedostatek práce pro lidi se základním vzděláním. Ve všech krajích kromě Prahy je nezaměstnanost žen větší než nezaměstnanost mužů, nejvíce na Liberecku.²⁶²

Graf 4.2 Míry nezaměstnanosti dle dosaženého vzdělání v různých krajích, 2014.
Zdroj: ÚV ČR (2016) *Situační zpráva ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje České republiky*, s. 107.

Chudoba a lidé ohrožení chudobou

976. Na chudobě se silně podepisuje vzdělání rodičů a regionální příslušnost. ČR patří k zemím s největším vlivem socioekonomického zázemí na vzdělávací výsledky žáků a žákyň (viz klíčová oblast [Lidé a společnost](#)).²⁶³ Jejich schopnosti řešit problémy je z více jak 40 % ovlivněna průměrným socioekonomickým zázemím kraje.²⁶⁴ Proto není snadné z ní vyváznout. Ke snižování rozdílů mezi regiony nepřispívá sociální struktura chudobou ohroženého obyvatelstva. Pod kritickou hranicí 60 % z mediánu příjmů (harmonizovaného na paritu kupní síly) se nachází skoro třetina chudých. Nejvíce ohrožení jsou nezaměstnaní, samostatně žijící senioři a seniorky a ekonomicky neaktivní část populace, domácnosti

²⁶¹ ÚV ČR (2016) *Situační zpráva ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje České republiky*, s. 110 a násl.

²⁶² ÚV ČR (2016) *Situační zpráva ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje České republiky*, s. 106 a násl.; MMR ČR (2013) *Strategie regionálního rozvoje ČR 2014-2020*, s. 33.

²⁶³ ČŠI (2013) *Hlavní zjištění PISA 2012*, s. 6.

²⁶⁴ ČŠI (2014) *Mezinárodní šetření PISA 2012*, s. 22. Autoři studie však upozorňují na fakt, že výsledky krajů „mohou být ovlivněny nestandardním výsledkem jedné nebo více vybraných škol.“

tvorené pouze jedním rodičem a přinejmenším jedním dítětem a také děti žijící v rodinách, kde nikdo nepracuje nebo pracuje málo.²⁶⁵

Přibývá sociálně
vyloučených lokalit

977. V uplynulém desetiletí se zdvojnásobil počet sociálně vyloučených lokalit, kde se soustřeďují chudí a nezaměstnaní lidé bez perspektivy. Přibýlo jich ve všech krajích. Nejvíce vyloučených lokalit se nachází v krajích s ekonomickými problémy, tedy zejména Ústeckém, Karlovarském a Moravskoslezském.²⁶⁶ Chudí a chudobou ohrožení obyvatelé jsou nuceni odcházet do míst s vyšší nezaměstnaností, menšími příležitostmi, ale levnějším bydlením, což způsobuje fluktuaci sociálně vyloučených osob. Přesto lidé ohrožení chudobou vydávají za bydlení téměř dvakrát tolik (tedy 40 %), než jaký je průměr domácností v ČR.²⁶⁷

Příčiny vzniku sociálně
vyloučených lokalit

978. Rozšiřování a přetrvávání sociálně vyloučených lokalit je výsledkem řady procesů. Zánik pracovních příležitostí pro osoby s nízkou kvalitací vedl zejména v uvedených krajích k dlouhodobé nezaměstnanosti, která následně vedla k chudobě a sociálnímu vyloučení tamního obyvatelstva. Vznikající sociální problémy v území často nebyly včas identifikovány nebo dlouho zůstávaly bez adekvátní politické reakce, popřípadě byly přijaty politiky, které tyto problémy dokonce posílily (např. zanedbání preventivních programů, omezování přístupu sociálně vyloučených osob k obecnímu bydlení, nedůsledné nastavení dávkových systémů, v extrémních případech přímá podpora přestěhování sociálně vyloučených do znevýhodněných obcí nebo regionů). Na národní ani místní úrovni nebyly včas řešeny synergie nerovného postavení sociálně vyloučených domácností a obchodních praktik na trhu nemovitostí, nastavení finančních služeb či krátkodobých úvěrů vedoucích k cílenému zadlužování obyvatelstva vyloučených lokalit. Takto vzniklé problémy byly následně prohloubeny migrací. Transformační procesy v sektoru bydlení (restituce, privatizace, deregulace nájemného apod.) a diferenciací nákladů na bydlení vytvořily stimuly pro odchod chudých občanů a občanek z měst, která jsou centry pracovních příležitostí, do míst s vyšší nezaměstnaností, menšími příležitostmi a tudíž většími sociálními problémy, avšak s levnějším bydlením (v pozdějších letech už pravidlo o nízkých nájemch v důsledku dávek na bydlení neplatí, chudí lidé se stěhují k pronajímatelům orientovaným na osoby a rodiny odkázané na sociální dávky). Z území s největší koncentrací sociálně vyloučených lokalit odchází naopak především mladší a lépe vzdělaní lidé, zejména z důvodu omezené perspektivy zaměstnání.

Sociální vyloučení vede ke
vzniku nerovností v rámci
regionů

979. Koncentrace chudých lidí do sociálně vyloučených oblastí přináší další problémy do regionů zasažených ekonomickými a sociálními nerovnostmi. Ztráta lidského kapitálu dále snižuje schopnost těchto regionů

²⁶⁵ PROKOP, D. (2016) Chudoba je v ČR daleko hlubší, než se běžně usuzuje - rozhovor s Danielem Prokopem. *Rozhovor Britských listů*.

DUBSKÁ, D.; ZEMAN, J. (2015) *Analýza vývoje indikátorů nerovnosti v ČR a jejich dopad na růstový potenciál ČR*, s. 5.

²⁶⁶ GAC (2015) *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*.

²⁶⁷ MPSV ČR (2015) *Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015–2025*, s. 27.

adaptovat se na vzniklou situaci a efektivně žádat o dostupné programy na podporu sociálního začleňování a regionálního rozvoje a využívat je. Na krajské úrovni se jedná zejména o Karlovarský, Moravskoslezský a Ústecký kraj, v nichž se koncentruje většina sociálně vyloučených lokalit. Zároveň však obecně dochází k posilování diferenciací mezi jednotlivými obcemi. Také v rámci těchto regionů existují často v blízkém sousedství obce s relativně rozsáhlými sociálně vyloučenými lokalitami a úspěšně se rozvíjející obce.

Kvalita ovzduší se již
nezlepšuje

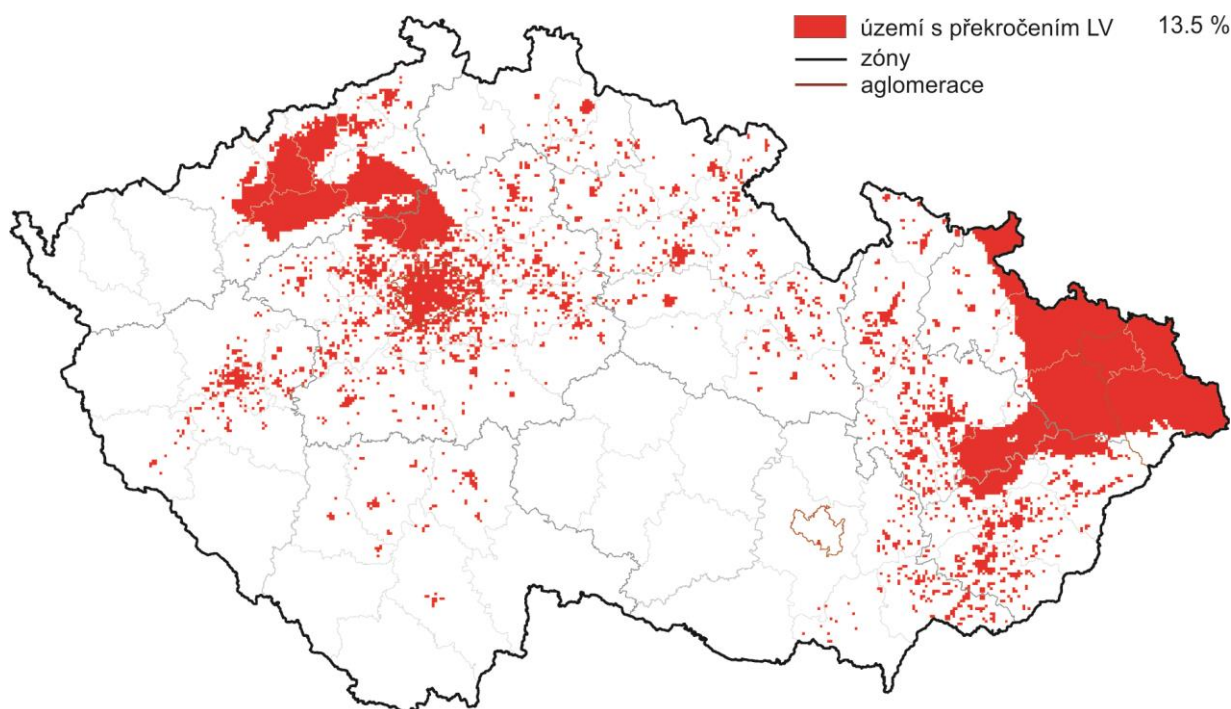
980. Ačkoliv se podařilo razantně snížit některé typy znečištění, stále přetrvávají velké regionální rozdíly v kvalitě ovzduší. Emise oxidu siřičitého klesly v období let 1990–2014 o 93 %, ale koncentrace karcinogenního benzo(a)pyrenu a mikročastic polévatého prachu (PM₁₀) zůstávají vysoké a přestaly klesat. Množství benzo(a)pyrenu a PM₁₀ překračuje limity v místech, kde žije zhruba polovina, respektive čtvrtina obyvatelstva. Znečištěné ovzduší ohrožuje nejvíce děti, chronicky nemocné a starší lidi. Pouze na znečištění ovzduší částicemi PM₁₀ umírá v průměru asi šest až osm tisíc lidí ročně.²⁶⁸

Podoby znečištění ovzduší
v území

981. Znečištění ovzduší není rovnoměrně rozloženo. Postihuje hlavně tři typy míst, každý z jiných příčin, v nichž dochází k překračování imisních limitů znečišťujících látek v ovzduší. V některých průmyslových aglomeracích, především na Ostravsku nebo v částech Ústeckého kraje, pochází z velkých provozů spalujících uhlí (metalurgie, elektrárny). Ve velkých městech se skládá zejména z výfukových plynů. Řada venkovských obcí či menších měst trpí spalováním pevných paliv k domácímu vytápění; jen v roce 2013 z nich pocházelo 38 % veškerých emisí částic PM₁₀.

²⁶⁸ CENIA; MŽP ČR (2015) *Zpráva o životním prostředí ČR 2014*.

Obrázek 4.3 Vyznačení oblastí s překročenými imisními limity (=LV) pro ochranu lidského zdraví (bez zahrnutí troposférického ozonu), 2014. Zdroj: CENIA; MŽP ČR (2015) Zpráva o životním prostředí ČR 2014, s. 24.

4.3 Rostoucí význam nestátních aktérů

Územní veřejná správa má blízko k lidem, přibývá mechanismů vedoucích k transparentnosti jejího výkonu

982. Administrativní struktura České republiky skládající se z více než 6 200 obcí je evropským unikátem, obdobnou strukturou se vyznačuje pouze Francie. To znamená, že zejména v menších obcích je možné přenášet rozhodování blízko občanům a občankám. Na jedné straně lidé mají pocit, že ve městech a obcích mají na rozhodnutí větší vliv než na celostátní úrovni. Takový názor však nikdy nevyjádřila více jak polovina osob (viz graf 4.3). Na straně druhé lze zaznamenat i řadu dílčích zlepšení a snahu o větší transparentnost veřejné územní správy (registr smluv, úpravu veřejných zakázek, protikorupční novelu zákonů o obcích, o krajích a o hlavním městě Praze, on-line přenosy z jednání zastupitelstev či veřejné projednávání investičních záměrů měst a obcí).²⁶⁹ Nedořešena zůstává otázka rozšíření pravomocí Nejvyššího kontrolního úřadu o kontrolu nad hospodařením s majetkem územních samosprávných celků a s příjmy a výdaji jejich rozpočtů.

Územní veřejná správa neumí systémově zvládat tlak ze strany nestátních aktérů

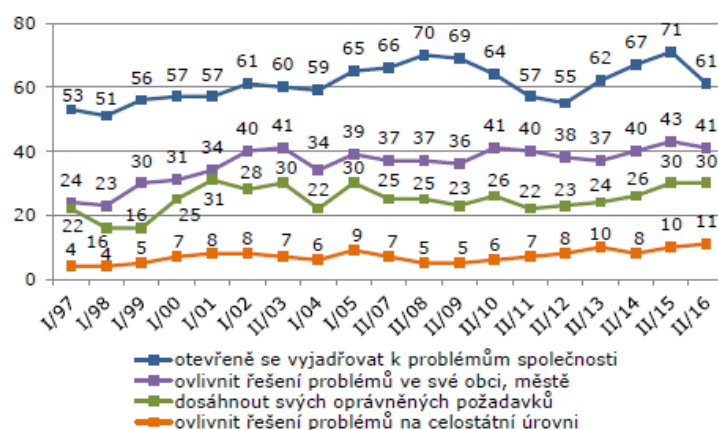
983. Neformální charakter komunální politiky však často nahrává podezřením z korupce a klientelismu. Nemalá část veřejnosti proto vnímá – ledaskdy neoprávněně – rozhodování úředníků/úřednic či politiků/političek v územní veřejné správě jako netransparentní a zvýhodňující developery.²⁷⁰

²⁶⁹ TI (2016) *Index vnímání korupce 2015*.

²⁷⁰ Z hlediska veřejného mínění jsou rozhodujícími faktory pro rozhodování politiků v dlouhodobém horizontu let 2003–2016 úplatky a korupce, zájmové skupiny a lobby, média

Územní veřejná správa se stále mnohdy potýká s problémy se zvládnutím soukromých, zejména korupčních, tlaků²⁷¹ a při výkonu některých agend může být i podjatá. Výroční zprávy Bezpečnostní informační služby opakovaně upozorňují na vysokou míru korupčního rizika na komunální úrovni a prosazování partikulárních zájmů, zejména v oblasti veřejných zakázek, dotací a správě komunálního majetku. Dle těchto zpráv jsou vlivové skupiny schopny zasahovat do rozhodování zastupitelstev a eliminovat vliv samosprávy.²⁷² Kapacita, síla ani kvalita veřejné správy tedy často nepostačují k transparentnímu vyrovnání se s partikulárními zájmy a k nastavení udržitelných politik, a hlavně vinou chronického podfinancování jim podléhají.

Graf 4.3 Možnosti občanů a občanek ovlivňovat veřejnou sféru v časovém srovnání (v %). Zdroj: CVVM (2016) *Výzkum Naše společnost, v 16-02, Zájem politiků o občany a možnosti občanů ovlivnit veřejnou sféru*.

Pozn.: Uveden podíl součtu odpovědí „rozhodně ano“ a „spíše ano“.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost.

Netransparentní zapojování
nestátních aktérů zapříčiňuje
nízká míra spolupráce ve
veřejné územní správě

984. Příležitost pro netransparentní a selektivní zapojování nestátních aktérů prosazujících dílčí zájmy podporuje rovněž situace, v níž agendy a koncepce nejsou vždy vzájemně propojené. Mezi státem, kraji či obcemi panují navíc často i kompetenční střety. Rozhodování státu o velkých infrastrukturních projektech je proto ve stále větší míře odkazováno na využití mocenských nástrojů či rezignaci na původní záměry.

Netransparentní vliv
nestátních aktérů ovlivňoval
negativně územní rozvoj

985. I v územním plánování se projevuje rostoucí význam nestátních aktérů. Promítají se do něj hlavně tlaky různých investorů a developerů na rozhodování či prodej obecních pozemků. Některé obce přitom nemají územní plán, příp. jej neumějí aktivně používat ve svém rozhodování nebo nedovedou odhadnout reálné přínosy jednotlivých investorských záměrů.²⁷³

a osobní vztahy, srov. CVVM (2016) *Výzkum Naše společnost, v 16-03, Vliv na politické rozhodování*.

²⁷¹ MV ČR (2014) *Hodnotící zpráva k výsledkům kontrol výkonu přenesené a samostatné působnosti svěřené orgánům obcí, krajů a hlavního města Prahy za léta 2012–2013*, s. 51.

²⁷² BIS (2012) *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2011*; BIS (2013) *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2012*; BIS (2016) *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2015*.

²⁷³ Srov. DURDÍK, P. (2013) *Vlastnická práva a územní plánování. Moderní obec*. [online] K nekalým praktikám developerů srov. rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, které se

Praktickým důsledkem se stala chaotická, nepromyšlená výstavba satelitních sídlišť; umisťování průmyslových podniků nebo kapacitních silnic v sousedství obytných domů; špatně naplánovaná výstavba narušující krajinný ráz nebo život ve městech.²⁷⁴

Platformy pro vyjednávání
zájmů existují na národní
a krajské úrovni

986. Postupně vznikla řada institucí, které pomáhají najít konsensus nebo kompromisní řešení – např. tripartita včetně krajské úrovně, dvanáct profesních komor zřízených zákonem a další bez povinného členství. Obtížné je prozatím zhodnotit činnost Regionálních stálých konferencí sdružených v Národní stálé konferenci, jež vznikly v roce 2015 a sdružují zástupce jak ze státní správy, tak mimo ni. Jejich cílem je koordinovat čerpání z evropských fondů (ESIF) a zajišťovat, aby se při jejich čerpání vycházelo z potřeb cílového území.²⁷⁵ Na místní a lokální úrovni však podobné, dlouhodobě a koncepčně rozvíjené platformy, které by moderovaly místní a lokální rozhodování o jeho rozvoji, území či stavebách a řešily konflikty, chybějí.

Růst významu nestátních
aktérů znamená i rozvoj
občanské společnosti

987. Výraz růstu významu nestátních aktérů se v životě municipalit projevil rovněž posilováním organizované občanské společnosti. Rozmanité organizace nebo iniciativy mají z podstaty věci samozřejmě různé zájmy, cíle a úkoly, a ani jejich chování a rozhodování nelze vždy považovat za bezchybné. Přesto je jejich přínos nezanedbatelný. Servisní NNO se často profesionalizovaly a nahradily některé z funkcí státu, zejména v oblasti sociálních služeb, vzdělávání či kultury. Nejvíce neziskových organizací, přepočteno na 100 000 obyvatel kraje, sídlí v Praze. Ve všech krajích kromě Moravskoslezského se jejich počet pohybuje kolem tisícovky. V uplynulém desetiletí rostl jak jejich počet, tak objem služeb, jež zajišťují, ten v roce 2012 činil více než 56 miliard korun ročně.²⁷⁶

I municipality se organizují,
aby hájily svůj zájem

988. Asi 90 % obcí se účastní nějaké formy meziobecní spolupráce.²⁷⁷ Právě vzájemným sdružováním se municipality stávají významným (spolu)hráčem složek ústřední státní správy a také významným nestátním aktérem. V Česku působí řada sdružení měst a obcí, žádné však nesdružuje ani polovinu ze zhruba 6 200 obcí. Nejvýznamnějšími municipálními organizacemi jsou Svaz měst a obcí ČR (2 803 členů),²⁷⁸ Sdružení místních samospráv ČR (1 112 členů), Spolek pro obnovu venkova (cca 1 000 členů), z menších, odborně zaměřených, lze uvést Národní síť Zdravých měst (130 členů) či Sdružení tajemníků městských a obecních úřadů (311 členů). Vznikají také mikroregiony, svazky obcí nebo smlouvy mezi obcemi, které společně sdílejí služby. Obce mohou také mezi sebou mezi sebou uzavírat veřejnoprávní smlouvu, podle níž

týkalo změny tzv. indexu podlažní plochy, viz NEJVYŠŠÍ SPRÁVNÍ SOUD (2014) 2943/2014 Sb. NSS.

²⁷⁴ VOP (2007) *Souhrnná zpráva o činnosti veřejného ochránce práv za rok 2006*, s. 34.

²⁷⁵ Blíže viz MMR ČR. Územní dimenze. *Územní dimenze* [online].

²⁷⁶ PROUZOVÁ, Z. (2015) *Vývoj a současný stav českých NNO v makroekonomických ukazatelích*, s. 16.

²⁷⁷ OECD (2016) *Hospodářské přehledy OECD: Česká republika*, s. 40.

²⁷⁸ Údaj k 1. lednu 2013.

budou orgány jedné obce vykonávat přenesenou působnost nebo část přenesené. K roku 2010 jich bylo uzavřeno téměř 5 500 a ovlivňovaly zejména výkon přestupkové agendy.²⁷⁹

Municipální sdružení podporují participaci občanů a občanek a zapojování aktérů z nevládních sektorů

989. Zapojování veřejnosti do rozhodování a spolupráci nestátních aktérů systematicky rozvíjejí dvě municipální organizace. Realizátory místní *Agendy 21* v České republice sdružuje Národní síť Zdravých měst. Druhou organizací je Národní síť Místních akčních skupin České republiky (MAS), které uvádějí v život specifický integrovaný nástroj, tzv. komunitou podporovaný místní rozvoj (*community-led development*, dále jen CLLD). MAS sdružují v podobě právního subjektu zástupce a zástupkyně veřejné správy, neziskového a ekonomického sektoru, aby společně plánovali lokální rozvoj na subregionální úrovni financovaný z evropského Společného strategického rámce.²⁸⁰ Důležitou podmínkou je, že zástupce žádného sektoru nemůže mít v MAS nadpoloviční zastoupení. Přibližně 180 certifikovaných MAS působí na venkově²⁸¹ a pokrývá více než 94 % území ČR. Prozatím chybí podobný instrument pro rozvoj měst nebo městských čtvrtí.

4.4 Kompetence a kvalita územní veřejné správy

Územní veřejná správa trpí stejnými deficity jako vládnutí v ČR obecně

990. Obce a města se – stejně jako ostatní úrovně veřejné správy – také potýkají s nedostatky v demokracii (míře participace občanů a občanek, budování partnerství napříč sektory) i efektivitě vládnutí (koherenci veřejných politik, dlouhodobém strategickém plánování, nedostatečném využívání nástrojů a metod veřejné kvality).²⁸² Podrobně je popisuje kapitola 6. Kromě nich však místní správa čelí svým vlastním problémům.

Specifikem územní veřejné správy je výkon vlastní i přenesené působnosti

991. Specifikem vládnutí na místní a regionální úrovni a kompetencí územní veřejné správy je zejména existence samosprávy ve dvou úrovních (obci a kraji), v případě statutárních měst přibývají ještě městské obvody nebo městské části s vlastními orgány samosprávy. Ve své působnosti (samosprávě) se obce starají o důležité veřejné služby – školství (kraje a obce), dopravu (kraje a obce), sociální služby (kraje a obce), svoz odpadu a kanalizaci (obce) a zdravotnictví (kraje a obce se zdravotními pojišťovnami).²⁸³ Přenesenou působnost nevykonávají všechny obce ve stejném rozsahu, ale dělí se podle třístupňové struktury. Nejširší rozsah mají obce s přenesenou působností na mikroregionální úrovni. Na nižší úrovni působí v různě velkých územních obvodech pověřené obecní úřady, obce se stavebním úřadem a obce s matričním úřadem.²⁸⁴ V dalším vývoji bude potřeba věnovat pozornost zvýšení koordinace při výkonu přenesené působnosti na této úrovni.

²⁷⁹ MV ČR (2011) *Analýza aktuálního stavu veřejné správy*, s. 38.

²⁸⁰ EK (2014) *Komunitně vedený místní rozvoj*.

²⁸¹ Konkrétně se jedná o území s celkovým počtem 10 000–100 000 obyvatel bez města nad 25 000 obyvatel.

²⁸² V samosprávě aplikují systémy řízení kvality jen 2 % úřadů. MV ČR (2016) *Analýza využívání metod kvality ve veřejné správě*.

²⁸³ OECD (2016) *Hospodářské přehledy OECD: Česká republika*, s. 38.

²⁸⁴ MV ČR (2011) *Analýza aktuálního stavu veřejné správy*.

ORP se mnohdy nezvládají
starat o celý svůj obvod

992. Druhá fáze reformy veřejné správy vytvořila obce s rozšířenou působností (ORP), jež převzaly větší část kompetencí okresních úřadů a staly se tak základní jednotkou výkonu státní správy v území. Každá ze současných 205 ORP spravuje jak své vlastní správní území, tak správní obvod. Mediánová velikost ORP je přibližně 300 km² se zhruba 30 000 obyvateli. ORP by měly vůči obcím ve svém správním obvodu vykonávat i další úkoly v rozsahu svěřeném zvláštními zákony, ale často na to nestačí. Kupříkladu v oblasti územního plánování je dlouhodobě pocítován nedostatek pracovníků a pracovníc na úřadech územního plánování, což se projevuje i nedostatečným rozsahem služeb poskytovaných okolním obcím²⁸⁵ či případným personálním propojením územně plánovací činnosti s výkonem agendy v samostatné působnosti. Metodickou a odbornou pomoc ve věcech přenesené působnosti vůči orgánům obcí vykonává krajský úřad.²⁸⁶ Tento vývoj má za následek, že jsou v praxi hledány alternativy k ORP. Neúměrná očekávání ve vztahu ke správě širšího území jsou vkládána do MAS, které jim však vzhledem ke své povaze nemohou dostát, neboť nemohou sloužit ke správě širšího území jakožto malé okresy.

Část obcí má potíže s
výkonem své agendy

993. Některé obce rozsah přenesené působnosti administrativně zatěžuje a nedokáží v požadované kvalitě poskytovat veřejné služby a kromě toho často mají problém také při plnění základní samosprávné činnosti, včetně ustavení samosprávných orgánů. Třetí skupinu problémů mohou tvořit potíže spojené se snížením efektivnosti alokace finančních prostředků a kontroly hospodaření obcí.²⁸⁷ Administrativní náklady na jednoho obyvatele jsou v malých obcích vyšší – hranice, na které větší přestává být levnější, činí asi 1 000–2 000 obyvatel. Nedaří se jim také dostatečně zajišťovat klíčové služby jako preventivní zdravotní péči, péči o děti a dlouhodobou péči (viz také odst. 959), ačkoliv přesné srovnání vztahu velikosti obce a kvality poskytovaných služeb chybí.²⁸⁸ Obcím do 1 000 obyvatel také proto zbývá méně peněz na investice.²⁸⁹ Nicméně úvahy o budoucnosti obecního zřízení a administrativního uspořádání musejí rovněž zohledňovat nefinanční aspekty, zejména snadnou dostupnost samosprávy a možnost zapojovat se do rozhodování na nejvyšší úrovni.

Financování územních
samospráv se liší dle jejich
typu

994. Obce a kraje jsou převážně financovány kombinací sdílených daní (obě daně z příjmů a DPH) a transferů či dotací od státu. Obcím náleží výnos z daně z nemovitých věcí, jejíž výši mohou za podmínek stanovených zákonem do určité míry ovlivnit. Kromě toho mají výnosy z místních poplatků a příjmy z infrastruktury. Přes 60 % rozpočtu obcí

²⁸⁵ Analýza vzata na vědomí vládou dne 27. 6. 2016 jasně konstatuje: „Varující je zjištěná skutečnost, že celková situace v obsazenosti úřadů územního plánování se proti roku 2011 zhoršila. Přetrvává zjištěný problém, kdy s růstem velikosti obce s rozšířenou působností klesá rozsah služeb poskytovaných ostatním obcím v jejím správním obvodu.“ MMR ČR (2016) *Analýza stavu na úseku územního plánování a stavebního řádu*, s. 93.

²⁸⁶ Zákon č. 128/2000 Sb. (o obcích), § 61.

²⁸⁷ MV ČR (2011) *Analýza aktuálního stavu veřejné správy*, s. 33.

²⁸⁸ OECD (2016) *Hospodářské přehledy OECD: Česká republika*, s. 39.

²⁸⁹ OECD (2016) *OECD Economic Surveys: Czech Republic 2016*, s. 117.

pokrývají daně, zatímco u krajů pochází více než 60 % příjmů z transferů. V porovnání s jinými průmyslovými zeměmi mají kraje a obce poměrně omezenou nezávislost: Kontrolují pouze zhruba jedno procento vybraných daní. Většina peněz přidělovaných státem je účelově vázána.²⁹⁰

Většina území je již pokryta územně plánovací dokumentací obcí

995. Podíl území pokrytého územní plánovací dokumentací obcí vzrostl mezi lety 1995 a 2014 z necelých 20 % na 92 % plochy České republiky.²⁹¹ Ke konci roku 2016 mají všechny kraje včetně hl. m. Prahy platnou územně plánovací dokumentaci krajů (tzv. zásady územního rozvoje). Územní plán by měl stanovit limit využití území a promyšleně rozhodnout, jak, kdy a kde se bude využívat ke stavbám i jiným účelům. Se vstupem do EU postupně vzrostl i důraz na strategické plánování a řízení, které má, pokud možno, komplexně stanovovat rozvoj využití potenciálu území.

Participace veřejnosti není rozvinutá, dlouhodobě se jí věnuje místní Agenda 21

996. V českém prostředí se po roce 1990 participace omezovala často jen na odborníky a místní elity, což vedlo k nezájmu o ni. Schopnost průběžně zapojovat veřejnost je znakem dobrého vládnutí i na místní úrovni. V současnosti se nejčastěji uplatňuje při strategickém, územním a finančním plánování a při posuzování vlivů koncepcí, územních plánů a záměrů na životní prostředí. Bývá využívána i v rámci sektorového plánování, např. při tvorbě komunitního plánování sociálních služeb.²⁹² Nástrojem pro kultivaci plánování a debaty o lokálních problémech s veřejností, jež je součástí komplexního strategického procesu vycházejícího z analýzy udržitelného rozvoje, je místní Agenda 21 (MA21).²⁹³ Zapojuje se do ní stále více obcí. Mezi roky 2006 a 2014 počet zapojených obcí stoupl ze čtyřiceti na 134 a dotčených obyvatel a obyvatelek z 800 tisíc na 5,3 miliónu. Příčinou nárůstu je fakt, že se do MA21 začaly zapojovat také MAS, mikroregiony, kraje a některé městské části v Praze.²⁹⁴

4.5 Vliv změny klimatu na život ve městech a obcích

Globální změny klimatu se projevují lokálně

997. Globální změny klimatu promění v příštích desetiletích život v české krajině, ale především ve městech a obcích. Jejich projevy jsou vždy lokální a řešení je nutné tvořit vždy se znalostí místní situace. Obecně však platí, že hůře se adaptují urbanizovaná území. Velký podíl zástavby a zpevněných ploch ovlivňuje mikroklima a způsobuje přehřívání povrchu,

²⁹⁰ OECD (2016) *Hospodářské přehledy OECD: Česká republika*, s. 40.

²⁹¹ ÚSTAV ÚZEMNÍHO ROZVOJE (2016) *Evidence územně plánovací činnosti v České republice – stav k 31. 12. 2015*, s. 36.

²⁹² MIČKA, P. (ed.) (2016) *Analýza občanské participace v České republice*.

²⁹³ V roce 2012 schválila vláda koncepci podpory místní agendy, viz MŽP ČR (2012) *Koncepce podpory místní Agendy 21 v ČR do roku 2020*. Od roku 2014 je ukotvena jako metoda kvality pro územní veřejnou správu ve *Strategickém rámci rozvoje veřejné správy ČR a návazných implementačních plánech*, viz MV ČR (2016) *Strategický rámec rozvoje veřejné správy ČR pro období 2014–2020* (aktualizovaná verze, původní 2014).

²⁹⁴ ÚV ČR (2016) *Situační zpráva ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje České republiky*, dále srov. CENIA. *Portál MA21* [online].

vyšší teploty vzduchu, silnější výpar, rychlý odtok srážkových vod nebo vysokou prašnost.²⁹⁵

Změna klimatu se projevuje
ve městech nárůstem
průměrné teploty

998. Změna klimatu se projevuje specificky ve městech zejména v podobě vytváření tepelných ostrovů. Města jsou významným producentem skleníkových plynů a mají vysokou uhlíkovou stopu. Ta se počítá jako úhrn skleníkových plynů ze všech aktivit na úrovni města. Uhlíkovou stopu města tak tvoří emise skleníkových plynů z veškeré spotřeby energie ve městě – z domácností, podniků, dopravy obyvatelstva i nákladní dopravy, z produkce odpadů podle míry třídění odpadů a z dalších činností a využití území města (míry přeměny pozemků na jiné využití); největší vliv (70–80 %) připadá na spotřebu energie. V ČR dosud změřilo vlastní uhlíkovou stopu pouze devět měst či městských částí. Ačkoliv byla uhlíková stopa vztažená na jednoho obyvatele nižší než celonárodní průměr, nelze kvůli omezenému vzorku tento trend hodnotit nutně optimisticky.

Ekonomické aspekty změny
klimatu

999. Dopady změny klimatu se obtížně předpovídají a představují oblast vysokých nejistot s celosvětovými důsledky. Jak adaptace – přizpůsobení se těmto změnám –, tak i případná nečinnost – nepřizpůsobení se – bude představovat významné náklady. Finanční náročnost na plnění adaptačních opatření se bude rámcově pohybovat přinejmenším v řádu desítek miliard Kč. Adaptační opatření však navzdory svým nákladům v dlouhodobém horizontu a rozloženy v čase násobně sníží náklady na řešení negativních dopadů změny klimatu v případě nečinnosti nebo zajistí udržitelné zisky z hospodaření (např. v lesnictví a zemědělství), jejichž výnosy by z důvodu negativních dopadů klesaly. Dále je třeba mít na zřeteli, že některá adaptační opatření mají vícenásobné efekty na straně užitků (přispívají k řešení dopadů změny klimatu ve více oblastech či zároveň plní mitigační funkci nebo mají jiné vedlejší přínosy – např. sociální či environmentální) či by se realizovaly i bez ohledu na změnu klimatu (údržba, modernizace, inovace).²⁹⁶

Pro úpravu městského
mikroklimatu nejsou
využívána všechna dostupná
opatření

1000. Prozatím nedoceňovaná je mnohde důležitost vzrostlé zeleně v městech či obcích, střešní a popínavé zeleně v hustě zastavěných územích, vodních ploch, otevřených vodních toků, kašen a fontán pro mikroklima sídel. Jenom místy se zatím využívají polopropustné a propustné povrchy (např. zatravnovací tvárnice) namísto nepropustných (např. kompaktních dlažeb), jež neumožňují vsakování vody a zrychlují odtok. Jímání a další využívání srážkových vod (např. k dalšímu využití v domácnostech, pro zálivku veřejné zeleně nebo čištění ulic) není v současné době rozšířeno. Města a obce zatím ke své škodě pouze málo ovlivňují dění v okolní krajině, která se do jejich života bude více a více promítat – hospodaření na zemědělské půdě, péči o rozptýlenou zeleň, malé mokřady nebo říční nivy, úpravu vodního režimu v zemědělské a lesní

²⁹⁵ MŽP ČR (2015) *Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR*.

²⁹⁶ MŽP ČR (2017) *Národní akční plán adaptace na změnu klimatu*.

držbě nebo svádění a akumulaci vody tak, aby při přívalových srážkách do příkopů i do samotných sídel nestékala ornice.

Vzrostla rozloha zeleně

1001. Pozitivním jevem je, že mezi lety 2009 a 2015 obecně vzrostla rozloha zeleně o téměř 6 000 ha, ať už se jedná o okrasné zahrady, uliční a sídlištní zeleň, parky či jiné plochy funkční a rekreační zeleně.²⁹⁷ Začlenění přírodních složek do urbanizovaného prostředí výrazně zvyšuje kvalitu života lidí a zajišťuje řadu ekosystémových služeb. Představuje významný přínos pro volně žijící druhy schopné adaptovat se na prostředí sídel, a je také příležitostí k cílené, názorné osvětě veřejnosti.²⁹⁸

Infrastruktura pro
cyklomobilitu je rovnoměrně
rozdělena mezi obce
a přírodu

1002. K roku 2011 se v České republice nacházelo 1 903 km cyklostezek a komunikací vhodných pro cyklisty a cyklistky, z toho se v 84 % případů jednalo o cyklostezku a 16 % případů o komunikaci vhodnou pro cyklisty a cyklistky. Více než polovina (53 %) z celkové délky cyklostezek a komunikací vhodných pro cyklisty a cyklistky se nacházela v zastavěných částech obcí. Nejrozsáhlejší sítě cyklostezek se vyznačovalo území hlavního města Prahy a Středočeský kraj.²⁹⁹

Podíl budov ve vysokém
energetickém standardu
roste pomalu

1003. Stavba a provoz budov, v nichž tráví lidé 85–90 % svého času, představuje významný zdroj úspory energie, který se však nedaří využívat.³⁰⁰ Energeticky úsporné budovy navíc pomáhají adaptaci na změny klimatu, neboť energeticky neúsporné budovy jsou vystaveny riziku přehřátí vnitřního prostředí i podchlazení. Od roku 2009 se nově vystavené budovy či budovy s celkovou plochou nad 1 000 m², které doznaly větších změn, musí prokázat průkazem energetické náročnosti budovy. Ten rozeznává sedm energetických tříd (A–G), nově dokončované budovy se mohou nacházet však pouze v třídách A–C.³⁰¹ Zároveň postupně do roku 2020 nabíhá povinnost pro nové budovy splnit požadavky na energetickou náročnost budovy s téměř nulovou spotřebou energie. Nedaří se však snižovat energetickou náročnost dokončovaných budov, ať již administrativních, či obytných. Většina dokončovaných budov je tedy úsporných, podíl velmi a mimořádně úsporných budov roste jen pomalu.

²⁹⁷ Srov. ČÚZK (2016) *Souhrnné přehledy o půdním fondu z údajů katastru nemovitostí ČR 2009–2015*.

²⁹⁸ MŽP ČR (2016) *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016–2025*.

²⁹⁹ MD ČR; CENTRUM DOPRAVNÍHO VÝZKUMU. Statistika – cyklostezky. *Cyklodoprava*. [online].

³⁰⁰ MMR ČR (2014) *Výsledky intervencí ze strukturálních fondů a Fondu soudržnosti dosažené v tematických oblastech v letech 2007–2013*.

³⁰¹ Dále viz Vyhláška č. 78/2013 Sb., o energetické náročnosti budov.

Tabulka 4.2 Srovnání podílu dokončených budov dle energetických tříd a nákladů na ně v letech 2010–2015. Zdroj: ČSÚ, na osobní vyžádání.

Rok	Podíl počtu dokončených budov dle energetických tříd			Podíl investičních nákladů na výstavbu budov		
	Třída A	Třída B	Třída C	Třída A	Třída B	Třída C
2015	6 %	41 %	53 %	6 %	48 %	46 %
2014	5 %	34 %	61 %	6 %	37 %	57 %
2013	4 %	30 %	66 %	5 %	35 %	60 %
2012	4 %	30 %	66 %	8 %	33 %	59 %
2011	4 %	30 %	66 %	7 %	32 %	61 %
2010	4 %	30 %	66 %	4 %	30 %	66 %

5 5. Globální rozvoj

5.1 Globální agenda udržitelného rozvoje a mezinárodní organizace

Vývoj v mezinárodním prostředí v oblasti agendy udržitelného rozvoje

1004. Během roku 2015 mezinárodní společenství po několika letech vyjednávání uzavřelo několik důležitých dohod, které nasměrují globální rozvoj v příštích letech a desetiletích. Nejvýznamnější z nich jsou nepochybně klimatická dohoda přijatá v prosinci 2015 v Paříži³⁰² a Cíle udržitelného rozvoje přijaté v září summitem Organizace spojených národů jako součást tzv. *Agendy 2030 pro udržitelný rozvoj*.³⁰³ Dalšími významnými dohodami na globální úrovni jsou *Akční plán k financování rozvoje z Addis Abeby*³⁰⁴, *Dohoda o snižování rizika přírodních katastrof ze Sendai*³⁰⁵ a konference Světové obchodní organizace v Nairobi o liberalizaci obchodu.³⁰⁶

Role Evropské unie v oblasti agendy udržitelného rozvoje

1005. Členství v Evropské unii je pro Českou republiku hlavním motorem prosperity a udržitelného rozvoje. Přispívá k nim vnitřní trh i spolupráce v důležitých oblastech – společná obchodní politika, společná pravidla ochrany životního prostředí, energetická a klimatická legislativa nebo politika soudržnosti – tedy finanční pomoc ekonomicky slabším státům silnějšími členskými zeměmi. Evropská unie se už v roce 2004 dohodla na své vlastní *Strategii udržitelného rozvoje*, kterou aktualizovala o dva roky později. Důležité rozměry určuje také plán *Evropa 2020*: rozvojový dokument Evropské unie na roky 2010–2020. Kromě toho je udržitelný rozvoj jednou z priorit nové *Globální strategie Evropské unie pro zahraniční a bezpečnostní politiku*. Také zahrnutí Cíle udržitelného rozvoje č. 16 *Mír, spravedlnost a silné instituce* do společného globálního rámce *Agenda 2030* je výsledkem úspěšného prosazování priorit České republiky ve spolupráci s Evropskou unií.

Příspěvek České republiky k utváření globálního prostředí

1006. Česká republika má ve světě vybudovanou silnou reputaci v podpoře demokracie, spravedlnosti a lidských práv. Tento důraz tvoří také dlouhodobou linii české zahraniční politiky, na níž panuje široká shoda a která je součástí příslušných základních koncepčních dokumentů.³⁰⁷ Česká republika chce tuto prioritu zachovat také při svém působení v oblasti globálního udržitelného rozvoje. Česká republika má historii úspěšné diplomacie na poli udržitelného rozvoje a potenciál k dalšímu úspěšnému působení v multilaterálních organizacích. Disponuje specifickými českými zkušenostmi, které vycházejí především z vlastní transformace po roce 1989.³⁰⁸ Tehdy vytvořila novou legislativu, instituce a

³⁰² OSN (2015) *Paris Agreement*.

³⁰³ OSN (2015) *Transforming Our World*.

³⁰⁴ OSN (2015) *The Addis Ababa Action Agenda of the Third International Conference on Financing for Development*.

³⁰⁵ OSN (2015) *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030*.

³⁰⁶ WTO (2015) *Ministerial Conference, Tenth Session – Ministerial Declaration and Decisions*.

³⁰⁷ MZV ČR (2015) *Koncepce zahraniční politiky ČR*.

³⁰⁸ ČLOVĚK V TÍSNI (2006) *Transformation*.

regulatorní rámec, které řídí veřejný sektor a společenské politiky. Rovněž může sdílet svoji zkušenost s poměrně vysokou mírou spolupráce mezi veřejnou správou a občanskou společností v sociálních službách, ochraně životního prostředí, ochraně menšin či zahraniční rozvojové spolupráci. Coby jedna ze zemí s nejmenšími příjmovými rozdíly ve světě má zkušenosti, které může nabídnout také svým zahraničním partnerům.

Působení České republiky
v mezinárodních
organizacích

1007. Česká republika je – kromě struktur Evropské unie – členem přibližně 470 mezinárodních organizací, úmluv či procesů. V třetině z nich jsou členy také všechny ostatní státy EU. Do deseti z nich Česká republika každoročně přispívá částkou větší než 100 milionů korun; do dalších třiceti více než 10 miliony Kč a 76 pak více než jedním milionem korun.³⁰⁹

Přínosy z členství
v mezinárodních
organizacích

1008. Nelze vyčíslit mnohé z přínosů, které má členství v mezinárodních organizacích pro Českou republiku, diplomacii a ekonomiku. Nedají se redukovat na několik bezprostředních dopadů – vliv, uplatnění české expertizy či zakázky – ani poměřovat dosaženými úsporami. V minulých letech však proběhla hloubková analýza nákladů na členství v mezinárodních organizacích, která doporučila jejich silnější koordinaci a lepší zapojení do výkonných orgánů a struktur.³¹⁰ Navrhla také ustanovení gestorů s přímou zodpovědností za systematické sledování a každoroční vyhodnocování nákladů na činnosti spojené s členstvím v mezinárodních organizacích.³¹¹

Působení Čechů a Češek
v mezinárodních
organizacích a v Evropské
unii

1009. V mezinárodních organizacích působí přibližně 550 českých občanů a občanek, v institucích Evropské unie pak přibližně 850 občanů a občanek České republiky.³¹² Pro instituce Evropské unie Úřad vlády v roce 2015 vytvořil samostatnou *Strategii podpory Čechů v institucích EU*.³¹³ Podobný plán, který by určil cíle i potřebné nástroje a finanční prostředky pro zvyšování zastoupení Čechů a Češek v ostatních mezinárodních organizacích, v České republice prozatím chybí. Chybí také pravidla pro oficiální sdílení informací od našich občanů a občanek směrem k zájmovým a oborovým skupinám, které mohou působit v oblasti, na kterou se konkrétní organizace zaměřuje.

Působení České republiky
v Organizaci spojených
národů

1010. Jedním z globálních trendů, který ovlivňuje působení ČR ve světě, je narůstající riziko oslabování současného světového uspořádání, založeného na multilateralismu a mezinárodním právu.³¹⁴ To posiluje důležitost působení České republiky v multilaterálních strukturách. Univerzálním rámcem pro toto působení je aktivní členství v Organizaci spojených národů, kde Česká republika podporuje reformu směrem k vyšší efektivitě jejího fungování, včetně reformy členství v Radě bezpečnosti. Příkladem dobré praxe může být působení v Ekonomické a sociální radě (*United Nations Economic and Social Council*). ECOSOC patří mezi

³⁰⁹ MZV ČR (2013) *Členství České republiky v mezinárodních organizacích*.

³¹⁰ Tamtéž.

³¹¹ Tamtéž.

³¹² Tamtéž.

³¹³ Jedná se o neveřejný dokument.

³¹⁴ MZV ČR (2015) *Koncepce zahraniční politiky ČR*.

nejvýznamnější orgány OSN zakotvené přímo do její Charty. Rada má za úkol sestavovat nebo iniciovat studie a zprávy o ekonomických, sociálních, kulturních, vzdělávacích a zdravotních tématech. Česká republika byla do ECOSOC zvolena na období 2016–2018. Navíc obsadila jedno ze tří místopředsednických křesel na období od července 2016 do července 2017. Na následující období se bude ucházet o předsednictví.

Agenda 2030 pro udržitelný
rozvoj – nový globální
rozvojový rámec

1011. *Agenda 2030*, včetně 17 Cílů udržitelného rozvoje (*Sustainable Development Goals*), vznikla po třech letech vyjednávání, která započala na Konferenci OSN o udržitelném rozvoji (Rio +20) v roce 2012. Agenda navazuje na Rozvojové cíle tisíciletí (*Millennium Development Goals*), které určily rámec globálního rozvoje a boje proti chudobě mezi roky 2000 a 2015. Naplňování MDGs a snižování extrémní chudoby mělo řadu úspěchů; přesto část cílů zůstala nenaplněna – ve světě přetrvávají nerovnosti mezi muži a ženami, rostou rozdíly mezi bohatými a chudými i mezi městy a venkovem, změna klimatu a poškozování životního prostředí pokračují a nadále ohrožují především ty nejchudší, konflikty zůstávají hlavní hrozbou pro lidský rozvoj a miliony lidí stále žijí v chudobě a hladu, bez přístupu k základním službám.³¹⁵

Transformativní charakter
Agendy 2030

1012. *Agenda 2030* poprvé do jediného rámce spojila globální sociální a ekonomický rozvoj s jeho udržitelností. Udržitelný rozvoj pojímá jako integrovanou agendu, která zahrnuje různé rozměry lidských životů – ekonomické, sociální, environmentální, kulturní i politické, jež je nutné uvádět v soulad. *Agenda 2030* klade nároky na rozvinuté i rozvojové země a rovnoměrně pokrývá všechny tři pilíře rozvoje – ekonomický, sociální a environmentální. Vznikla v ní tedy propracovaná soustava cílů, ve které jedna skupina nemůže být naplňována na úkor druhé, což vyžaduje, aby státy i světová společenství překonaly sektorový přístup k uskutečňování svých politik. Pro lepší integraci, koordinaci a koherenci politik vedoucích k naplňování *Agendy 2030* jsou klíčovými kvalitní instituce, strategický management a obecně dobré vládnutí na národní i mezinárodní úrovni. Vzniknou tak koherentní politiky, které budou sloužit v jednotném rámci a nebudou se dostávat do vzájemných rozporů v konkrétních opatřeních.

Pařížská klimatická dohoda a
Zelený klimatický fond

1013. Klíčovým milníkem je také klimatická dohoda přijatá v prosinci 2015 v Paříži. Mezinárodní společenství se v ní shodlo, že chce udržet nárůst průměrné globální teploty pod hranicí 2 °C oproti hodnotám před průmyslovou revolucí a usilovat o to, aby nepřekročil 1,5 °C. Cílem je také zvyšovat schopnost světa přizpůsobit se negativním dopadům změny klimatu, tedy posilovat odolnost vůči změně klimatu tak, aby realizovaná opatření zároveň přispěla k udržitelnému rozvoji. *Agenda 2030* a Pařížská dohoda jsou úzce provázané. Zelený klimatický fond (*Green Climate Fund*), který vznikl na mezinárodní konferenci v mexickém Cancúnu v roce 2010, má pomáhat zejména rozvojovým státům v oblastech snižování emisí skleníkových plynů a přizpůsobování se negativním dopadům změny klimatu. Vyspělé státy – tedy největší producenti emisí skleníkových plynů

³¹⁵ OSN (2015) *The Millennium Development Goals Report 2015*.

– mají do roku 2020 poskytovat rozvojovým zemím až 100 miliard dolarů ročně. Česká republika v letech 2014–2016 do GCF přispěla částkou 110 milionů korun. V přepočtu na obyvatele je její příspěvek nejvyšší ze zemí, které vstoupily do EU po roce 2004. Protože však patří mezi země s nejvyššími emisemi skleníkových plynů na osobu v EU, bylo by adekvátní příspěvek dále zvýšit.³¹⁶

5.2 Vliv domácích českých a evropských politik na globální udržitelný rozvoj

Vnější dopady vnitřních politik

1014. Podpora udržitelného rozvoje za hranicemi země často předpokládá domácí opatření. Nelze k němu však přistupovat pouze jako ke konceptu pro formulování politik na národní úrovni. Na jedné straně se jeho součástí musí stát města, obce a kraje; na straně druhé je klíčovým mezinárodní rozměr. Světová ekonomika, politika a kultura jsou natolik svázané, že se počínání jednoho státu projevuje v sousedních zemích i na opačném konci planety. Země proto musí koordinovat své politiky v ochraně životního prostředí, světovém obchodu či lidských právech.

Česká republika podporuje rozvoj ve třetích zemích

1015. Česká republika podporuje rozvoj ve třetích zemích především rozvojovou a humanitární pomocí³¹⁷, včetně stabilizace částí světa, odkud přicházejí nebo kudy procházejí uprchlíci a uprchlice. Nabízí také transformační spolupráci, podporuje demokratické hodnoty a lidská práva, dále podporuje budování institucí a dobré vládnutí, vysílá vojenské i civilní mise, prosazuje vyvážený multilaterální obchodní systém, ekonomickou diplomacii, sociální dialog či výzkum a vzdělávání.

Výše oficiální rozvojové spolupráce

1016. Česká republika se jako jedna z členských zemí Evropské unie, které přistoupily po roce 2004, zavázala do roku 2030 poskytovat oficiální rozvojovou pomoc ve výši 0,33 % hrubého národního důchodu. S ohledem na velikost oficiální rozvojové pomoci v uplynulých deseti letech představuje tento cíl pro Českou republiku nadále výzvu. V roce 2015 dosáhla výše oficiální rozvojové pomoci necelých 5 miliard korun ročně, tedy 0,12 % hrubého národního důchodu. Ve střednědobých výdajových rámcích pro roky 2017–2019 je plánováno její navyšování.³¹⁸ Asi 70 % české pomoci směřuje na mnohostrannou zahraniční rozvojovou spolupráci – stát na ni v posledních letech vynakládal přibližně 3 miliardy korun ročně.³¹⁹

³¹⁶ Data dostupná GREEN CLIMATE FUND. Resources Mobilized. *Green Climate Fund* [online].

³¹⁷ MZV ČR (2015) *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2015*.

³¹⁸ MZV ČR (2016) *Plán ZRS na rok 2017*; VLÁDA ČR (2016) *Usnesení vlády ze dne 11. července 2016 č. 631 o dvoustranné zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2017 a ke střednědobému výhledu jejího financování do roku 2019*.

³¹⁹ OECD (2016) *OECD Development Co-operation Peer Reviews*.

Průřezové kritérium
udržitelného rozvoje

1017. Strategické dokumenty Ministerstva zahraničních věcí *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce*³²⁰ a *Strategie mnohostranné rozvojové spolupráce ČR*³²¹ stanovily udržitelný rozvoj jako cíl rozvojové spolupráce České republiky i jako průřezové kritérium pro hodnocení projektů, jež stát financuje. Kromě tohoto kritéria uvádí také připravenost dané země přijímat rozvojovou pomoc, a to včetně plnění předem stanovených dohod. Dalším kritériem je například rovnost žen a mužů. Program transformační spolupráce se soustředí na podporu dobrého vládnutí, právního státu, spravedlnosti a lidských práv, tedy v zásadě na Cíl udržitelného rozvoje č. 16.

Volný obchod a udržitelný
rozvoj

1018. Česká republika coby otevřená ekonomika profituje z volného obchodu, který má silné globální dopady. Obchod mezi Českou republikou, státy Evropské unie a třetími zeměmi vytváří nové příležitosti také za našimi hranicemi. Milionům rodin proto pomáhá vysvobodit se z chudoby, snižuje globální nerovnosti a mírní napětí mezi státy. Stát v cestě mu však mohou nespravedlivá obchodní pravidla či bariéry – např. některé typy subvencí. Nemalá část společnosti má také oprávněné obavy, že obchodní dohody mohou omezit právo států používat legitimní sociální, environmentální nebo hygienické regulace.

Využívání zdrojů třetích zemí

1019. Česká republika nepřímo, ale významně ovlivňuje přírodní zdroje za svými hranicemi.³²² Evropský hospodářský prostor – jehož je česká ekonomika součástí – tvoří největší trh na světě. Pěstování dovážených krmiv, palmového oleje či biopaliv, těžba tropického dřeva, ropy a dalších nerostných surovin či lov ryb často vytvářejí silný tlak na zdroje a ekosystémy v dodavatelských zemích.³²³ Přitom dodavatelské země mnohdy patří mezi části světa, kde je přirozená míra biodiverzity podstatně vyšší než v Evropě. Čerpání jejich přírodních zdrojů často překračuje meze udržitelnosti. Například 29 % z populací mořských ryb je přeloveno, za hranicemi kolapsu nebo se z něj zotavuje; dalších 61 % je plně využíváno na hranici udržitelného odběru.³²⁴

Vliv importu do České
republiky

1020. Česká republika importuje velkou část zejména spotřebního zboží. Pracovní podmínky v zemích původu zboží často neodpovídají českým či evropským standardům a mnohdy ani elementárním měřítkům lidské důstojnosti. Ekonomika tedy svojí poptávkou nepřímo, ale významně přispívá k rostoucím nerovnostem, které přizívají extremismus a motivují k migraci.

Emisní zátěž způsobená
Českou republikou

1021. Česká republika patří s více než 10 tunami na obyvatele a rok³²⁵ k zemím s vyššími emisemi skleníkových plynů. V Evropské unii se

³²⁰ MZV ČR (2010) *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010–2017*.

³²¹ MZV ČR (2013) *Strategie mnohostranné rozvojové spolupráce ČR na období 2013–2017*.

³²² ZELENÝ KRUIH A HNUTÍ DUHA (2005) *Česká stopa – ekologické a sociální dopady naší spotřeby za našimi hranicemi*.

³²³ Viz například EEA (2015) *European environment — state and outlook 2015*.

³²⁴ FAO (2014) *The State of World Fisheries and Aquaculture*.

³²⁵ WB (2016) CO₂ emissions (metric tons per capita) *World Bank*. [online].

meziročně pohybuje uvnitř první pětice. České emise jsou podstatně nižší než výsledky Spojených států amerických, Kanady, Austrálie či zemí Perského zálivu, ale vyšší oproti Číně a několikanásobné ve srovnání s Indií, Indonésií, Brazílií nebo Nigérií.

Finance a problematika daní

1022. Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj odhaduje, že státy světa ročně přicházejí o 100 až 240 miliard dolarů kvůli daňovým únikům, optimalizaci a tzv. rájům.³²⁶ Odhad Mezinárodního měnového fondu hovoří až o 600 miliardách ročně.³²⁷ Tyto peníze pak chybí v rozpočtech bohatých i rozvojových zemí, takže snižují dostupnost i kvalitu veřejných služeb. Spolehlivá čísla pro Českou republiku chybí. Nicméně extrapolace evropských a globálních odhadů naznačuje, že se budou pohybovat někde mezi 6 a 60 miliardami korun ročně. Mezinárodní dimenze daňového systému je proto rozměrem lepšího výběru daní v České republice i globálního financování udržitelného rozvoje.

Oblasti sledování koherence politik České republiky

1023. Aby mohla Česká republika systematicky sledovat, nakolik mají její domácí rozhodnutí koherentní výsledky a skrze jaké konkrétní politiky ovlivňuje globální udržitelný rozvoj ve výše uvedených oblastech, musí se při sledování a vyhodnocování koherence politik pro udržitelný rozvoj zaměřit na tato témata³²⁸ – obchodní politiku; sociální a environmentální standardy; společenskou odpovědnost firem; duševní vlastnictví; zboží a suroviny; daňovou a finanční politiku; změnu klimatu; energetiku; vědu, výzkum a inovace ve vazbě na změnu klimatu a potravinovou bezpečnost; potravinovou bezpečnost v rozvojové politice Evropské unie; společné zemědělské politiky Evropské unie; migraci; omezování odlivu mozků; remitenci; bezpečnost; biodiverzitu; reakci na konflikty a selhávající (křehké) státy.

³²⁶ OECD (2015) *Measuring and Monitoring BEPS*.

³²⁷ CRIVELLI, E., DE MOOIJ, R., & KEEN, M. (2015) *Base Erosion, Profit Shifting and Developing Countries*.

³²⁸ Výběr na základě publikace EK (2013) *EU 2013 Report on Policy Coherence for Development*.

6 6. Dobré vládnutí

Dobré vládnutí a udržitelný
rozvoj

1024. Nedílnou součástí udržitelného rozvoje je dobré vládnutí.³²⁹ Již proto, že většiny cílů dosahujeme prostřednictvím veřejných politik (*policy*). Žádné objektivní vymezení dobrého vládnutí však neexistuje, a to nejen v kontextu udržitelného rozvoje. Panuje pouze široce sdílené přesvědčení, že by dobré vládnutí mělo být jak demokratické, tak dlouhodobě efektivní. Téma dobrého vládnutí také nelze analyticky pojmut v celé jeho šíři. Předmět zájmu, úhel pohledu, jakož i použité metody zkoumání budou vždy výsledkem určité volby, učiněné na základě kognitivních a normativních předpokladů. Naše perspektiva je v užším smyslu určována cíli udržitelného rozvoje obsaženými v *Agendě 2030*. Přitom bereme v potaz jak souhrnná hodnocení postavení České republiky v mezinárodních srovnáních a výsledky zahraničních odborných analýz (zahrnujících často rovněž Českou republiku), tak výsledky domácích odborných analýz, vypracovaných vesměs veřejnou správou či pro její potřeby. Na těchto základech identifikujeme problémy, které jsou z hlediska udržitelného rozvoje v České republice klíčové, a to v oblastech demokratičnosti vládnutí a dlouhodobé efektivity vládnutí.

Jak souhrnně měřit kvalitu
vládnutí

1025. Měřit kvalitu vládnutí souhrnně není snadné. Existující globální indexy dobrého vládnutí mají řadu limitů a nemá smysl fixovat se na posuny v žebříčcích o dvě tři místa tím či oním směrem. Těchto indexů je vhodné používat pouze pro základní orientaci.³³⁰ Touto cestou zjišťujeme, že postavení České republiky je dlouhodobě relativně vysoko nad úrovní světového průměru, ale pod úrovní průměru OECD a na špičku referenčních zemí³³¹ (např. Švédsko, Dánsko, Norsko) Česká republika výrazně ztrácí. Rozdíly ovšem nejsou ve všech směrech stejně velké. Ke špičce referenčních zemí má Česká republika relativně daleko ve všech směrech, ale rozkládáme-li souhrnná hodnocení na jednotlivé díly, najdeme i oblasti, v nichž je Česká republika v průměru či dokonce mírně nad průměrem OECD. Celkově lze říci, že vládnutí je u nás nesporně

³²⁹ Např. OSN (2015) *Transforming Our World*; OSN (2014) *The Road to Dignity by 2030*; OSN (2012) *Resilient People, Resilient Planet*; EK (2015) *Sustainable development in the European Union*; EK (2013) *Sustainable development in the European Union*.

³³⁰ Při volbě indexů a souhrnných hodnocení pro základní orientaci bylo dbáno především na to, aby pokrývaly různé aspekty uvažování o vládnutí a různé postupy sběru a vyhodnocování dat. Pro základní hodnocení byly využity agregované indexy Světové banky (WGI – *Worldwide Governance Indicators*, 6 tématických oblastí), *Democracy Index* (zároveň jeden ze zdrojů WGI), *Sustainable Governance Index* (není zdrojem WGI) a dva indexy, které jsou zaměřeny na vládnutí jen jako na jedno téma v určitém kontextu, a sice *Global Innovation Index* (v kontextu hospodářských a sociálních inovací, není zdrojem WGI) a *Gender Equality Index* (v kontextu genderové rovnosti, používáno jako oficiální index EU, není zdrojem WGI), viz WB. *Worldwide Governance Indicators*. *World Bank* [online]; EIU (2016) *Democracy Index 2015*; BERTELSMANN STIFTUNG (2016) *Sustainable Governance Index 2016*; DUTTA, S.; LANVIN, B.; WUNSCH-VINCENT, S. (ed.) (2016) *The Global Innovation Index 2016*; EIGE (2015) *Gender Equality Index 2015*. Postavení České republiky bylo posuzováno rovněž na základě dat projektu *Varieties of Democracy* (která umožňují patrně nejlépe pokrývat různé formy demokracie) a dat projektu *Quality of Government* (která umožňují dobře operacionalizovat téma korupce a zároveň umožňují sestoupit až na úroveň regionů), UNIVERSITY OF GOTHENBURG; KELLOGG INSTITUTE. *Varieties of Democracy*. *V-Dem* [online]; QoG INSTITUTE. *Data*. *Quality of Government Institute* [online].

³³¹ Referenčními zeměmi jsou v tématu vládnutí miněny země EU15, Švýcarsko, Norsko, USA, Kanada, Austrálie a Nový Zéland.

demokratické, existují však slabiny v oblasti efektivit vládnutí, participace a politické kultury (např. politická důvěra, preference demokratických/nedemokratických forem vládnutí ap.). Některé problémy se mohou prolínat více oblastmi (např. korupce)³³², aniž by to však samozřejmě znamenalo, že je na ně možné převést i problémy ostatní. Domácí nástroje k systematickému a souhrnnému měření kvality vládnutí, zvláště pak jemnější nástroje k hodnocení veřejné správy v České republice, dosud chybějí. Ačkoli některé se již připravují³³³, s jejich výstupy bude možné začít pracovat až za několik let.

6.1 Demokratičnost vládnutí

Různé pojetí demokracie
a společná potřeba
participace

1026. Demokracii můžeme chápat různým způsobem. Lze v ní vidět veřejnou rozpravu, v níž si jako občané/občanky vzájemně vysvětlujeme své postoje a návrhy, hledáme kompromis či konsensus mezi svými zájmy, případně vytváříme jak svůj zájem, tak svou demokratickou identitu. Můžeme ji také chápat jako mechanismus, který prostě jen umožňuje pravidelnou obměnu vládnoucí elity a skrze to umožňuje ovlivňovat jednání této elity. Ve všech případech je však demokracie spojena s představou aktivního podílu občanů a občanek na rozhodování a funkčními nástroji, které zájmy a představy občanů a občanek přenášejí do výsledků rozhodování.

Dosavadní formy fungují, ale
ne tak tak dobře, jak bychom
si přáli

1027. Hlavními nástroji, které veřejnou rozpravu zajišťují a zájmy a představy občanů a občanek přenášejí do výsledků rozhodování, jsou v České republice politické strany a volby do zastupitelských orgánů. Dnešní stav této oblasti ale tváří v tvář představě aktivního občanství a funkčních nástrojů vyvolává určité pochybnosti. Volební účast ve všech typech voleb od počátku 90. let 20. století klesá nebo je dlouhodobě relativně nízká. V posledním desetiletí se pak volební účast pohybuje kolem 60 % u voleb prvního řádu a dlouhodobě pod úrovní 50 %, v některých případech dokonce i dlouhodobě pod úrovní 30 % u voleb druhého řádu.³³⁴ Počet členů a členek politických stran, které mají tvořit

³³² V souvislosti s korupcí dáváme přednost tomu, zabývat se nestranností, resp. partikularismem a nerovností obecněji, tedy snahou držitelů veřejných funkcí (lhostejno zda volených, jmenovaných nebo obsazených na meritokratickém principu) porušit princip nestrannosti výkonu funkce pro dosažení něčího soukromého zisku. Korupci ve veřejném sektoru tedy nelze vnímat jen jako klasické formy úplatkářství, ale vždy také v souvislosti s jevy, jako je např. klientelismus, nepotismus, patronáž, diskriminace na základě finančních prostředků, rasy, pohlaví, náboženství ap. V operacionalizaci se přidružujeme institucionalistického přístupu, viz ROTHSTEIN, B. (2011) *The Quality of Government*, pro více informací QoG INSTITUTE. Data. *Quality of Government Institute* [online].

³³³ MV ČR (2016) *Strategický rámec rozvoje veřejné správy ČR pro období 2014–2020* (aktualizovaná verze, původní 2014), cíl 1.4.

³³⁴ Volby prvního řádu jsou volby do PSP ČR, volbami druhého řádu jsou ostatní typy voleb (klasifikace volby prezidenta po změně způsobu volby na přímou volbu není jednoznačná). K datům souhrnně viz ÚV ČR (2016) *Situační zpráva ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje České republiky*, s. 175–176; průběžně aktualizovaná data poskytují volební statistiky ČSÚ dostupné z: www.volby.cz. Trend poklesu je v ČR a EU, resp. Evropě, obdobný, tempo poklesu je ale v ČR ve srovnání s průměrem EU, resp. Evropy, rychlejší, a především výsledná účast je nižší, než je průměr EU, resp. Evropy. Pro evropské a globální srovnání (u voleb parlamentních, prezidentských a voleb do EP) viz data INTERNATIONAL IDEA. Voter Turnout Database. *International Institute for Democracy and*

základní nástroj reprezentace, klesá či je dlouhodobě relativně nízký.³³⁵ Strany jako organizace se výrazně proměňují.³³⁶ To nemusí samo o sobě znamenat problém, ale ovlivňuje to jejich funkce. Mezi očekávanou a reálně naplňovanou funkcí politických stran pak existuje z pohledu veřejnosti hluboký rozpor. Dlouhodobě se pouze zhruba 50 % občanů a občanek domnívá, že politické strany jsou nutnou podmínkou demokracie a že vstupem do nich lze něco měnit či ovlivnit. Zatímco v očekávaných funkcích stran dominují funkce spojené s celospolečenským přínosem stran, v hodnocení reálného výkonu dominují funkce spojené s uspokojením individuálního materiálního zájmu členů a členek strany.³³⁷ Dlouhodobě se jen zhruba 50 % občanů a občanek domnívá, že volby jsou účinným způsobem, jak ovlivnit jednání politiků či političek, a méně než 20 % se domnívá, že má nějakou možnost ovlivnit, co zvolení dělají.³³⁸ Odrazem toho je také skutečnost, že stranický systém, od počátku 90. let 20. století relativně stabilní, prochází po roce 2010 dekonsolidací a rostoucí mobilizační sílu získává ve stranické soutěži boj proti establishmentu.³³⁹

Participace a reprezentace
jsou také věcí sociálních
podmínek

1028. Stále zřetelněji se rovněž ukazuje souvislost mezi mírou demokratické participace a reprezentace na straně jedné a sociálními nerovnostmi, příp. strukturálními sociálními nerovnostmi, na straně druhé. Sociálně slabší participují méně a význam tohoto faktoru roste. Závislost participace na socioekonomickém postavení ovšem není nutně přímá, do

Electoral Assistance [online] a IPA. PARLINE. Database on national Parliaments. *Inter-parliamentary Union* [online].

³³⁵ V rámci Evropy patří ČR k zemím s nejnižším podílem členů stran na počet oprávněných voličů a tento podíl dále klesá; to však nevylučuje, že některým jednotlivým stranám počet členů stoupá. K počtu členů stran a jejich struktuře souhrnně VAN HAUTE, E.; GAUJA, A. (ed.) (2015) *Party Members and Activists* a VAN BIEZEN, I.; POGUNTKE, T. (2014) *The Decline of Membership-based Politics*. *Party Politics* 20(2). Pro aktuální data a přehledy výzkumů viz CPS. *Members and Activists of Political Parties*. [online], v případě ČR s drobnými korekcemi směrem dolů. Ve všech uvedených zdrojích je zahrnuta také ČR.

³³⁶ Typ masové politické strany, s níž byla představa reprezentace v liberálně demokratickém systému spojována, se stává minulostí nejen počtem členů/členek, ale též organizačně. Souhrnně viz SCARROW, S. (2015) *Beyond Party Members*; MAIR, P. (2013) *Ruling the void*; KROUWEL, A. (2012) *Party Transformation in European Democracies*. K českým případům např. PECHÁČEK, Š. (2013) *Personalizace v české politice*. *Politologická revue* 19(2); HLOUŠEK, V. (2012) *Věci veřejné*. *Politologický časopis* 19(4); POLÁŠEK, M.; NOVOTNÝ, V.; PEROTTINO, M. A KOL. (2012) *Mezi masovou a kartelovou stranou*.

³³⁷ CVVM (2015) *Výzkum Naše společnost, v 15-09, Názory veřejnosti na důvody vstupu do politické strany*, srovnání v časové řadě od roku 2003; CVVM (2016) *Výzkum Naše společnost, v 16-09. Postoje obyvatel České republiky k politickým stranám*, srovnání v časové řadě od roku 2005.

³³⁸ CVVM (2016) *Výzkum Naše společnost, v 16-02, Angažovanost občanů a zájem o politiku*, srovnání v časové řadě od roku 2004. Nižší míra důvěry v různé aspekty politického systému – nikoli tedy jen v politické strany – nevede ovšem nutně k odklonu od politické participace, nýbrž k odklonu od způsobů formálně institucionalizovaných a příklonu ke způsobům neformálním (např. demonstrace ap.), viz BRAUN, D.; HUTTER, S. (2016) *Political trust, extra-representational participation and the openness of political systems*. *International Political Science Review* 37(2), nebo HOOGHE, M.; MARIEN, S. (2013) *A Comparative Analysis of the Relation between Political Trust and Forms of Political Participation in Europe*. *European Societies* 15(1).

³³⁹ KOUBEK, J. (2010) *České sněmovní volby 2010 z hlediska stability a změny stranického systému*. *Politologická revue* 16(1); volby 2013 dekonsolidaci potvrzují (index volatility vysoký, roste tzv. efektivní počet stran, klesá podíl jádra stranického systému na počtu hlasů i mandátů).

výsledku někdy vstupují intervenující proměnné.³⁴⁰ Rovněž podpora veřejnosti autoritářské formě vlády nebo přesvědčení, že je lhostejné, bude-li uspořádání demokratické, koreluje s nízkým socioekonomickým statusem.³⁴¹ Participace a reprezentace však nejsou ovlivněny pouze socioekonomickou nerovností, mají také další rozměry. Nejvýraznějším z nich je rozměr genderový. Zastoupení žen v rozhodovacích pozicích obecně je velmi nízké.³⁴² I tehdy, omezíme-li se pouze na oblast explicitně politickou, je zastoupení žen nízké³⁴³ a překážky institucionální a kulturní zjevně hrají značnou roli.³⁴⁴

Jak se problémy řeší jinde –
demokracie liberální,
participativní, deliberativní a
radikální

1029. Nejde o trendy nové, ani specificky české. Nepůsobí ani samostatně, spíše se navzájem umocňují. Ve světě se proto již delší dobu promýšlí a realizuje řada inovativních i alternativních řešení. Aktuální debata probíhá, obrazně řečeno, v nepravidelném čtyřúhelníku mezi demokracií liberální, participativní, deliberativní a radikální. Každá z nich určitým způsobem vykládá téma reprezentace, participace a deliberace a prvky těchto témat různě kombinuje. V praxi se zatím nejčastěji zachovává základní model reprezentace spojený s liberální demokracií (volby a politické strany) a na různých úrovních se doplňují prvky demokracie participativní (např. participativní rozpočtování, podíl občanů a občanek na

³⁴⁰ Pro participaci formou voleb LINEK, L. (2015) Účast ve sněmovních volbách v roce 2013. *Evropská volební studia* 10(2); LINEK, L. (2013) Rostoucí sociální nerovnosti ve volební účasti v Česku v letech 1990–2010. *Naše společnost* 11(1). KOSTELECKÝ, T.; MIKEŠOVÁ, R.; POLÁKOVÁ, M.; ČERMÁK, D.; BERNARD, J.; ŠIMON, M. (2015) *Geografie výsledků parlamentních voleb*. V ČR se tím jen potvrzují výzkumy zahraniční, viz ARMINGEON, K.; SCHÄDEL, L. (2015) Social Inequality in Political Participation, *West European Politics*, 38(1); SCHÄFER, A. (2013) Liberalization, Inequality and Democracy's Discontent, in SCHÄFER, A.; STREECK, W. (ed.) *Politics in the Age of Austerity*; GALLEGO, A. (2010) Understanding Unequal Turnout. *Electoral Studies*, 29(2); SOLT, F. (2008) Economic Inequality and Democratic Political Engagement. *American Journal of Political Science* 52(1). Tentýž obraz dává výzkum neformálních typů participace, viz KERN, A.; MARIEN, S.; HOOGHE, M. (2015) Economic Crisis and Levels of Political Participation in Europe (2002–2010). *West European Politics* 38(3); pouze s úpravou, že v čase hospodářské krize vede socioekonomická deprivace spíše k využívání neformálních typů participace. Mezi formálními a neformálními způsoby participace existují rozdíly v míře, kterou se různé nerovnosti projevují, viz MARIEN, S.; HOOGHE, M.; QUINTELIER, E. (2010) Inequalities in Non-institutionalized Forms of Political Participation. *Political Studies* 58(1).

³⁴¹ CVVM (2016) *Výzkum Naše společnost*, v 16-02, *Názory veřejnosti na nedemokratické alternativy politického systému*, srovnání v časové řadě od r. 2004. Dlouhodobě se kolem 15 % občanů a občanek domnívá, že „nejlepší by bylo zbavit se parlamentu a voleb a mít silného vůdce, který by o všem rychle rozhodl“. Dlouhodobě se přes 20 % občanů a občanek domnívá, že „pro lidi, jako jsem já, je jedno, zda máme demokratický nebo nedemokratický režim“, viz CVVM (2016) *Výzkum Naše společnost*, v 16-02, *Názory občanů na fungování demokracie a lidská práva v ČR*.

³⁴² Pro data viz ÚV ČR (2016) *Akční plán pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích na léta 2016–2018*.

³⁴³ Data k reprezentativním orgánům viz FÓRUM 50 %. Zastoupení žen a mužů v politice. *Fórum 50%* [online]; data k reprezentativním orgánům i centrální státní správě viz ČSÚ (2016) *Zaostřeno na ženy a muže – 2016*, v sekci Veřejný život a rozhodování. Pro evropské a globální srovnání viz data INTERNATIONAL IDEA. Gender Quotas Database. *International Institute for Democracy and Electoral Assistance* [online]; data IPA. Women in National Parliaments. *Inter-parliamentary Union* [online] a OECD (2014) *Women, Government and Policy Making in OECD Countries*.

³⁴⁴ VOHLÍDALOVÁ, M.; MAŘIKOVÁ, H.; ČERMÁKOVÁ, M.; VOLEJNÍČKOVÁ, R. (2016) *Sólo pro soprán*; KOUBA, K.; NÁLEPOVÁ, M.; FILIPEC, O. (2013) Proč jsou ženy v české politice podreprezentovány? *Politologický časopis* 20(4).

vyhodnocování vlivu rozhodnutí na životní prostředí, či referenda)³⁴⁵ a demokracie deliberativní (např. mikrodeliberace ve formě tzv. miniveřejností (*mini-publics*) či deliberativních průzkumů veřejného mínění (*deliberative polls*), účast veřejnosti v připomínkování záměrů a návrhů veřejné správy či tzv. sociální dialog).³⁴⁶ Radikální demokraté v praxi volí nástroje demokracie reprezentativní, participativní i deliberativní, jenom jim přikládají poněkud jiný smysl.³⁴⁷

Jak se problémy řeší jinde –
zaostření na hospodářské
a sociální nerovnosti

1030. Realizují se také veřejné politiky, které zmírňují či odstraňují sociální nerovnosti, příp. strukturální sociální nerovnosti, ačkoli se rozsah těchto politik mění podle politické konstelace a účinky se různí podle zemí a sociálních skupin. V každém případě, svoboda a rovné příležitosti se neobejdou bez socioekonomického rozměru³⁴⁸ a veřejné politiky mohou sociální nerovnosti zásadním způsobem ovlivňovat, zvyšovat, či snižovat.³⁴⁹ Ve vazbě na úvahy o demokratičnosti vládnutí se proto také experimentuje s různou podobou nepodmíněného základního příjmu,³⁵⁰ uvažuje se o formách demokracie v hospodářství³⁵¹ atd. Velmi rozsáhlá je oblast nástrojů, jimiž je možno čelit nerovnosti genderové, od zlepšování podmínek pro souběh rodinného a pracovního života až po různé formy kvót nebo jiných formálně institucionálních nástrojů, které zastoupení zajišťují přímo.

ČR nezačíná s řešením od
nuly

1031. Vývoj v České republice sleduje obdobnou cestu jako vývoj v referenčních zemích, resp. většině zemí OECD. Páteří politického systému zůstávají formy reprezentace spojené s liberální demokracií. Volí se nejen obě komory parlamentu či zastupitelstva obcí, ale také zastupitelstva krajů, Evropský parlament a prezident. Transparentnost

³⁴⁵ K různým formám participativní demokracie viz PATEMAN, C. (2012) *Participatory Democracy Revisited. Perspectives on Politics* 10 (1); BANG, H. (2010) *Everyday Makers and Expert Citizens*, in FENWICK, J.; McMILLAN, J. (ed.) *Public Management in the Postmodern Era*; DELLA PORTA, D. (2013) *Can Democracy Be Saved?*, či SMITH, G. (2009) *Democratic Innovations*. K příkladům realizací viz např. RUTH, S.; WELP, Y.; WHITEHEAD, L. (2017) *Let the people rule?*; specificky k referendům QVORTRUP, M. (2014) *Power to the People? But How? Political Studies Review* 13(1) a QVORTRUP, M. (2013) *Direct Democracy* nebo přehledy Initiative & Referendums Institut (IRI, IRI Europe a IRI Asia).

³⁴⁶ K různým formám deliberativních postupů viz IERNIA, P.; FISHKIN, J. (2014) *The Euro-polis deliberative poll. European Union Politics* 15(3); PARKINSON, J.; MANSBRIDGE, J. (2012) *Deliberative Systems*; FISHKIN, J. (2009) *When the People Speak*; DRYZEK, J. (2006) *Deliberative Global Politics*; k příkladům realizací viz např. GRÖNLUND, K.; BÄCHTIGER, A.; SETÄLÄ, M. (2014) *Deliberative Mini-Publics* nebo přehledy Center for Deliberative Democracy při Stanford University. Experimenty ukazují, že deliberace dokáže překonávat i efekt polarizace ve stejně smýšlejících skupinách, o různě smýšlejících skupinách ani nemluvě, viz GRÖNLUND, K.; HERNE, K.; SETÄLÄ, M. (2015) *Does Enclave Deliberation Polarize Opinions? Political Behaviour* 37(4).

³⁴⁷ MOUFFE, C. (2013) *Agonistics*.

³⁴⁸ Pro teoretické a empirické zdůvodnění viz např. SEN, A. (1995) *Development as Freedom*, empirický test GIEBLER, H.; MERKEL, W. (2016) *Freedom and Equality in Democracies. International Political Science Review* 37(5).

³⁴⁹ Např. DABLA-NORRIS, E.; KOCHHAR, K.; SUPHAPHIPAT, N.; RICKA, F.; TSOUNTA, E. (2015) *Causes and Consequences of Income Inequality*; PIKETTY, T. (2014) *Capital in the 21st Century*.

³⁵⁰ VAN PARIJS, P. (1995) *Real Freedom for All*. Pro přehled praktických realizací viz PATEMAN, C.; MURRAY, M. (2012) *Basic Income Worldwide* a BASIC INCOME EARTH NETWORK. *BIEN/Basic Income Earth Network* [online].

³⁵¹ WEEKS, J. (2014) *Economics of 1 %*; MALLESON, T. (2014) *After Occupy*; WOLFF, R. (2012) *Democracy at work*.

politických stran a voleb podporují zákon o politických stranách a volební zákony.³⁵² Existují zákony o místním a krajském referendu,³⁵³ přičemž místních referend se za posledních deset let konalo 251³⁵⁴ a krajské referendum se od chvíle, kdy zákon vstoupil v platnost, zatím neuskutečnilo. Obecný zákon o referendu byl v zákonodárných sborech projednáván vícekrát, zatím nebyl žádný návrh přijat. Několik málo obcí zve občany a občanky k přímému rozhodování, na co použijí své prostředky.³⁵⁵ Dlouhodobě funguje rovněž tripartita (RHSD), byť se kvalita sociálního dialogu liší dle politické konstelace. Vláda má povinnost zveřejňovat návrhy právních předpisů a veřejnost může legislativní proces sledovat.³⁵⁶ Deliberace může probíhat již ve fázi přípravy legislativy³⁵⁷, ačkoli skutečný rozsah a zejména kvalitu této deliberace je v tuto chvíli obtížné odhadovat. Některé obce sestavují místní *Agendy 21*, ve kterých plánují své záměry s účastí veřejnosti³⁵⁸, příp. používají jiné formy spolupráce.³⁵⁹ Zákon o posuzování vlivů na životní prostředí (EIA) umožňuje lidem připomínkovat velké stavby v okolí svého domova.³⁶⁰ Pro řešení některých problémů se hledá konsensus za účasti politických stran, odborníků a odbornic i veřejnosti.³⁶¹ Sociální a občanský dialog může probíhat i na úrovni EU. Rovněž sociální, příp. strukturální sociální nerovnosti se Česká republika snaží mírnit a v některých oblastech se jí to poměrně úspěšně daří.³⁶²

Důkladná rozvaha, nejen
dobrý úmysl

1032. K rozšiřování či vylepšování forem reprezentace tradičními kanály (volbami a politickými stranami) jistý prostor nepochybně existuje. Podstatně větší je však v oblasti participativních a deliberativních přístupů. A to zejména v praxi, protože nástroje v některých případech již formálně

³⁵² Zákon č. 302/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony; zákon č. 322/2016 Sb. kterým se mění volební zákony a další související zákony.

³⁵³ Zákon č. 22/2004 Sb. o místním referendu a o změně některých zákonů; zákon č. 118/2010 Sb. o krajském referendu a změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

³⁵⁴ Data souhrnně v evidenci Ministerstva vnitra. Viz MV ČR. Občanské aktivity. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]; poslední zaznamenaná místní referenda z listopadu 2016. Volební účast v místních referendech po r. 2010 vykazuje rovněž sestupnou tendenci, původní volební účast na úrovni voleb prvního řádu poklesla, stále však zůstává v průměru v pásmu 40–50 %, tedy podobně jako volby do zastupitelstev obcí, viz TI ČR (2016) *Analýza místních referend 2014*, s. 56 a násl.

³⁵⁵ AGORA CE. *Participativní rozpočet* [online].

³⁵⁶ V případě vlády je proces možno sledovat ve veřejné části elektronické knihovny připravované legislativy (eKLEP pro veřejnost - VeKLEP). Legislativní proces v parlamentu je možno rovněž sledovat a to prostřednictvím webových stránek PSP ČR a Senátu ČR.

³⁵⁷ MV ČR (2010) *Manuál pro zapojování veřejnosti do přípravy vládních dokumentů*; MV ČR (2009) *Metodika pro zapojování veřejnosti do přípravy vládních dokumentů*; systém DataKO která je součástí ODok.

³⁵⁸ ÚV ČR (2016) *Situační zpráva ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje České republiky*, s. 115–116. Odvozeno z nárůstu počtu municipalit realizujících MA21, v jejímž rámci jsou spojeny participativní a deliberativní postupy se strategickým řízením k udržitelnému rozvoji na místní úrovni.

³⁵⁹ K problému participace na místní úrovni viz ČERMÁK, D.; VOBECKÁ, J. A KOL. (2011) *Spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě*.

³⁶⁰ Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

³⁶¹ Např. Odborná komise pro důchodovou reformu.

³⁶² ÚV ČR (2016) *Situační zpráva ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje České republiky*, s. 179–181; DUBSKÁ, D.; ZEMAN, J. (2015) *Analýza vývoje indikátorů nerovnosti v ČR a jejich dopad na růstový potenciál ČR*.

existují, pouze nejsou dostatečně využívány. Při rozšiřování či vylepšování forem reprezentace, participace a deliberace bychom však neměli zapomenout, že každá změna procedurálních pravidel má dlouhodobé dopady a také dopady vedlejší. Např. nárůst četnosti voleb tak sice může zvýšit míru reprezentace, může však také nepřímo přispět k nižší volební účasti či k orientaci politických aktérů na krátkodobé cíle. Referenda užívaná k nevhodným cílům zase mohou soustavně snižovat míru reprezentace strukturálních menšin. Deliberace může přispět k většímu efektu a větší stabilitě zvolených řešení, může ale zároveň prodlužovat proces přípravy veřejných politik a klade na veřejnou správu větší nároky.

6.2 Dlouhodobá efektivita vládnutí

Hlavní problémy veřejné správy, které již byly identifikovány

1033. Řada problémů dlouhodobé efektivity vládnutí v České republice je předmětem zájmu již delší dobu, zejména v souvislosti s fungováním veřejné správy a tvorbou veřejných politik. Opřít se můžeme o dokumenty veřejné správy, především tematické strategie, v menší míře o analýzy, metodiky a resortní strategie. Zdrojem je zvláště Ministerstvo vnitra,³⁶³ ale také jiné úřady.³⁶⁴ Relevantní jsou rovněž výsledky akademických výzkumů.³⁶⁵ Datová základna je velmi různorodá a stejně tak metodologické přístupy. V identifikovaných problémech se navíc odráží různorodost očekávání, která lze vůči veřejné správě mít. Některé prvky se však opakují často a v různých souvislostech. Jedná se zejména o převažující resortismus a nedostatek horizontální koordinace, slabý důraz na dlouhodobou perspektivu, rezervy v transparentnosti navenek a současně oběh informací uvnitř veřejné správy, problematickou kvalitu veřejných politik (příp. v užším smyslu regulativní veřejné politiky), slabý důraz na příjemce veřejných politik (resp. klienty a klientky služeb veřejné správy), problémy veřejné správy v oblasti lidských zdrojů a problém

³⁶³ MV ČR (2016) *Dopadová ex-post evaluace strategie realizace Smart Administration v období 2007–2015*; MV ČR (2016) *Výroční práva o stavu veřejné správy v ČR v roce 2015*; MV ČR (2016) *Analýza využívání metod kvality ve veřejné správě*; MV ČR (2016) *Analýza měření a hodnocení výkonu veřejné správy v ČR*; MV ČR (2016) *Strategický rámec rozvoje veřejné správy ČR pro období 2014–2020* (aktualizovaná verze, původní verze 2014); MV ČR (2015) *Analýza současného stavu personálních procesů ve správních úřadech*; MV ČR (2012) *Problémová analýza Smart Administration*; MV ČR (2011) *Analýza aktuálního stavu veřejné správy*; MV ČR (2007) *Efektivní veřejná správa a přátelské veřejné služby*.

³⁶⁴ Ohled byl brán především na materiály, které se věnují průřezové agendě: ÚV ČR (2016) *Závěrečná sebehodnotící správa Akčního plánu ČR „Partnerství pro otevřené vládnutí“ na období let 2014–2016*; ÚV ČR (2016) *Akční plán pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích na léta 2016–2018*; ÚV ČR (2015) *Státní politika vůči NNO na léta 2015–2020*; MZV ČR (2015) *Koncepce zahraniční politiky ČR*; MZV ČR (2015) *Bezpečnostní strategie České republiky*; ÚV ČR (2014) *Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v ČR na léta 2014–2020*; MPSV ČR (2014) *Strategie sociálního začleňování*; ÚV ČR (2014) *Vládní koncepce boje s korupcí na léta 2015–2017*; ÚV ČR (2014) *Akční plán ČR „Partnerství pro otevřené vládnutí“ na období let 2014–2016*; ÚV ČR (2013) *Strategie působení ČR v EU*; MMR ČR (2013) *Strategie regionálního rozvoje ČR 2014–2020*; MF ČR A ERNST & YOUNG (2011) *Metodika přípravy veřejných strategií*.

³⁶⁵ NEKOLA, M.; KOHOUTEK, J. (2016) Policy work at the sub-national level. *Canadian Public Administration* 59(2); KOHOUTEK, J.; NEKOLA, M. (2015) Managing policy work matters. *Paper for the 2th ICPP 2015*; VESELÝ, A. (2013) Accountability in Central and Eastern Europe. *International Review of Administrative Sciences* 79(2).

korupce.³⁶⁶ Z hlediska udržitelného rozvoje si pozornost zaslouží všechny tyto problémy, ale zvláštní pozornost zejména dva z nich:

Zvláště závažné problémy –
soudržnost veřejných politik

1034. Za prvé, vertikální charakter fungování veřejné správy – jakkoli dosud měl a částečně stále má své opodstatnění – vede logicky k zaměření na cíle svého úseku, méně již na celkové cíle politik. To je nejlépe vidět na průřezových politikách (např. sociálním začleňování, genderové agendě, regionální politice ap.). Vidět je to však také v nedostatečném, příp. pouze formálním zvažování dopadů určité politiky na jinou oblast než oblast primárního zájmu (např. územní, environmentální, genderové nebo sociální dopady hospodářské politiky ap.). Tento charakter veřejné správy snižuje celkovou soudržnost veřejných politik, různé instituce tvoří a realizují někdy zcela protikladné politiky. To se přitom netýká pouze politik v rámci České republiky, ale také na úrovni EU a na úrovni globální. Vyšší úrovně veřejné správy navíc k úrovním nižším často přistupují jen jako k „převodovým pákám“. Očekávají od nich především standardizovaný postup a naplňování předepsaných vnitřních indikátorů, jež mají ale často jen málo společného s potřebami těch, pro něž je veřejná politika vytvářena. Nižší úrovně se tomuto očekávání přizpůsobují.

Zvláště závažné problémy –
dlouhodobá perspektiva
a strategický postup

1035. Druhým problémem je, že operativní činnosti výrazně dominují nad strategickými. Mnohé změny, z hlediska udržitelného rozvoje klíčové, však probíhají v pomalém rytmu a rozhodnutí o nich mají dlouhodobé důsledky. Pro strategické uvažování a rozhodování nemá veřejná správa dostatečně velkou kapacitu (personální, odbornou, finanční) nebo ji nedokáže dostatečně využívat. Strategickou kapacitu snižuje též tlak ze strany politických představitelů a představitelů, kteří od veřejné správy očekávají spíše orientaci na krátkodobé důsledky rozhodnutí.

Veřejnou politiku tvoří také
zákonodárné sbory

1036. Problémy by ale nebylo správné spojovat pouze s výkonnou mocí. Na tvorbě veřejných politik se podílejí také další aktéři, od politických stran až po zákonodárné sbory. Zejména Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR má v tomto směru velký vliv, její zákonodárná iniciativa je svým rozsahem dlouhodobě srovnatelná s vládní zákonodárnou iniciativou.³⁶⁷

O veřejné politice rozhodují
také soudy

1037. Také provádění veřejných politik není jenom dílem moci výkonné, nýbrž i moci soudní, která se v řadě oblastí podílí na praktickém výkonu veřejných politik (např. mnohé veřejné rejstříky) a řeší řadu sporných otázek, jež v provádění politik vznikají. Současně soudnictví plní i obecnější funkci opory občanů v obhajobě jejich práv.

³⁶⁶ V řadě případů nejde o problémy specificky české, jak ukazuje tematické porovnání s dokumenty OECD, zejména se sérií OECD *Public Governance Reviews* (od r. 2010). Přímé srovnání však není dostupné, protože ČR neposkytlá OECD pro řadu srovnávaných problémů příslušná data.

³⁶⁷ V období od roku 1996 se podíl vládní a nevládní zákonodárné iniciativy měnil, dlouhodobě se podíl té vládní pohybuje mezi 50 a 60 % všech návrhů. Velkou většinu nevládních návrhů představují návrhy vzešlé z PSP ČR, a to jak od poslanců opozičních, tak vládních. Zdrojem jsou údaje PSP ČR, procentuální údaje jsou vlastní.

Česká republika nezačíná
s řešením od nuly

1038. Snaha o řešení problémů existuje. Byl přijat a je prováděn zákon o státní službě, který by měl výkon veřejné správy na centrální úrovni stabilizovat a poskytnout prostor k dlouhodobým aktivitám.³⁶⁸ Vznikl systém vytváření strategických materiálů veřejné správy,³⁶⁹ byl připraven strategický rámec rozvoje veřejné správy.³⁷⁰ Formální součástí legislativního procesu na vládní úrovni je od r. 2007, resp. 2011 hodnocení dopadů regulace (RIA).³⁷¹ Netýká se však návrhů, které vzejdou přímo ze zákonodárných sborů a netýká se ani většiny vládních materiálů, jež nemají legislativní povahu.³⁷² Novelu jednacího řádu PSP ČR pomohly ztlumit některé problémy spojené s podáváním pozměňovacích návrhů. Existuje systém posuzování vlivu na životní prostředí (SEA).³⁷³ Objevují se i další pokusy posuzovat změny také s ohledem na vývoj území (TIA), byť mají zatím spíše experimentální charakter.³⁷⁴ Podobné nástroje vznikají také pro oblast dopadů rozhodnutí na veřejné zdraví (HIA)³⁷⁵ či dopadů na rovnost mužů a žen.³⁷⁶ Došlo k pokroku v boji s korupcí. Na nestrannost veřejné správy má vliv antidiskriminační zákon.³⁷⁷ Otevřenost vládnutí podporují zákon o registru smluv³⁷⁸, zákon o zadávání veřejných zakázek³⁷⁹ či novela

³⁶⁸ Zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě, ve znění pozdějších předpisů.

³⁶⁹ MF ČR (2012) *Metodika přípravy veřejných strategií*. Pro práci se strategickými materiály, od místní po mezinárodní úroveň, je určena databáze spravovaná MMR, viz MMR ČR; NSZM. *Databáze strategií – portál strategických dokumentů v ČR* [online]. Příslušné metodiky vznikly nejen pro státní správu, ale i pro úroveň krajskou a úroveň obcí, viz ASOCIACE KRAJŮ (2014) *Metodika strategického řízení a plánování krajů ČR*; MMR ČR (2014) *Metodika tvorby Programu rozvoje obce a Elektronická metodická podpora rozvojových dokumentů obcí*.

³⁷⁰ MV ČR (2016) *Strategický rámec rozvoje veřejné správy ČR pro období 2014–2020* (aktualizovaná verze, původní 2014).

³⁷¹ ÚV ČR (2011, resp. 2016) *Obecné zásady hodnocení dopadů regulace (RIA)*; ÚV ČR (2016) *Metodika pro měření celkových nákladů na plnění povinností vyplývajících z regulace* a další metodiky. Součástí hodnocení, uzná-li to předkladatel za relevantní, je hodnocení dopadů na veřejné rozpočty, mezinárodní konkurenceschopnost, podnikatelské prostředí, územní samosprávné celky, sociální dopady, dopady na spotřebitele, životní prostředí, rovnost žen a mužů, výkon státní statistické služby, korupční riziko a bezpečnost a obranu státu. Pro využívání RIA v zemích OECD souhrnně viz OECD (2015) *OECD Regulatory Policy Outlook 2015*.

³⁷² Zdrojem dat pro jsou každoroční zprávy (pro roky 2012–2013 výroční zprávy Komise RIA, od r. 2014 jako součást výročních zpráv Legislativní rady vlády); k nejnovějším údajům viz ÚV ČR (2016) *Výroční zpráva Legislativní rady vlády za rok 2015*.

³⁷³ Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivu na životní prostředí a změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Informační systémy posuzování vlivu na životní prostředí (SEA v případě koncepcí a strategií, EIA v případě staveb, činností a technologií) spravuje MŽP ČR, resp. CENIA.

³⁷⁴ FEŘTOVÁ, M.; ŠPAČKOVÁ, P.; OUŘEDNÍČEK, M.; HÁNA, D.; JÍCHOVÁ, J. (2015) *Metodika hodnocení vývoje území s využitím přístupu Territorial Impact Assessment*.

³⁷⁵ MZD ČR (2014) *Zdraví 2020*; KUČEROVÁ, J.; HAVEL, B. (2014) *Návod pro posuzování koncepcí z hlediska hodnocení vlivu na zdraví a v návaznosti na Zdraví 2020 (popřípadě na regionální zdravotní politiku)*.

³⁷⁶ ÚV ČR (2014) *Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v ČR na léta 2014–2020*; ÚV ČR (2015) *Metodika hodnocení dopadů na rovnost žen a mužů pro materiály předkládané vládě ČR*.

³⁷⁷ Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů.

³⁷⁸ Zákon č. 340/2015 Sb., o zvláštních podmínkách účinnosti některých smluv, uveřejňování těchto smluv a o registru smluv, ve znění pozdějších předpisů. Registr smluv spravuje MV.

³⁷⁹ Zákon č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek, ve znění pozdějších předpisů. Portál o veřejných zakázkách a koncesích spravuje MMR.

zákona o přístupu k informacím.³⁸⁰ V rámci projektů *e-Government* se pracuje na projektech *e-Legislativa* a *e-Sbírka*.³⁸¹ Funguje Národní katalog otevřených dat³⁸² a systém základních registrů³⁸³ napojených na síť kontaktních míst CZECH Point a systém datových schránek. V evropském kontextu postupuje digitalizace veřejné správy pomalu³⁸⁴, existuje nicméně strategie dalšího rozvíjení *e-Government*³⁸⁵, pracuje se na vytvoření národního architektonického plánu veřejné správy, pracuje se na elektronizaci v rámci jednotlivých odvětví (např. justice) ap. Soudnictví se v posledním desetiletí zlepšuje z hlediska průměrné délky řízení, zlepšování však není kontinuální a přetrvávají značné regionální rozdíly.³⁸⁶ Strategický materiál, který by formuloval dlouhodobou vizi justice jako celku, zatím nebyl schválen, je však připravován a existuje již koncepční nástroj dobré trestní politiky.³⁸⁷ Identifikované problémy tedy sice přetrvávají, ale různým tempem se řeší.

Česká republika však
některé proměny nezachytila

1039. Veřejná správa ani sama politická reprezentace však nezachytily, nebo jen částečně zachytily, některé proměny, k nimž došlo v uvažování o tvorbě veřejných politik a fungování veřejné správy zhruba po roce 2000 a ve větší míře po roce 2010.³⁸⁸ Souborně bychom to mohli označit za problém s konceptuálními inovacemi. Jde o následující proměny:

Nové perspektivy –
konstruktivismus a možnosti
politiky založené na
důkazech

1040. Za prvé – v oblasti tvorby a implementace veřejných politik se projevil nástup konstruktivistických přístupů. Konstruktivisté poukazují na to, že ani problémy, ani jejich řešení nejsou objektivní, ale jsou vždy spojeny s určitým kontextem hodnot, představ a teorií. Z toho pak mj. vychází praktická potřeba vtahovat do procesu tvorby a implementace veřejné politiky různé aktéry a v diskusi hledat představy společné.³⁸⁹ Potřeba participace, vyplývající ze snahy o demokratičnost uspořádání, se tak setkává s potřebou inkluze nutné k dlouhodobé efektivitě. Hledají se cesty, jak se s hodnotovou různorodostí vyrovnávat v každodenní praxi

³⁸⁰ Zákon č. 222/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.

³⁸¹ Zákon č. 222/2016 Sb., o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv a o tvorbě právních předpisů vyhlášených ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv (zákon o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv) ve znění pozdějších předpisů.

³⁸² Zákon č. 298/2016 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce; zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů; MV ČR (2015) *Standardy publikace a katalogizace otevřených dat VS ČR*.

³⁸³ Zákon č. 111/2009 Sb., o základních registrech, ve znění pozdějších předpisů. Registry jsou spravovány Správou základních registrů.

³⁸⁴ EK (2016) *Digital Economy and Society Index 2016 Country Profile Czech Republic*.

³⁸⁵ MV ČR (2015) *Strategie rozvoje ICT služeb veřejné správy a její opatření na zefektivnění ICT služeb*.

³⁸⁶ MSP ČR na osobní vyžádání.

³⁸⁷ MSP ČR (2016) *Koncepce vězeňství do roku 2025*.

³⁸⁸ Pro reflexi těchto proměn napříč EU viz EK (2015) *Quality of Public Administration*; a OECD (2015) *Government at a Glance 2015*.

³⁸⁹ Např. WAGENAAR, H. (2015) *Meaning in Action*; FISCHER, F. (2009) *Democracy and Expertise*; FISCHER, F. (2003) *Reframing Public Policy*; HAJER, M.; WAGENAAR, H. (ed.) (2003) *Deliberative Policy Analysis*, pro fungování veřejné správy např. BEVIR, M.; RHODES, R. (2006) *Governance Stories*.

veřejné správy (*metagovernance*, *transgovernance*).³⁹⁰ Konstruktivismus zároveň vrhá jiné světlo na přístup, který se od konce 90. let 20. století rozšiřuje a dnes představuje v referenčních zemích pevnou součást hlavního proudu – na politiku založenou na důkazech (*evidence-based policy*). Tím je myšlena veřejná politika, která je vytvářena za pomoci postupů obvyklých ve vědeckém prostředí, ať už se to týká forem (shromažďování dat a jejich vyhodnocování, rigorózní metody), či přímo návaznosti na vědecké poznatky. Politika založená na důkazech je již dnes chápána méně striktně. Existuje vědomí jejího hodnotového zakotvení a existují různé formy jejího doplnění či úpravy.³⁹¹

Nové perspektivy – od NPM
k syntéze

1041. Za druhé – v oblasti fungování veřejné správy v užším slova smyslu došlo k vzestupu a opětovnému ústupu *New Public Management* (NPM). NPM přenáší logiku, pojmy a nástroje manažerského řízení z oblasti trhu a soukromého podnikání do fungování veřejné správy. Částečně v reakci na NPM se pak na přelomu století objevily přístupy čerpající z rozmachu informačních technologií (*digital-era governance*)³⁹² a nových metod komunikace.³⁹³ Výsledky aplikace NPM i dalších uvedených postupů jsou smíšené. Některé věci se osvědčily, byť dnešní zarámování problémů a představy o možnostech určitých nástrojů se velmi liší od zarámování a představ, které provázely jejich počátky (např. RIA, *Total Quality Management*, představa měření výkonu, princip rozhodovací autonomie nebo myšlenka *e-Government*). Mnohé postupy, zvláště z kategorie NPM, se ale buď neosvědčily, nebo sice vyřešily problémy původní, ale zároveň vytvořily problémy nové, nezřídka stejně závažné.³⁹⁴ Od počátku nového století se proto začaly objevovat syntetizující přístupy.³⁹⁵

³⁹⁰ MEULEMAN, L. (ed.) (2013) *Transgovernance*; MEULEMAN, L. (2008) *Public Management and the Metagovernance of Hierarchies, Networks and Markets*. Důležitou roli zde může mít opět participace a deliberace, viz např. GASTIL, J.; KNOBLOCH, K.; KAHAN, D.; BRAMAN, D. (2016) Participatory Policymaking Across Cultural Cognitive Divides. *Public Administration* 94(4).

³⁹¹ Např. CAIRNEY, P. (2016) *The Politics of Evidence-based policy Making*; HEAD, B. (2015) Toward more „evidence-informed“ Policy Making? *Public Administration Review* 76(3); doplnění či úpravy ze strany EU a OECD např. EK (2016) *Behavioral Insights Applied to Policy*; OECD (2015) *Achieving Public Sector Agility at Times of Fiscal Consolidation*.

³⁹² MARGETTS, H.; DUNLEAVY, P. (2013) The second wave of digital-era governance. *Philosophical Transaction of The Royal Society*; DUNLEAVY, P.; MARGETTS, H.; BASTOW, S.; TINKLER, J. (2008) *Digital Era governance*; DUNLEAVY, P.; MARGETTS, H.; BASTOW, S.; TINKLER, J. (2005) New public management is dead. *Journal of Public Administration Research and Theory* 16(3).

³⁹³ Pro nejnovější přístupy z této kategorie viz LEES-MARSHMENT, J. (2015) *The Ministry of Public Input*.

³⁹⁴ Pro souhrnný přehled proměn viz POLLITT, CH; BOUCKAERT, G. (2011) *Public Management Reform*; VAN DER MEER, F.; RAADSCHELDERS, J.; TOONEN, T. (2015) *Comparative Civil Service Systems in the 21st Century*; HOOD, C.; DIXON, R. (2015) *A Government that Worked Better and Cost Less?*; HOOD, C. (2011) *The Blame Game*. NPM byl kriticky přehodnocen také OECD, viz OECD (2011) *Building on Basic*; OECD (2010) *Public Administration after "New Public Management"*.

³⁹⁵ BOHNE, E.; GRAHAM, J.; RAADSCHELDERS, J.; LEHRKE, J. (2014) *Public Administration and the Modern State*; TORFING, J.; GUY PETERS, B.; PIERRE, J.; SØRENSEN, E. (2012) *Interactive Governance*. BOURGON, J. (2011) *A New Synthesis of Public Administration*; OSBORNE, S. (2006) New Public Governance? *Public Management Review* 8(3).

Nové perspektivy –
systémové myšlení a
inovace

1042. Za třetí – v oblasti poskytování veřejných služeb se začalo prosazovat systémové myšlení.³⁹⁶ Jeho základem je zjištění, že veřejná správa se jen obtížně vyrovnává se změnou obecně, zvláště pak s rostoucí individualizací potřeb občanů a občanek. Veřejné služby jsou většinou plánovány lineární logikou s funkční specializací. Lidé jsou kategorizováni dle jednotlivých potřeb, které souvisejí s průměrným životním cyklem (narození, běžná nemoc, krátkodobá nezaměstnanost ap.). Dle toho mají nárok na určité služby. Ty jim zajišťují různí poskytovatelé, specializovaní na onu jednu službu nebo jeden výsek služeb. To je nesporně užitečné, část potřeb je takový systém schopen dobře podchytit. Lineární přístup se však nehodí pro řešení problémů, v nichž působí několik příčin současně, aniž je možné určit jednu prvotní, kterou je možné snadno odstranit či kompenzovat. Tyto příčiny jsou přitom individuálně specifické. Takových komplexních problémů ve skutečnosti existuje velmi mnoho. Výsledkem jsou jevy jako dlouhodobá nezaměstnanost, bezdomovectví či past chudoby. To je patrné i v České republice, např. v dlouhodobé existenci skupin obyvatelstva uzavřených v pasti chudoby či chudobou trvale silně ohrožených, nebo v absolutní výši dlouhodobé nezaměstnanosti. Lze také očekávat, že v návaznosti na trendy jako stárnutí populace, robotizace/automatizace různých odvětví či flexibilizace pracovních drah se budou potřeby obyvatelstva dále měnit a individualizovat (viz klíčové oblasti Hospodářský model a Lidé a společnost). Řešení proto nepřináší pouze zvýšení personálních nebo finančních kapacit veřejné správy, ale zejména promyšlené „šití veřejných služeb na míru“.³⁹⁷

Nové perspektivy – odolnost
a adaptabilita

1043. Za čtvrté – z oblasti studia socio-ekologických systémů vstoupil do uvažování o veřejné správě pojem odolnosti (*resilience*), představa o sociálním původu řady rizik a sociálních zdrojích pro jejich minimalizaci a představa adaptace.³⁹⁸ Odolnost bývá nejčastěji spojována se schopností reagovat na náhlé změny a šoky a našla svůj nejtýpčtější výraz v zaměření na kapacitu ke zvládání krizových situací a na tzv. kritickou infrastrukturu. Tímto pojetím se ale dnes již nevyčerpává a přerůstá původní rámec bezpečnosti. Myšlení v kategorii odolnosti představuje obecnější přístup ke schopnosti reagovat na změnu či vyrovnávat se s nejistotou. Jako takové je

³⁹⁶ MITCHELL, F.; MITSCHELL CH. (2016) *Adaptive administration*; ZOKAEI, E.; SEDDON, J.; O'DONOVAN, B. (2011) *Systems Thinking*; SEDDON, J. (2008) *Systems Thinking in the Public Sector*.

³⁹⁷ Pro příklad praktické aplikace SEDDON, J. (Vanguard Consulting) (2014) *Saving money by doing the right thing*; MIDDLETON, P. (ed.) (2010) *Delivering Public Services That Work, Vol. 1*; PELL, C. (ed.) (2012) *Delivering Public Services That Work, Vol. 2*. Pro situaci v České republice např. HORÁK, P.; HORÁKOVÁ, M. (2009) Role liniových pracovníků ve veřejné politice. *Sociologický časopis* 45 (2); HORÁK, P. Implementace české aktivační politiky na lokální úrovni a princip individualizace, in SÍROVÁTKA, T.; WINKLER, J.; ŽIŽLAVSKÝ, M. (ed.) (2009) *Nejistoty na trhu práce*. K přehledu různých přístupů k individualizaci srovnávaných VAN BERKEL, R., VALKENBURG, B. (ed.) (2007) *Making It Personal* a VAN BERKEL, R.; DE GRAAF, D.; SÍROVÁTKA, T. (ed.) (2011) *The Governance of Active Welfare State in Europe*.

³⁹⁸ K dnešnímu pojetí viz BIGGS, R.; SCHLÜTER, R.; SCHOON, M. (ed.) (2015) *Principles for Building Resilience*; TIERNEY, K. (2014) *Social Roots of Risk*; BOIN, A.; VAN EETEN, J. (2013) *The Resilient Organization*. *Public Management Review* 15(3); BOYD, E.; FOLKE, C. (ed.) (2011) *Adapting Institutions*.

reflektováno rovněž kriticky.³⁹⁹ Není také důvod spojovat pojem pouze se systémovou teorií, jež stála v jeho počátcích. Uvažování v kategorii odolnosti je dnes spíše podnětem k postupným inovacím ve veřejném sektoru, resp. sociálním inovacím v širokém slova smyslu.⁴⁰⁰

Co na to Česká republika –
koncepční zaostávání

1044. Navzdory uvedenému vývoji se veřejná správa v České republice ve svých strategických vizích orientuje stále hlavně na přístupy z kategorie NPM, a to v podobě, jakou měly tyto přístupy v počátcích svého zavádění v referenčních zemích. Děje se tak nezdědka jen mimoděk, aniž by jejich sepětí s proudem NPM bylo vůbec reflektováno. Selektivně se veřejná správa orientuje na některé prvky přístupů dalších, nejčastěji spojených s rozvojem informačních technologií (*digital-era governance* v podobě *e-Government*). S politikou založenou na důkazech (*evidence-based policy*) se v české veřejné správě systematicky nepracuje, je přítomna pouze v zárodečné podobě v procesu RIA a nejsou tak zatím prakticky využity její možnosti, tím méně zohledněny její limity. Seddonovské systémové myšlení lze nalézt jen zcela výjimečně.⁴⁰¹ Pojem odolnosti se v České republice používá, je ale zatím spojována zejména s různou formou reakcí na krizové situace naturogenní i antropogenní povahy. Představuje tak nesporně pozitivní rozšíření klasické představy bezpečnosti, ale samotný rámec bezpečnosti překračuje zřídka.⁴⁰² V české veřejné správě obecně chybí hlubší znalost aktuálních zahraničních trendů, schopnost uvažování o východiscích vlastní práce a vědomí, do jaké míry jsou různé konkrétní postupy spojeny s různými hodnotovými kontexty. To vede, a do budoucna může vést, k dalšímu koncepčnímu zaostávání. Současně se tím zvyšuje riziko mechanického přejímání opatření z jiných kontextů. Veřejná správa je vystavena mnoha protikladným nárokům vyplývajícím ze vzájemně neslučitelných přístupů a tradic. Uvažování v kategoriích *metagovernance*, které by veřejné správě pomáhaly se s touto mnohostí vyrovnávat, však chybí.

Co na to Česká republika –
problém důvěry a obava z
inovací

1045. Problém je ještě zesilován trvalým mediálně-politickým tlakem, jemuž je veřejná správa jako celek vystavena, a nižší mírou důvěry, kterou v ní veřejnost má,⁴⁰³ v kombinaci s čím dál detailnějšími definicemi

³⁹⁹ Např. CHANDLER, D. (2014) Beyond neoliberalism. *Resilience* 2(1); JOSEPH, J. (2013) Resilience as embedded neoliberalism. *Resilience* 1(1).

⁴⁰⁰ DUIT, A. (2016) Resilience Thinking. *Public Administration* 94 (2); ANSELL, CH.; TORFING, J. (ed.) (2014) *Public Innovation Through Collaboration and Design*; ANSELL, CH. (2011) *Pragmatist Democracy*.

⁴⁰¹ MMR ČR (2015) *Průvodce procesní evaluací* a experimenty s jeho využitím na MMR a MPSV, příp. některé inovační projekty v rámci OPZ.

⁴⁰² MZV ČR (2015) *Bezpečnostní strategie České republiky*; NBÚ (2015) *Národní strategie kybernetické bezpečnosti České republiky na období let 2015 až 2020*; MV ČR a HZS ČR (2013) *Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030*. Tytéž aktivity někdy probíhají, aniž by však byly explicitně spojovány s odolností, např. MV ČR a HZS ČR (2015) *Analýza hrozeb pro Českou republiku* a návazné dokumenty, v první řadě MV ČR a HZS ČR (2016) *Metodický pokyn pro zpracování typových plánů*. Za rámec bezpečnosti a orientace na reakční jednání vykročila strategie MZD ČR (2014) *Zdraví 2020*. Oblast bezpečnosti v užším slova smyslu je dostatečně ošetřena existujícími strategickými přístupy (zejména zmíněná *Bezpečnostní strategie* a MO ČR (2015) *Dlouhodobý výhled pro obranu 2030*).

⁴⁰³ SOBIECH, R. (2012) *Image and Attractivity of Central Government Administrations*; podobně VIGODA-GADOT, E., SHOHAM, A., VASHDI, D. (2010) Bridging bureaucracy and

procesních postupů, jež provázejí některé jinak záslužné záměry. Logickým řešením je pak z hlediska zaměstnanců veřejné správy únik do formalismu a snaha zbavit se v maximální míře odpovědnosti za jakékoli řešení.⁴⁰⁴ Důsledkem všech výše uvedených jevů je nízká míra inovativnosti veřejného sektoru nejen ve srovnání s referenčními zeměmi, ale také v porovnání se zeměmi Visegradské skupiny.⁴⁰⁵ Přitom inovace – nejen procesní (administrativní, technologické), ale také inovace ve službách, stylu řízení a inovace konceptuální⁴⁰⁶ – jsou bez nadsázky alfou a omegou dlouhodobě udržitelného vládnutí.

6.3 Lepší způsob vytváření a provádění veřejných politik

Lepší způsob provádění a tvorby veřejných politik

1046. Česká republika by se měla poučit z cesty referenčních zemí jak v oblasti demokratičnosti vládnutí, tak v oblasti dlouhodobé efektivity vládnutí. Poučit se neznamená kopírovat. V mnoha případech to naopak znamená, že je třeba se určitého postupu vyvarovat. Posuzováno z perspektivy udržitelného rozvoje a na základě identifikovaných problémů je třeba doporučit, aby si Česká republika v oblasti vládnutí stanovila souhrnný cíl lepšího způsobu vytváření a provádění veřejných politik, od nastolování agendy a formulace politik, přes rozhodování o nich až po implementaci a evaluaci politik.

democracy in Europe. *European Union Politics* 11(2). Důvěra je ale reciproční vztah, roli hraje také důvěra veřejné správy v občany a občanky a důvěra mezi organizacemi veřejné správy navzájem, viz VIGODA-GADOT, E.; ŽALMANOVITCH, Y.; BELONOGOV, A. (2012) Public Servants' Trust in Citizens, *Public Organization Review* 12(4) a OOMSSELS, P.; Bouckaert, G. (2014) Studying Interorganizational Trust in Public Administration. *Public Performance & Management Review* 37(4).

⁴⁰⁴ VESELÝ, A. (2012) Institucionalizace neodpovědnosti, efektivity, nebo konformity?

Reformy organizací veřejných služeb v teorii akontability. *Sociologický časopis* 48(4).

⁴⁰⁵ EK (2013) *European Public Sector Innovation Scoreboard 2013*; TECHNOLIS (2012) *Trends and Challenges in Public Sector Innovation in Europe*. V databázi OPSI nemá ČR žádný záznam, viz OECD. Observatory of Public Sector Innovation. *OECD* [online].

V soutěži European Public Sector Awards (soutěž od roku 2007 každé dva roky) je pro rok 2015 pouze jediná přihláška z ČR, viz EIPA. Best practices and overall results. *EPSA 2015* [online]; předchozí kola soutěže vypadají podobně. Pro shrnutí zkušeností z inovací ze zemí OECD viz OECD (2015) *The Innovation Imperative in the Public Sector*.

⁴⁰⁶ Pro shrnutí DE VRIES, H.; BEKKERS, V.; TUMMERS, L. (2016) Innovation in the Public Sector. *Public Administration* 94(1); ANTITIROIKO, A-V.; BAILEY, S.; VALKAMA, P. (2011) *Innovations in Public governance*; výstupy evropského projektu LIPSE (Learning from Innovation in Public Sector Environments, 2013-2016).

7 Vnější kontext rozvoje České republiky

1047. O dlouhodobém rozvoji České republiky nelze přemýšlet bez zvažování sil a trendů, které na rozvoj naší země působí, ale zároveň je nemůžeme ovlivnit. Tento strategický dokument proto pracuje s konceptem tzv. globálních megatrendů (GMT)⁴⁰⁷. Jedná se o vývojové tendence na globální úrovni, u kterých předpokládáme, že v budoucnu významně ovlivní schopnost dosahovat rozvojových cílů, které *Česká republika 2030* stanovuje⁴⁰⁸.

1048. V rámci přípravy *České republiky 2030* jsme každé z klíčových oblastí přiřadili ty megatrendy, jejichž působení je v dané oblasti zásadní, a poté hodnotili za pomoci sítě expertů a expertek dopad těchto megatrendů na strategické cíle. Intenzita působení megatrendů může být uvnitř každé oblasti různá, ačkoliv se ovlivňují vzájemně a každý megatrend je alespoň částečně ovlivňován všemi dalšími megatrendy. Vzájemné ovlivňování megatrendů i jejich působení na klíčové oblasti bylo hodnoceno v horizontu 15 až 35 let.

1049. Metoda křížových interakcí je používána pro odhalení a analýzu komplexních závislostí mezi mnoha proměnnými. Z tohoto důvodu je metoda vhodná pro predikci budoucích událostí. Umožňuje analyzovat vztahy a vzájemné působení proměnných, např. formou modelových map.⁴⁰⁹ Z výpovědí expertů a expertek byly vytvořeny multiparametrické modelové mapy, které vizualizují tři ukazatele.

1050. V případě, že by došlo ke změně podmínek u jednoho GMT u blízké homogenní skupiny, lze předpokládat, že dojde k ovlivnění bližších GMT relativně dříve než těch vzdálenějších. Zkoumán byl tedy i tzv. nepřímý efekt. Vazby vyobrazené v podobě modelových map poukazují na fakt, že GMT je nutné vidět jako proměnnou působící najednou na několik dalších GMT. Parametry, jež byly poskytnuty experty a expertkami, slouží ke konkretizaci vzájemného působení.⁴¹⁰

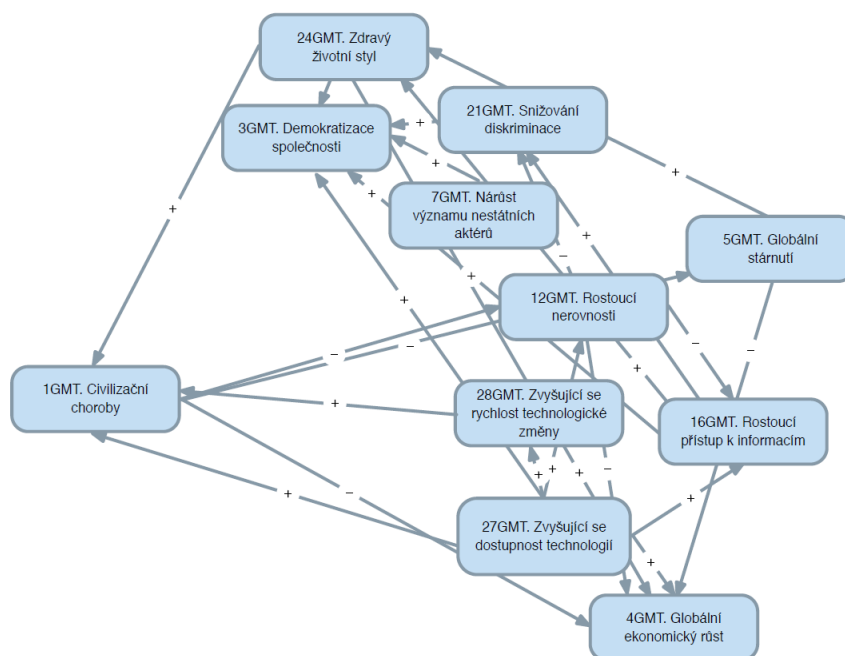
⁴⁰⁷ V rámci studie *Globální megatrendy pro aktualizovaný Strategický rámec udržitelného rozvoje: seznam globálních megatrendů* zpracované pro Úřad vlády Technologickým centrem Akademie věd České republiky a Centrem pro otázky životního prostředí UK v říjnu 2015 byl sestaven seznam všech globálních megatrendů. HAVRÁNEK, M.; POKORNÝ, O. (2016) *Globální megatrendy pro aktualizovaný Strategický rámec udržitelného rozvoje*.

⁴⁰⁸ Tamtéž, s. 4–5.

⁴⁰⁹ DUNN, W. N. (2016) *Public Policy Analysis*, s. 176.

⁴¹⁰ MILES, I.; SARITAS, O.; SOKOLOV, A. (2016) *Foresight for Science, Technology and Innovation*, s. 189.

1051. Na klíčovou oblast *Lidé a společnost* významně dopadá působení jedenácti GMT, jimiž jsou rostoucí Přístup k informacím, Zvyšující se rychlost technologické změny, Snižování diskriminace, Demokratické společnosti, Zvyšující se dostupnost technologií, Zdravý životní styl, Nárůst významu nestátních aktérů, Globální ekonomický růst, Globální stárnutí, Rostoucí nerovnosti a Civilizační choroby.⁴¹¹

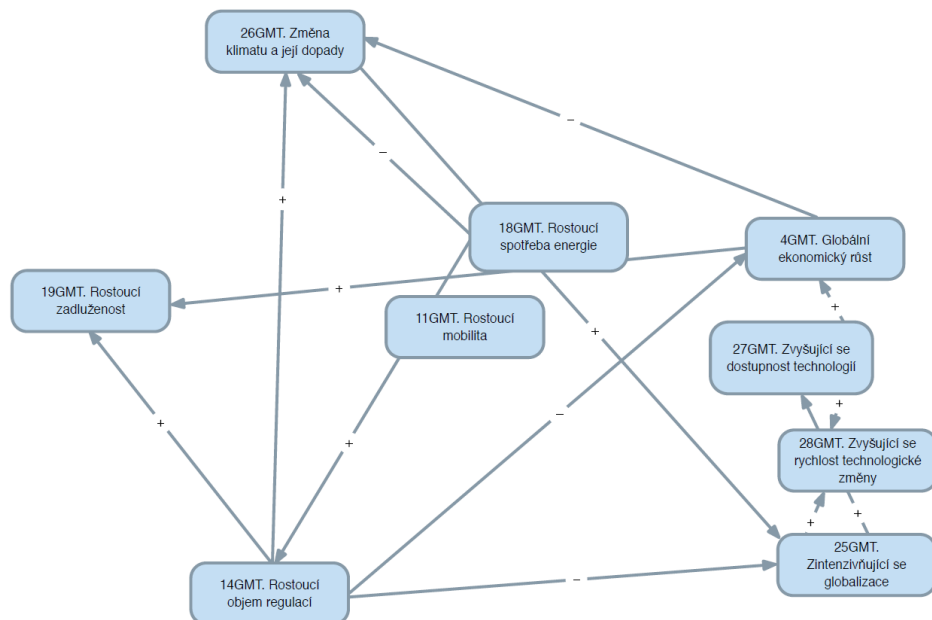

1052. Důsledky výše uvedených megatrendů a jejich vzájemného působení byly zohledněny při formulaci strategických cílů oblasti *Lidé a společnost* a jejich rozpracování do specifických cílů.⁴¹²

⁴¹¹ SOCIOTRENDY (2016) *Zhodnocení vazeb mezi vybranými globálními megatrendy a jejich vlivu na vybrané klíčové oblasti rozvoje České republiky do roku 2030*, s. 18–24.

⁴¹² Tamtéž, s. 44–45.

1053. Na klíčovou oblast *Hospodářský model* významně dopadá působení GMT Zvyšující se dostupnost technologií, Zvyšující se rychlost technologické změny, Zintenzivňující se globalizace, Globální ekonomický růst, Rostoucí spotřeba energie, Rostoucí zadluženost, Rostoucí mobilita, Rostoucí objem regulací, Změna klimatu.⁴¹³

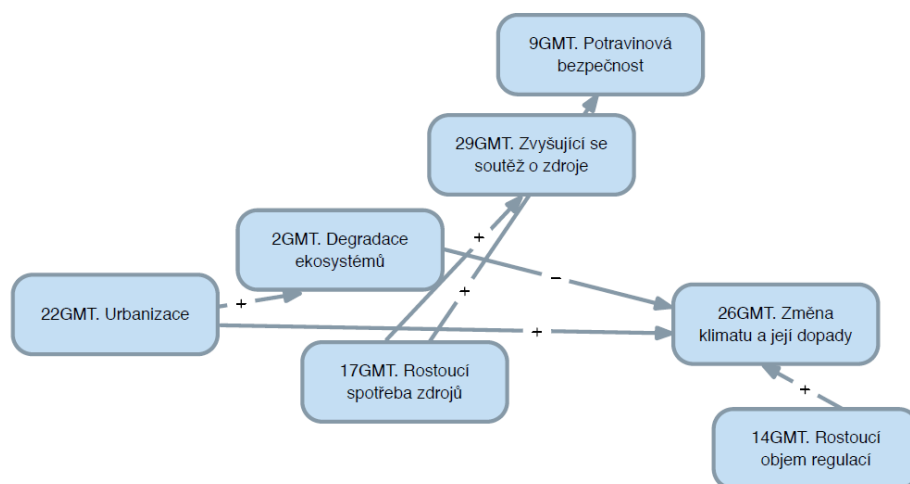

1054. Důsledky výše uvedených megatrendů a jejich vzájemného působení byly zohledněny při formulaci strategických cílů oblasti *Hospodářský model* a jejich rozpracování do specifických cílů.⁴¹⁴

⁴¹³ Tamtéž, s. 25–29.

⁴¹⁴ Tamtéž, s. 44–45.

1055. Na klíčovou oblast *Odolné ekosystémy* významně dopadá působení GMT Urbanizace, Potravinová bezpečnost, Rostoucí objem regulací, Rostoucí spotřeba zdrojů, Zvyšující se soutěž o zdroje, Změna klimatu a její dopady, Degradace ekosystémů.⁴¹⁵

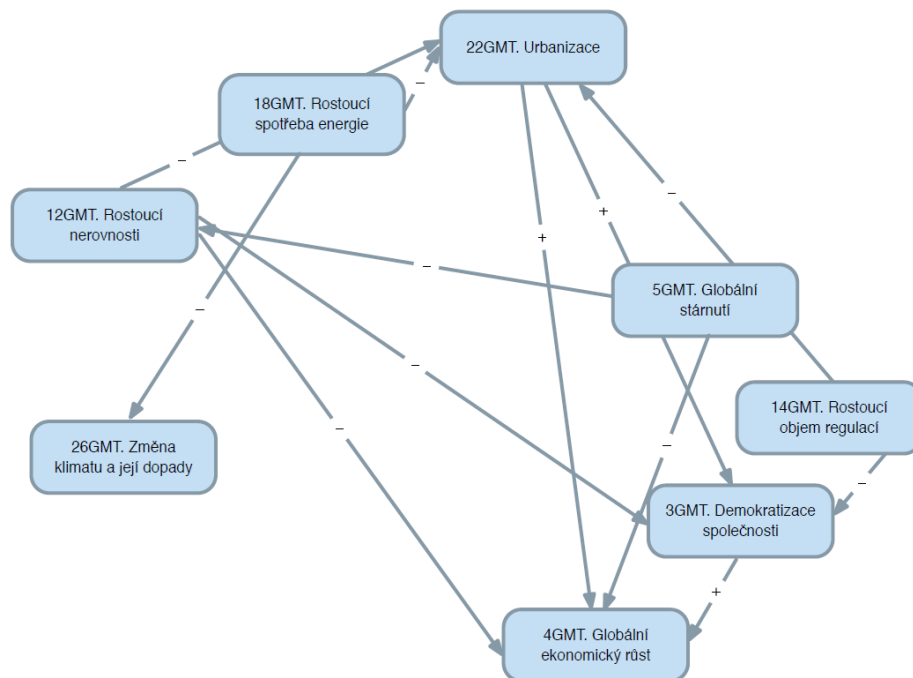

1056. Důsledky výše uvedených megatrendů a jejich vzájemného působení byly zohledněny při formulaci strategických cílů oblasti *Odolné ekosystémy* a jejich rozpracování do specifických cílů.⁴¹⁶

⁴¹⁵ Tamtéž, s. 29–30.

⁴¹⁶ Tamtéž, s. 45–46.

1057. Na klíčovou oblast *Obce a regiony* významně dopadá působení GMT Urbanizace, Demokratizace společnosti, Globální ekonomický růst, Globální stárnutí, Rostoucí objem regulací, Rostoucí spotřeba energie, Rostoucí nerovnosti, Změna klimatu a její dopady.⁴¹⁷

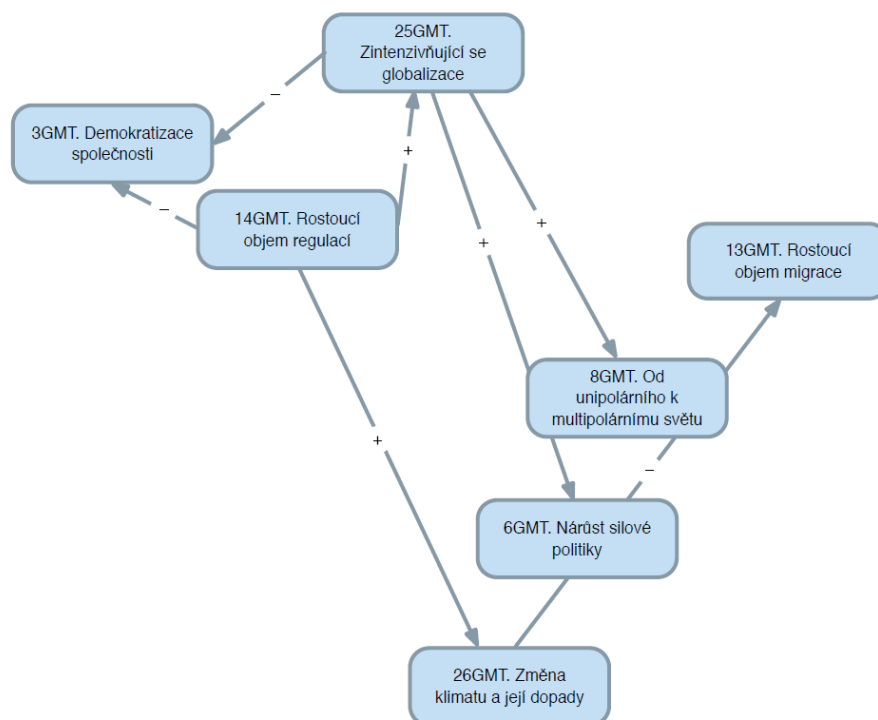

1058. Důsledky výše uvedených megatrendů a jejich vzájemného působení byly zohledněny při formulaci strategických cílů pro oblast *Obce a regiony* a jejich rozpracování do specifických cílů.⁴¹⁸

⁴¹⁷ Tamtéž, s. 31–34.

⁴¹⁸ Tamtéž, s. 47–49.

1059. Na klíčovou oblast *Globální rozvoj* významně dopadá působení GMT Od unipolárního k multipolárnímu světu, Zintenzivňující se globalizace, Demokratizace společnosti, Rostoucí objem migrace, Rostoucí objem regulací, Nárůst silové politiky a Změna klimatu.⁴¹⁹

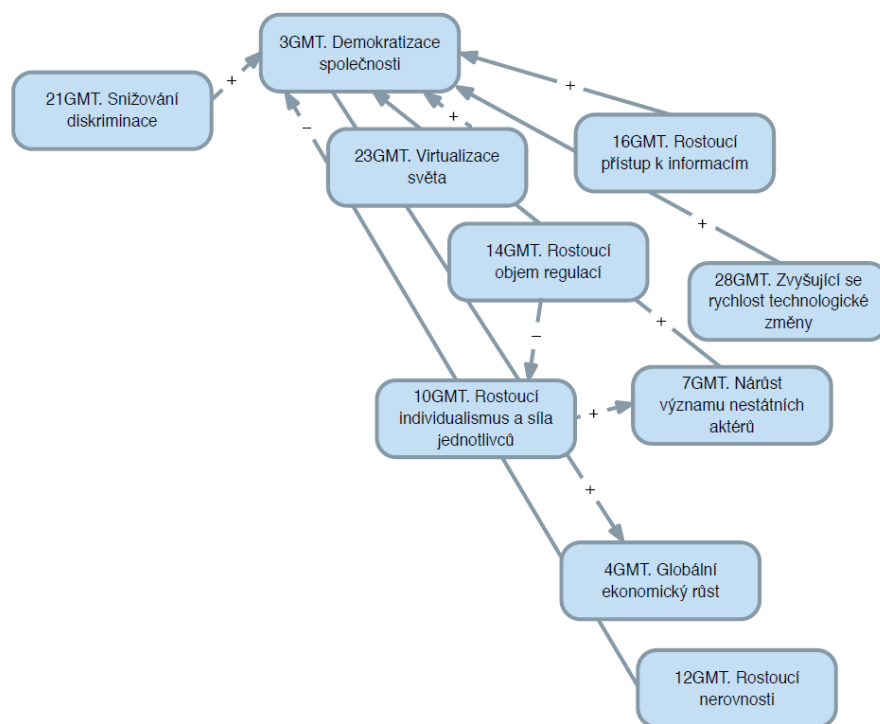

1060. Důsledky výše uvedených megatrendů a jejich vzájemného působení byly zohledněny při formulaci strategických cílů oblasti *Globální rozvoj* a jejich rozpracování do specifických cílů.⁴²⁰

⁴¹⁹ Tamtéž, s. 35–37.

⁴²⁰ Tamtéž, s. 48–49.

1061. Na klíčovou oblast *Dobré vládnutí* pro udržitelný rozvoj významně dopadá působení GMT Snižování diskriminace, Demokratizace společnosti, Nárůst významu nestátních aktérů, Rostoucí přístup k informacím, Rostoucí individualismus a síla jednotlivců, Zvyšující se rychlost technologické změny, Virtualizace světa, Globální ekonomický růst, Nárůst nerovností.⁴²¹

1062. Důsledky výše uvedených megatrendů a jejich vzájemného působení byly zohledněny při formulaci strategických cílů oblasti *Dobré vládnutí* a jejich rozpracování do specifických cílů.⁴²²

⁴²¹ Tamtéž, s. 38–41.

⁴²² Tamtéž, s. 50–51.

Seznam literatury

- ACEMOGLU, D.; AUTOR, D. (2010) *Skills, Tasks and Technologies. Implications for employment and earning*. National Bureau of Economic Research. Dostupné z: <http://www.nber.org/papers/w16082.pdf>.
- ADAMS, R. B.; FERREIRA, D. (2004) Women in the Boardroom and their impact on governance and performance. *Journal of Financial Economics* 94, s. 291–309.
- ADLER, R. D. (2001) *Women in the Executive Suite Correlate to High Profits*. Glass ceiling Research Center. Dostupné z: <http://glass-ceiling.com/InTheNewsFolder/HBRArticlePrintablePage.html>.
- ADSERÀ, A. (2005) Vanishing Children: From high Unemployment to Low Fertility in Developed Countries. *American Economic Review Papers and Proceedings*. 95(2), s.198–193.
- ADSERÀ, A.; BOIX, C.; GUZI, M.; PYTLIKOVA, M. (2016): *Unstable Political Regimes and Wars as Drivers of International Migration*. [Unpublished manuscript presented at EALE conference in Ghent and EEA-ESEM congress in Geneva, 2016].
- ADSERÀ, A.; PYTLIKOVÁ, M. (2015): The Role of Language in Shaping International Migration. *Economic Journal* 125(586), s. F49–F81.
- ADSERÀ, A.; PYTLIKOVÁ, M. (2016) Language and Migration. In GINSBURG, V.; WEBER, O. (eds) *The Palgrave Handbook of Economics and Language*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- AGHION, P. (2012) *From growth theory to growth policy design*. Institute for Government, LSE Growth Commission. Dostupné z: http://www.lse.ac.uk/researchAndExpertise/units/growthCommission/documents/pdf/Aghion_GrowthDoc_Apr2012.pdf.
- AGORA CE. *Participativní rozpočet* [online]. Dostupné z: <http://participativnirozpocet.cz/>.
- ALESINA, A.; LA FERRARA, E. (2005) Ethnic diversity and economic performance. *Journal of Economic Literature* 43(3), s 762–800.
- ANSELL, C. (2011) *Pragmatist Democracy: Evolutionary Learning as Public Philosophy*. Oxford: Oxford University Press.
- ANSELL, CH.; TORFING, J. (ed.) (2014) *Public Innovation Through Collaboration and Design*. London, New York: Routledge.
- ANTTIROIKO, A.-V.; BAILEY, S.; VALKAMA, P. (2011) *Innovations in Public governance*. Amsterdam, Berlin, Tokyo, Washington, D. C.: IOS Press.
- AOPK ČR (AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČR) (2009) *Příroda a krajina České republiky. Zpráva o stavu 2009*. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_091130_zpravaostavu/\\$FILE/zprava%20o%20stavu2009.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_091130_zpravaostavu/$FILE/zprava%20o%20stavu2009.pdf).
- AOPK ČR (AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČR); EVERNIA S.R.O.; VÚKOZ (VÝZKUMNÝ ÚSTAV SILVA TAROUČY PRO KRAJINU A OKRASNÉ ZAHRADNICTVÍ, V. V. I.) (2010)

Vyhodnocení migrační propustnosti krajiny pro velké savce a návrh ochranných a optimalizačních opatření. [Projekt VaV SP/2d4/36/08]. Dostupné z: <http://www.ochranaprirody.cz/druhova-ochrana/migracni-koridory/>.

ARMINGEON, K.; SCHÄDEL, L. (2015) Social Inequality in Political Participation: The Dark Sides of Individualisation. *West European Politics*, 38(1), s. 1–27.

ARONSSON, G. (2005) Health and development opportunities for those in fixed-term employment. In GUSTAFSSON, R.; LUNDBERG, I. (eds.) *Worklife and Health in Sweden 2004*. Stockholm: National Institute for Working Life, s. 225–248.

ASOCIACE KRAJŮ (2014) *Metodika strategického řízení a plánování krajů ČR*.

ASPEN INSTITUT PRAGUE (2016) *Česko: Jak jsme na tom? 10. 11. 2016*. Dostupné z: http://www.aspeninstitutece.org/images_upload/files/Cesko2016/Cesko2016_studie_final.pdf.

BANG, H. (2010) Everyday Makers and Expert Citizens: Active Participants in the Search for a New Governance, in FENWICK, J.; McMILLAN, J. (ed.) (2010) *Public Management in the Postmodern Era: Challenges and Prospects*. Cheltenham UK, Northampton USA, s. 163–192.

BARTON, J.; PRETTY, J. (2010) What is the best dose of nature and green exercise for improving mental health? a multi-study analysis. *Environmental Science & Technology* 44, s. 3947–3955.

BASIC INCOME EARTH NETWORK. *BIEN/Basic Income Earth Network* [online]. Dostupné z: <http://www.basicincome.org/>.

BERLIANT, M.; FUJITA, M. (2011) The dynamics of knowledge diversity and economic growth. *Southern Economic Journal* 77, s. 856–884.

BERTELSMANN STIFTUNG (2016) *Sustainable Governance Index 2016*.

BEVIR, M.; RHODES, R. (2006) *Governance Stories*. London, New York: Routledge.

BIČÁKOVÁ, A.; KALÍŠKOVÁ, K. (2015) *Od mateřství k nezaměstnanosti: Postavení žen s malými dětmi na trhu práce*. IDEA studie 8-2015.

BIGGS, R.; SCHLÜTER, R.; SCHOON, M. (ed.) (2015) *Principles for Building Resilience: Sustaining Ecosystem Services in Social-Ecological Systems*. Cambridge: Cambridge University Press.

BIS (Bezpečnostní informační služba) (2012) *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2011*. Dostupné z: <https://www.bis.cz/vyrocní-zpravac2ed.html?ArticleID=26>.

BIS (Bezpečnostní informační služba) (2013) *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2012*. Dostupné z: <https://www.bis.cz/vyrocní-zprava015d.html?ArticleID=25>.

BIS (Bezpečnostní informační služba) (2016) *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2015*. Dostupné z: <https://www.bis.cz/vyrocní-zprava890a.html?ArticleID=1104>.

BOHNE, E.; GRAHAM, J.; RAADSCHELDERS, J.; LEHRKE, J. (2014) *Public Administration and the Modern State: Assessing Trends and Impact*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.

BOIN, A.; VAN EETEN, J. (2013) The Resilient Organization. *Public Management Review* 15(3), s. 429–445.

- BORJAS, G. J. (2003) The labor demand curve is downward sloping: Reexamining the impact of immigration on the labor market. *Quarterly Journal of Economics*, 118(4), 1335–1374.
- BOURGON, J. (2011) *A New Synthesis of Public Administration: Serving in the 21st Century*. Kingston, Ont.: McGill – Queen's University Press.
- BOYD, E.; FOLKE, C. (ed.) (2011) *Adapting Institutions: governance, complexity and social-ecological resilience*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BRATMAN, G. N.; DAILY, G. C.; LEVY, B. J.; GROSS, J. J. (2015) The benefits of nature experience: improved affect and cognition. *Landscape and Urban Planning* 138, s. 41–50.
- BRAUN, D.; HUTTER, S. (2016) Political trust, extra-representational participation and the openness of political systems. *International Political Science Review* 37(2).
- CAIRNEY, P. (2016) *The Politics of Evidence-based policy Making*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- CARD, D. (1990) The Impact of the Mariel Boatlift on the Miami Labor Market. *Industrial and Labor Relations Review*, 43(2).
- CATTANEO, C.; FIORIO, C.; PERI, G. (2015) What Happens to the Careers of European Workers When Immigrants "Take Their Jobs"? *Journal of Human Resources* 50(3), s. 655–693.
- CENIA (2015) *Portál MA21*. Dostupné z: <http://ma21.cenia.cz/DatabázeMA21prohlížení/Statistiky/základnístatistikyMA21/tabid/759/language/cs-CZ/Default.aspx>.
- CENIA; MŽP ČR (MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ČR) (2015) *Zpráva o životním prostředí ČR 2014*. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/zpravy_o_stavu_zivotniho_prostredi_publikace/\\$FILE/SOPSPZP-ZPRAVA_ZPCR_2014-20160201.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/zpravy_o_stavu_zivotniho_prostredi_publikace/$FILE/SOPSPZP-ZPRAVA_ZPCR_2014-20160201.pdf).
- CPS (Committee for Political Sociology – International Sociological Association), *Members and Activists of Political Parties*. [Working group.] Dostupné z: <http://www.projectmapp.eu/databases/>.
- CRIVELLI, E.; DE MOOIJ, R.; KEEN, M. (2015) *Base Erosion, Profit Shifting and Developing Countries*. [IMF Working Paper 15/118]. Dostupné z: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2015/wp15118.pdf>.
- CVVM (CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ) (2015) *Výzkum Naše společnost, v 15-09, Názory veřejnosti na důvody vstupu do politické strany*. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/en/media/com_form2content/documents/c1/a7205/f3/pv151002b.pdf.
- CVVM (CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ) (2016) *Výzkum Naše společnost, v 16-02, Angažovanost občanů a zájem o politiku*. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7535/f3/pd160330.pdf.
- CVVM (CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ) (2016) *Výzkum Naše společnost, v 16-02, Názor na nedemokratické alternativy politického systému*. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7529/f3/pd160324.pdf.
- CVVM (CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ) (2016) *Výzkum Naše společnost, v 16-02, Názory občanů na fungování demokracie a lidská práva v ČR*. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/en/media/com_form2content/documents/c1/a7294/f3/pd160318.pdf.

CVVM (CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ) (2016) *Výzkum Naše společnost, v 16-02, Zájem politiků o občany a možnosti občanů ovlivnit veřejnou sféru*. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/en/media/com_form2content/documents/c1/a7295/f3/pd160322.pdf.

CVVM (CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ) (2016) *Výzkum Naše společnost, 16-03, Vliv na politické rozhodování*. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7539/f3/pd160408.pdf.

CVVM (CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ) (2016) *Výzkum Naše společnost, 16-04, Spokojenost s životem*. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/vztahy-a-zivotni-postoje/spokojenost-s-zivotem-duben-2016>.

CVVM (CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ) (2016) *Výzkum Naše společnost, v 16-09, Postoje obyvatel České republiky k politickým stranám*. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7611/f3/pv161107a.pdf.

ČERMÁK, D.; VOBECKÁ, J. A KOL. (2011) *Spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě: význam, praxe, příslib*. Praha: SLON.

ČERNOCH, F.; OSIČKA, J.; ACH-HÜBNER, R.; DANČÁK, B. (2015) *Energiewende: current state, future development and the consequences for the Czech republic*. Brno: Masaryk university.

ČÍŽEK, L.; KONVIČKA, M.; BENEŠ, J.; FRIC, Z. (2009) Zpráva o stavu země: Odhmyzeno. Jak se daří nejpočetnější skupině obyvatel České republiky? *Vesmír* 88, červen 2009, s. 386–389.

ČLOVĚK V TÍSNI (2006) *Transformation: The Czech Experience*. Praha: Člověk v tísni s podporou MZV.

ČNB (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA). Databáze ARAD. ČNB [online]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/docs/ARADY/HTML/index.htm>.

ČSSZ (ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ) (2015) Vyplácené invalidní důchody ve stavu k 21. 12. 2015. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/statistiky/duchodova-statistika/vyplacene-invalidni-duchody-v-cr-dle-skupin-diagnoz/vyplacene-invalidni-duchody-v-cr-dle-skupin-diagnoz.htm>.

ČSÚ (2004) *Šetření ENERGO 2004*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vysledky-z-roku-2004>.

ČSÚ (2009) *Tisková zpráva Postavení venkova v krajích ČR*. [1. prosince 2009] Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/postaveni_venkova_v_krajich_cr.

ČSÚ (2013) *Projekce obyvatelstva České republiky (Projekce 2013)*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/projekce-obyvatelstva-ceske-republiky-do-roku-2100-n-fu4s64b8h4>.

ČSÚ (2013) *Zaostřeno na ženy a muže – 2013*. [Genderové statistiky] Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/1413-13-r_2013-13.

ČSÚ (2014) *Demografická ročenka ČR 2014*. H14 Zahraníční stěhování podle státního občanství, pohlaví a věkových skupin – přistěhovalí. [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-rocenka-ceske-republiky-2014>.

ČSÚ (2014) *Dojíždka do zaměstnání a do škol podle Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Dojíždkové proudy*. [CD]

- ČSÚ (2014) *Národnostní struktura obyvatel*, 30. 6. 2014. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551765/170223-14.pdf>.
- ČSÚ (2014) T14 *Cizinci podle kategorií pobytu, pohlaví a občanství k 31. 12. 2013*. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11292/27914491/1312_c01t14.pdf/17c97f0e-03e1-4a81-84e0-02695b9a637b?version=1.0.
- ČSÚ (2014) *Účty materiálových toků (vybrané indikátory) 2014*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ucty-materialovych-toku-vybrane-indikatory-2014>.
- ČSÚ (2014) *Životní pohoda českých obyvatel*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/zivotni-pohoda-ceskych-obyvatel-2013-9o3rqgacqy>.
- ČSÚ (2015) *Demografická příručka – 2014*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2014>.
- ČSÚ (2015) *Malý lexikon obcí České republiky 2015*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/maly-lexikon-obci-ceske-republiky-2015>.
- ČSÚ (2015) *Pohyb obyvatelstva – 2014*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/pohyb-obyvatelstva-4-ctvrtleti-2014-jvieveamvff>.
- ČSÚ (2015) *Příjmy a životní podmínky domácností - 2014*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-2014>.
- ČSÚ (2016) *ČR v mezinárodním srovnání*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-v-mezinarodnim-srovnani>.
- ČSÚ (2016) *Inovační aktivity podniků v ČR 2012-2014*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/inovacni-aktivity-podniku-v-cr-2012-az-2014>.
- ČSÚ (2016) *Produkce, využití a odstranění odpadů - 2015*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/produkce-vyuziti-a-odstraneni-odpadu-2015>.
- ČSÚ (2016) *Trh práce v ČR – časové řady – 1993–2015*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/403r-k-mira-nezamestnanosti-dle-vekovych-skupin-a-vzdelani-r2otx8yu4p>.
- ČSÚ (2016) *Ukazatele výzkumu a vývoje za rok 2015*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ukazatele-vyzkumu-a-vyvoje-2015>.
- ČSÚ (2016) *Volby.cz*. [online]. Dostupné z: www.volby.cz.
- ČSÚ (2016) *Vývoj obyvatelstva České republiky – 2015*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky>.
- ČSÚ (2016) *Zaostřeno na ženy a muže – 2016*. [Genderové statistiky] Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/2-gender_uvod.
- ČSÚ a NIPOS (2016) *Výsledky účtu kultury ČR za rok 2014*. Praha. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vysledky-uctu-kultury-2014>.
- ČSÚ. Databáze národních účtů. ČSÚ [online]. Dostupné z: <http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.indexnu>.
- ČŠI (ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE) (2013) *Hlavní zjištění PISA 2012: matematická gramotnost patnáctiletých žáků*.

ČŠI (ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE) (2014) *Mezinárodní šetření PISA 2012: národní zpráva. Schopnost patnáctiletých žáků řešit problémy.*

ČÚZK (ČESKÝ ÚŘAD ZEMĚMĚŘICKÝ A KATASTRÁLNÍ) (2016) *Souhrnné přehledy o půdním fondu z údajů katastru nemovitostí ČR 2009-2015.*

DABLA-NORRIS, E.; KOCHHAR, K.; SUPHAPHIPHAT, N.; RICKA, F.; TSOUNTA, E. (2015) *Causes and Consequences of Income Inequality: A global perspective.* [IMF Staff Discussion Note]. Dostupné z: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2015/sdn1513.pdf>.

DANIŠ, P. (2016) *Děti venku v přírodě: ohrožený druh?* Tereza. Dostupné z: http://jdeteven.cz/_files/userfiles/Publikace/Deti_venku_v_priode_2016_web.pdf.

DE VRIES, H.; BEKKERS, V.; TUMMERS, L. (2016) Innovation in the Public Sector. *Public Administration* 94(1), s. 146–166.

DEL VICARIO, M.; BESSI, A.; ZOLLO, F.; PETRONI, F.; SCALA, A.; CALDERELLI G.; STANLEY, H. E.; QUATTROCIOCCHI, W. (2016) The spreading of misinformation online. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 113(3), s. 554–559. Dostupné z: <http://www.pnas.org/lookup/doi/10.1073/pnas.1517441113>.

DELLA PORTA, D. (2013) *Can Democracy Be Saved? Participation, Deliberation and Social Movements.* Cambridge UK, Malden USA: Polity Press.

DRAHOKOUPIL, J.; FABO, B. (2016). *The platform economy and the disruption of the employment relationship.* ETUI Policy Brief: European Economic, Employment and Social Policy 5/2016. Dostupné z: <https://www.etui.org/Publications2/Policy-Briefs/European-Economic-Employment-and-Social-Policy/The-platform-economy-and-the-disruption-of-the-employment-relationship>.

DRYZEK, J. (2006) *Deliberative Global Politics: Discourse and Democracy in Divided World.* Cambridge UK, Malden USA: Polity Press.

DUBSKÁ, D.; ZEMAN, J. (2015) *Analýza vývoje indikátorů nerovnosti v ČR a jejich dopad na růstový potenciál ČR.* Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/udrzitelny-rozvoj/CR-2030/dubska-Analyza-defin-vc-priloh-C-opraveno_def_2016_11_24.pdf.

DUIT, A. (2016) Resilience Thinking: lessons for public administration. *Public Administration* 94(2), s. 364–380.

DUNLEAVY, P.; MARGETTS, H.; BASTOW, S.; TINKLER, J. (2005) New public management is dead: long live digital-era governance. *Journal of Public Administration Research and Theory* 16(3), s. 467–494.

DUNLEAVY, P.; MARGETTS, H.; BASTOW, S.; TINKLER, J. (ed.) (2008) *Digital Era governance: IT corporations, the state and the e-government.* 2. edition. Oxford: Oxford University Press.

DUNN, W. N. (2016) *Public Policy Analysis: An Introduction.* 5. edition. New York: Routledge.

DURDÍK, P. (2013) Vlastnická práva a územní plánování. *Moderní obec* [online]. Dostupné z: <http://moderniobec.cz/vlastnicka-prava-a-uzemni-planovani/>.

DUŠEK, L.; BARTUŇKOVÁ, M.; MUŽÍK, J. (2016) *Personální kapacity lékařů v rezortu zdravotnictví – predikce potřeb.* Analýza stavu k 31. 12. 2015 a predikce vývoje do roku 2025–2040. [NZIS ČR, Institut biostatistiky a analýz Masarykovy university.] Dostupné z: http://www.mzcr.cz/dokumenty/spoluprace-ministerstev-zdravotnictvi-a-skolstvi-s-dekany-lekarskych-fakult-stab_12643_3438_1.html.

- DUTTA, S.; LANVIN, B.; WUNSCH-VINCENT, S. (ed.) (2016) *The Global Innovation Index 2016*.
- EEA (EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY) (2013) *Environment and human health*. [Joint EEA-JRC report.]. Dostupné z: <http://www.eea.europa.eu/publications/environment-and-human-health>.
- EEA (EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY) (2015) *European environment — state and outlook 2015: assessment of global megatrends*. Dostupné z: <http://www.eea.europa.eu/soer-2015/global/action-download-pdf>.
- EIGE (EUROPEAN INSTITUTE FOR GENDER EQUALITY) (2015) *Gender Equality Index 2015: Measuring gender equality in the EU 2005–2012*. Dostupné z: <http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/mh0215616enn.pdf>.
- EIPA (EUROPEAN INSTITUTE OF PUBLIC ADMINISTRATION). Best practices and overall results. *EPSA 2015* [online]. Dostupné z: http://www.epsa2015.eu/files/Full%20list%20of%20EPSA%202015%20Eligible%20Applications_incl.%20submitting%20organisations%20RevCRO.pdf.
- EIU (ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT) (2016) *Democracy Index 2015*.
- EK (EVROPSKÁ KOMISE) (2009) *Sustainability Report 2009*. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication15998_en.pdf.
- EK (EVROPSKÁ KOMISE) (2010) *2020 Energy Strategy*. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/2020-energy-strategy>.
- EK (EVROPSKÁ KOMISE) (2012) *Fiscal Sustainability Report 2012*. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2012/pdf/ee-2012-8_en.pdf.
- EK (EVROPSKÁ KOMISE) (2013) *EU 2013 Report on Policy Coherence for Development*. Dostupné z: https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/pcd-report-2013_en.pdf.
- EK (EVROPSKÁ KOMISE) (2013) *European Public Sector Innovation Scoreboard 2013: a pilot exercise*. Dostupné z: <http://bookshop.europa.eu/en/european-public-sector-innovation-scoreboard-2013-pbNBAZ13001/>.
- EK (EVROPSKÁ KOMISE) (2013) *Sustainable development in the European Union: 2013 monitoring report of the EU Sustainable Development Strategy*. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/6975281/KS-GT-15-001-EN-N.pdf>.
- EK (EVROPSKÁ KOMISE) (2014) *Komunitně vedený místní rozvoj*. Dostupné z: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/community_cs.pdf.
- EK (EVROPSKÁ KOMISE) (2015) *Gender balance on corporate boards* [Factsheet]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/womenonboards/factsheet_women_on_boards_web_2015-10_en.pdf.
- EK (EVROPSKÁ KOMISE) (2015) *Gender pay gap in the Czech Republic*. Dostupné z: http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/gender_pay_gap/gpg_country_factsheet_cz_2015_en.pdf.
- EK (EVROPSKÁ KOMISE) (2015) *Quality of Public Administration: a Toolbox for Practicioners*. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=3&langId=en&keywords=&langSel=&pubType=434>.

EK (EVROPSKÁ KOMISE) (2015) *Rámec politiky v oblasti klimatu a energetiky v období 2020–2030*. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/2030-energy-strategy>.

EK (EVROPSKÁ KOMISE) (2015) *Sustainable development in the European Union: 2015 monitoring report of the EU Sustainable Development Strategy*. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5760249/KS-02-13-237-EN.PDF>.

EK (EVROPSKÁ KOMISE) (2015) *Taxation Trends in the European Union: 2015 edition*. Dostupné z: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/eco_analysis_report_2015.pdf.

EK (EVROPSKÁ KOMISE) (2016) *Behavioral Insights Applied to Policy: European Report 2016*. Dostupné z: http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC100146/kjna27726enn_new.pdf.

EK (EVROPSKÁ KOMISE) (2016) Database AMECO. *European Commission* [online]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/indicators-statistics/economic-databases/macro-economic-database-ameco/ameco-database_en

EK (EVROPSKÁ KOMISE) (2016) *Digital Economy and Society Index 2016 Country Profile Czech Republic*. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/desi-2016-country-profiles>.

EK (EVROPSKÁ KOMISE) (2016) *Doporučení pro Doporučení Rady k národnímu programu reformy České republiky na rok 2016 a stanovisko Rady ke konvergenčnímu programu České republiky z roku 2016*. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/csr2016_czech_cs.pdf.

EK (EVROPSKÁ KOMISE) (2016) *Evropský program pro ekonomiku sdílení*. [Sdělení Evropské komise č. 356 Evropskému parlamentu, Radě EU, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů] 2. 6. 2016. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/16881>.

EK (EVROPSKÁ KOMISE) (2016) *Fiscal Sustainability Report 2015*. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/eeip/ip018_en.htm.

EK (EVROPSKÁ KOMISE) (2016) *Flesh Eurobarometr 438*. [Report.] The use of collaborative platforms.

EK (EVROPSKÁ KOMISE) (2016) *Review of greening after one year*. Dostupné z: http://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/direct-support/pdf/2016-staff-working-document-greening_en.pdf.

EK (EVROPSKÁ KOMISE) (2016) *Zpráva o České republice 2016*. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/making-it-happen/country-specific-recommendations/index_en.htm.

EK (EVROPSKÁ KOMISE) Innovation Output Indicator. *European Commission* [online]. Dostupné z <https://rio.jrc.ec.europa.eu/en/stats/innovation-output-indicator>.

EK (EVROPSKÁ KOMISE) The Innovation Union Scoreboard. *European Commission* [online]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards/index_en.htm.

- ENERGETICKÝ REGULAČNÍ ÚŘAD (2015) *Roční zpráva o provozu ES ČR*. Dostupné z: http://www.eru.cz/documents/10540/462820/Rocni_zprava_provoz_ES_2015.pdf.
- EP (EVROPSKÝ PARLAMENT) (2016) *Industry 4.0*. [Study for the ITRE Committee.] Dostupné z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/570007/IPOL_STU\(2016\)570007_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/570007/IPOL_STU(2016)570007_EN.pdf).
- EUROFOUND (2012) *Employment trends and policies for older workers in the recession*. Dostupné z: <https://www.eurofound.europa.eu/printpdf/publications/report/2012/labour-market-social-policies/employment-trends-and-policies-for-older-workers-in-the-recession>.
- EUROFOUND (2014) *Drivers of recent job polarisation and upgrading in Europe: European Jobs Monitor 2014*. Dostupné z: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1419en.pdf.
- EUROFOUND (2015) *Recent developments in temporary employment: Employment growth, wages and transitions*. Dostupné z: http://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1557en.pdf.
- EUROFOUND (2016) *6th European Working Conditions Survey: Overview Report*. Dostupné z: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1634en.pdf.
- EUROPEAN AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS; UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME (2012) *The situation of Roma in 11 EU Member States. Survey results at a glance*. Dostupné z: <http://www.equineteurope.org/FRA-UNDP-launch-report-on-the>.
- EUROSTAT (2013) *At risk of poverty or social exclusion in the EU27*. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/5162014/3-26022013-AP-EN.PDF/f3037078-2e64-47b6-ba81-514c699975c5>. [Tisková zpráva 28/2013 z 26. 2. 2013.]
- EUROSTAT (2013) *Quality of life in Europe – facts and views – overall life satisfaction*. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Quality_of_life_in_Europe_-_facts_and_views_-_overall_life_satisfaction.
- EUROSTAT (2014) *Living Conditions in Europe: 2014 edition*. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/6303711/KS-DZ-14-001-EN-N.pdf/d867b24b-da98-427d-bca2-d8bc212ff7a8>.
- EUROSTAT (2014) *Public Health*. Health expectancy. Healthy Life Years at birth, at age 65. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/health/dyna/echi/datatool/index.cfm?indlist=40a>.
- EUROSTAT (2016) Average number of rooms per person by type of household and income group from 2003 – EU-SILC survey. *Eurostat* [online]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_lvh04&lang=en.
- EUROSTAT (2016) Database Employment and Unemployment. Labour Force Survey. *Eurostat* [online]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/data/database>.
- EUROSTAT (2016) Long-term unemployment by sex - annual average. *Eurostat* [online]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-datasets/-/UNE_LTU_A.

EUROSTAT (2016) *Mortality and life expectancy statistics*. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Mortality_and_life_expectancy_statistics.

EUROSTAT. Table Temporary employees as percentage of the total number of employees. [online] *Eurostat*. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tesem110&plugin=1>.

EUROSTAT. Dataset Annual enterprise statistics by size class for special aggregates of activities (NACE Rev. 2) [sbs_na_sca_r2]. *Eurostat* [online]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/sbs_na_sca_r2.

EUROSTAT. Dataset Greenhouse Gas Emissions (source: EEA) [env_air_gge]. *Eurostat* [online]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/env_air_gge.

EUROSTAT. Dataset National Accounts aggregates by industry (up to NACE A*64) [nama_10_a64]. *Eurostat* [online]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/nama_10_a64.

EUROSTAT. Dataset Resource productivity [env_ac_rp]. *Eurostat* [online]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/env_ac_rp.

EUROSTAT. Dataset Simplified energy balances - annual data [nrg_100a]. *Eurostat* [online]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/nrg_100a.

EUROSTAT. Dataset Structure of taxes by economic function [gov_a_tax_str]. *Eurostat* [online]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/gov_a_tax_str.

EUROSTAT. Dataset Total intramural R&D expenditure (GERD) by sectors of performance [rd_e_gerdtot]. *Eurostat* [online]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/rd_e_gerdtot.

EUROSTAT. Youth unemployment by sex, age and educational attainment level. *Eurostat* [online]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=yth_empl_090&lang=en.

EVROPSKÁ UNIE (2016) *Shared Vision, Common Action: a Stronger Europe*. Dostupné z: https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/eugs_review_web.pdf.

FAO (FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS) (2014) *The State of World Fisheries and Aquaculture: Opportunities and Challenges*. Dostupné z: <http://www.fao.org/3/a-i3720e.pdf>.

FEŘTOVÁ, M.; ŠPAČKOVÁ, P.; OUŘEDNÍČEK, M.; HÁNA, D.; JÍCHOVÁ, J. (2015) *Metodika hodnocení vývoje území s využitím přístupu Territorial Impact Assessment: Hodnocení územních dopadů změn významného zaměstnavatele v regionu*. [Druhá verze.] Praha: Přírodovědecká fakulta.

FIALA, D.; FUČÍK, P.; HRUŠKA, J.; ROSENDORF, P.; SIMON, O. (2013) Fosfor v centru pozornosti. In *Vodní hospodářství* 63(8), s. 247–250.

FISHKIN, J. (2009) *When the People Speak: Deliberative Democracy and Public Consultation*. Oxford: Oxford University Press.

FISCHER, F. (2003) *Reframing Public Policy: Discursive Politics and Deliberative Practices*. Oxford: Oxford University Press.

- FISCHER, F. (2009) *Democracy and Expertise: Reorienting Policy Inquiry*. Oxford: Oxford University Press.
- FOND DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ (2015) *Předvídání kvalifikačních potřeb: koncept – metody – data*. [Výstup projektu předvídání kvalifikačních potřeb Překvap.] *Čtvrtá průmyslová revoluce a zaměstnanost*. Dostupné z: <https://koopolis.cz/sekce/knihovna/407-prekvap-predvidani-vyvoje-trhu-prace-a-zkvalitnovani-vystupu-tohoto-predvidani>.
- FOND DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ (2015) *Předvídání kvalifikačních potřeb: koncept – metody – data*. [Výstup projektu předvídání kvalifikačních potřeb Překvap.] *Vývoj odvětví. Projekce pracovních míst a zaměstnanosti v ČR do roku 2025 podle odvětví*. Dostupné z: <https://koopolis.cz/sekce/knihovna/407-prekvap-predvidani-vyvoje-trhu-prace-a-zkvalitnovani-vystupu-tohoto-predvidani>.
- FÓRUM 50 %. Zastoupení žen a mužů v politice. *Fórum 50%* [online]. Dostupné z: <http://padesatprocent.cz/cz/statistiky/zastoupeni-zen-a-muzu-v-politice>.
- FRANCOEUR, C.; LABELLE, R.; SINCLAIR-DESGAGNÉ, B. (2008) Gender diversity in corporate governance and top management, *Journal of Business Ethics* (81)1, s. 83-95.
- FREY, C. B.; OSBORNE, M. (2013): *The Future of Employment: How Susceptible are Jobs to Computerisation?* Oxford Martin Programme on Technology and Employment. Dostupné z: <http://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/future-of-employment.pdf>.
- FULLER, R. A.; IRVINE, K. N.; DEVINE-WRIGHT, P.; WARREN, P. H.; GASTON, K. J. (2007) Psychological benefits of greenspace increase with biodiversity. *Biology Letters* 3, s. 390–394.
- GAC (2015) *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*, Praha.
- GALLEGO, A. (2010) Understanding Unequal Turnout: Education and Voting in Comparative Perspective. *Electoral Studies*, 29(2), s. 239–248.
- GASTIL, J.; KNOBLOCH, K.; KAHAN, D.; BRAMAN, D. (2016) Participatory Policymaking Across Cultural Cognitive Divides. *Public Administration* 94(4), s. 970–987.
- GGDC (GRONINGEN GROWTH AND DEVELOPMENT CENTRE) (2013) *The Maddison-Project*. Dostupné z: <http://www.ggdc.net/maddison/maddison-project/home.htm>, verze z roku 2013.
- GIEBLER, H.; MERKEL, W. (2016) Freedom and Equality in Democracies. *International Political Science Review* 37(5).
- GORINAS, C.; PYTLIKOVÁ, M. (2015) The Influence of Attitudes toward Immigrants on International Migration. *International Migration Review* 49(4), s. 1–36.
- GREEN CLIMATE FUND. Resources mobilized. *Green Climate Fund* [online]. Dostupné z: <http://www.greenclimate.fund/partners/contributors/resources-mobilized>.
- GRÖNLUND, K.; BÄCHTIGER, A.; SETÄLÄ, M. (2014) *Deliberative Mini-Publics: Involving Citizens in the Democratic Process*. Colchester: ECPR Press
- GRÖNLUND, K.; HERNE, K.; SETÄLÄ, M. (2015) Does Enclave Deliberation Polarize Opinions? *Political Behaviour* 37(4), s. 995–1020.
- HAHEY, T.; SMYTH, E.; SIRGY, M. J.; RAHTZ, D. (2004) Do subjective indicators measure welfare? Evidence from 33 European societies. *European Societies*. 6(1), s. 61–73.

- HAJER, M.; WAGENAAR, H. (ed.) (2003) *Deliberative Policy Analysis: Understanding Governance in the Network Society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HAMPL, O.; KOTRBA, V. (2015) *Mapování transferů mezi rodinou a společností zprostředkovaných státem*. [1. část, jednogenerační ukazatele.] Dostupné z: <http://www.duchodova-komise.cz/wp-content/uploads/2015/02/O.-Hampl-V.-Kotrba-Mapování-transferů-mezi-rodinou-a-společností-zprostředkovaných-státem-1.-část-jednogenerační-ukazatele-leden-2015.pdf>.
- HAMPLOVÁ, D. (2006) *Mimomanželská plodnost v České republice po roce 1989*.
- HANSON, G.; MCINTOSH, C. (2016) *Is the Mediterranean the new Rio Grande? US and EU immigration pressures in the long run*. UC San Diego Library Digital Collections. NBER Working Paper No. 22622. Dostupné z: <http://www.nber.org/papers/w22622>.
- HANUSCHEK, E. A.; SCHWERDT, G.; WOESSMANN, L.; ZHANG, L. (2015) *General Education, Vocational Education, and Labor-Market Outcomes over the Life-Cycle*. Hoover Economics Institution, Economics Working Paper 15113. Dostupné z: http://www.hoover.org/sites/default/files/research/docs/15113_-_hanushek_schwerdt_woessmann_and_zhang_-_general_education_vocational_education_and_labor-market_outcomes_over_the_life-cycle.pdf.
- HAVRÁNEK, M.; POKORNÝ, O. (2016) *Globální megatrendy pro aktualizovaný Strategický rámec udržitelného rozvoje*. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/udrzitelný-rozvoj/CR-2030/Prehled-globalních-megatrendů.pdf>.
- HEAD, B. (2015) Toward more „evidence-informed“ Policy Making? *Public Administration Review* 76(3), s. 472–484.
- HINTERKÖRNER, P. (2013) Veřejný prostor v jezerním městě Aspern. Veřejný prostor, veřejná prostranství: *Sborník z konference AUÚP*.
- HIRŠL, J. (2004) Příspěvky českého státu rodinám na náklady spojené s výchovou dětí. *Demografie*. 2004(3). Dostupné z: <http://www.duchodova-komise.cz/wp-content/uploads/2014/12/Demografie-3-2004-revue-pro-v%C3%BDzkum-popula%C4%8Dn%C3%ADho-v%C3%BDvoje.pdf>.
- HLOUŠEK, V. (2012) Věci veřejné: politické podnikání strany typu firmy. *Politologický časopis* 19(4), s. 322–340.
- HÖHNE, S.; KUCHAROVÁ, V.; PALONCYOVÁ, J. (2016) *Rodiny s dětmi v České republice: Sociodemografická struktura, finanční a materiální podmínky*. Praha: VÚPSV, v. v. i.
- HONG, L., PAGE, S. E. (2001) Problem solving by heterogeneous agents. *Journal of Economic Theory* 97(1), s. 123–163.
- HONG, L.; PAGE, S. E. (2004) Groups of diverse problem solvers can outperform groups of high-ability problem solvers. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 101(46), s. 123–139.
- HOOD, C. (2011) *The Blame Game: spin, bureaucracy and self-preservation in governments*. Princeton: Princeton University Press.

- HOOD, C.; DIXON, R. (2015) *A Government that Worked Better and Cost Less?: Evaluating Three Decades of Reform and Change in UK Central Government*. Oxford: Oxford University Press.
- HOOGHE, M.; MARIEN, S. (2013) A Comparative Analysis of the Relation between Political Trust and Forms of Political Participation in Europe. *European Societies* 15(1).
- HORÁK, P. (2009) Implementace české aktivační politiky na lokální úrovni a princip individualizace. In SIROVÁTKA, T.; WINKLER, J.; ŽIŽLAVSKÝ, M. (ed.) (2009) *Nejistoty na trhu práce*. Praha: SLON, s. 148–179.
- HORÁK, P.; HORÁKOVÁ, M. (2009) Role liniových pracovníků ve veřejné politice. *Sociologický časopis* 45(2), s. 369–395.
- HRUŠKA, J.; CIENCIALA, E. (eds.) (2001) *Dlouhodobá acidifikace a nutriční degradace lesních půd – limitující faktor současného lesnictví*. Praha: MŽP ČR.
- HUNTLEY, B.; GREEN, R. E.; COLLINGHAM Y. C.; WILLIS, S. G. (2007) *Climatic Atlas of European Breeding Birds*. Barcelona: Lynx Edicions.
- CHANDLER, D. (2014) Beyond neoliberalism: resilience, the new art of governing complexity. *Resilience* 2(1), s. 47–63.
- CHISWICK, B. R. (1999) Are immigrants favourably self-selected? *American Economic Review* 89(2), s. 181–185. CHOMYNOVÁ, P.; CSÉMY, L.; MRAVČÍK, V. (2016) *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) 2015*. Úřad vlády České republiky. Dostupné z: <http://jzs.cz/wp-content/uploads/2016/10/Evropsk%C3%A1-studie-o-drog%C3%A1ch.pdf>.
- INTERNATIONAL IDEA (International Institute for Democracy and Electoral Assistance). Gender Quotas Database. *International Institute for Democracy and Electoral Assistance* [online]. Dostupné z: <http://www.idea.int/data-tools/data/gender-quotas>.
- INTERNATIONAL IDEA (International Institute for Democracy and Electoral Assistance) Voter Turnout Database. *International Institute for Democracy and Electoral Assistance* [online]. Dostupné z: <http://www.idea.int/data-tools/data/voter-turnout>.
- IPA (INTER-PARLIAMENTARY UNION). PARLINE Database on national Parliaments. *Inter-parliamentary Union* [online]. Dostupné z: <http://www.ipu.org/parline-e/parlinesearch.asp>.
- IPA (INTER-PARLIAMENTARY UNION). Women in National Parliaments. *Inter-parliamentary Union* [online]. Dostupné z: <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>.
- IPR (INSTITUT PLÁNOVÁNÍ A ROZVOJE HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY) (2014) *Dojíždka a vyjíždka do zaměstnání do/z hl. m. Prahy: analýza základních charakteristik a vývoje*. Dostupné z: <http://www.iprpraha.cz/uploads/assets/dokumenty/ssp/analzy/Dojizdka%20a%20vyjizdka%20do%20zamestnani%20Praha%202016.pdf>.
- ISERNIA, P.; FISHKIN, J. (2014) The Euro-polis deliberative poll. *European Union Politics* 15(3), s. 311–327.
- JANÍČKO, M. (2015) *Osoby se zdravotním postižením a další profesní vzdělávání: postoje, zkušenosti, bariéry*. Fond dalšího vzdělávání. Dostupné z: <https://koopolis.cz/sekce/vyzkumy-a-statistiky/286-vyzkum-kooperace>.
- JOSEPH, J. (2013) Resilience as embedded neoliberalism: a governmentality approach. *Resilience* 1(1), s. 38–52.

- JURAJDA, Š.; MÜNICH, D. (2003) Understanding Czech long-term unemployment. *Finance a úvěr* 53(1-2), s. 11-30.
- KAHANEC, M.; ZIMMERMANN, K. F. (eds.) (2010) *EU labor markets after post-enlargement migration*. Berlin: Springer.
- KAHNE J.; WESTHEIMER, J. (2006) The Limits of Political Efficacy: Educating Citizens for a Democratic Society. *Political Science & Politics*, 39(2), s. 289–296.
- KALWIJ, A. (2010) The impact of family policy expenditure on fertility in western Europe. *Demography*, 47(2), s. 503–519.
- KATRŇÁK, T.; SIMONOVÁ, N.; FÓNADOVÁ, L. (2013) Od diferenciacie k diverzifikaci: test MMI a EMI v českém středním vzdělávání v první dekádě 21. století. *Sociologický časopis*, 49(4), s. 491–520.
- KERN, A.; MARIEN, S.; HOOGHE, M. (2015) Economic Crisis and Levels of Political Participation in Europe (2002–2010) *West European Politics* 38(3), s. 465–490.
- KOHOUTEK, J.; NEKOLA M. (2015) Managing policy work matters: profiles and styles of managers in the Czech Republic Ministries. *Paper for the 2th ICPP 2015*.
- KOSTELECKÝ, T.; MIKEŠOVÁ, R.; POLÁKOVÁ, M.; ČERMÁK, D.; BERNARD, J.; ŠIMON, M. (2015) *Geografie výsledků parlamentních voleb: prostorové vzorce volebního chování v Česku 1992-2013*.
- KOUBA, K.; NÁLEPOVÁ, M.; FILIPEC, O. (2013) Proč jsou ženy v české politice podprezentovány? Analýza kandidátních listin a volebního chování v Olomouckém kraji. *Politologický časopis* 20(4), s. 372–391.
- KOUBEK, J. (2010) České sněmovní volby 2010 z hlediska stability a změny stranického systému: blokační aktéři, personalizace, lokalizace a fragmentace. *Politologická revue* 16(1), s. 111–127.
- KOUCKÝ, J.; ZELENKA, M. (2013) Kontext a důsledky vzdělávací expanze: Proměny českého školství, úrovně vzdělání, sociálních nerovností, gramotnosti a uplatnění absolventů. In STRAKOVÁ, J.; VESELÝ, A. (eds.) *Předpoklady úspěchu v práci a v životě. Výsledky mezinárodního výzkumu dospělých OECD/PIAAC*.
- KROUWEL, A. (2012) *Party Transformation in European Democracies*. New York: State University of New York Press, 2012.
- KŘÍŽKOVÁ, A.; FORMÁNKOVÁ, L. (2014) *Intersekcionalní perspektiva zkoumání dopadů krize na životní dráhy v ČR: gender, třída, věk (a rodičovství)*. Gender, rovné příležitosti, výzkum. 15(2), s. 61–76.
- KUČEROVÁ, J.; HAVEL, B. (2014) *Návod pro posuzování koncepcí z hlediska hodnocení vlivu na zdraví a v návaznosti na Zdraví 2020*.
- KUO, M. (2015) How might contact with nature promote human health? Promising mechanisms and a possible central pathway. *Frontiers in Psychology* 6, s. 1093.
- LAZEAR, E. (1999) Globalisation and the market for team-mates. *Economic Journal* 109, s. C15–C40.
- LEES-MARSHMENT, J. (2015) *The Ministry of Public Input: Integrating Citizens Views into Political Leadership*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.

- LIBROVÁ, H. (2010) Individualizace v environmentální perspektivě: sociologické rámování mění pohled a plodí otázky. *Sociologický časopis*. 46(1), s. 125–152.
- LINEK, L. (2013) Rostoucí sociální nerovnosti ve volební účasti v Česku v letech 1990-2010. *Naše společnost* 11(1), s. 3–14.
- LINEK, L. (2015) Účast ve sněmovních volbách v roce 2013: zdroje, mobilizace a motivace. *Evropská volební studia* 10(2).
- LONGHI, S.; NIJKAMP, P.; POOT, J. (2008) The impact of immigration on the employment of natives in regional labour markets: a meta-analysis. In POOT, J.; WALDORF, B.; VAN WISSEN, L. (eds.) *Migration and human capital*. Cheltenham: Edward Elgar.
- MAIER, K. (1998) Účinnost dosavadních a budoucích nástrojů pro snižování regionálních rozdílů v České republice. In *Urbanismus a územní rozvoj* 1(6), s. 30–34.
- MAIER, K. (2009) Polycentric development in the spatial development policy of the Czech Republic, *Urban Research & Practice*, 2(3), s. 319-331.
- MAIER, K.; FRANKE, D. (2015) Trendy prostorové sociálně-ekonomické polarizace v Česku 2001-2011. *Sociologický časopis* 51(1), s. 89–123.
- MAIR, P. (2013) *Ruling the void: the hollowing-out of western democracy*. London, New York: Verso.
- MALLESON, T. (2014) *After Occupy: economic democracy for 21st century*. Oxford: Oxford University Press.
- MARGETTS, H.; DUNLEAVY, P. (2013) The second wave of digital-era governance: a quasi-paradigm for government on the Web. *Philosophical Transaction of The Royal Society* 3, s. 1–17.
- MARIEN, S.; HOOGHE, M.; QUINTELIER, E. (2010) Inequalities in Non-institutionalized Forms of Political Participation. *Political Studies* 58(1), s. 187–213.
- MAŘIKOVÁ H.; VOHLÍDALOVÁ M. (2011) Nestabilita partnerských soužití: rozpady kohabitací a rozvody manželství. *Socioweb* 11/2011
- MAŘIKOVÁ, H. (ed.); KŘÍŽKOVÁ, A.; VOHLÍDALOVÁ, M. (2012) *Živitelé a živitelky: reflexe (a) praxe*. Praha: SLON.
- MATĚJŮ, P.; ANÝŽOVÁ, P.; SIMONOVÁ, N. (2013) Vliv osobnostních, rodinných a sociálních faktorů na dosažené vzdělání a úroveň kompetencí. In STRAKOVÁ, J., VESELÝ, A. (eds.) *Předpoklady úspěchu v práci a v životě*. Výsledky mezinárodního výzkumu dospělých OECD/PIAAC.
- MAZÁK, J. (2015) *Osoby ve věku 50–65 a další profesní vzdělávání: postoje, zkušenosti, bariéry*. Fond dalšího vzdělávání. Dostupné z: <https://koopolis.cz/sekce/vyzkumy-a-statistiky/286-vyzkum-kooperace>.
- MD ČR (MINISTERSTVO DOPRAVY ČR); CENTRUM DOPRAVNÍHO VÝZKUMU. Statistiky – cyklostezky. *Cyklodoprava* [online].
- MEULEMAN, L. (2008) *Public Management and the Metagovernance of Hierarchies, Networks and Markets: The Feasibility of Designing and Managing Governance Style Combinations*. Heidelberg: Physica-Verlag (Springer).

- MEULEMAN, L. (ed.) (2013) *Transgovernance: advancing sustainability governance*. Heidelberg: Springer.
- MF ČR (MINISTERSTVO FINANCÍ ČR) (2012) *Metodika přípravy veřejných strategií*.
- MF ČR (MINISTERSTVO FINANCÍ ČR) (2016) *Tisková zpráva Ocenění si převzala dvacítká TOP plátců daně z příjmů*. [27. 5. 2016] Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2016/oceneni-si-prevzala-dvacitka-top-platcu-25074>.
- MF ČR (MINISTERSTVO FINANCÍ ČR); ERNST & YOUNG (2011) *Metodika přípravy veřejných strategií: komparativní analýza přípravy veřejných strategií v zahraničí a v ČR*.
- MIČKA, P. (ed.) (2016) *Analýza občanské participace v České republice*. Praha: Agora CE. Dostupné z: <http://www.paktparticipace.cz/dokumenty/analiza>.
- MIDDLETON, P. (ed.) (2010) *Delivering Public Services That Work, Vol. 1*. Axminster: Triarchy Press.
- MICHAELS, G.; NATRAJ, A.; VAN REENEN, J. (2014) Has ICT Polarized Skill Demand?: Evidence from Eleven Countries over Twenty-Five Years. *Review of Economics and Statistics*, 96(1), s. 60–77.
- MILES, I.; SARITAS, O.; SOKOLOV, A. (2016) *Foresight for Science, Technology and Innovation*. Switzerland: Springer, 2016.
- MITCHELL, F.; MITSCHHELL, CH. (2016) *Adaptive administration: practice strategies for dealing with constant change in public administration and policy*. Boca Raton, London, New York: CRC Press.
- MMR ČR (MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR) (2014) *Metodika tvorby Programu rozvoje obce a Elektronická metodická podpora rozvojových dokumentů obcí*. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/cs/Podpora-regionu-a-cestovni-ruch/Regionalni-politika/Rozvoj-obci/Elektronicka-metodicka-podpora-rozvojovych-dokumen>.
- MMR ČR (MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR) (2014) *Strategie regionálního rozvoje ČR 2014–2020*.
- MMR ČR (MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR) (2014) *Výsledky intervencí ze strukturálních fondů a Fondu soudržnosti dosažené v tematických oblastech v letech 2007–2013*.
- MMR ČR (MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR) (2015) *Průvodce procesní evaluací: Toyota Production System for (Public) Service Organisations*.
- MMR ČR (MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR) (2015) *Vybrané údaje o bydlení 2015* [online]. Dostupné z: [https://www.mmr.cz/cs/Uzemni-a-bytova-politika/Bytova-politika/Statistiky-Analyzy/Statistiky-z-oblasti-bytove-politiky/Vybrane-udaje-o-bydleni/Vybrane-udaje-o-bydleni-2013-\(2\)](https://www.mmr.cz/cs/Uzemni-a-bytova-politika/Bytova-politika/Statistiky-Analyzy/Statistiky-z-oblasti-bytove-politiky/Vybrane-udaje-o-bydleni/Vybrane-udaje-o-bydleni-2013-(2)).
- MMR ČR (MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR) (2016) [Ústav územního rozvoje, v. v. i.] *Analýza stavu na úseku územního plánování a stavebního řádu*. Dostupné z: <http://www.uur.cz/default.asp?ID=4316>.
- MMR ČR (MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR) *Územní dimenze. Územní dimenze* [online]. Dostupné z: www.uzemnidimenze.cz.

- MMR ČR; NSZM (MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR; NÁRODNÍ SÍŤ ZDRAVÝCH MĚST). *Databáze strategií – portál strategických dokumentů v ČR* [online]. Dostupné z: <https://www.databaze-strategie.cz/>.
- MO ČR (MINISTERSTVO OBRANY ČR) (2015) *Dlouhodobý výhled pro obranu 2030*.
- MOUFFE, C. (2013) *Agonistics: Thinking the World Politically*. London, New York: Verso.
- MPO ČR (MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU ČR) (2015) *Státní energetická koncepce*.
- MPSV ČR (MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR) (2004) *Národní zpráva o rodině*.
- MPSV ČR (MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR) (2008) *Národní koncepce podpory rodin s dětmi*.
- MPSV ČR (MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR) (2013) *Zpráva o rovnosti žen a mužů v roce 2012 v České republice*.
- MPSV ČR (MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR) (2014) *Strategie sociálního začleňování*.
- MPSV ČR (MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR) (2016) *Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2015*.
- MPSV ČR (MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR) (2016) *Vývoj vybraných ukazatelů životní úrovně v České republice v letech 1993–2015*.
- MPSV ČR (MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR) (2013) *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020*.
- MPSV ČR (MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR) (2013) *Národní strategie rozvoje sociálních služeb pro období 2014–2020*.
- MPSV ČR (MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR) (2014) *Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice. Sborník z konference*.
- MPSV ČR (MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR) (2015) *Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015–2025*.
- MPSV ČR (MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR) (2015) *Vyhodnocení průzkumu řešení bezdomovectví v obcích s rozšířenou působností*.
- MSP ČR (MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR) (2016) *Koncepce vězeňství do roku 2025*.
- MŠMT ČR (MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČR) (2016) *Soustavná podpora občanského vzdělávání na školách: pokusné ověřování soustavné podpory občanského vzdělávání na školách*.
- MŠMT ČR (MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČR) (2014) *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020*.
- MŠMT ČR (MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČR) (2015) *Analýzy vývoje (ne)zaměstnanosti absolventů středních škol*.
- MŠMT ČR (MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČR) (2015) *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015–2020*.
- MŠMT ČR (MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY) (2016) *Vývojová ročenka školství 2005/06–2015/16*.

- MÜNICH, D.; PERIGNÁTHOVÁ, M.; ZAPLETALOVÁ, L.; SMOLKA, V. (2015) *Platy učitelů českých základních škol: setrvale nízké a neatraktivní*. IDEA studie 4-2015. Praha: Národohospodářský ústav AV ČR.
- MUSIL, J.; MÜLLER, J. (2006) *Vnitřní periferie České republiky, sociální soudržnost a sociální vyloučení*. Praha: CESES FSV UK.
- MV ČR (MINISTERSTVO VNITRA ČR) (2004) *Strategie podpory dostupnosti a kvality veřejných služeb*.
- MV ČR (MINISTERSTVO VNITRA ČR) (2007) *Efektivní veřejná správa a přátelské veřejné služby: strategie realizace Smart Administration 2007-2015*.
- MV ČR (MINISTERSTVO VNITRA ČR) (2009) *Metodika pro zapojování veřejnosti do přípravy vládních dokumentů*.
- MV ČR (MINISTERSTVO VNITRA ČR) (2010) *Komplexní strategie ČR k řešení problémů kritické infrastruktury*.
- MV ČR (MINISTERSTVO VNITRA ČR) (2010) *Manuál pro zapojování veřejnosti do přípravy vládních dokumentů*.
- MV ČR (MINISTERSTVO VNITRA ČR) (2011) *Analýza aktuálního stavu veřejné správy*.
- MV ČR (MINISTERSTVO VNITRA ČR) (2012) *Problémová analýza Smart Administration*.
- MV ČR (MINISTERSTVO VNITRA ČR) (2014) *Hodnotící zpráva k výsledkům kontrol výkonu přenesené a samostatné působnosti svěřené orgánům obcí, krajů a hlavního města Prahy za léta 2012–2013*.
- MV ČR (MINISTERSTVO VNITRA ČR) (2015) *Standardy publikace a katalogizace otevřených dat VS ČR*.
- MV ČR (MINISTERSTVO VNITRA ČR) (2015) *Strategie rozvoje ICT služeb veřejné správy a její opatření na zefektivnění ICT služeb*.
- MV ČR (MINISTERSTVO VNITRA ČR) (2016) *Analýza měření a hodnocení výkonu veřejné správy v ČR*.
- MV ČR (MINISTERSTVO VNITRA ČR) (2016) *Analýza využívání metod kvality ve veřejné správě*.
- MV ČR (MINISTERSTVO VNITRA ČR) (2016) *Dopadová ex-post evaluace strategie realizace Smart Administration v období 2007–2015*.
- MV ČR (MINISTERSTVO VNITRA ČR) (2016) *Strategický rámec rozvoje veřejné správy ČR pro období 2014–2020*. [Aktualizovaná verze, původní 2014.]
- MV ČR (MINISTERSTVO VNITRA ČR) (2016) *Výroční práva o stavu veřejné správy v ČR v roce 2015*.
- MV ČR (MINISTERSTVO VNITRA ČR) [SSS – sekce státní služby] (2015) *Analýza současného stavu personálních procesů ve správních úřadech*.
- MV ČR (MINISTERSTVO VNITRA ČR) A HASIČSKÝ ZÁCHRANNÝ SBOR (2013) *Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030*.
- MV ČR (MINISTERSTVO VNITRA ČR) A HASIČSKÝ ZÁCHRANNÝ SBOR (2015) *Analýza hrozeb pro Českou republiku*.

- MV ČR (MINISTERSTVO VNITRA ČR) Občanské aktivity. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/obcanske-aktivity-118893.aspx>.
- MV ČR (MINISTERSTVO VNITRA ČR); HASIČSKÝ ZÁCHRANNÝ SBOR (2016) *Metodický pokyn pro zpracování typových plánů*.
- MYSÍKOVÁ, M. (2012) Gender Wage Gap in the Czech Republic and Central European Countries. *Prague Economic Papers* 21(3). Praha. Dostupné z: <http://www.vse.cz/pep/427>.
- MZD ČR (MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ ČR) (2014) *Zdraví 2020 – Národní strategie ochrany a podpory zdraví a prevence nemocí*.
- MZD ČR (MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ ČR) (2015) *Zpráva o zdraví obyvatel České republiky*. [Zdraví 2020] Dostupné z: http://www.mzcr.cz/verejne/dokumenty/zprava-o-zdravi-obyvatel-ceske-republiky2014-_9420_3016_5.html.
- MZE ČR (MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR) (2015) *Situační a výhledová zpráva Půda 2015*.
- MZE ČR (MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR) (2015) *Zpráva o stavu lesa a lesního hospodářství ČR v roce 2014*. Ministerstvo zemědělství, Praha.
- MZE ČR (MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR) (2016) *Strategie resortu Ministerstva zemědělství ČR s výhledem do roku 2030*.
- MZV ČR (MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR) (2010) *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010–2017*.
- MZV ČR (MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR) (2013) *Členství České republiky v mezinárodních organizacích*. [Předkládací zpráva k usnesení Vlády České republiky ze dne 2. května 2013 č. 317].
- MZV ČR (MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR) (2013) *Strategie mnohostranné rozvojové spolupráce ČR na období 2013–2017*.
- MZV ČR (MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR) (2013) *Strategie působení ČR v Evropské unii*. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Strategie-pusobeni-CR-v-EU.pdf>.
- MZV ČR (MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR) (2015) *Bezpečnostní strategie ČR*.
- MZV ČR (MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR) (2015) *Humanitární pomoc ČR poskytnutá do zahraničí v roce 2015*. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/humanitarni_pomoc/vyrocní_souhrny_hp/humanitarni_pomoc_cr_poskytnuta_do_2.html.
- MZV ČR (MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR) (2015) *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2015*. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publikace/vyrocní_prehledy/informace_o_zahranicni_rozvojove_7.html.
- MZV ČR (MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR) (2015) *Koncepce zahraniční politiky ČR*.
- MZV ČR (MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR) (2016) *Plán ZRS na rok 2017*. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publikace/roční_plany/plan_zrs_cr_na_rok_2017.html.
- MŽP ČR (MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ČR) (2010) *Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR*.

MŽP ČR (MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ČR) (2012) *Koncepce podpory místní Agendy 21 v ČR do roku 2020*.

MŽP ČR (MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ČR) (2015) *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016–2025*.

MŽP ČR (MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ČR) (2015) *Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR*.

MŽP ČR (MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ČR) (2017) *Národní akční plán adaptace na změnu klimatu*.

MŽP ČR (MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ČR). Souvrat'. eAGRI [online].
<http://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/tematicky-prehled/101870462.html>.

NÁRODNÍ BEZPEČNOSTNÍ ÚŘAD (2015) *Národní strategie kybernetické bezpečnosti České republiky na období let 2015 až 2020*.

NEJVYŠŠÍ SPRÁVNÍ SOUD (2014) 2943/2014 Sb. NSS. [Nejvyšší správní soud, 1 AOs 2/2013 – 116]

NEKOLA, M.; KOHOUTEK, J. (2016) Policy work at the sub-national level: Analytical styles of Canadian and Czech directors and managers. *Canadian Public Administration* 59(2), s. 289–309.

NIPOS (2016) *Kultura České republiky v číslech: Vybrané údaje ze statistických šetření*. Dostupné z: http://www.nipos-mk.cz/wp-content/uploads/2013/05/Kultura_v_cislech_2016_web.pdf

OECD (2010) *Public Administration after "New Public Management"*. Paris: OECD Publishing.

OECD (2011) *Building on Basics: OECD Value for Money Study, Final Report*. Hand-out. [7th Annual Meeting on Performance and Results] Paris: OECD Publishing.

OECD (2013) *Mezinárodní šetření TALIS 2013*. Dostupné z: http://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=talis_2013%20.

OECD (2014) *Women, Government and Policy Making in OECD Countries: Fostering Diversity for Inclusive Growth*. Paris: OECD Publishing.

OECD (2015) *Achieving Public Sector Agility at Times of Fiscal Consolidation*. Paris: OECD Publishing.

OECD (2015) *Government at a Glance 2015*. Paris: OECD Publishing.

OECD (2015) *In it Together: Why Less Inequality Benefits All*. Paris: OECD Publishing.

OECD (2015) *Measuring and Monitoring BEPS, Action 11 – 2015, Final Report*. Paris, OECD Publishing.

OECD (2015) *OECD Regulatory Policy Outlook 2015*. Paris: OECD Publishing.

OECD (2015) *OECD360 Česká republika 2015: Česká republika v mezinárodním srovnání*. Paris: OECD Publishing.

OECD (2015) *The Innovation Imperative in the Public Sector*. Paris: OECD Publishing.

OECD (2016) *Education at a Glance 2016*. Paris: OECD Publishing.

- OECD (2016) *Health at a Glance Europe 2016*. Paris: OECD Publishing.
- OECD (2016) *Hospodářské přehledy OECD: Česká republika. Shrnutí*. Paris: OECD Publishing.
- OECD (2016) *OECD Development Co-operation Peer Reviews: Czech Republic 2016*. Paris: OECD Publishing.
- OECD (2016) *OECD Economic Surveys Czech Republic 2016*. Paris: OECD Publishing.
- OECD (2016) *Regional Well-Being in OECD Countries: Czech Republic*. Dostupné z: <http://www.oecd.org/gov/regional-policy/how-life-country-facts-czech-republic.pdf>
- OECD (2016) *Regions at a Glance 2016*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. Gender wage gap. *OECD* [online]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/gender/data/genderwagegap.htm>.
- OECD. Observatory of Public Sector Innovation. *OECD* [online]. Dostupné z: [https://www.oecd.org/governance/observatory-public-sector-innovation/innovations/#?hf=10&b=0&sl=opsi&s=desc\(document_lastmodifieddate\)](https://www.oecd.org/governance/observatory-public-sector-innovation/innovations/#?hf=10&b=0&sl=opsi&s=desc(document_lastmodifieddate))
- OECD. Population with tertiary education. *OECD* [online]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/eduatt/population-with-tertiary-education.htm>.
- OESCH, D.; RODRIGUEZ MENES, J. (2010) Upgrading or polarization? Occupational change in Britain, Germany, Spain and Switzerland, 1990-2008. *Socio-Economic Review* 9(3), s. 503–531.
- OOMSLS, P.; BOUCKAERT, G. (2014) Studying Interorganizational Trust in Public Administration: a Conceptual and Analytical Framework for "Administrational Trust". *Public Performance & Management Review* 37(4), s. 577–604.
- OSBORNE, E. (2000) The deceptively simple economics of workplace diversity, *Journal of Labor Research*, 21(3), s. 463–476.
- OSBORNE, S. P. (2006) New Public Governance? *Public Management Review* 8(3), s. 377–387.
- OSN (2012) *Resilient People, Resilient Planet: a future worth choosing*. Dostupné z: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/66/700&Lang=EOSN
- OSN (2014) *The Road to Dignity by 2030: ending poverty, transforming all lives and protecting the planet*. Dostupné z: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/69/700&Lang=E
- OSN (2015) *Paris Agreement*. Dostupné z: http://unfccc.int/files/essential_background/convention/application/pdf/english_paris_agreement.pdf.
- OSN (2015) *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030*. Dostupné z: http://www.preventionweb.net/files/43291_sendaiframeworkfordrren.pdf.
- OSN (2015) *The Addis Ababa Action Agenda of the Third International Conference on Financing for Development*. Dostupné z: <http://www.un.org/esa/ffd/ffd3/wp-content/uploads/sites/2/2015/07/Addis-Ababa-Action-Agenda-Draft-Outcome-Document-7-July-2015.pdf>.

OSN (2015) *The Millennium Development Goals Report 2015: Summary*. Dostupné z: http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20Summary%20web_english.pdf.

OSN (2015) *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. Dostupné z: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E.

OTTAVIANO, G.; PERI, G. (2006) The economic value of cultural diversity: evidence from US cities. *Journal of Economic Geography* 6, s. 9–44.

PARKINSON, J.; MANSBRIDGE J. (2012) *Deliberative Systems*. Cambridge: Cambridge University Press.

PARROTTA, P., POZZOLI, D.; PYTLIKOVA, M. (2014) The Nexus between Labor Diversity and Firm's Innovation. *Journal of Population Economics*, 27(2), s. 303–364.

PARROTTA, P., POZZOLI, D.; SALA, D. (2016) Ethnic Diversity and Firms' Export Behavior, *European Economic Review* 89, s.248–263.

PARROTTA, P.; POZZOLI, D.; PYTLIKOVA, M. (2014) Does Labour Diversity affect Firm Productivity? *European Economic Review* 66, s. 144–179.

PATEMAN, C. (2012) Participatory Democracy Revisited. *Perspectives on Politics* 10(1), s. 7–19.

PATEMAN, C.; MURRAY, M. (2012) *Basic Income Worldwide: Horizons of Reform*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.

PECHÁČEK, Š. (2013) Personalizace v české politice. *Politologická revue* 19(2), s. 93–109.

PELL, C. (ed.) (2012) *Delivering Public Services That Work, Vol. 2*. Axminster: Triarchy Press.

PERI, G. (2014) *Do immigrant workers depress the wages of native workers?* IZA Institute of Labor Economics, IZA World of Labor.

PERI, G.; BASSO, G. (2016) *Opportunity Lost: The Economic Benefit of Retaining Foreign-Born Students in Local Economies*. Dostupné z: https://www.thechicagocouncil.org/sites/default/files/report_economic_benefit_retaining_foreign-born_students.pdf.

PERTOLD-GEBICKÁ, B. (2014) Job Market Polarization and Employment Protection in Europe. *Acta VŠFS* 8(2), s. 132–148.

PERTOLD-GEBICKÁ, B.; HUŠEK, D. (2015) *Female Labor Force Participation and Childcare Policies*. IES Occasional Paper 2015(1). Dostupné z: <http://ies.fsv.cuni.cz/sci/publication/show/id/5245/lang/cs>.

PIAAC. Výstupy výzkumu PIAAC. PIAAC [online]. Dostupné z: http://www.piaac.cz/vystupy_vystupy.

PIASNA, A. (2015) *Nonstandard work arrangements, employment regulation and inequalities*. IBS Jobs Conference, Warsaw. Dostupné z: <http://ibs.org.pl/app/uploads/2015/10/Piasna-Nonstandard-work-arrangements-inequalities-anAronssond-employment-regulation-in-the-EU.pdf>.

PIKETTY, T. (2014) *Capital in the 21st Century*. Cambridge (Massachusetts): The Belknap Press of Harvard University Press.

- PODHRÁZSKÁ, J.; KARÁSEK, P. (2014) *Systém analýzy území a návrhu opatření k ochraně půdy a vody v krajině: podklad pro územní plánování a pozemkové úpravy*. Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy, v. v. i., Praha.
- POLÁŠEK, M.; NOVOTNÝ, V.; PEROTTINO, M. A KOL. (2012) *Mezi masovou a kartelovou stranou: možnosti teorie při výkladu vývoje ČSSD a KSČM v letech 2000–2010*. Praha, SLON.
- POLLIT, CH.; BOUCKAERT, G. (2011) *Public Management Reform: a comparative analysis NPM, governance and the Neo-weberian state* [3. vyd.] Oxford: Oxford University Press.
- PRETEL, J. ET AL. (2011) *Zpřesnění dosavadních odhadů dopadů klimatické změny v sektorech vodního hospodářství, zemědělství a lesnictví a návrhy adaptačních opatření. Závěrečná zpráva o řešení 2007–2011*. Český hydrometeorologický ústav.
- PROKOP, D. (2016) Chudoba je v ČR daleko hlubší, než se běžně usuzuje - rozhovor s Danielem Prokopem. *Rozhovor Britských listů*. Dostupné z <https://www.youtube.com/watch?v=0ZCI4mQ6j08>.
- PROUZOVÁ, Z. (2015) *Vývoj a současný stav českých NNO v makroekonomických ukazatelích*. [Studie pro Konceptci politiky vlády vůči NNO do roku 2020, verze k 1. 3. 2015.] Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/studie_prouzova_data_a_fakta_o_neziskovem_sektoru_1.pdf.
- PYTLIKOVÁ, M. (2015) *Rozdíly ve výši výdělků ve vztahu k mateřství a dítěti v rodině*. IDEA studie 11-2015. Praha: Národohospodářský ústav AV ČR.
- QOG INSTITUTE (QUALITY OF GOVERNMENT INSTITUTE). Data. *Quality of Government Institute* [online]. Dostupné z: <http://qog.pol.gu.se/data>
- QUINLAN, M.; MAYHEW, C.; BOHLE, P. (2001) The Global Expansion of Precarious Employment, Work Disorganization, and Consequences for Occupational Health: a Review of Recent Research. *International Journal of Health Services*, 31(2), s. 335-414.
- QVORTRUP, M. (2013) *Direct Democracy: A Comparative Study of the Theory and Practices of Government by the People*. Manchester: Manchester University Press.
- QVORTRUP, M. (2014) Power to the People? But How? *Political Studies Review* 13(1), s. 37–45.
- REIF J.; ŠKORPILOVÁ J.; VERMOUZEK Z.; ŠŤASTNÝ K. (2014) Změny početnosti hnízdních populací běžných druhů ptáků v České republice za období 1982–2013: analýza pomocí mnohodruhových indikátorů. *Sylvia* 50, s. 41–65.
- REIF, J.; VOŘÍŠEK, P.; ŠŤASTNÝ, K.; BEJČEK, V.; PETR, J. (2008) Agricultural intensification and farmland birds: new insights from a central European country. *Ibis* 150(3), s. 596–605.
- REIF, J.; VOŘÍŠEK, P.; ŠŤASTNÝ, K.; KOSCHOVÁ, M.; BEJČEK, V. (2008) The impact of climate change on long-term population trends of birds in a central European country. *Animal Conservation* 11, s. 412–421.
- ROTHSTEIN, B. (2011) *The Quality of Government: Corruption, Social Trust and Inequality in International Perspective*. Chicago, London: The University of Chicago Press.
- ROY, A. S. (1997) Job displacement effects of Canadian immigrants by country of origin and occupation. *International Migration Review*, 31(1), s. 150–161.

- RUTH, S.; WELP, Y.; WHITEHEAD, L. (2017) *Let the people rule?: Direct Democracy in the Twenty-First Century*. Colchester: ECPR Press.
- SCARROW, S. (2015) *Beyond Party Members: Changing Approaches to Partisan Mobilization*. Oxford: Oxford University Press.
- SEDDON, J. (2008) *Systems Thinking in the Public Sector: The failure of the reform regime... and a manifesto for a better way*. Axminster: Triarchy Press.
- SEDDON, J. [Vanguard Consulting] (2014) *Saving money by doing the right thing*. Dostupné z: <http://locality.org.uk/wp-content/uploads/Locality-Report-Diseconomies-updated-single-pages-Jan-2017.pdf>.
- SEN, A. (1995) *Development as Freedom*. New York: Alfred A. Knopf.
- SCHÄFER, A. (2013) Liberalization, Inequality and Democracy's Discontent, in SCHÄFER, A.; STREECK, W. (ed.) *Politics in the Age of Austerity*. Cambridge UK, Malden USA. Polity Press, s. 169–195.
- SIMONOVÁ, N.; SOUKUP, P. (2010) Působení primárních a sekundárních faktorů sociálního původu při přechodu na vysokou školu v ČR: výsledky výzkumu PISA-L. In MATĚJŮ, P.; STRAKOVÁ, J.; VESELÝ, A. (eds) *Nerovnosti ve vzdělávání: od měření k řešení*. Praha: SLON, s. 130–149.
- SKILLS PANORAMA. European Skills and Jobs Survey. *Skills Panorama* [online]. Cedefop, the European Centre for the Development of Vocational training. Dostupné z: <http://skillspanorama.cedefop.europa.eu/en/content/european-skills-and-jobs-survey>.
- SMITH, G. (2009) *Democratic Innovations: Designing Institutions for Citizen Participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SMITH, N.; PARROTTA, P. (2015) Why so few women on board of directors? Empirical evidence from Danish companies 1998–2010, *Journal of Business Ethics*, (elektronicky publikováno 30. 11. 2015, zatím není zařazeno do čísla). DOI: 10.1007/s10551-015-2974-9.
- SOBIECH, R. (2012) *Image and Attractivity of Central Government Administrations: a Report for European Social Dialogue Committee in Central Government Administrations*.
- SOCIOTRENDY (2016) *Zhodnocení vazeb mezi vybranými globálními megatrendy a jejich vlivu na vybrané klíčové oblasti rozvoje České republiky do roku 2030*. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/udrzitelny-rozvoj/CR-2030/Zhodnoceni_vazeb_mezi_vybranymi_megatrendy_final.pdf.
- SOLT, F. (2008) Economic Inequality and Democratic Political Engagement. *American Journal of Political Science*, 52(1), s. 48–60.
- SPARBER, CH. (2009) Racial diversity and aggregate productivity in US industries: 1980–2000. *Southern Economic Journal* 75, s. 829–856.
- SPARBER, CH. (2010) Racial diversity and macroeconomic productivity across US states and cities. *Regional Studies* 44, s. 71–85.
- STOLTE, J.; TESFAI, M.; ØYGARDEN, L.; KVÆRNØ, S.; KEIZER, J.; VERHEIJEN, F.; PANAGOS, P.; BALLABIO, C.; HESSEL, R. (eds.) (2016) *Soil threats in Europe: status, methods, drivers and effects on ecosystem services*. European Commission Joint Research Centre, Luxembourg.

- STRAKOVÁ, J. (2010) Přidaná hodnota studia na víceletých gymnáziích ve světle dostupných datových zdrojů. *Sociologický časopis* 46(2), s.187–210.
- STRAKOVÁ, J. (2010) Přidaná hodnota víceletých gymnázií ve světle dostupných datových zdrojů. In MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J., VESELÝ, A. (eds) *Nerovnosti ve vzdělávání: od měření k řešení*. Praha: SLON, s. 130–150.
- STRAKOVÁ, J.; VESELÝ, A. (eds.) (2013) *Předpoklady úspěchu v práci a v životě: Výsledky mezinárodního výzkumu dospělých OECD*. Dostupné z: www.piaac.cz/attach/PIAAC_publikace_web.pdf.
- SUEDEKUM, J.; WOLF, K.; BLIEN, U. (2009) Cultural Diversity and Local Labor Markets. *IZA Discussion Paper No. 4619*.
- SVOBODA, P.; OUŘEDNÍČEK, M. (2015) Flexibilita a lokalizace práce: přehled konceptuálních náhledů a jejich relevance pro výzkum metropolitních regionů v Česku. *Ekonomický časopis* 63(5), s. 465–485.
- SVOBODOVÁ, L.; MLEZIVOVÁ, I.; VINOPAL, J.; ČERVENKA, J. (2015) *Proměny kvality pracovního života*. Praha, Výzkumný ústav bezpečnosti práce, v. v. i.
- ŠATAVA, J. (2015) *Pracovní aktivita po dosažení důchodového věku: Institucionální pobídky v České republice*. IDEA studie 9-2015. Praha: Národohospodářský ústav AV ČR.
- ŠIMEČKOVÁ, M. (2015) *Osoby na mateřské a rodičovské dovolené a osoby pečující o osobu blízkou a další profesní vzdělávání: postoje, zkušenosti, bariéry*. Fond dalšího vzdělávání. [Výstupní analytická zpráva projektu KOOPERACE.] Dostupné z: <https://koopolis.cz/file/home/download/790?key=1a5edcab4b>.
- ŠŤASTNÁ, A.; ŠPROCHA, B.; KOCOURKOVÁ J. (2016) *The Transition of Childbearing Patterns from the Cohort Perspective in relation to Family Policy: a Comparison of the Czech Republic and Slovakia*. [Presented in July 2016 at the EPC2016 conference, Mainz, Germany.]
- TEEB (2009) The Economics of Ecosystems and Biodiversity. *TEEB Climate Issues Update*. Dostupné z: <http://www.teebweb.org/publication/climate-issues-update/>.
- TECHNOPOLIS (2012) *Trends and Challenges in Public Sector Innovation in Europe*.
- TI (TRANSPARENCY INTERNATIONAL ČR) (2016) *Analýza místních referend 2014*. Praha: Transparency International – Česká republika.
- TI (TRANSPARENCY INTERNATIONAL) (2016) *Index vnímání korupce 2015*. Dostupné z: <https://www.transparency.cz/cpi2015/>.
- TIERNEY, K. (2014) *Social Roots of Risk: producing disasters, promoting resilience*. Stanford: Stanford University Press.
- TORFING, J.; GUY PETERS, B.; PIERRE, J.; SØRENSEN, E. (2012) *Interactive Governance: Advancing the Paradigm*. Oxford: Oxford University Press.
- ÚHÚL (ÚSTAV PRO HOSPODÁŘSKOU ÚPRAVU LESŮ BRANDÝS NAD LABEM) (2008) *Výstupy národní inventarizace lesů uskutečněné v letech 2011–2015*.
- UK NEA (2011) [UK National Ecosystem Assessment – Technical Report] *Synthesis of Key Findings*. Dostupné z: <http://uknea.unep-wcmc.org/Resources/tabid/82/Default.aspx>.

UNESCO (2016) *Global education monitoring report. Education for people and planet: creating sustainable futures for all*. Paris: UNESCO. Dostupné z: <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002457/245752e.pdf>.

UNESCO INSTITUTE FOR STATISTICS (2012) *International Standard Classification of Education ISCED 2011*. Dostupné z: <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/isced-2011-en.pdf>.

UNIVERSITY OF GOTHENBURG; KELLOGG INSTITUTE. *Varieties of Democracy: global standards, local knowledge. V-Dem*. [online]. Dostupné z: <https://www.v-dem.net/en/>.

ÚSTAV ÚZEMNÍHO ROZVOJE (2016) *Evidence územně plánovací činnosti v České republice – stav k 31. 12. 2015*. Dostupné z: <http://www.uur.cz/default.asp?ID=4979>.

ÚV ČR (ÚŘAD VLÁDY ČR) (2011, resp. 2016) *Obecné zásady hodnocení dopadů regulace (RIA)*.

ÚV ČR (ÚŘAD VLÁDY ČR) (2013) *Strategie působení ČR v EU: aktivní politika pro růst a konkurenceschopnou Evropu*.

ÚV ČR (ÚŘAD VLÁDY ČR) (2014) *Akční plán ČR „Partnerství pro otevřené vládnutí“ na období let 2014–2016*.

ÚV ČR (ÚŘAD VLÁDY ČR) (2014) *Vládní koncepce boje s korupcí na léta 2015–2017*.

ÚV ČR (ÚŘAD VLÁDY ČR) (2014) *Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v ČR na léta 2014–2020*.

ÚV ČR (ÚŘAD VLÁDY ČR) (2015) [Oddělení strategií a trendů] *Dopady digitalizace na trh práce v ČR a EU*. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/analyzy-EU/Dopady-digitalizace-na-trh-prace-CR-a-EU.pdf>.

ÚV ČR (ÚŘAD VLÁDY ČR) (2015) *Akční plán pro rozvoj digitálního trhu*.

ÚV ČR (ÚŘAD VLÁDY ČR) (2015) *Bezpečnostní strategie České republiky*.

ÚV ČR (ÚŘAD VLÁDY ČR) (2015) *Metodika hodnocení dopadů na rovnost žen a mužů pro materiály předkládané vládě ČR*.

ÚV ČR (ÚŘAD VLÁDY ČR) (2015) *Státní politika vůči NNO na léta 2015–2020*.

ÚV ČR (ÚŘAD VLÁDY ČR) (2016) [Legislativní rada vlády ČR] *Výroční zpráva Legislativní rady vlády za rok 2015*.

ÚV ČR (ÚŘAD VLÁDY ČR) (2016) [Legislativní rada vlády ČR]; KOMISE RIA (2013) *Výroční zpráva Komise RIA*.

ÚV ČR (ÚŘAD VLÁDY ČR) (2016) [Rada vlády pro udržitelný rozvoj] *Situační zpráva ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje České republiky*.

ÚV ČR (ÚŘAD VLÁDY ČR) (2016) *Akční plán na podporu hospodářského růstu a zaměstnanosti – aktualizace pro rok 2016*.

ÚV ČR (ÚŘAD VLÁDY ČR) (2016) *Akční plán pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích na léta 2016–2018*.

ÚV ČR (ÚŘAD VLÁDY ČR) (2016) *Metodika pro měření celkových nákladů na plnění povinností vyplývajících z regulace*.

- ÚV ČR (ÚŘAD VLÁDY ČR) (2016) *Závěrečná sebehodnotící správa Akčního plánu ČR „Partnerství pro otevřené vládnutí“ na období let 2014–2016.*
- ÚV ČR (ÚŘAD VLÁDY ČR) (2016) *Zpráva za rok 2015 o rovnosti žen a mužů a o naplňování Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v ČR na léta 2014–2020.*
- ÚZEI (ÚSTAV ZEMĚDĚLSKÉ EKONOMIKY A INFORMACÍ) (2016) *Zpráva o trhu s biopotravinami v ČR v roce 2014. Brno.*
- VAČKÁŘ, D.; FRÉLICOVÁ, J.; LORENCOVÁ, E.; PÁRTL, A.; HARMÁČKOVÁ, Z.; LOUČKOVÁ, B. (2014) *Metodologický rámec integrovaného hodnocení ekosystémových služeb v České republice.* [Certifikovaná metodika, Centrum výzkumu globální změny AV ČR.]
- VAN BERKEL, R.; DE GRAAF, D.; SIROVÁTKA, T. (ed.) (2011) *The Governance of Active Welfare State in Europe.* Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- VAN BERKEL, R.; VALKENBURG, B. (ed.) (2007) *Making It Personal: Individualising Activation Services in the EU.* Bristol: Policy Press.
- VAN BIEZEN, I.; POGUNTKE, T. (2014) The Decline of Membership-based Politics. *Party Politics* 20 (2), s. 205–216.
- VAN DER MEER, F.; RAASSCHELDERS, J.; TOONEN, T. (2015) *Comparative Civil Service Systems in the 21st Century*; 2. vyd. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- VAN HAUTE, E., GAUJA, A. (ed.) (2015) *Party Members and Activists.* London, New York: Routledge.
- VAN PARIJS, P. (1995) *Real Freedom for All.* Oxford: Clarendon Press.
- VERME, P. (2011) Life satisfaction and income inequality. *Review of Income and Wealth* 57(1), s. 111–127. Journal of the International Association for Research in Income and Wealth.
- VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV (2006) *Souhrnná zpráva o činnosti veřejného ochránce práv za rok 2006.* Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/zpravy_pro_poslaneckou_snemovnu/Souhrnn_a_zprava_VOP_2006.pdf.
- VESELÝ, A. (2012) Institucionalizace neodpovědnosti, efektivity, nebo konformity? Reformy organizací veřejných služeb v teorii akontability. *Sociologický časopis* 48 (4), s. 757–784.
- VESELÝ, A. (2013) Accountability in Central and Eastern Europe: concept and reality. *International Review of Administrative Sciences* 79 (2), s. 310–330.
- VESELÝ, A., MATĚJŮ, P. (2010) Vzdělávací systémy a reprodukce vzdělanostních nerovností. In MATĚJŮ, P.; STRAKOVÁ, J.; VESELÝ, A. (eds.) *Nerovnosti ve vzdělávání: od měření k řešení.* Praha: SLON.
- VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR (2015) *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR.* Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>.
- VIGODA-GADOT, E.; SHOHAM, A.; VASHDI, D. (2010) Bridging bureaucracy and democracy in Europe: a comparative study of perceived managerial excellence, satisfaction with public services, and trust in governance. *European Union Politics* 11(2), s. 289–307.

VIGODA-GADOT, E.; ZALMANOVITSCH, Y.; BELONOGOV, A. (2012) Public Servants' Trust in Citizens: An Extension of Theory and an Empirical Examination with Structural Equation Modeling. *Public Organization Review* 12(4), s. 383–399.

VLÁDA ČR (2002) *Usnesení vlády České republiky č. 164 k návrhu záměru zákona o standardizaci vybraných veřejných služeb*, ze dne 20. února 2002.

VLÁDA ČR (2015) *Tisková zpráva Vláda podpořila směrnicí na vyšší zastoupení žen ve vedení velkých firem*. Archiv zpráv minulých vlád. [2. 12. 2015] Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/vlada-podporila-smernici-na-vyssi-zastoupeni-zen-ve-vedeni-velkych-firem-137746/>.

VLÁDA ČR (2016) *Usnesení vlády České republiky č. 631 o dvoustranné rozvojové zahraniční spolupráci v roce 2017 a ke střednědobému výhledu jejího financování do roku 2019*, ze dne 11. července 2016.

VOHLÍDALOVÁ, M.; MAŘÍKOVÁ, H.; ČERMÁKOVÁ, M.; VOLEJNÍČKOVÁ, R. (2016) *Sólo pro soprán: O ženách v české politice*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

VOPRAVIL, J.; KHEL, T.; HLADÍK, J.; HERIAN, J.; HAVELKOVÁ, L. (2016) *Metodika půdního průzkumu zemědělských pozemků určená pro pachtovní smlouvy*. VÚMOP, v. v. i., Praha.

VÚMOP (VÝZKUMNÝ ÚSTAV MELIORACÍ A OCHRANY PŮDY, v. v. i.) (2012) *Identifikační systém pro řešení problematiky odvodňovacích zařízení v České republice, etapa II*. [Závěrečná zpráva pro MZe.]

Vyhláška č. 78/2013 Sb., o energetické náročnosti budov, ze dne 29. března 2013.

VÝZKUMNÝ ÚSTAV MELIORACÍ A OCHRANY PŮDY, v. v. i.); ČHMÚ (Český hydrometeorologický ústav) (2016) *Vliv očekávaných klimatických změn na půdy České republiky a hodnocení jejich produkční funkce*. [Projekt NAZV QJ1230056].

WAENERLUND, A.; GUSTAFSSON, P.; VIRTANEN, P.; HAMMARSTRÖM, A. (2011) Is the core-periphery labour market structure related to perceived health? findings of the Northern Swedish Cohort. *BMC Public Health* 11(1).

WAGENAAR, H. (2015) *Meaning in Action: Interpretation and Dialogue in Policy Analysis*. London, New York: Routledge.

WB (WORLD BANK) CO₂ emissions (metric tons per capita). *World Bank* [online]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/EN.ATM.CO2E.PC?locations=CZ>.

WB (WORLD BANK) Doing Business. *World Bank* [online]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/data-catalog/doing-business-database>.

WB (WORLD BANK) Population Estimates and Projections. *World Bank* [online]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/data-catalog/population-projection-tables>.

WB (WORLD BANK) Worldwide Governance Indicators. *World Bank* [online]. Dostupné z: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home>.

WEEKS, J. (2014) *Economics of 1 %: How Mainstream Economics Serves the Rich, Obscures Reality and Distorts Policy*. London, New York: Anthem Press.

WHO (2016) *HBSC – Health Behaviour in School-aged Children: WHO Collaborative Cross-National study*. Dostupné z: <http://www.hbsc.upol.cz/>.

WOLFF, R. (2012) *Democracy at work: a cure for capitalism*. Chicago: Haymarket Books.

WTO (2015) *Ministerial Conference, Tenth Session – Ministerial Declaration and Decisions*. [Nairobi, 15.–19. 12. 2015] Dostupné z:

https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc10_e/nairobipackage_e.pdf.

Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o posuzování vlivů na životní prostředí), ze dne 20. února 2001.

Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, ze dne 11. května 1999.

Zákon č. 111/2009 Sb., o základních registrech, ve znění pozdějších předpisů, ze dne 26. března 2009.

Zákon č. 118/2010 Sb., o krajském referendu a o změně některých zákonů (krajské referendum), ze dne 9. března 2010.

Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, ze dne 7. dubna 2000.

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ze dne 12. dubna 2000.

Zákon č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek, ze dne 19. dubna 2016.

Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ze dne 23. dubna 2008.

Zákon č. 22/2004 Sb. o místním referendu a o změně některých zákonů (místní referendum), ze dne 11. prosince 2003.

Zákon č. 222/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.

Zákon č. 222/2016 Sb., o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv a o tvorbě právních předpisů vyhlášených ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv (zákon o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv) ve znění pozdějších předpisů, ze dne 15. června 2016.

Zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě, ze dne 1. října 2014.

Zákon č. 298/2016 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce, ze dne 24. srpna 2016.

Zákon č. 302/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů, ze dne 24. srpna 2016.

Zákon č. 322/2016 Sb., kterým se mění volební zákony a další související zákony, ze dne 6. září 2016.

Zákon č. 340/2015 Sb., o zvláštních podmínkách účinnosti některých smluv, ze dne 24. listopadu 2015.

ZELENSKI, J. M.; DOPKO, R. L.; CAPALDI, C. A. (2015) Cooperation is in our nature: nature exposure may promote cooperative and environmentally sustainable behavior. *Journal of Environmental Psychology* 42, s. 24–31.

ZELENÝ KRUH A Hnutí DUHA (2005) *Česká stopa – ekologické a sociální dopady naší spotřeby za našimi hranicemi*. Dostupné z: <http://www.zelenykruh.cz/wp-content/uploads/2015/01/Ceska-stopa.pdf>.

ZOKAEI, E.; SEDDON, J.; O'DONOVAN, B. (2011) Systems Thinking: from heresy to practice. Houndmills, Basingstoke: Palgrave MacMillan.

Seznam zkratek

AMECO	databáze Evropské komise (Annual Macro-Economic database)
AOPK ČR	Agentura ochrany přírody a krajiny ČR
B(a)P	benzo(a)pyren
BIS	Bezpečnostní informační služba
CLLD	komunitně vedený místní rozvoj (Community Led Local Development)
CLLD-U	komunitně vedený místní rozvoj měst (Community Led Local Development – Urban Areas)
CVVM	Centrum pro výzkum veřejného mínění
ČHMÚ	Český hydrometeorologický ústav
ČR 2030	<i>Česká republika 2030</i> (Strategický rámec <i>Česká republika 2030</i>)
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
DG	generální ředitelství (Directorate General)
DMC	domácí materiálová spotřeba (Domestic Material Consumption)
DMI	přímý materiálový vstup (Direct Material Input)
DOI	identifikátor digitálních objektů (Digital Object Identifier)
DRR	snižování rizika katastrof (Disaster Risk Reduction)
ECOSOC	Ekonomická a sociální rada OSN (United Nations Economic and Social Council)
EEA	Evropská agentura pro životní prostředí (European Environment Agency)
EIGE	Evropský institut pro rovnost žen a mužů (European Institute for Gender Equality)
EIPA	Evropský institut pro veřejnou správu (European Institute of Public Administration)
EK	Evropská komise
EMAS	schéma řízení auditu a ekologie (Eco Management and Audit Scheme)
EMS	systém environmentálního managementu
EP	Evropský parlament
ERIH	Evropská cesta průmyslového dědictví (European Route of Industrial Heritage)
ERÚ	Energetický regulační úřad
ESCS	index sociálního, ekonomického a kulturního statusu (Economic Social and Cultural Status)
ESIF	Evropské strukturální a investiční fondy (European Structural and Investment funds)
ETC/BD	Evropské tematické centrum pro biologickou rozmanitost (European Topic Centre on Biological Diversity)
EU	Evropská unie
EWCS	Průzkum pracovních podmínek v Evropě nadace Eurofound (European Working Conditions Surveys)
FAO	Organizace pro výživu a zemědělství (Food and Agriculture Organization)
FDI	přímé zahraniční investice (Foreign Direct Investment), viz PZI
GCF	Zelený klimatický fond (Green Climate Fund)

GERD	hrubé domácí výdaje na vědu a výzkum (Gross Domestic Expenditure on Research and Development)
GHG	skleníkové plyny (Greenhouse Gases)
GMT	globální megatrend
HDP	hrubý domácí produkt
HIA	posuzování dopadů na zdraví (Health Impact Assessment)
HND	hrubý národní důchod
HPH	hrubá přidaná hodnota
ICLEI	Mezinárodní rada pro místní iniciativy v oblasti životního prostředí (International Council for Local Environmental Initiatives)
ICT	informační a komunikační technologie (Information and Communication Technology)
IGO	mezivládní organizace (Inter-Governmental Organization)
IT	informační technologie
KO	klíčová oblast
LPIS	Veřejný registr půdy (Land Parcel Identification System)
MAS	místní akční skupiny
MDGs	Rozvojové cíle tisíciletí (Millennium Development Goals)
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
MO	Ministerstvo obrany
MOP	Mezinárodní organizace práce
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MSP	malé a střední podniky
MV	Ministerstvo vnitra
MZe	Ministerstvo zemědělství
NEA	Národní hodnocení ekosystémů (National Ecosystem Assessment)
NKS	národní koordinační skupina
NNO	nevládní neziskové organizace
NPM	nový veřejný management (New Public Management)
ODA	oficiální rozvojová spolupráce (Official Development Assistance)
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Cooperation and Development)
ORP	obce s rozšířenou působností
OSN	Organizace spojených národů
OSVČ	osoba samostatně výdělečně činná
OUR ÚV ČR	Oddělení / Odbor udržitelného rozvoje Úřadu vlády ČR
OZE	obnovitelné zdroje energie
OZP	osoby se zdravotním postižením
p. b.	procentní bod
PAU	polycyklické aromatické uhlovodíky
PCT	smlouvy o patentové spolupráci (Patent Cooperation Treaty)
PIAAC	mezinárodní výzkum dospělých (Programme for the International Assessment of Adult Competencies)
PISA	Program pro mezinárodní hodnocení studentů (Programme for International Student Assessment)
PM ₁₀	polétavý prach – suspendované částice menší než 10 mikrometrů
PM _{2,5}	polétavý prach – suspendované částice menší než 2,5 mikrometru
PPP	parita kupní síly (Purchasing Power Parity)

PZI	přímé zahraniční investice
QoG Institute	Quality of Government Institute
RHSD	Rada hospodářské a sociální dohody
RIA	hodnocení dopadů regulace (Regulatory Impact Assessment)
RIS MMR	Regionální informační servis Ministerstva pro místní rozvoj
RKS	regionální koordinační skupina
RVUR	Rada vlády pro udržitelný rozvoj
s. p.	státní podnik
SDGs	Cíle udržitelného rozvoje (Sustainable Development Goals)
SDK	složená daňová kvóta
SEA	posuzování vlivu koncepcí na životní prostředí (Strategic Environmental Assessment)
SILC	Výběrové šetření příjmů a životních podmínek domácností (Statistics on Income and Living Conditions)
SLDB	sčítání lidu, domů a bytů
SRUR	Strategický rámec udržitelného rozvoje
SZIF	Státní zemědělský a intervenční fond
TEEB	ekonomika ekosystémů a biologické rozmanitosti (The Economics of Ecosystems and Biodiversity)
TI	Transparency International
TIA	hodnocení vlivů na dopravu (Traffic Impact Assessment)
TQM	komplexní řízení kvality (Total Quality Management)
ÚHÚL	Ústav pro hospodářskou úpravu lesů
ÚV ČR	Úřad vlády České republiky
v. v. i.	veřejná výzkumná instituce
VaV	věda a výzkum
VDB ČSÚ	veřejná databáze Českého statistického úřadu
VÚKOZ, v. v. i.	Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, veřejná výzkumná institute
VÚMOP, v. v. i.	Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy, veřejná výzkumná instituce
VÚPSV, v. v. i.	Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, veřejná výzkumná instituce
VÚV T. G. M., v. v. i.	Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, veřejná výzkumná instituce
WGI	světové indikátory vládnutí (Worldwide Governance Indicators)
WHO	Světová zdravotnická organizace (World Health Organization)
WTO	Světová obchodní organizace (World Trade Organization)
ZPF	zemědělský půdní fond
ZRS	zahraniční rozvojová spolupráce

Seznam grafů

Graf 1.1 Vývoj celkové nezaměstnanosti a dlouhodobé nezaměstnanosti v ČR. Zdroj: Eurostat (2016) Database Employment and Unemployment. Labour Force Survey. <i>Eurostat</i> [online], vlastní zpracování.	13
Graf 1.2 Míra zaměstnanosti matek dle věku dítěte v zemích OECD, 2011. Zdroj: HÖHNE, S.; KUCHAŘOVÁ, V.; PALONCOVÁ, J. (2016) <i>Rodiny s dětmi v České republice</i> , s. 54.	19
Graf 1.3 Roční hrubé peněžní příjmy na osobu desetiny domácností s nejvyššími (červeně) a desetiny domácností s nejnižšími (modře) příjmy (v Kč). Zdroj: Dubská, D.; Zeman, J. (2015) <i>Analýza vývoje indikátorů nerovnosti v ČR a jejich dopad na růstový potenciál ČR</i> , s. 17.	23
Graf 1.4 Převýšení horního příjmového decilu nad dolním příjmovým decilem (hrubé a čisté příjmy, vývoj 1989–2014). Zdroj: Dubská, D.; Zeman, J. (2015) <i>Analýza vývoje indikátorů nerovnosti v ČR a jejich dopad na růstový potenciál ČR</i> , s. 17.	23
Graf 1.5 Procentuální členění odsouzených dle počtu již vykonaných trestů odnětí svobody k 31. 12. 2015. Zdroj: VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR (2016) <i>Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2015</i> , s. 91 (zaokrouhleno na jedno desetinné místo).	25
Graf 1.6 Veřejné výdaje investované do podpory zdraví. Zdroj: MZd, na osobní vyžádání.	32
Graf 2.1 Hrubý domácí produkt, hrubý národní důchod a jejich rozdíl jako procento HDP [miliardy Kč v běžných cenách]. Zdroj: EK. Database AMECO. <i>European Commission</i> [online].	36
Graf 2.2 Relativní ekonomická úroveň. [V běžných cenách podle parity kupní síly na osobu, EU28 = 100 %]. Zdroj: EK. Database AMECO. <i>European Commission</i> [online], vlastní výpočty.	36
Graf 2.3 Hodnota přímých zahraničních investic v ČR a její přírůstek. Zdroj: ČNB. Databáze ARAD. ČNB [online]; vlastní výpočet.	37
Graf 2.4 Skladba hrubé přidané hodnoty (ve stálých cenách dle deflátoru) podle vlastnictví [mld. Kč] Zdroj: ČSÚ, Databáze národních účtů. ČSÚ [online], vlastní výpočty.	38
Graf 2.5 Bilance primárních důchodů podle typu důchodu v roce 2015. Záporné číslo značí odtok do zahraničí, výsledná čísla jsou dílčí bilancí (net). Zdroj: ČNB, Databáze ARAD. ČNB [online].	38
Graf 2.6 Odvětvová struktura hrubé přidané hodnoty v běžných cenách mezi lety 1990 až 2014. Zdroj: ČSÚ, Databáze národních účtů. ČSÚ [online].	39
Graf 2.7 Struktura podniků podle počtu zaměstnaných v ČR a srovnání s průměrem EU28 (2013). Zdroj: EUROSTAT. Dataset Annual enterprise statistics by size class for special aggregates of activities (NACE Rev. 2). <i>Eurostat</i> [online].	40
Graf 2.8 Celkové výdaje na výzkum a vývoj jako procento HDP (GERD) v ČR a zemích EU. Zdroj: EUROSTAT. Dataset Total intramural R&D expenditure (GERD) by sectors of performance. <i>Eurostat</i> [online].	41
Graf 2.9 Hodnocení výstupů a struktury VaV v ČR. Zdroje: EK. The Innovation Union Scoreboard. <i>European Commission</i> [online] a EK. Innovation Output Indicator. <i>European Commission</i> [online], vlastní zpracování.	41
Graf 2.10 Orientační srovnání materiálové produktivity zemí EU, HDP v paritě kupní síly/DMC [€ (PPS)/kg]. Zdroj: EUROSTAT. Dataset Resource productivity. <i>Eurostat</i> [online].	42
Graf 2.11 Materiálová produktivita ČR, index (rok 2000 = 100). Zdroj: EUROSTAT. Dataset Resource productivity. <i>Eurostat</i> [online].	43
Graf 2.12 Energetická náročnost produkce jednoho eura HPH v členských státech EU28 [MJ/€] v roce 2013. Zdroj: EUROSTAT. Dataset National Accounts aggregates by industry (up to NACE A*64). <i>Eurostat</i> [online] a EUROSTAT. Dataset Simplified energy balances – annual data. <i>Eurostat</i> [online] ..	44
Graf 2.13 Vývoj objemu emisí a náročnosti české ekonomiky na emise skleníkových plynů. Zdroj: EUROSTAT. Dataset Greenhouse Gas Emissions (source: EEA). <i>Eurostat</i> [online] a EK, Database AMECO. <i>European Commission</i> [online].	45

Graf 2.14 Indikátory fiskální udržitelnosti. Čím nižší hodnota, tím vyšší udržitelnost. Zdroje: EK (2009) <i>Sustainability Report 2009</i> , s. 96–97; EK (2012) <i>Fiscal Sustainability Report 2012</i> s. 89–90 a EK (2016) <i>Fiscal Sustainability Report 2015</i> , s. 109–110.....	47
Graf 2.15 Průměrná efektivní daňová sazba, srovnání v EU28. Zdroj: EK (2015) <i>Taxation Trends in the European Union</i> , s. 146, vlastní zpracování.	48
Graf 2.16 Složená daňová kvóta vyjádřená jako podíl na HDP. Zdroj: EK. Database AMECO. <i>European Commission</i> [online].	48
Graf 2.17 Rozložení daňové zátěže podle ekonomické funkce [% podíl na celkovém zdanění]. Zdroj: EUROSTAT. Dataset Structure of taxes by economic function. <i>Eurostat</i> [online]. [gov_a_tax_str].....	49
Graf 2.18 Čas v hodinách potřebný k přípravě a podání daňového přiznání pro typickou středně velkou firmu (2016). Zdroj: WB. Databáze Doing Business. <i>World Bank</i> [online].....	50
Graf 3.1 Podíl zemědělské půdy celkem (ZPF), orné půdy a trvalých travních porostů na celkovém území [%], 2013. Zdroj: CENIA; MŽP ČR (2015) <i>Zpráva o životním prostředí České republiky 2014</i> , s. 96.....	52
Graf 3.2 Přehled způsobů naplňování podmínky vyčlenění plochy v ekologickém zájmu v roce 2016. Zdroj: SZIF, na osobní vyžádání, vlastní zpracování.	54
Graf 3.3 Stav druhů ČR podle červených seznamů. Čísla udávají počet druhů v dané kategorii. Zdroj: AOPK, data za rok 2010, na osobní vyžádání.	57
Graf 3.4 Indikátor běžných druhů ptáků podle jednotlivých typů prostředí, ČR, 1982–2014. Zdroj: CENIA a MŽP ČR (2015) <i>Zpráva o životním prostředí České republiky 2014</i> , s. 64.	58
Graf 3.5 Stav evropsky významných druhů živočichů a rostlin v EU25 dle taxonomických skupin [%], 2007–2012. Zdroj: CENIA; MŽP ČR (2015) <i>Zpráva o životním prostředí České republiky 2014</i> , s. 66.	59
Graf 3.6 Vývoj indikátoru běžných druhů ptáků zemědělské krajiny, indikátoru běžných lesních druhů ptáků a celkového indikátoru všech běžných druhů ptáků v Evropě, 1990–2012. Zdroj: CENIA; MŽP ČR (2015) <i>Zpráva o životním prostředí České republiky 2014</i> , s. 67.	60
Graf 3.7 Vývoj indikátoru lučních motýlů v Evropě, 1990–2011. Zdroj: CENIA; MŽP ČR (2015) <i>Zpráva o životním prostředí České republiky 2014</i> , s. 67.	60
Graf 3.8 Odběry povrchových a podzemních vod jednotlivými sektory v ČR [mil. m ³], 2003–2014. Zdroj: MŽP, data na osobní vyžádání, vlastní zpracování.	61
Graf 3.9 Spotřeba minerálních hnojiv (N, P ₂ O ₅ , K ₂ O) [kg.ha ⁻¹ obhospodařované zemědělské půdy], 2013. Zdroj: MŽP ČR, na osobní vyžádání.	65
Graf 3.10 Vývoj celkové atmosférické depozice síry, dusíku a vodíkových iontů v ČR [tis. t], 2001–2014. Zdroj: CENIA; MŽP ČR (2015) <i>Zpráva o životním prostředí České republiky 2014</i> , s. 29.	67
Graf 3.11 Rekonstruovaná přirozená a současná skladba lesů v ČR [%], 2014. Zdroj: CENIA; MŽP ČR (2015) <i>Zpráva o životním prostředí České republiky 2014</i> , s. 73; vlastní zpracování.	68
Graf 4.1 Srovnání regionů České republiky v oblastech kvality života ve srovnání s regiony OECD. Zdroj: OECD (2016) <i>Regional Well-Being in OECD countries: Czech Republic</i>	76
Graf 4.2 Míry nezaměstnanosti dle dosaženého vzdělání v různých krajích, 2014. Zdroj: ÚV ČR (2016) <i>Situační zpráva ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje České republiky</i> , s. 107.....	77

Seznam tabulek

Tabulka 2.1 Základní statistika materiálového hospodářství, údaje v tunách. Zdroj: ČSÚ (2016) <i>Účty materiálových toků (vybrané indikátory) – 2015</i> a ČSÚ (2016) <i>Produkce, využití a odstranění odpadů – 2015</i> .	43
Tabulka 3.1 Přehled způsobů naplňování podmínky vyčlenění plochy v ekologickém zájmu v roce 2016. Zdroj: SZIF, na osobní vyžádání.	54
Tabulka 4.1 Počty obcí a počty obyvatel v ČR. Zdroj: ČSÚ (2015) <i>Malý lexikon obcí České republiky 2015</i> , údaje ze sad Velikostní skupiny obcí podle krajů, okresů - počet obcí a Velikostní skupiny obcí podle krajů, okresů - počet obyvatel v %; vlastní zpracování.	69
Tabulka 4.2 Srovnání podílu dokončených budov dle energetických tříd a nákladů na ně v letech 2010–2015. Zdroj: ČSÚ, na osobní vyžádání.	88

Seznam obrázků

Obrázek 3.1 Potenciální ohroženost zemědělské půdy vodní erozí (G) vyjádřená dlouhodobým průměrným smyvem půdy. Zdroj: CENIA; MŽP ČR (2015) <i>Zpráva o životním prostředí České republiky 2014</i> , s. 89.	64
Obrázek 4.1 Typologie území České republiky. Zdroj: MMR ČR (2014) <i>Strategie regionálního rozvoje ČR 2014–2020</i> , s. 57.	70
Obrázek 4.2 Vývoj podílu na populaci České republiky mezi roky 2001 a 2011. Zdroj: MAIER, K.; FRANKE, D. (2015) <i>Trendy prostorové sociálně-ekonomické polarizace v Česku 2001–2011</i> , <i>Sociologický časopis</i> 51(1), s. 103.	71
Obrázek 4.3 Dojíždka do zaměstnání a do škol. Zdroj: ČSÚ (2014) <i>Dojíždka do zaměstnání a do škol podle Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Dojíždkové proudy</i> .	74